

Årsrapport 2015

Fylkesmannen i Aust-Agder

Innhold

I - Fylkesmannens beretning	Side 3
II - Introduksjon til embetets hovedtall	Side 5
III - Årets aktiviteter og resultater	Side 9
IV - Styling og kontroll i embetet	Side 15
V - Vurdering av framtidssikter	Side 18

I - Fylkesmannens beretning

Situasjonen i Fylket

Aust-Agder er vårt tredje minste fylke med 15 kommuner og hadde ved utgangen av 2015 et folketall på 115.785 mennesker. Folketallet steg med 1.018 mennesker gjennom 2015. Dette tilsvarer en årsvekst på 0,9 prosent som er omtrent på nivå med landsgjennomsnittet. Den prosentvise veksten i folketallet i Aust-Agder har ikke økt siden 2011, da veksten var 1,3 prosent. I 2015 hadde tre av fylkets kommuner en tilbakegang i folketallet, mens tolv kommuner hadde vekst. Valle og Tvedestrand kommuner hadde størst prosentvis reduksjon i folketallet i 2015. Lillesand kommune hadde den største veksten i folketallet med 2,3 prosent, mens Birkenes kommune hadde nest høyest vekst med 2,2 prosent. I tillegg hadde også kommunene Grimstad, Froland, Bygland og Bykle en vekst over landsgjennomsnittet. Fylkets største kommune Arendal hadde en meget svak folkevekst i 2015 med 0,2 prosent. Den nest største (Grimstad) og tredje største kommunen (Lillesand) hadde den høyeste veksten i antall personer og disse sto for 2/3 av folkeveksten i fylket.

Andelen helt arbeidsledige i Aust-Agder var i desember 2015 på 4 prosent av arbeidsstyrken. Dette er en økning med 0,7 prosentpoeng sammenlignet med desember 2014. Arbeidsledigheten i landet var 3 prosent i desember 2015. Det var kun Rogaland fylke med 4,3 prosent som hadde høyere andel helt ledige enn Aust-Agder pr desember 2015.

Overordnet vurdering av samlede resultater, ressursbruk og måloppnåelse

Fylkesmannsembetet i Aust-Agder har i 2015 levert gode resultater på alle oppdragsområdene til embetet. Dette er bekreftet gjennom de styringsdialogmøter embetet har hatt med oppdragsdepartement gjennom året. I møte med kommunene får embetet veldig positive tilbakemeldingene på måten vi viderefremmer statlig politikk og hvordan de oppfatter oss som en konstruktiv og tillitsfull medspiller med fokus på veiledning og oppfølging. En overordnet målsetting har vært å løse flest mulige saker lokalt.

Embetet har over tid hatt utfordringer med å holde lovkravet på saksbehandling av klagesaker etter plan- og bygningsloven. Ved inngangen til 2015 var vi innenfor lovkravet, mens vi ved årsskiftet lå noe over. Embetet har brukt mye tid og ressurser for å avhjelpe situasjonen på dette området uten at vi har klart å stabilisere produksjonen rundt lovkravet. Dette er et område som må følges opp i det nye embetet.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten og embetet hadde for 2015 et mindreforbruk på ca. 172 000,-

Prioriteringer 2015 - Forhold som har påvirket resultatene

Vedtaket i statsråd 14. november 2014 om å fusjonere embetene i Aust- og Vest-Agder har preget driften i 2015. Overordnet prioritering har vært å forberede fusjonen slik at brukerne av embetet i minst mulig grad skal bli berørt av dette. I forlengelsen av vedtaket ble det nedsatt en sentral styringsgruppe bestående av representanter fra KMD, tillitsvalgte i begge embetene samt de to assisterende fylkesmennene. Styringsgruppen utarbeidet en anbefaling til KMD med mandat for hvordan det lokale arbeidet skulle organiseres for å sikre at medvirkning og medbestemmelse ble ivaretatt i fusjonsprosessen. Arbeidet i styringsgruppen la et godt grunnlag for arbeidet i den lokale arbeidsgruppen som skulle gjennomføre mye av de praktiske tilretteleggingene for at embetet skulle være operativt fra årsskifte. En viktig avklaring for dette arbeidet var at man med utgangspunkt i Hovedavtalen ble enige om på hvilke områder arbeidsgiver skulle informere, hvilke områder som skulle drøftes og hvor det skulle gjennomføres forhandlinger. Oppsummert så ble dette arbeidet gjennomført uten store uoverensstemmelser. Det ble lagt et godt grunnlag for en vellykket fusjon.

Vi har brukt ca 2,5 årsverk direkte relatert til arbeidet med fusjonsprosessen. I tillegg har det gått med ca to årsverk i forbindelse med embetssamlinger og samlinger for fagavdelingene. I tillegg ble det leid inn ekstrahjelp som utgjorde ca ett årsverk.

Aktiviteter

I likhet med de øvrige fylkesmannsembetene så har flyktningssituasjonen vært med på å prege fokuset til flere av fagavdelingene i embetet, spesielt i annet halvår. Dette gjelder primært på beredskapsområdet, men vergemål, helse- og sosial og utdanningsavdelingen vært involvert i dette arbeidet. I hovedsak så har fagavdelingene støttet kommunene med faglig rådgivning innenfor sine sektorområder. Etter hvert ble det etablert en god struktur for å dekke informasjonsbehovet ut til kommunene. Ukentlige videotelefonmøter med DSB og UDI klarte etter hvert å sikre nødvendig avklaringer på mange av de utfordringer som kommunene etterlyste. I tillegg etablerte embetet

egne videotelefonmøter med alle kommunene i forkant av møtet med DSB og UDI. Dette fungerte etter hvert meget tilfredsstillende.

7. oktober gjennomførte vi en samling hvor alle kommunene i fylket var invitert for å oppdatere seg på utfordringer knyttet til kommunale tjenester som en følge av den generelle flyktnings situasjonen. Mange av kommunene opplevde mye usikkerhet og mye som var uavklart. UDI, IMDI samt egne fagavdelinger holdt orienteringer om lover og forskrifter knyttet til flyktnings situasjonen. I tillegg etablerte embetet en egen informasjonsside med fokus på flyktnings situasjonen. Dette ble godt mottatt av kommunene.

Det er gjennomført to møter med ordfører og rådmenn i 2015. Et dagsmøte i april og et to-dagers møte i november. Det har vært stor oppslutning om disse møtene, som har vært en god arena for embetet og kommuneledelsen til å utveksle erfaringer og gitt grunnlag for å formidle statlige føringer. På møtet i november var flyktnings situasjonen et hovedtema. På dette møtet deltok også regiondirektørene for UDI, IMDI og Husbanken.

Embetet gjennomførte sitt tradisjonelle møte med Stortingsbenken for Aust-Agder i januar 2015. Dette er en arena som blir etterspurt fra stortingsrepresentantene og er en fin anledning for dem til å bli oppdatert på statusen i fylket sett fra Fylkesmannens side. Det ble orientert om situasjonen på arbeidsmarkedet, status på boligsosialt arbeid i Aust-Agder, kommunereformarbeidet, samt status i fusjonsprosessen mellom embetene på Agder.

I samarbeid med embetet i Vest-Agder har vi gjennomført to felles etatsjefsmøter. Temaene har vært fokusert på saker hvor den regionale «statsforvaltningsfamilien» har fellesnevner. På vårmøtet hadde vi som hovedtema «Program for bedre styring og ledelse i Staten 2014 – 2017» mens på høstmøtet hadde vi orientering fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag om deres erfaringer med å bruke etatsjefsmøtet som arena for samhandling, herunder etablering av et velferdsnettverk.

Det har i 2015 vært to møter i dialogforumet mellom de regionale statsetatene og næringslivet i fylket. Dette arrangerer embetet sammen med NHO Agder. Det har vært godt oppmøte fra både stats- og næringslivssiden. Hovedtema på vårmøtet var «Mekanisk industri - Status, utfordringer og forslag til tiltak», mens temaet på høstens møte var «En kraftsektor i endring», der forumet hadde besøk av statssekretær Kjell-Børge Freiberg fra Olje- og Energidepartementet. Forumet oppleves fortsatt som viktig for å bidra til bedre forståelse mellom offentlig forvaltning og næringslivet og for å redusere avstanden mellom bedriftene og staten.

Oppsummert så har 2015 vært et godt år for fylkesmannsembetet i Aust-Agder. Ut over oppdrag som normalt er tildelt embetet så har arbeidet med fusjonsprosessen og arbeidet med å følge opp flyktnings situasjonen preget embetet. Dette til tross så har embetet løst pålagte oppgaver på en meget tilfredsstillende måte.

Arendal 26. februar 2016

Stein A. Ytterdahl (sign)

II - Introduksjon til embetets hovedtall

Fylkesmannen i Aust-Agder mottok oppdrag fra Kongehuset og 12 departementer med underliggende enheter for 2015. Vårt moderdepartement er Kommunal- og moderniseringsdepartementet. For å løse oppdragene har embetet organisert seg med fem fagavdelinger og to stabsenheter. Pr. 31.12.2015 var vi 101 ansatte, fordelt på 86,9 årsverk.

Fylkesmannen og fylkesmannsembetet har gjennom sin oppdragsportefølje et meget stort spenn i sine oppgaver – noen uttrykker det som alle livets faser fra vugge til grav. Det overordnede samfunnsoppdraget er stort å samordne de statlige styringssignalene på tvers av sektorer og mellom regionale statsetater, rettet mot kommunene. Fylkesmannsembetet representerer det regionale leddet som har muligheten til å avveie og balansere målkonflikter gitt fra oppdragsdepartementene. Samtidig har fylkesmannen en instruksfestet oppgave om å «handle til gagn og beste for fylket og ta de initiativ som finnes påkrevd.» Herunder ligger oppgaver som rettssikkerhetsgarantist for innbyggerne i fylket.

Fylkesmannen i Aust-Agder var organisert som følger:

- Embetsledelsen
- Samordnings- og beredskapsstab
- Administrasjonsstab
- Miljøvernnavdeling
- Landbruksavdeling
- Sosial- og helseavdeling
- Utdannings- og barnehageavdeling
- Justis- og vergemålsavdeling

Ledergruppa i embetet bestod av:

- Fylkesmann Øystein K. Djupedal (fram til 1.10.2015)
- Assisterende fylkesmann Knut Berg (fung fylkesmann fra 1.10. -31.12.2015)
- Utdanningsdirektør Karen Junker
- Landbruksdirektør Tore Haugum
- Miljøverndirektør Ingunn Løvdal
- Fylkeslege Anne Sofie Syvertsen
- Avdelingsdirektør Justis- og vergemål Eva Jørlo
- Administrasjonsdirektør Anne Ma. Nyerrød (fung ass fylkesmann 1.10.-31.12.2015)
- Assisterende direktør Gunhild Goderstad (fung administrasjonsdirektør 1.10.-31.12.2015)

Fylkesmannen i Aust-Agder er lokalisert i Arendal hvor vi leier lokaler i Fylkeshuset AS. Fylkeshuset eies og drives av Aust-Agder Fylkeskommune.

Utvalgte hovedtall for embetet

Det ble journalført 14729 inngående og 10109 utgående brev i 2015. Tilsvarende tall var 14 261 inngående og 8 017 utgående i 2014. tillegg kommer alle inngående og utgående brev innen vergemålsområdet. Ved sammenslåing av Fylkesmannen i Aust-Agder og Fylkesmannen i Vest-Agder ble det gjort et skarpt skille i ePhorte. Dette ble ikke gjort for vergemålsområdet etter beslutning i SRF. Det som er gjort hos de to embetene er derved blandet sammen og det er ikke mulig å hente ut opplysninger om hva som ble gjort i de to tidligere embetene eller bare hos Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder etter nyttår.

Vergemålsområdet representerer imidlertid fortsatt en betydelig økning i administrative oppgaver, og vi har vært nødt til å beholde tidligere styrket bemanning bl a innenfor arkiv for å takle oppgavene. Problemene med dataløsningen ARVE og overgang til VERA samt sammenslåingsprosessen forsterket ressursbehovet i 2015.

Antall årsverk pr 31.12.2014: 84,9

Antall årsverk pr 31.12.2015: 86,9

Kommentarer til etterspurte nøkkeltall i tabellen:

Fagavdelingene hos Fylkesmannen i Aust-Agder utfører ikke administrative oppgaver med unntak av det som ligger i direkte personalansvar for avdelingsledelsen. Tallet for dette arbeidet er ikke tatt med i vår rapportering.

~~Fordelingen innenfor de ulike områdene er satt opp ut i fra arbeidsområde og stillingsprosent samt innberacnet~~

Forordningen innenfor de ulike områdene er satt opp ut ifra arbeidsområde og samlingsprosent samt innberegnet overtid i 2015. Vi hadde både ekstra ansatte og høye overtidsutbetalinger forbindelse med forberedelse til sammenslåingen.

Av embetets 101 ansatte er 24 over 60 år - en forholdsvis høy andel. Dette betyr at vi i realiteten har ett helt årsverk lavere arbeidsinnsats i embetet på grunn av lengre ferier og seniorfridager. Dette er delvis kompensert ved engasjementer og midlertidig ansatte for å løse ekstraordinære oppgaver i 2015. Midlertidige tilsetninger og engasjementer er ikke ønskelig på lengre sikt og vi må finne andre måter å takle dette på i framtida i det nye embetet. Vi hadde som tabellen viser, mange midlertidig ansatte i fjor som følge av ekstraordinære oppgaver i forbindelse med sammenslåingen (arkiv og økonomi) og mange seniorer. Det var også en god del vikarer som følge av svangerskapspermisjoner hos den yngre del av arbeidsstokken. Lønnsandelen av driftsutgiftene utgjør vel 65% - utregnet etter DFØs veiledning til årsregnskapet.

Budsjettavviket på 0,31% anser vi å være budsjettbalanse. Mindreforbruket skyldes imidlertid at vi søkte om og fikk en ekstra tildeling fra KMD til dekning av merkostnader ved sammenslåing av embetene. Uten denne tildelingen ville vi fått et stort merforbruk i 2015.

Beregnet gjennomsnittlig lønn pr årsverk er 711 000 inkl aga (ut i fra DFØs veiledning for beregning av dette tallet). Det må imidlertid bemerkes at tallet *Sum utbetalinger til lønn* også inkluderer vergegodtgjørelser, honorarutbetalinger til sensorer og kontrollkommissjonens nemndsmedlemmer og andre ytelser. Tilsammen representerer dette ca 5, 2 mill kr hos oss. Når vi beregner gjennomsnittlig lønn pr årsverk etter at dette er trukket ut, får vi gjennomsnittlig lønn pr årsverk på 650 000 (inkl aga), som er et mer riktig tall, etter vår vurdering.

Husleiekostnadene inneholder også kostnader til fellestjenester i Fylkeshuset AS. Fellestjenestene beregnes ut i fra leid kontorareal.

Sykefraværet i embetet er redusert fra 4,25% i 2014 til 3,3% i 2015 til tross for at vi på slutten av 2014 fikk beskjed om at vi skulle slås sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder. Forebygging og oppfølging har høy prioritet i alle avdelingene. Turnover i embetet gikk også ned i 2015 - tallet er manuelt beregnet fordi tallet ikke kan hentes ut i fra SAP for vår del, grunnet sammenslåingen.

Overordnede mål/strategier for embetet i 2015

En vellykket sammenslåingsprosess var et hovedmål for arbeidet i 2015, og vi har hatt fokus på forberedelser til fusjonen 1. januar 2016.

Embetets strategiske plan (2010-2014) ble prolongert ut 2015 på grunn av sammenslåingsprosessen og vedtatt visjon: *"Fylkesmannen i Aust-Agder skal gjennom dialog, profesjonalitet og engasjement være en proaktiv samfunnsaktør som ivaretar rettsikkerheten for alle."* har blitt lagt til grunn for arbeidet også i 2015. Vi har fortsatt hatt fokus på verdier som *profesjonalitet, tilgjengelighet, åpenhet og ærlighet* og mener at de har preget arbeidet både i sammenslåingsprosessen og i annen oppgaveløsning gjennom året.

Kort omtale av samarbeid med andre embeter og andre virksomheter

Sammenslåingsprosessen har ført til nært og godt samarbeid med Fylkesmannsembetet i Vest-Agder innenfor alle fagområdene. Avdelingene har blant annet hatt felles arbeidsgrupper på gjennomgang og harmonisering av en rekke interne rutiner og retningslinjer, samtidig som det er blitt lagt vekt på å bli kjent med hverandre.

I pågående arbeid med verneplan for Raet nasjonalpark har vi fortsatt hatt et systematisk samarbeid med Fylkesmannen i Telemark som arbeider med verneplan for Jomfruland nasjonalpark. De årlige gjensidige informasjonsmøtene innenfor landbrukssektoren mellom Fylkesmannen i Telemark, Fylkesmannen i Vest-Agder og Fylkesmannen i Aust-Agder er videreført. Det samme gjelder samarbeid med faglagene i landbruket og Innovasjon Norge.

Kap 525/Økonomi

	Samlet bevilgning	Budsjettavvik (kr)	Budsjettavvik (%)	Driftsutgifter	Lønnsandel av driftsutgifter	Husleie	Husleie(% av driftsutgifter)
FMAA	55349000	172845	0,31	93865353	65,8	5643497	6,01

Regnskapstall sortert på poster

	052501	052521	Post 01 (untatt 052501)	Post 20-29 (untatt 052521)	Post 30-39	Post 40-49	Post 60-69	Post 70-79	Post 80-89
--	--------	--------	-------------------------	----------------------------	------------	------------	------------	------------	------------

Årsrapport 2015 Fylkesmannen i Aust-Agder - Innhold:

FMAA	55176155	4772348	12657175	52749421	703955	0	48136126	7610651	1293124
------	----------	---------	----------	----------	--------	---	----------	---------	---------

Administrativ kostnadsdekning

	Totalt	% av lønn (andre kap enn 525.01)
FMAA	4037528	0

Sykefravær

	Totalt(%)	Kvinner(%)	Menn(%)	Egenmeldt(%)	Legemeldt(%)
FMAA	3,3	4,05	2,05	1,1	2,2

Ansatte

	Antall årsverk totalt	Antall kvinner	Antall menn	Antall årsverk midlertidige ansatte
FMAA	87	63	38	12

Aldersfordeling

	Gjennomsnitt	Under 20	20-29	30-39	40-49	50-59	Over 60
FMAA	47,87	0	7	19	26	25	24

Lønn per 31.12

	Lønnsutgifter per årsverk(alle kapitler)	Gjennomsnitt per årsverk Kvinner	Gjennomsnitt per Årsverk Menn
FMAA	711102	692325	742041

Stillingskoder

	Stillingskode	Stillingsbetegnelse	Gjennomsnittslønn per stillingskode	Gjennomsnittslønn per stillingskode Kvinner	Gjennomsnittslønn per stillingskode Menn
FMAA	1072	Arkivleder	510100	0	510100
FMAA	1059	Underdirektor	0	0	0
FMAA	1211	Seksjonssjef	0	0	0
FMAA	1060	Avdelingsdirektor	676800	676800	676800
FMAA	1061	Assisterende direktør	590867	598250	576100
FMAA	1062	Direktør	803900	803900	0
FMAA	1538	Fagdirektør	0	0	0
FMAA	1063	Førstesekretær	0	0	0
FMAA	1065	Konsulent	0	0	0
FMAA	1408	Førstekonsulent	424011	424011	0
FMAA	1363	Seniorkonsulent	0	0	0
FMAA	1068	Fullmektig	0	0	0
FMAA	1069	Førstefullmektig	0	0	0
FMAA	1070	Sekretær	386400	386400	0
FMAA	1409	Sekretær	0	0	0
FMAA	1433	Seniorsekretær	0	0	0
FMAA	1071	Kontorleder	0	0	0
FMAA	1411	Avdelingsingeniør	0	0	0
FMAA	1084	Avdelingsingeniør	0	0	0
FMAA	1275	Ingeniør	0	0	0
FMAA	1085	Avdelingsingeniør	0	0	0
FMAA	1083	Ingeniør	0	0	0
FMAA	1087	Overingeniør	0	0	0
FMAA	1181	Senioringeniør	513000	512525	513633
FMAA	1088	Sjefingeniør	0	0	0
FMAA	1434	Rådgiver	450983	435285	482380
FMAA	1364	Seniorrådgiver	537603	535256	540960
FMAA	1113	Prosjektleder	529800	0	529800
FMAA	1117	Fagarbeider	0	0	0
FMAA	1203	Fagarbeider m/fagbrev	332000	332000	0
FMAA	1362	Lærling	126840	95130	158550
FMAA	0129	Assisterende fylkesmann	974500	0	974500
FMAA	0431	Fagkonsulent	0	0	0
FMAA	0382	Fylkesagronom	501300	501300	0
FMAA	0434	Fylkesskogmester	0	0	0

Årsrapport 2015 Fylkesmannen i Aust-Agder - Innhold:

FMAA	0822	Fylkessykepleier	0	0	0
FMAA	1261	Fylkesjordsjef	0	0	0
FMAA	0435	Fylkesskogsjef	0	0	0
FMAA	0774	Ass. fylkeslege	883800	883800	0
FMAA	0779	Fylkeslege	974500	974500	0
FMAA	1057	Informasjonssjef	0	0	0
FMAA	1184	Kokk	0	0	0
FMAA	1127	Husholdsleder	0	0	0
FMAA	1129	Renholdsbetjent	0	0	0
FMAA	1130	Renholder	0	0	0
FMAA	1132	Renholdsleder	0	0	0

Turnover

	Turnover(%)
FMAA	6

Andel administrasjon av totalt antall årsverk

	Økonomi(%)	Lønn(%)	Innkjøp(%)	IKT(%)	Personal(%)	Arkiv(%)	Resepsjon(%)	Sentralbord(%)
FMAA	3,5	1,3	0,1	2,2	0,5	5,7	0,5	0,5

Medarbeiderundersøkelsen(hvert annet år), score på følgende spørsmål

	I vårt embete stimuleres det til læring og samarbeid på tvers av avdelingene	I vårt embete utvikler vi oss faglig ved gjensidig kontakt med andre embeter
FMAA	0	0

III - Årets aktiviteter og resultater

Embetets samlede måloppnåelse

Embetet i Aust-Agder leverte godt på alle resultatområder og hadde ingen vesentlige avvik i 2015. Tilbakemeldingene fra de ulike oppdragsdepartementene er gjennomgående gode. Embetet har over tid hatt utfordringer med å overholde lovkravet i forhold til klagesaksbehandling etter plan- og bygningsloven. Ved inngangen til 2015 var vi tilnærmet på lovkravet, mens vi ved utgangen av året lå i over lovkravet.

Kommuneøkonomi

Aust-Agder hadde ingen kommuner i ROBEK-registeret ved utgangen av 2015. Kommunene i Aust-Agder har likevel samlet sett en krevende økonomi. Kommunene har en relativt høy netto lånegjeld og samtidig lave skatteinntekter i forhold til landsgjennomsnittet. Aksjeutbytte fra Agder Energi og eiendomsskatt er derfor fortsatt helt avgjørende inntektskilder for at kommunene skal klare å gå i balanse. Graden av økonomiske utfordringer varierer stort mellom kommunene i fylket, og fylkesmannen følger derfor utviklingen ekstra godt i enkelte kommuner. Kommunene i Aust-Agder hadde i 2015 et samlet netto driftsresultat på 0,1 prosent av brutto driftsinntekter. Dette er betydelig lavere enn anbefalt nivå på minimum 1,75 prosent, og skyldtes at 9 av kommunene (herav flere av de største kommunene) hadde negative netto driftsresultater.

Skjønnsmidler og fornyingsprosjekter

Arbeidet med omstilling og fornying i kommunene har også i 2015 primært blitt rettet inn mot fordelingen av skjønnsmidlene. I likhet med tidligere år inviterte vi alle kommunene til skjønnsmøter i august 2015 for å diskutere kommunenes utfordringsbilde og for å informere om hovedskjønn for 2016. Deler av skjønnsmøtene ble også i 2015 brukt til samtaler om kommunereformen. På skjønnsmøtet deltok alle 15 kommunene med både ordfører og rådmann, og flertallet også med økonomisjef. For 2015 fordelte Fylkesmannen 1 mill.kroner av restskjønnsrammen til arbeid med kommunereformen. Resterende restskjønnsnett på 2,7 mill.kroner ble fordelt til 14 prosjekter. Innen fristen hadde vi fått 38 prosjektsøknader på til sammen ca. 14,7 mill.kroner.

Samordning av statlig tilsyn med kommunesektoren

Fylkesmannen inviterte i februar 2015 andre tilsynsetater til vårt årlige tilsynsmøte der tema var koordinering og videreutvikling av felles statlig tilsynskalender. Foruten representanter fra våre fagavdelinger deltok representanter fra Arbeidstilsynet, Arendal revisjonsdistrikt, Mattilsynet, Arkivverket og Agder kontrollutvalgssekretariat. Den samordnede tilsynskalenderen gir god informasjon til kommunene og fylkeskommunen når det gjelder de planlagte statlige tilsynene. Under arbeidet med kalenderen tilstreber vi at tilsynene blir mest mulig samordnet på tvers av tilsynsetatene og vi gjør eventuelle justeringer for å unngå tilsynskollisjoner og for å unngå at «tilsynstrykket» på enkeltkommuner blir for stort. Endelig tilsynskalender er ferdig primo mars og sendes ut til alle kommunene og fylkeskommunen samt publiseres på Fylkesmannens hjemmesider. Etter dette blir kalenderen fortløpende oppdatert etter behov. I siste halvdel av august måned har vi en ny kontakt med de andre tilsynsetatene og legger ut en oppdatert plan for resten av året.

I Aust-Agder fikk ikke Fylkesmannen i 2015 varsel fra noen tilsynsetater om vesentlige virkninger for kommunene eller fylkeskommunen som følge av statlige tilsyn i 2015.

Kommunereformen

Det er vår egen vurdering at embetets arbeid med kommunereformen har fungert godt og vi har så langt kun positive tilbakemeldinger fra kommunene. Vi har lagt vekt på å være tett samordnet med embetet i Vest-Agder og ikke minst har det vært omfattende, tett og tillitsfull dialog med kommunene i fylket. Embetet har vært svært mye ute hos kommunene på ulike arenaer (uformell dialog, deltakelse med foredrag og innspill i politiske møter, arbeidsmøter, folkemøter mv) og vi har levert mange faglige innspill til bruk i utredninger og i andre sammenhenger. Vi har prioritert å være kommunenes «prefererte samtalepartner» og være til stede og yte svært rask og god service i kommunenes løpende arbeid. På nyåret 2016 er 10 av 15 kommuner i dialog/i arbeid med intensjonsavtale/i slutfase med å avklare om de vil gå videre i forhandlinger om intensjonsavtale. Endelig utfall av de ulike prosessene er fremdeles preget av stor grad av usikkerhet.

Sosial og helseavdelingen

Fylkesmannen har gjennomført planlagte tilsyn etter fastsatt volumkrav fra Statens helsetilsyn på områdene helse, omsorg, sosial og barnevern. Det gjennomføres i tillegg ad hoc tilsyn ved hendelser i tjenestene. Kvalitet og pasientsikkerhet er overordnet, og Fylkesmannen har stort fokus på dette også gjennom ressursdisponering.

Saksbehandlingstiden ble overholdt på alle de fire saksområdene.

Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven om utvidet innsyns- og uttalerett for pasienter og pårørende har ført til større grad av medvirkning fra klager i våre tilsynssaker. Mange som ønsker å benytte retten, klarer ikke å forholde seg til fristen som er satt for tilbakemelding. Dette er en utfordring i forhold saksbehandlingstid. Lengre saksbehandlingstid er uheldig, også for den påklagede. Det er sjelden det kommer inn nye opplysninger der klager velger å kommentere saksdokumentasjon fra påklaget virksomhet/ helsepersonell, ofte ser vi her at klagens temaer gjentas. Vi ser også at det i flere saker skapes en forventning om større mulighet for klager til å påvirke resultatet. Det kan virke som om det er en dreining mot det å skulle klandre noen – og at det primære målet om at saken skal bidra til læring og bedre kvalitet i tjenesten kommer noe mer i bakgrunnen. Vi mener at mange av disse sakene kunne vært behandlet bedre og raskere dersom tjenestene hadde en plikt til ikke bare å informere pasienten ved skade, men også møte pasienten etter uheldige hendelser.

Embetet har i 2015 vært med i et prosjekt om økt brukerinvolvering i tilsyn. Vi har gjennomført en systemrevisjon hvor representant for bruker- og pårørende organisasjonen A-Larm var med som fagrevisor i vårt revisjonsteam. Tema for systemrevisjonen var kommunale oppfølgingstjenester til personer som hadde hatt i døgnopphold i tverrfaglig spesialisert behandling av rusproblematikk. I dette tilsynet ble det også gjennomført intervjuer av brukere av de kommunale tjenestene.

Fylkesmannen har kontaktfylkeslegefunksjonen for søndre del av Helse SørØst.

Vi utarbeider felles tilsynsplan med spesialisthelsetjenesten for regionen, og har minst ett årlig møte med RHF. Det ble ikke gjennomført tilsyn med regionale team i 2015. Det landsomfattende tilsynet med pasientforløp, der hvert embete førte tilsyn med ett sykehus og to kommuner, var krevende, men vellykket, og ga et omforent bilde av situasjonen. Dette er formidlet tilbake til RHF.

Fylkesmannen har hatt som hovedmål innen folkehelse, å bidra til at alle kommuner i fylket er i gang med systematisk folkehelsearbeid etter folkehelseloven. Vi har folkehelsekompetanse i embetets plangruppe og inn i fylkeskommunens planforum. Her gis innspill til planstrategier, regionale og kommunale planer og større område- og reguleringsplaner. I arealplaner har vi hatt ett særlig fokus på utvikling av gode oppvekstområder. Fylkesmannen har hatt tilsyn med en kommune etter folkehelseloven, og møter med kommuner som ønsker hjelp til å komme i gang. Knutepunkt Sørlandet har ett aktivt folkehelseutvalg, og i disse kommunene har folkehelse blitt jobbet godt med. Det samme ser vi i de store kommunene, Arendal og Grimstad. Aust-Agder fylkeskommune har gjennomført fylkeshelseundersøkelser. Folkehelse er sett i sammenheng med barn- og unge-satsingen på embetet, med fokus på barns medvirkning som særlig fokusområde i 2015.

Fylkesmannen møter regelmessig kommunalsjefer, ledere og mellomledere i de kommunale helse og omsorgstjenestene. Vi deltar i styringsgruppen for utviklingssenteret og har et samarbeid med UiA, Senter for ehelse.

Fylkesmannen deltar også i regionalt samarbeidsutvalg i Setesdal, og følger opp etableringer av kommunale øyeblikkelig hjelp døgnenheter som nå er på plass i alle kommunene

Kommunene i fylket var tidlig ute med å få på plass elektronisk meldingsutveksling, noe som har gitt et betydelig kvalitetsløft ved utveksling av informasjon på tvers av forvaltningsnivåene. Tre kommuner i Østre Agder er tildelt midler fra Helsedirektoratet for utvikling av elektronisk nattilsyn, og vi er i jevnlig kontakt med prosjektet med juridisk bistand og generell veiledning. Hver høst arrangerer vi en større konferanse for ledere i helse og omsorgssektoren med fokus på viktige elementer i omsorgsplan 2020 og samhandlingsreformen.

Vi holder også årlig en konferanse for ledere og mellomledere med presentasjon av funn fra tilsyn og erfaringsspredning av gode utviklings- og kompetanseprosjekter i fylket. På hver av disse konferansene er det ca 100 deltakere. Det er lite byggeaktivitet i Aust-Agder, men når kommunene søker om investeringstilskudd fra Husbanken er vi involvert i saksbehandlingsprosessen. De fleste prosjektene gjelder omsorgsboliger til personer under 67 år, rus/psykisk helse eller psykisk utviklingshemmede.

Vi samarbeider tett med Fylkesmannen i Vest Agder både på tilsyn (særlig med spesialisthelsetjenesten), ved arrangement av kurs og konferanser og fordeling av kompetanse- og innovasjonstilskudd. Vi arrangerer felles møter og kurs for allmenn- og kommuneleger som er viktige målgrupper i arbeidet med omstrukturering av primærhelsetjenesten.

Vi har i 2015 i samarbeid med KoRus sør og fylkeskommunen arbeidet med å forberede gjennomføring av Ung-Data undersøkelser. Undersøkelsen vil bli gjennomført i alle kommuner og alle videregående skoler i Aust-Agder og Vest-Agder i 2016. Det er også et jevnlig samarbeid med RVTS i det pågående utviklingsarbeidet rettet mot nsvkososiale kriseteam

Vi deltar i ulike råd og styrer regionalt og nasjonalt:

- Representerer landets fylkesmannsembeter gjennom deltakelse i Referansegruppe BarnsBeste - Nasjonalt kompetansenettverk for barn som pårørende
- Styrerepresentant i SMSO, Agder. Senter mot seksuelle overgrep.
- Representerer Fylkesmannsembetene i sør/øst i Regionalt råd for barn og unges psykiske helse

Fylkesmannen i Aust-Agder har over flere år hatt en satsing på utsatte barn og unge gjennom prosjektet "Tidlig innsats – for god start". Etter at prosjektet ble avsluttet i 2014 ble denne satsingen videreført gjennom egen drift i 2015. Det har vært satt av stillingsressurser til å koordinere arbeidet internt i embetet, og det er etablert en tverrsektoriell arbeidsgruppe der alle avdelinger er representert. Tidlig innsats er blitt et godt innarbeidet begrep i våre kommuner, og det synes å være stor enighet om at det er viktig å satse på de yngste barna for å bedre levekår og frafallsproblematikk på sikt. Barnekonvensjonen har vært sentral og førende for mye av vår aktivitet i 2015, og vi har hatt et spesielt fokus på artikkel 12 (barns rett til å bli hørt). Internt har vi hatt større fokus på barneperspektivet og barnekonvensjonen i saksbehandling og i tilsynssammenheng. Vi har videre gitt informasjon om barnekonvensjonen i ulike fora, og barns rett til medvirkning av vært tema i ulike nettverkssamlinger, veiledning og kurs/konferanser. Vi har satset på tverrfaglige kompetansehevingstiltak knyttet til utsatte barn og unge, og vurderer at det gir en stor mergevinst. Eksempelvis har barnehageansatte og helsesøstre vært invitert med på kurs om «vanskelige samtaler med barn» for barnevernstjenesten. «Arendalsuka» har vi de siste årene brukt til å løfte ulike problemstillinger knyttet til Tidlig innsats, og i 2015 inviterte vi til frokostmøte med barneombudet og Forandringsfabrikken om barns rett til å bli hørt. Høsten 2015 arrangerte vi er todagers konferanse der bedre samhandling til barns beste og barns rett til å bli hørt var tema. Alle som jobber for og med barn og unge var målgruppe, og det var bred tverrfaglig deltakelse på konferansen.

Det er etablert to prosjekt i samarbeid mellom Fylkeskommunen, Arendal og Froland kommuner. NAV-veileder i videregående skole startet opp høsten 2015 der vi er representert i styringsgruppa fra både utdanning- og sosial- og helseavdelingen. Det andre prosjektet skal styrke oppfølgingen av psykisk helse i skolen med de samme aktørene der Fylkestinget har bevilget 3 mill. over en 3 års periode. Fylkesmannen tok initiativ til et dialogmøte på ledernivå mellom Arendal og Froland kommune (helse- og levekår) og Fylkeskommunens utdanningsavdeling. Dette vil bli fulgt opp med et nytt møte i 2016.

Spesialisthelsetjenesten

Fylkeslegen i Aust-Agder er kontaktfylkeslege for embetene i søndre del av Helseregion Sør-Øst, og koordinerer aktiviteten mot RHF sammen med fylkeslegene i Hedmark og Oslo og Akershus. Landsomfattende tilsyn i 2015 hadde fokus på de gode pasientforløp og kvalitet på informasjonsutveksling mellom kommune og sykehus. Det ble gitt avvik til nesten samtlige sykehus / foretak.

Omsorgstjenesten

Vel vitende om den kommende sammenslåing med Vest-Agder fra 1.1.2016 har vi hatt felles vurdering av tilskuddsmidler og enda mer samarbeid enn tidligere år. Vi arrangerer felles konferanser og samarbeider og finansierer videreutdanninger i regi av UiA som dekker begge fylkene. Vi har regionalt nettverk for ansatte med arbeidsområde omsorgsplan 2020 som dekker nesten hele Helse Sør-Øst, og regionalt nettverk for kap. 9 med halvårige møter.

NAV

Opplærings og kompetansetiltak er samordnet og gjennomføres i en egen felles kompetanseplan som NAV Fylke og Fylkesmannen utarbeider årlig. Det er gjennomført felles opplæring for nytilsatte i NAV, og vi utvikler kompetansetiltak kontinuerlig. Vi samarbeider særskilt med Vest-Agder og Telemark om felles fagsamlinger bla på boligsosialt område, og har felles opplæringstiltak med Vest-Agder når det gjelder økonomisk rådgivning

Barnevern

Vi gjennomførte en studietur til Skottland med barnevern-medarbeidere hos fylkesmennene i Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust- og Vest-Agder med tema: Tilsyn med barnevernsinstitusjonene. Det er to årlige møter mellom embetene og BUF-etat, der «kontaktembetet» ut 2015 var lagt til Aust-Agder. Embetene og BUF-etat har vekselvis hatt ansvar for møtene, som etter hvert har utviklet seg til en viktig møteplass for dialog og erfaringsutveksling.

Det er et stort fokus på kvalitet og faglig forsvarlighet i barnevernet. Tidligere tilsyn så vel som årets tilsyn blir fulgt opp nøye, for å sikre at praksis fremstår i henhold til kravene i regelverket. Det er flere kommuner som er fulgt tett opp i 2015, på grunn av svikt, eller fare for svikt, som er avdekket gjennom tilsyn eller klagesaker. Gjennomgående ser vi behov for større fokus og oppfølging fra kommunens øverste administrative og politiske ledelse for å sikre tilstrekkelige ressurser, styring, internkontroll og kvalitet.

Barn og unge 0-24 år, samordnet oppdrag fra fire departement

Vi arrangerte høsten 2015 en stor tverrfaglig konferanse i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder der målgruppen var alle som arbeider for og med barn og unge. Bedre samhandling til barns beste og barns rett til å bli hørt var hovedtemaer for konferansen, og mer enn 250 deltakere fra ulike instanser deltok de to dagene. Tema var blant annet barnekonvensjonen, samfunnsøkonomisk betydning av tidlig innsats, taushetsplikt, og utfordringene med å komme fra plan til handling ble belyst. Barneombudet, Forandringsfabrikken, Folkehelseinstituttet, Statped m.fl innledet. I tillegg var det lagt opp til parallellsesjoner med mer spissede faglige temaer (vold, tannhelse, vanskelige samtaler, mobbing, hjernens utvikling, barnefattigdom etc) og informasjonsstands fra ulike aktuelle aktører (Bufetat, Inn på tunet, Zippys venner, BarnsBeste, Kreftforeningen, Trygg Tidlig m.fl).

Oppvekst og barnehageavdelingen

Aust-Agder har over flere år hatt betydelige levekårsutfordringer, og i flere kommuner er det svake læringsresultater og utfordringer med læringsmiljøet. Fylkesmannen har derfor over lengre tid hatt fokus på å sette systematiske tiltak for å identifisere risikoutsatte barn og unge, og iverksette samordnede og riktige tiltak for å hjelpe disse.

Vi har også i 2015 koordinert arbeidet for barn og unge innad i embetet og i forhold til ulike instanser utenfor embetet. Barns rett til medvirkning etter barnekonvensjonen har blitt løftet inn i mange av våre aktiviteter, blant annet arrangement under «Arendalsuka», opplæring for NAV-lederne og assistenter i barnehagene, gjennom tilsyn på familiekontor og i Felles nasjonalt tilsyn for 2014-17 der elevenes medvirkning sentralt. Fylkesmannen legger vekt på «barnets beste» og barns rett til å bli hørt i klagesaksbehandlingen.

Aust-Agder er fortsatt et fylke med høye tall på omfang av spesialundervisning. Flere kommuner arbeidet aktivt for å redusere dette. Fylkesmannen vurderer dette som et risikoområde som følges opp kontinuerlig gjennom flere tiltak som tilsyn, veiledning, informasjon og klagesaksbehandling.

For å øke gjennomføringen i videregående skole er det nødvendig å se hele utdanningsløpet i sammenheng. Fylkesmannen har på mange områder et nært samarbeid med fylkeskommunen, men ser også utfordringer i dette samarbeidet. Vi har erfart over tid, og i mange sammenhenger, at Fylkesmannen mangler informasjon om vesentlige satsinger og tiltak i den videregående opplæringen. Når Fylkesmannen ikke oppleves som tilstrekkelig informert kan det føre til at de bruker oss i mindre grad enn det som er ønskelig. Vi mener at det er nødvendig at departement og direktorat sikrer at Fylkesmannen er informert om, eller involvert i, alle satsinger som gjelder videregående opplæring.

Fylkesmannen har ført tilsyn med kommunen som barnehagemyndighet, med fokus på å tydeliggjøre kommunens ulike roller som eier og myndighet. Videre ønsket vi å fremheve viktigheten av barnehagemyndighetens oppgave for å "påse" regelverksetterlevelse og synliggjøre de ulike krav til kapasitet og kompetanse som kreves for å løse oppgaven. Vi har i våre tilsyn med barnehagemyndigheten hatt et spesielt fokus på hvordan de følger opp barnehagenes meldeplikt til barnevernstjenesten. Fokuset på sårbare barn, har også vært et viktig tema i de ulike kompetansetiltak for ansatte som ikke er pedagoger. Ca. 200 har deltatt på ulike kompetansetiltak, med veldig gode tilbakemeldinger.

Fylkesmannen har i 2015 gjennomført felles nasjonale tilsyn og egeninitierte tilsyn etter opplæringsloven. Temaet for felles nasjonalt tilsyn oppleves som relevant og nyttig i sektoren. Det samme gjelder for veiledningsaktiviteten i forkant av tilsynet. I de egeninitierte tilsynene har vi blant annet prioriterte tilsyn med det psykososiale skolemiljø. Et gjennomgående funn er mangelen på felles forståelse av krenkende adferd, og når saker skal meldes til skolens ledelse. I alle tilsynene ble det funnet grunnlag for brudd på regelverket.

Vi har informert og veiledet om "Bedre læringsmiljø" og fulgt opp kommuner som har scoret lavt på mestrings- og trivselsindikatorerne i Elevundersøkelsen. Læringsmiljøet i barnehagene har også vært et sentralt tema på flere samlinger.

Fylkesmannen har behandlet saker etter barnehageloven, opplæringslova, friskolelova og introduksjonsloven med forskrifter. Det har vært en forholdsvis stor økning i antall klagesaker fra 2014. Fylket har likevel relativt sett et

lavt antall klagesaker. Vi mottar et økende antall henvendelser særlig knyttet til elevenes psykososiale miljø. Vi ser at det er behov for veiledning og avklaringer av lov og regelverk som berører minoritetsspråklige og voksne innvandrere. Dette vil få større fokus med økningen av asylsøkere og flyktninger.

Fylkesmannen har fulgt opp alle etter- og videreutdanningsstrategier for ansatte i barnehager, skoler og PP-tjenestene. I tråd med kompetansestrategien i barnehagesektoren tilbyr Fylkesmannen i samarbeid med kommunene tre typer kompetansehevingstilbud: grunnkompetanse, teori til fagbrev og kompass. Fylkesmannen har egne fagsamlinger for barnehagemyndigheten og for de skolefaglig ansvarlige. Det har vært en stor økning i antall lærere i grunnsopplæringen som tar videreutdanning som del av «Kompetanse for Kvalitet». PP-tjenesten har benyttet de statlige midlene til felles kompetansehevingstiltak.

Landbruksavdelingen

I 2015 har vi hatt en økning i investeringene og investeringslysten i landbruket i Aust-Agder. Dette gjelder både i skogbruket og i jordbruket. I skogbruket handler dette i det vesentlige om utbedringer/ombygginger av eksisterende skogsbilveier. Avvirkningen i skogen var i 2015 større enn på mange år, og vi registrerer med glede at hogst og veiutbedringer/ombygginger ofte går hånd i hånd. Innen jordbruket ser vi en økt satsing på sau og storfe, og særlig gledelig er det at en del av økningen på sau skjer i Setesdal. Det er også en positiv utvikling og nyetablering innen produksjon av bær i fylket. Tradisjonelt har Aust-Agder vært et jordbærfylke, mens det nå etableres og satses på flere typer bær.

Landbruksavdelingen har i 2015 vektlagt arbeidet i det regionale partnerskapet. Fylkestingene i Aust-Agder og Vest-Agder vedtok i juni 2015 «Regional plan for bærekraftig verdiskaping på Agder 2015-2030 (VINN-Agder)». Landbruksavdelingen ledet arbeidet som omhandlet landbruk og marine næringer. Planen tar utgangspunkt i de utfordringer og muligheter som regionen står overfor med fokus på økt bærekraftig verdiskaping i eksisterende næringsliv. I planen beskrives hovedmål for alle primærnæringene, blant annet å sikre ressursgrunnlaget for fremtidige generasjoner. VINN-Agder vil være grunnlag for prioriteringer og videre strategisk arbeid i regionen.

Landbruksforvaltningen i fylkets 15 kommuner er våre viktigste samarbeidspartnere, og vi har i 2015 hatt sterkt fokus på vår rolle som kunnskapsformidler og veileder for kommunene. Det er gjennomført en rekke kurs, møter, fagdager osv., både innen skog og jord. Det samme gjelder på arealsiden, hvor vi også legger stor vekt på dialogen med kommunene. Vi er en aktiv partner i fylkets tilsynsforum og bruker dette som en arena for å komme tidlig på banen i plansaker knytta til areal.

Miljøvern avdelingen

Miljøvern avdelingen har totalt sett en tilfredsstillende situasjon, men har høyt arbeidspress som følge av stor bredde og omfang på embetsoppdraget kombinert med knapp bemanning. Arbeid med klargjøring av tilrådning av Raet Nasjonalpark har hatt høy prioritet i 2015, og har tatt mye ressurser ved avdelingen, også fra ledelsen. Salderingsposter er grovt sett eksternt informasjons- og opplæringsarbeid, databasearbeid, faglig oppdatering og proaktivt klimaarbeid. Miljøvern avdelingens brede og gode kontakt med kommunene og regional stat, spesielt i arealplanarbeidet, bidrar etter vår oppfatning positivt til embetets gode måloppnåelse både på sektorområder og på Fylkesmannens generelle samfunnsoppdrag.

Situasjonen ved avdelingen er totalt sett tilfredsstillende. Vi har god dialog både eksternt med kommuner, andre regionale etater og med private aktører (søkere, tilsynsobjekter mm), og internt på embetet med ledelse og med øvrige avdelinger. For resultatområde har forurensning vi god styring på embetsoppdrag og løpende saksbehandling/ restanser. Noen store konsesjonssaker i første halvår har ført til noe lavere tilsynsvirksomhet enn forutsatt, men aktiviteten har økt vesentlig siste halvår pga. intern allokering av et vikariat til forureningsarbeid. Restanselistene på arealplan er på tross av utfordringer med bemanningssituasjonen våren 2015, under god kontroll uten uønsket etterslep, og den løpende saksbehandlingen holder etter vår vurdering høy faglig kvalitet. Vi opplever imidlertid at vi har svært begrenset kapasitet mht. å besvare henvendelser og spørsmål, og mht. løpende veiledning av kommunene. Arbeidet med å klargjøre høringsforslaget for Raet NP har vært krevende i 2015, spesielt for prosjektleder, ass. avd. direktør og avd. direktør. Arbeidet med tilrådning er likevel i rute, m. planlagt oversendelse innen 1. mars 2016. Frivillig vern har vært prioritert v/avdelingen gjennom hele året, og tilrådninger til M-dir har gått som forutsatt. Aust-Agder har god driv i frivillig vern arbeidet, både mht. tilbud og -prosesser. Arbeid med vannrammedirektivet, vann, vassdrag og fisk er i rute, men vi er skuffet over at prosjektet "Krafttak for laks" ikke ble prioritert finansiert over statsbudsjettet for 2016, da vi i samråd med M-dir brukte en god del ressurser i 2015 på prosjektplanlegging i samarbeid med M-dir. Vi er tilfredse med at det prioriteres midler til oppdatering av Naturbase, og har høsten 2015 hatt et 4 mnd. engasjement på søkbare midler fra M-dir til kvalitetssikring av basen. Dette har styrket kvaliteten på datagrunnlaget i Naturbase i AA. Situasjonen for rovviltarbeidet hadde noe etterslep første halvår, men er nå i rute.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Håndteringen av flyktningsstrømmingen i 2015 har tydeliggjort sentrale myndigheters forventninger til Fylkesmannens samordningsrolle. Embetsledelsen og respektive fagavdelinger har vært involvert hele tiden. Internt ble det organisert en «flyktningsgruppe» med et dedikert ansvar for å holde seg orientert, bidra til god informasjon ut mot kommuner og berørte etater samt sikre at embetet jobbet helhetlig, koordinert og godt opp mot regionale og sentrale myndigheter. Det handlet hele tiden om å gjøre hverandre gode og bidra til raske og gode løsninger. Innledningsvis var det krevende å samle informasjon, reflektere dette på vår hjemmeside og på en interaktiv måte sørge for at de som hadde spørsmål fikk svarene raskt og riktig. Dette krevde mye møtevirksomhet og at dedikerte medarbeidere var lett tilgjengelig og innstilt på å finne svar på uavklarte spørsmål. Bindeleddet mellom sentrale myndigheter og sluttbruker fungerte etter vår mening godt. For vår del var det naturlig å bruke CIM og deler av vårt konsept for krisehåndtering både til internt og eksternt. Sett med et slikt fokus har flyktningshåndteringen styrket deler av vår krisehåndteringsevne.

Fylkesmannen har i 2015 gjennomført 2 tilsyn på kommunal beredskapsplikt. Respektive kommuner er fulgt opp etter Aust-Agder modellen som initierer aktiviteter både før og etter tilsynene. Hver kommune følges opp med formøte før tilsyn hvor beredskapsforskriften, forventninger og rammer rundt tilsynet gjennomgås. Etter tilsynet gjennomføres faglig oppdatering (som eksempelvis presse og informasjonskurs), deretter en beredskapsdag med bred deltakelse med på følgende øvelse og evaluering med konkret oppfølging av evalueringspunktene. Tema i alle aktivitetene er relatert til hendelser på offentlig sted, sikkerhet ved store arrangementer, hendelser relatert til skole og barnehager samt oppfølging av pårørende på EPS og ved bruk av kriseteam. Dette er ledd i et langsiktig arbeid som må ses i sammenheng med en regional og kommunal satsing på å styrke vår beredskap etter 22. juli og mot fremtidige aktuelle scenario relatert til hendelser på offentlig sted og vilde handlinger. Basert på erfaringer etter tilsyn og øvelser har vi i 2015 gjennomført helhetlig ROS opplæring sammen med NUSB, opplæring og øvelser relatert til CIM og atomberedskap. Vi har samtidig satsset mye på å styrke kompetanse, helhetsforståelse og nettverk hos de kommunale beredskapskoordinatorene. Denne tilnærmingen og Aust-Agdermodellen har etter vår mening skapt gode resultater, kontinuitet og et gode nettverk. Kommuneundersøkelsene i regi av DSB bekrefter gode resultater, men noe etterslep på grunn av ressursituasjonen. Som det fremkommer av den mere detaljerte delen av rapporten preges 2015 av at både flyktningsarbeidet og sammenslåing av embetene i Aust- og Vest-Agder har redusert mulighetene til å nå målsettingene for samfunnssikkerhetsarbeidet.

Begge embetene har imidlertid gevinst av proaktiv tankegang og langvarig samarbeid innen samfunnssikkerhet. De siste årene er planverk samordnet, vi har hatt felles øvelser og møter i både fylkesberedskapsrådet og atomberedskapsutvalget.

Arbeidet med å fjerne tidstyver

Som et resultat av arbeidet med fusjonsprosessen mellom embetene på Agder så har dette arbeidet blitt satt på vent. I arbeidet med å gjennomgå alle rutiner og prosedyrer for det nye embetet så har man i parallell med revisjonsarbeidet også hatt fokus på å rasjonalisere og effektivisere interne rutiner – med mål å fjerne tidstyver. Konkret kan nevnes at i forbindelse med registrering av reiseregninger så skal de som skriver reiseregning selv skanne inn vedlegg. Dette var et arbeid som tidligere lå til administrasjonsavdelingen. Gjennom denne «fordelingen» av arbeidsoppgaver så har man frigjort ressurser i administrasjonsavdelingen.

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
Arbeids- og sosialdepartementet	kr 631 432,93	kr 972 696,00
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	kr 2 101 952,19	kr 270 479,00
Helse- og omsorgsdepartementet	kr 8 569 702,12	kr 3 540 612,29
Justis- og beredskapsdepartementet	kr 1 998 576,38	kr 4 852 806,83
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	kr 21 698 003,47	kr 1 357 316,09
Kunnskapsdepartementet	kr 5 651 326,42	kr 1 321 720,67
Landbruks- og matdepartementet	kr 6 473 727,96	kr 0,00
Klima- og miljødepartementet	kr 7 650 481,65	kr 1 551 779,03
Andre	kr 400 209,11	kr 0,00
Sum:	kr 55 175 412,00	kr 13 867 409,00

IV - Styring og kontroll i embetet

Planlegging og risikostyring

Embetets strategiske plan (2010-2014) ble prolongert ut 2015 på grunn av sammenslåingsprosessen. Arbeid med strategisk plan for det nye embetet starter våren 2016.

Fylkesmannen i Aust-Agder har utviklet en felles virksomhetsplan (FVP). FVP tar utgangspunkt i teksten i tildelingsbrevet og de oppdragene som er gitt på de enkelte sektorområdene. I en dialog med embetsledelsen avklares det med fagavdelingene hvem som har et hovedansvar for oppdraget og hvem som har et delansvar. Rene "sektoroppgaver" reflekteres i fagavdelingenes virksomhetsplaner, mens tverrsektoriell oppgaver utgjør FVP. I tillegg til ansvarsfordelingen reflekterer felles virksomhetsplan konkrete tiltakspunkter, samt tidsfrister for når aktivitetene skal være gjennomført. FVP gjennomgås i utvidet ledergruppe hvert kvartal.

Etter mal fra KMD (FAD) har embetet utviklet egen policy for risikostyring. I tråd med denne gjennomføres risikostyringen i forbindelse med utvikling av de avdelingsvise virksomhetsplanene og FVP. Risikostyringen på overordnet nivå er reflektert i FVP. Tiltak for redusert risiko vurderes og iverksettes etter diskusjon i ledergruppa ved den kvartalsvise gjennomgangen. I 2015 hadde vi to områder som ble vurdert røde i risikomatriksen for overordnet virksomhetsplan - det var utarbeidelse av fylkesros og krafttak for laks. Arbeidet med ROS-analysen kom i gang, men så mottok vi en ny veileder som medførte at vi måtte starte opp på nytt og kapasitetsproblemer gjorde at vi måtte utsette hele arbeidet til 2016. Når det gjaldt Krafttak for laks var det usikkerhet rundt finansieringen som var den kritiske faktoren. Vi fikk ikke de midlene vi forventet og prosjektet ble endret og tilpasset nye rammer. Arbeidet videreføres i 2016. Vi hadde ellers 17 områder som lå i det gule feltet i risikomatriksen og som vi hadde til kontinuerlig vurdering i 2015.

Internkontroll

I 2015 hadde vi en fullstendig gjennomgang av internkontrollhåndboka sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder. Siktemålet var harmonisering av de ulike områdene, med felles internkontrollhåndbok som mål. Arbeidet ble ferdigstilt i 2015, men vil bli lagt fram til vedtak i Arbeidsmiljøutvalget i det nye embetet i 2016. Vi iverksatte ingen særskilte tiltak utover det som var aktuelt i sammenslåingsprosessen.

Bemanning, kapasitet og kompetansesituasjonen i embetet

Dette punktet må ses i sammenheng med de utfordringene som vi stod overfor i 2015 når det gjelder sammenslåing av embetene i Aust- og Vest-Agder.

Vi hadde en turnover på omlag 6 %, noe som er lavere enn det vi tradisjonelt har hatt, og som har sammenheng med stillingsstoppen som ble innført fra KMD sin side. Totalt sett har vi hatt ansatte i embetet med kompetansen vi har hatt behov for. Også ved rekruttering av vikarer for ansatte i foreldrepermisjon har vi fått søkere med etterspurt kompetanse.

Vårt hovedfokus for arbeidet i 2015 var planlegging og klargjøring for sammenslåing med Vest-Agder. Vi brukte anslagsvis mellom tre og fire årsverk på dette arbeidet.

Informasjonssikkerhet og IKT

I løpet av året 2015 tok embetet i bruk KMDs nyinnkjøpte internkontrollsystem for informasjonssikkerhet, RiskManager. Vi har deltatt på sentrale kurs i avvik og risikohåndteringsmodulen, og hatt intern opplæring i avdelingene med særlig fokus på avvikshåndtering. Vårt embete har vært ressurs innenfor informasjonssikkerhet overfor andre embeter i og med at egen medarbeider er leder av driftsgruppa for RiskManger, samt at embetet deltar med leder av fagutvalg for informasjonssikkerhet i tillegg til at vi har et medlem i utvalget.

Ledelsen hadde sin årlige gjennomgang av sikkerhetspolicy uten vesentlige endringer. På slutten av året ble det utarbeidet utkast til harmonisert sikkerhetspolicy for det nye embetet, som må bearbeides og vedtas i 2016.

IKT har implementert de lokale kravene som er stilt i iht ensoneprosjektet. IKT lokalt følger de anvisninger Fylkesmannen i Hedmark v/FRI anviser. Eksempelvis har embetet tatt grep for å lære opp medarbeiderne til å redusere e-postboksstørrelsen, da enkeltvis store e-postbokser skaper utfordringer i felles Exchange-løsning.

Oppfølging av avtaler og lisenser har vært gjort.

Embetet hadde på høsten tett samarbeid med Fylkesmannen i Sogn og Fjordane når det gjaldt fritt rettsråd for at dette skulle være i drift fra første dag i det nye embetet. Embetet har egne supportavtaler på eget IKT-utstyr og

løsninger, som for eksempel sikker utskrift. Etter sammenslåingen er det planlagt harmonisering av disse.

Varsling av driftsavbrudd og planlagt vedlikehold ble videreformidlet til egne brukere hovedsakelig gjennom egen intranettside.

GIS-arbeidet i 2015 var preget av innføring av Oslofjord-GIS.

I tillegg til vanlig drift og vedlikehold ble det tett samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder for å samordne IKT-løsningene fram til sammenslåingen.

Andre momenter

Fylkesmannen i Aust-Agder har ikke mottatt merknader fra Riksrevisjonen i 2015

Andre vesentlige forhold

I forberedelsene med sammenslåingen av Fylkesmannen i Aust-Agder og Fylkesmannen i Vest-Agder har vi vært med å arrangere to dagssamlinger for alle ansatte i begge embedene.

Den første samlingen ble i stor grad viet til kulturundersøkelsen som AFF gjennomførte i embedene. På samlingen i oktober deltok også AFF, i tillegg var det innslag om «Agder og Norge», forventninger til det nye embedet fra kommunene, samt presentasjon av vår nye fylkesmann Stein A. Ytterdahl.

Likestilling og likeverd

Fylkesmannen i Aust-Agder har fortsatt en høyere andel kvinner enn menn og i 2015 utgjorde kvinneandelen 64 %. Vi er kjønnsfordelingen bevisst ved rekruttering, men med utgangspunkt i kvalifikasjonsprinsippet har vi ikke klart å øke andel menn. Også i ledergruppa er det et overvekt av kvinner ved at den ved utgangen av 2015 bestod av to menn og fem kvinner. Tar vi med nestledere er fordelingen fire menn og ni kvinner.

Kjønnsfordelingen varierer betydelig mellom de enkelte avdelingene. Særlig Utdannings- og barnehageavdelingen og administrasjonsstaben har et mannsunderskudd.

Vi har ingen ansatte ved embedet som har innvandrerbakgrunn. Ved utlysning av stilling har vi alltid med formuleringen «*Den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i samfunnet. Det er derfor et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnsammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Arbeidsplassen vil om nødvendig bli lagt til rette for personer med nedsatt funksjonsevne*». Med henvisning til den innførte stillingsstoppen ble det i 2015 kun utlyst fire midlertidige stillinger eller vikariater. Vi hadde ingen kvalifiserte søkere til utlyste stillingene med innvandrerbakgrunn. Det var heller ikke noen som oppga at de har nedsatt funksjonsevne.

Totalt sett er det ingen store lønnsforskjeller mellom kjønnene, men vi ser at kvinnene ligger litt under snittet for menn i saksbehandlerkategoriene. Også for ledere ligger gjennomsnittslønnen for menn over gjennomsnittet for kvinner. Dette forklares ved det lave antallet menn og de stillinger de bekler.

Samarbeidsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv

Fylkesmannen i Aust-Agder har i sin samarbeidsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv formulert målsettinger oppi mot delmålene i den sentrale IA-avtalen.

I tråd med intensjonene i IA-avtalen legges det til rette for at ansatte med redusert funksjonsevne, enten varig eller midlertidig, kan jobbe mest mulig og lengst mulig. Alle ansatte har minst en årlig medarbeidersamtale og sykefravær følges opp i henhold til avtalte rutiner. Ved behov har vi fått bistand fra NAV.

Vi har også samarbeid med NAV om tilrettelegging for arbeidstrening for arbeidssøkere som av ulik årsak har behov for arbeidstrening. I 2015 har vi hatt to ansatte med lønnsstilskudd fra NAV. I tillegg har en ungdom på 20 år hatt praksis hos oss fire dager i uken, dette er i samarbeid med en videregående skole.

Sykefraværet i embetet er redusert de siste årene og i 2015 var vi helt nede på en sykefraværsprosent på 3,3 til tross for at vi på slutten av 2014 fikk beskjed om at vi skulle slås sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder. Vi vil følge nøye med hvordan sykefraværet utvikler seg i det nye embetet. Forebygging og oppfølging har høy prioritet i alle avdelingene.

Sykefravær	2012	2013	2014	2015
Sykefravær inkl. egenmeldinger	5 %	4,85 %	4,25 %	3,3 %
Kvinnens sykefravær inkl. egenmeldinger	5 %	5,23 %	5,20 %	4,02 %
Menns sykefravær inkl. sykefravær	5 %	4,26 %	2,70 %	2,05 %

Medvirkning

Hos Fylkesmannen i Aust-Agder er medbestemmelse i henhold til Hovedavtalen primært ivaretatt gjennom samarbeidsutvalget på virksomhetsnivå. I samarbeidsutvalget har det møtt tre representanter fra Akademikerne, som er den hovedsammenslutningen som organiserer flest av våre ansatte, og en fra de øvrige hovedsammenslutningene samt verneombud. Fra arbeidsgiver møter fylkesmannen, assisterende fylkesmann, administrasjonsdirektør og assisterende administrasjonsdirektør som ivaretar sekretærfunksjonen. I henhold til lokal tilpasningsavtale avholdes det også enkelte møter med tillitsvalgte på driftsnivå.

Det er enighet mellom arbeidsgiver og arbeidstakernes organisasjoner om at de oppgaver som er nevnt i Arbeidsmiljølovens § 7-2 «Arbeidsmiljøutvalgets oppgaver», behandles i samarbeidsutvalget etter bestemmelsene i Hovedavtalen og lokal tilpasningsavtale. Verneombud tiltrer ved behandling av saker etter denne bestemmelsen.

Samarbeidsutvalget har i 2015 hatt 6 møter og behandlet 32 saker. Viktige saker har vært å følge opp «status i sammenslåingsprosessen», budsjett og budsjettoppfølging og sykefraværsstatistikk. Partene karakteriserer samarbeidet i embetet som positivt og konstruktivt.

Ansatte informeres primært gjennom intranett og avdelingsmøter. I tillegg har vi hatt informasjonsmøter for alle ansatte og også det vi har kalt for «allmøter» hvor informasjon om sammenslåingsprosessen har vært tema. «Allmøtene» har vært koordinert med Fylkesmannen i Vest-Agder både med hensyn på tidspunkt og innhold.

V - Vurdering av framtidsutsikter

Forhold som påvirker embetets evne til å løse samfunnsoppdraget

Fusjonen av de to embetene i Aust- og Vest-Agder fra 1. januar 2016 vil være en viktig premiss for å bygge det nye embetet i årene som kommer. Tradisjonelt har de to embetene levert meget gode resultater, men det vil være en utfordring å videreføre dette inn i det nye embetet fra dag en. Selv om mye ligger til rette for et meget godt samarbeid er det rimelig å forvente at organisasjonen må bruke noe tid til å etablere nye strukturer, nye relasjoner internt i de nye fagavdelingene og til eksterne aktører på tvers av fylkesgrensene. Videre er det en utfordring for embets- og avdelingsledelsen med medarbeider på to kontorsteder. Dette medfører at lederne må bruke tid på å forflytte seg mellom kontorstedene 2-3 ganger pr uke. Det er en omforent omfatning at det er riktig og viktig å bruke denne tiden nå i etterkant av fusjonen for å sikre at medarbeiderne har lett tilgang til sine ledere og at lederne blir sett på begge kontorstedene. Over tid må det nye embete vurdere i større grad å bruke digitale plattformer for samhandlingen mellom kontorstedene uten at ledene må bruke for mye tid på reising.

I vedtaket fra 14. november 2014 ligger det en føring om at det fusjonerte embetet skal samlokaliseres. Før dette er avklart vil det være en usikkerhet som de ansatte må forholde seg til. Så langt har vi ikke sett noen negative effekter av at stedsvalget ikke er avklart. Når dette blir kjent vil det kunne få konsekvenser for noen av de ansatte i forhold til reiseavstand til kontorstedet. Dette kan innebære at vi for en periode må gjennom prosesser for å rekruttere nye medarbeidere. Erfaringsmessig tar det tid å bygge opp kompetanse for nye medarbeidere slik at de produserer på linje med erfarne medarbeidere. Forhåpentligvis vil dette være en forbigående problemstilling og i beste fall vil det samlokaliserte embetet kunne rekruttere godt i et ellers stramt arbeidsmarked på Sørlandet.

Med erfaring fra høstens arbeid med flyktnings situasjonen vil den i omfang kunne bli så vidt stor at den vil måtte kreve en omprioritering av ressurser internt i embetet. Dette gjelder både i forhold til akutte mottaksplasser og generelt arbeid med integrering og kommunenes behov for oppfølging og veiledning på dette området.

Konsekvenser for embetes mål- og resultatoppnåelse

Med henvisning til ovenfor nevnte problemstillinger så vil det sammenslåtte embetet fortsatt være i stand – på et overordnet nivå - til å løse sitt samfunnsoppdrag, men det kan være behov for å gjøre omprioriteringer innenfor noen av resultatområdene. Dette må skje i forståelse og etter avtale med oppdragsdepartementene.

Arbeidet med å videreutvikle det nye embetet til en organisasjon vil gå fortløpende. Her er det viktig at ledelsen og kanskje spesielt embetsledelsen er tett på utviklingen av embetet med fokus på å fjerne «friksjoner» og understøtte arbeidet med å finne funksjonelle og gode løsninger.

Del VI. Årsregnskap

Ledelseskommmentar årsregnskapet 2015

Formål

Fylkesmannen er underlagt Kommunal- og Moderniseringsdepartementet. Fylkesmannen er et statlig forvaltningsorgan som fører regnskap i henhold til kontantprinsippet, slik det framgår av prinsippnoten til årsregnskapet.

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet og krav fra til Kommunal- og moderniseringsdepartementet i virksomhets- og økonominstruks for Fylkesmannen. Jeg mener regnskapet gir et dekkende bilde av våre disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vurderinger av vesentlige forhold

I 2015 har Fylkesmannen i Aust-Agder disponert tildeling til ordinær drift på kr 55 349 000 og i tillegg mottatt belastningsfullmakter på til sammen kr 115 311 612 (inkl 052521) jf. bevilgningsrapporteringen. Note A viser tildeling fra KMD og overførte midler fra 2014.

I 2015 ble det søkt om ekstra midler fra KMD til dekning av ekstra kostnader forbundet med sammenslåing av Fylkesmannen i Aust-Agder og Fylkesmannen i Vest-Agder. Vi mottok, sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder, en belastningsfullmakt på totalt kr 1 250 000. Ekstratildelingen gjorde at vi kunne føre en del av merkostnadene på kap 050021 i stedet for kap 052501. Mindreutgiften for post 01 driftsutgifter ble kr 172 845. Beløpet søkes overført til neste år på post 01 iht. beregninger i note B.

Fra 2015 omfattes Fylkesmannen av nettoføringsordningen for merverdiavgift i staten. Dette innebærer at mva ikke lenger belastes virksomhetens kapittel, men belastes felleskapittel 1633 i statsregnskapet. Driftsrammen til Fylkesmannen i Aust-Agder ble redusert med kr. 830 000 i uttrekk. Belastningsfullmaktene er også justert for ordningen. Det betyr at ikke alle postene er direkte sammenlignbare med fjoråret.

Inntektsførte beløp utgjør kr 12 605 495. Arbeidsgiveravgiften utgjør kr 7 644 880 og andre driftsinntekter kr 4 591 105. Driftsinntektene gjelder innbetalinger fra stat og kommuner til diverse prosjekter som bioenergiprojektet, geovekstmidler, prosjekt marinepark og innbetaling fra kommunene til Raet nasjonalpark mv. Diverse refusjoner samt kursavgifter/egenandeler fra deltakere på Fylkesmannens kurs og konferanser utgjør 1 728 676. Vi registrerer at det er et avvik på 20 578 kr i tallet som vises i note 1 og det vi har bokført i Agresso.

Artskontorrapporteringen viser at rapporterte utgifter til drift og investeringer, eksklusiv utbetalinger av tilskudd, summerte seg til kr 89 274 248. Av dette var utbetalinger til lønn og sosiale utgifter kr 61 773 490 mot kr 60 185 719 i 2014. Økningen skyldes kompensasjon for lønnsoppgjøret, utbetaling av reisetid, utbetaling av overtid og lønn til korttidsengasjementer i forbindelse med ekstra arbeid når det gjaldt sammenslåing av embedene i Aust og Vest-Agder. I og med at dette er nettoførte lønnsutbetalinger (det vil si at sykelønnsrefusjoner er trukket fra) innebærer det at vårt lave sykefravær i 2015 også bidrar til økt beløp. Selv om vi har hatt lavt sykefravær viser Note 2 allikevel en økning i offentlige refusjoner vedrørende lønn. Dette skyldes refusjoner i forbindelse med svangerskapspermisjoner. Det som framkommer under «utbetalinger til lønn» inkluderer også utbetalinger av honorar til sensorer og kontrollkommisjonenes nemndsmedlemmer, vergegodtgjørelser i tillegg til egne ansatte.

Lønnsandelen av driftsutgiftene er på vel 65% for embedet som helhet.

Økningen i andre utbetalinger til drift som kommer fram i Note 3 skyldes i hovedsak økning i kjøp av fremmede tjenester. Normalt er det liten bruk av eksterne konsulenter til driftsoppgaver i embedet. Av totalbeløpet på 14 497 948 gjelder ca. 1 mill. kr kjøp av tjenester i forbindelse med sammenslåingsprosessen. Det ble benyttet eksterne prosessveiledere til en kostnad av 290 000 og DFØ skulle ha 400 000 for å slå sammen embedene i personal- og økonomisystemet. Det ble ellers benyttet noe konsulenthjelp til tilrettelegging av IKT-systemene (vel 200 000 kr.). Det er for øvrig kjøpt tjenester i forbindelse med en rekke oppgaver som vi utfører for fagdepartementene og som betales over belastningsfullmaktene for til sammen ca. 7 mill. kr hvorav ca. 6 mill. gjelder miljøområdet (vannforvaltning og planer). Det resterende beløpet på ca. 6,4 mill. kr gjelder i første rekke kjøp av tjenester innen områder som er utenfor vår styring, der regelverket bestemmer kjøp av konsulenttjenester: Fritt rettsråd (vel 4,4 mill. kr.) og vergemål (ca. 2 mill. kr).

Når det gjelder våre utgifter til husleie registrerer vi at det er et mindre avvik på 20 000 kr i tallet som vises i note 3 og det vi har bokført. Dette skyldes en innbetaling på kr 20 000 ført på konto 6301. Våre reelle husleieutgifter var på 3 485 785 kr inklusiv leie av kontor til verneområdeforvalter i Setesdal.

Note 5 viser at det ble utbetalt kr 982 704 til ulike investeringer i 2015, jamfør artskontorrapporteringen. Investeringene gjelder fortsatt oppgradering av noen arbeidsplasser med nye skrivepulter og IKT-utstyr for å legge til rette for elektroniske møter i det nye embetet.

Inntektsbeløpet på kr 240 000 som kommer fram i note 6 «Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten» gjelder tilbakebetaling av et ikke benyttet, men tidligere utbetalt, tilskudd til barnefattigdom i en kommune.

Forvaltning og utbetaling av tilskudd skjer i henhold til Økonomireglementet i staten. Fylkesmannen forvalter mange ulike tilskudd og hovedtyngden er tilskudd til kommunene. Som det går fram av note 7 til årsregnskapet har tilskuddsforvaltningen økt fra vel 71 mill. kr i 2014 til 88 mill. kr i 2015. Økningen skyldes først og fremst økte tilskudd til kommunene når det gjelder kalking, styrking av kommunalt rusarbeid og barnevernsområdet.

Reduksjonen i tilskudd til husholdninger gjelder en del avsluttede prosjekter, mens reduksjonen i tilskudd til ideelle organisasjoner skyldes en engangsutbetaling til en stiftelse i 2014. Denne utbetalingen gjaldt kalkingstilskudd som normalt gis som tilskudd til kommunen.

Mellomværende med statskassen utgjorde pr 31.12.15 kr 2 623. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeld mellomværende består av.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Fylkesmannen i Aust-Agder. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per d.d. men revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2016. Revisjonsberetningen vil bli publisert på Fylkesmannens hjemmeside når revisjonsberetningen gjøres offentlig tilgjengelig.

Arendal 24. februar 2016

Stein A. Ytterdahl (sign)
Fylkesmann i Aust- og Vest-Agder

Prinsippnote årsregnskapet

Årsregnskap for Fylkesmannen i Aust-Agder er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"), fastsatt 12. desember 2003 med endringer, senest 5. november 2015. Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 og Virksomhets- og økonomiinstruks fastsatt av KMD 27.06.2014 og brev av 27.11.2015 fra KMD.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger Fylkesmannen i Aust-Agder står oppført med i kapitalregnskapet. Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser grupper av kontoer som inngår i mellomværende med statskassen.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

Regnskapet følger kalenderåret

- a) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- b) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene korresponderer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "*Netto rapportert til bevilgningsregnskapet*" er lik i begge oppstillingene.

Fylkesmannen i Aust-Agder er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Ordinære forvaltningsorgan (bruttobudsjetterte virksomheter) tilføres ikke likviditet gjennom året. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Fylkesmannen i Aust-Agder har rapportert til statsregnskapet. Det er stilt opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet som vi har fullmakt til å disponere. Oppstillingen viser alle finansielle eiendeler og forpliktelser Fylkesmannen i Aust-Agder står oppført med i statens kapitalregnskap.

Kolonnen samlet tildeling viser hva vi har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver kombinasjon av kapittel/post. Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kombinasjon av kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra Fylkesmannen i Aust-Agder.

Artskontorrapporteringen

Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Fylkesmannen i Aust-Agder har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Fylkesmannen i Aust-Agder har en trekkrettighet for disponible tildelinger på konsernkonto i Norges bank. Tildelingene skal ikke inntektsføres og vises derfor ikke som inntekt i oppstillingen.

Note 7 til artskontorrapporteringen viser forskjeller mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering, 31.12.2015

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2015	Merutgift (-) og mindretgift
0525	Fylkesmannsembetene - driftsutgifter	01	Driftsutgifter		55 349 000	55 176 155	172 845
0525	Fylkesmannsembetene - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		1 019 000	4 772 349	-3 753 349
0225	Tiltak i grunnopplæringen - driftsutgifter	01	Driftsutgifter		60 000	60 000	
0225	Tiltak i grunnopplæringa - særskilde driftsutg	21	Spesielle driftsutgifter		1 080 000	1 080 000	
0225	Tilskudd til oppl. av barn og unge i statl. asy	64	Diverse		7 496 000	6 602 759	
0225	Tilskudd til leirskoleopplæring	66	Diverse		1 102 000	1 101 026	
0226	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringen - spes	21	Spesielle driftsutgifter		4 491 636	4 491 639	
0226	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringen - vide	22	Diverse		10 505 975	10 355 425	
0231	Barnehager - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		4 462 000	4 461 491	
0310	Tilskudd til tros- og livssynssamfunn	70	Tilskudd	Åpen fullmakt		1 823 472	
0469	Vergemålsordningen - driftsutgifter	01	Driftsutgifter		5 559 592	5 564 468	
0469	Vergemålsordningen - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	Åpen fullmakt		3 001 928	
0470	Fri rettshjelp - Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	Åpen fullmakt		4 560 919	
0500	Kommunal- og moderniseringsdepartementet	21	Spesielle driftsutgifter		2 050 000	2 052 100	
0571	Rammetilskudd til kommuner - spes. driftsut	21	Spesielle driftsutgifter		900 000	900 000	
0621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inklud	21	Spesielle driftsutgifter		1 859 160	1 859 159	
0621	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	63	Diverse		4 304 188	4 300 916	
0718	Rusmiddelforebygging - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		293 626	294 344	
0719	Annet folkehelsearbeid - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		25 000	25 000	
0721	Statens helsestilsyn - Driftsutgifter	01	Driftsutgifter		756 000	558 255	
0734	Særskilte tilskudd til psykisk helse og rustilt	01	Driftsutgifter	Åpen fullmakt		1 913 533	
0734	Tvungent psykisk helsevern	70	Tilskudd	Åpen fullmakt		135 341	
0761	Omsorgstjeneste - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		534 800	534 800	
0761	Omsorgstjeneste - Kompetanse og innovasjo	68	Diverse		7 067 398	7 066 929	
0762	Primærhelsetjeneste - forebyggende helsetje	60	Diverse		825 000	825 000	
0762	Forebygging av uønsket svangerskap og abor	73	Tilskudd		325 000	325 000	
0765	Psykisk helse og rusarbeid - spesielle driftsu	21	Spesielle driftsutgifter		418 100	418 100	
0765	Psykisk helse og rusarbeid - kommunale tjen	60	Diverse		3 810 000	3 805 000	
0765	Psykisk helse og rusarbeid - kompetansetilta	61	Diverse		1 834 200	1 733 784	
0765	Psykisk helse og rusarbeid - rusarbeid	62	Diverse		9 644 712	9 644 712	
0781	Forsøk og utvikling mv - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	Åpen fullmakt		41 488	
0783	Personell - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		1 625 000	1 625 000	
0854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet - spes. drif	21	Spesielle driftsutgifter		805 184	805 182	
0854	Kommunalt barnevern	60	Diverse		13 056 000	13 056 000	
1144	Miljørettet prosjektarbeid m.m.	77	Tilskudd		160 000	148 430	
1400	Miljøverndepartementet - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		200 000	200 000	
1410	Miljøovervåking og miljødata	21	Spesielle driftsutgifter		384 400	384 400	
1420	Miljødirektoratet - spes. driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter		3 195 800	3 192 766	
1420	Statlige vannmiljøtiltak	22	Diverse		16 427 000	16 427 000	
1420	Klima, naturmangfold og forurensing- opdra	23	Diverse		604 841	604 841	
1420	Tiltak i verneområder	31	Diverse		990 000	703 955	
1420	Tilskudd til vannmiljøtiltak	70	Tilskudd		1 300 000	1 300 000	
1420	Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	72	Tilskudd		1 500 000	695 272	
1420	Forebyggende og konfliktdependende tiltak i r	73	Tilskudd		230 000	230 000	
1420	Friluftsmål	78	Tilskudd		2 500 000	2 493 136	
1420	Tilskudd til prioriterte arter og utvalgte natur	82	Diverse		1 450 000	1 293 124	
1425	Tilskudd til fiskeformål	70	Tilskudd		310 000	310 000	
1425	Tilskot til viltføremål	71	Tilskudd		150 000	150 000	
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter			3 207 220	
Sum utgiftsført					170 660 612	186 311 416	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling	Regnskap 2015	Merinntekt og mindreinntekt (-)
3525	Inntekter ved oppdrag	01	Driftsinntekter		4 591 105	4 591 105
5309	Tilfeldige inntekter, ymse	29	Ymse		369 509	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift		7 644 880	
Sum inntektsført				0	12 605 495	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet					173 705 921	
Kapitalkontoer						
60052601	Norges Bank KK /innbetalinger				7 986 847	
60052602	Norges Bank KK/utbetalinger				-184 351 832	
715209	Endring i mellomværende med statskassen				2 659 064	
Sum rapportert					0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)						
Konto	Tekst			2015	2014	Endring
6260	Aksjer			0	0	0
715209	Mellomværende med statskassen			2 623	-2 656 441	2 659 064

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Virksomhet: A2 - Fylkesmannen i Aust-Agder

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
052501	98 000	55 251 000	55 349 000
052521	1 019 000		1 019 000
			0
			0

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre i hht avgitte belastnings-fullmakter (-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
052501	"kan overføres"	172 845		172 845				172 845	[5% av årets tildeling i note A]	172 845
052521	"kan overføres"	-3 753 349		-3 753 349	4 591 105			837 756	[5% av årets tildeling i note A]	837 756
				0				0	[5% av årets tildeling i note A]	
				0				0		
				0				0	[Sum årets og fjorårets tildeling]	[og fjorårets tildeling]
				0	Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell		
				0	Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell	Ikke aktuell		

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Fylkesmannen i Aust-Agder hadde et mindreforbruk på kap 052501 på kr 172 845 i 2015. I 2015 hadde vi satt av kr 75 000 i budsjett til "Gradert samband", denne fakturaen mottok vi ikke i 2015. Vi har også i 2015 vært regnskapsfører for "Fylkesmennenes arbeidsutvalg" og "Fagutvalg for informasjonssikkerhet". I forhold til tildelt beløp er det til sammen ca kr 70 000 som ikke er brukt i 2015.

Fylkesmannen i Aust-Agder hadde et mindreforbruk på kap 052521 på kr 837 756 i 2015. Midlene skal brukes i forbindelse med prosjekt, samt diverse kurs og konferanser i 2015.

Oppstilling av artskontorrapporteringen, 31.12.2015

	Note	2015	2014
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	2 862 429	3 364 097
Salgs- og leieinnbetalinger	1	1 728 676	1 343 722
Andre innbetalinger	1	0	0
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		4 591 105	4 707 819
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	61 773 490	60 185 719
Andre utbetalinger til drift	3	32 091 863	31 049 773
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		93 865 353	91 235 492
Netto rapporterte driftsutgifter		89 274 248	86 527 673
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	-743	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		-743	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	982 704	2 095 816
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		982 704	2 095 816
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		983 447	2 095 816
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m,m,	6	240 000	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		240 000	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	88 255 396	71 606 406
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		88 255 396	71 606 406
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		129 509	123 936
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		7 644 880	7 444 604
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		-3 207 220	0
<i>Sum rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		4 567 169	7 568 539
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		173 705 921	152 661 355
Oversikt over mellomværende med statskassen **			
Eiendeler og gjeld		2015	2014
Fordringer		4 700	0
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		0	-2 653 965
Skyldige offentlige avgifter		-2 077	-4 327
Annen gjeld		0	1 851
Sum mellomværende med statskassen	8	2 623	-2 656 441

* Andre ev. inntekter/utgifter rapportert på felleskapitler spesifiseres på egne linjer ved behov.

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2015	31.12.2014
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Byggesaksgebyr	0	0
Tilsynsavgift elsikkerhet	0	0
Gebyrer / avgift omsetning produksjon sprengstoff første omsetningsledd	0	0
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Tilskudd fra statlige virksomheter	1 564 540	2 305 422
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	1 297 889	1 058 675
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	2 862 429	3 364 097
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Inntekter fra salg av oppdrag, avgiftfri	1 728 676	1 343 722
Sum salgs- og leieinnbetalinger	1 728 676	1 343 722
<i>Andre innbetalinger</i>		
Sum andre innbetalinger	0	0
Sum innbetalinger fra drift	4 591 105	4 707 819

Note 2 Utbetalinger til lønn

	31.12.2015	31.12.2014
Lønn	51 894 758	49 443 918
Arbeidsgiveravgift	7 644 880	7 444 604
Pensjonsutgifter*	0	0
Sykepenger og andre refusjoner(-)	-2 437 018	-1 309 638
Andre ytelser	4 670 869	4 606 836
Sum utbetalinger til lønn	61 773 490	60 185 719
<i>* Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK.</i>		
Antall årsverk:	87	85

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2015	31.12.2014
Husleie	3 465 785	3 240 776
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	6 288	190 351
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	2 170 964	2 137 648
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	43 992	82 200
Mindre utstyrsanskaffelser	40 499	179 687
Leie av maskiner, inventar og lignende	549 494	575 468
Kjøp av fremmede tjenester	14 497 948	12 889 787
Reiser og diett	2 885 305	3 110 993
Øvrige driftsutgifter	8 431 588	8 642 863
Sum andre utbetalinger til drift	32 091 863	31 049 773

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2015	31.12.2014
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	-743	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	-743	0

	31.12.2015	31.12.2014
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	0	0
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2015	31.12.2014
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	42 855	178 946
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Beredskapsanskaffelser	0	0
Infrastruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	939 848	1 916 870
Sum utbetalt til investeringer	982 704	2 095 816

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2015	31.12.2014
Tilfeldige og andre inntekter.	240 000	0
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	240 000	0

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2015	31.12.2014
Tilskudd til kommuner	78 545 908	56 408 259
Tilskudd til fylkeskommuner	3 644 060	3 038 615
Tilskudd til husholdninger	1 194 557	2 646 373
Tilskudd til ideelle organisasjoner	3 983 308	8 466 125
Tilskudd til statsforvaltningen	887 563	1 047 033
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	88 255 396	71 606 406

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2015	31.12.2015	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0		
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	0	0	0
Andre fordringer	0	4 700	-4 700
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
Sum	0	4 700	-4 700
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	0	0	0
Skyldig skattetrekk	0	0	0
Skyldige offentlige avgifter	0	-2 077	2 077
Annen kortsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	-2 077	2 077
Sum	0	2 623	-2 623

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B

Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

	Ervervesdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balanseført egenkapital i selskapet	Balanseført verdi i regnskap*
Aksjer							
Selskap 1							
Selskap 2							
Balanseført verdi 31.12.2015							0

* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balanseført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.

Innhold

Kongehuset	Side 2
Arbeids- og sosialdepartementet	Side 2
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	Side 4
Helse- og omsorgsdepartementet	Side 11
Justis- og beredskapsdepartementet	Side 24
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Side 30
Kulturdepartementet	Side 37
Kunnskapsdepartementet	Side 37
Landbruks- og matdepartementet	Side 61
Klima- og miljødepartementet	Side 77
Samferdselsdepartementet	Side 87
Statens Helsetilsyn	Side 87
Utenriksdepartementet	Side 91
Andre	Side 91

Fylkesmannsembetene utfører fagoppgaver for flere departementer og direktorater/tilsyn. Hvert departement er faglig overordnet embetene på det aktuelle fagområdet. I årsrapporten del III er det gitt en kort omtale og vurdering knyttet til hvert departementsområde. Nedenfor følger embetets mer utførlig resultatrapportering knyttet til embetsopdraget for de ulike departementene.

Kongehuset

Resultatområde 00 Kongehuset

00.1 Kongelige besøk

H.K.H Kronprins Haakon deltok på arrangementet "Global Dignity" ved Risør videregående skole, den 15. april 2015.

H.M. Kong Harald besøkte Gjerstad kommune den 27. oktober 2015.

00.2 Saksforberedelse av tildeling av ordener og medaljer

Kongens fortjenstmedalje ble tildelt 3 personer i 2015.

Totalt har Fylkesmannen mottatt og behandlet 7 søknader om Kongens Fortjenstmedalje i 2015. Fylkesmannen har også mottatt 2 søknader om St. Olavs Orden, men disse er overført til 2016 for videre behandling.

Arbeids- og sosialdepartementet

Resultatområde 73 Sosiale tjenester

Vi viser til deltaljer i delrapportene.

73.1 Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen

Fylkesmannen gir løpende råd og veiledning. Vi deltar på NAV fylkes ledermøter og Repros møter og presenterer der status og utfordringer og faglig forsvarlighet i tjenester innen sosialtjenesten. Fylkesmannen deltar også i kontaktutvalget som har fire møter i året. NAV fylke og Fylkesmannen utarbeider felles kompetanseplan.

Tilsyn er gjennomført i samsvar med oppdraget. I tillegg har vi gjennomført hendelsesbaserte tilsyn ved 3 NAV kontor.

Fylkesmannen har realitetsbehandlet 134 saker (2014:80). Det er en økning på 67%. Samtlige saker er behandlet innen 3 måneders fristen.

73.2 Sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen – formidlingstiltak og kompetanseutvikling

Fylkesmannen har gjennomført kompetansetiltak i regionsamlinger, fagmøter og gitt løpende råd og veiledning. I første rekke er sammenhengen mellom de ulike satsingene (resultatområdene 73.2, 73.3, 73.4, 73.5 og 73.6) presentert i kommune-NAV møtene. Opplærings- og kompetansetiltak er samordnet og gjennomføres etter egen felles kompetanseplan som NAV Fylke og Fylkesmannen utarbeider årlig. Vi har gjennomført felles opplæring for nytilsatte i NAV, og utvikler kontinuerlig kompetansetiltak.

Barneperspektiv er koplet opp mot andre satninger for barn og unge / sosial ulikhet i helse / folkehelsearbeid. Samordningen er både internt og eksternt. Dette er et viktig satsningsområde hos Fylkesmannen.

Fylkesmannen har utarbeidet egne kommunebilder med "velferdsprofiler" som blir presentert i våre årlige møter med kommunens øverste ledelse og forøvrig sendt kommunene og NAV.

Tilskuddene på ansvarsområdet er samordnet ved at vi vurderer hvilke utfordringer hver enkelt kommune har og eventuelle andre tilskudd som tildeles kommunen, feks innen rus og psykisk helse. Vi samarbeider også med Husbanken.

Fylkesmannen deltar i samarbeid med Universitet i Agder og NAV fylke.

73.3 Kvalifiseringsprogrammet

I samarbeidsavtalen mellom NAV Aust-Agder og Fylkesmannen er embetsoppdraget operasjonalisert.

Det er kartlagt økonomiske ressurser avsatt til KVP kartlagt potensielle KVP deltagere, og gjennomført særskilt gjennomgang ved tre NAV kontorer. Dette for å kartlegge om personer som har rett til KVP får tilbud om deltagelse. (Se egen rapport sendt direktoratet tidligere, vår sak 15/1305.)

Det er gjennomført en undersøkelse av avslag gitt på KVP ved NAV Arendal.

Det er videre avholdt en fagsamling for alle NAV kontorene, med tema erfaring fra tilsyn og eksempel på godt KVP arbeid.

73.4 Økonomisk rådgivning

Det drives et eget interkommunalt økonomisk rådgivningsprosjekt hvor 14 av 15 kommuner deltar. Det er en faglig forsvarlig tjeneste.

Det gjennomføres månedlige arbeidsverksted, ekspertsamlinger 2 ganger hvert halvår og faglige fora 1 gang hvert halvår.

Ansatte innen rus og psykisk helse i enkeltkommuner har fått tilbud om opplæring. Alle nyansatte i NAV får grunnopplæring i økonomisk rådgivning. Det rapporteres løpende på § 17 vedtak/ rådgivning.

Alle ved NAV kontorene har deltatt på "Penger til besvær".

Fylkesmannen har regelmessig dialog med resurssenteret for økonomi og gjeldsrådgivning

73.5 Boligsosialt arbeid

Tilskuddforvaltningen er gjennomført i tråd med oppdraget. Arbeidet med tilskuddsordninger er koordinert i en intern arbeidsgruppe av ansatte som jobber på rusfeltet, psykisk helse og sosialtjenesten. Vi har faste møter med Husbanken region Sør.

Det er 3 kommuner som mottar boligsosiale midler: Arendal, Lillesand og Grimstad, sistnevnte oppstart 2015 etter oppfordring fra Fylkesmannen.

Fylkesmannen har gitt innspill til utarbeidelse av segmenteringsmodellen og har gjennomført heldelsbasert tilsyn på område midlertidig bolig i 1 kommune.

Fylkesmannen i Aust-Agder, Vest-Agder og Telemark og Husbanken har gjennomført sin årlige boligsosial konferanse.

Hovedutfordringen på det boligsosiale området er overgangen fra midlertidig til varig bolig.

Fylkesmann Øystein Djupedal har ledet Regionalt råd for Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020) i husbanken region Sør.

73.6 Barn og unge

Oversikt over utviklingstrekk blant barn og unge er oppdatert og blir presentert i "Fylkesmannens kommunebilder", i egne nettoppslag og i intervju på NRK.

Andelen fattige barn i Aust-Agder er 9,7 %. Det er østlandsfylker og Aust-Agder som har flest fattige barnefamilier. Aust-Agder er det fylket i landet etter Hedmark med flest fattige barn **uten** innvandrerbakgrunn. 5,8 % av barn uten innvandrerbakgrunn er fattige. Andelen barn med innvandrerbakgrunn er 4 %.

Vi har en egen "Barn og unges levekårsgruppe" som innvolverer alle embedets fagavdelinger. Folkehelsegruppa fokuserer på barn og unges levekår i sosial- og helseavdelingen.

Vi lager en felles kursoversikt med tema rus/psykisk helse/ boligsosialt arbeid/ fattigdom/ barnefattigdom og opplæring slik at det tverrsektorielle/ tverrfaglige perspektivet ivaretas.

Vi har gjennomført flere tverrsektorielle kurs /seminarer, bla taushetspliktseminarer, MI-kurs, samhandlingskonferanser om barns beste, hvordan oppdage barn i risiko, kurs om tilknytning og mentalisering, seminar på Arendalskonferansen m.m.

Arbeidet med barn og unge er i embedet knyttet systematisert i strategien "Barn som lever i fattigdom" og "0-24 samarbeidet" En rekke av disse tiltakene i strategien er virksomme og kordinert i Aust-Agder sammen med strategien "bolig for velferd". Resurssenteret for økonomi og gjeldsrådgivning er også viktig i denne sammenheng.

5 kommuner har disponert barnefattigdomsmidler i 2015, men en av kommunene har returnert midlene til Fylkesmannen. Det er gitt tilbud om opplæring og oppfølging. Vi har bidratt økonomisk til videreføring av samarbeidsprosjekt mellom Arendal kommune og Frelsesarmeen om støttetiltak til barnefamilier som sliter på ulike områder .(Home Start)

Vi har en systematisk kartlegging av hvordan kommunene tar hensyn til barn og unge i klagesaker om økonomisk stønad og bidrar med råd og veiledning både i enkeltsaker og mer generelt.

Fylkesmannen deltar i prosjektgruppen for NAV i skolen. Vi har ytt tilskudd til kvalitetsutvikling i småkommunenettverk hvor vi spesielt ber om at det ses på rutiner rundt barn og unge.

Samordning og korrdirering internt i avdeling, embedet og i forhold til samarbeidspartnere bidrar til at embedet innfrir resultatkrav. Særlig vektlegges embedets samordning av opplæringstiltak om utsatte barn og unge rettet alle faggrupper som jobber med barn og unge .

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
73.3 Kvalifiseringsprogrammet	kr 112 840,07	kr 0,00
73.9 Andre oppgaver – Sosialtjeneste (rest 73)	kr 262 036,59	kr 972 696,00
74 Tilsyn etter lov om sos. tj. i NAV	kr 256 106,27	kr 0,00
Andre oppgaver under ASD	kr 450,00	kr 0,00
Sum:	kr 631 432,00	kr 972 696,00

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Resultatområde 42 Familierett

42.1 Ekteskapsloven

Vi har innvilget 272 separasjoner og 233 skilsmisser. Tallene for 2014 var 282 separasjoner og 237 skilsmisser. Tatt i betraktning at vi på grunn av sammenslåingen av embetene ikke fikk behandlet saker den siste uken er dette svært stabilt.

Vi har to saker om skiftefritak.

Vi har ikke hatt saker om tillatelse til å inngå ekteskap før fylte 18 år

42.2 Anerkjennelsesloven

Vi har i 2015 behandlet 26 søknader om anerkjennelse av utenlandske separasjoner og skilsmisser. I 2014 hadde vi 29 saker.

Fra enkelte land er det vanskelig å legalisere dokumentene. Fylkesmannen bruker derfor uforholdsmessig mye tid på å behandle disse få sakene.

42.3 Barneloven

Vi har ikke hatt noen skriftlige saker etter barneloven.

42.4 Veiledning og informasjon

Vi har relativt mange henvendelser både på telefon og ved personlig fremmøte på familierettens område. Særlig saker etter ekteskapsloven.

Fylkesmannen får spørsmål når det gjelder Lov om barn og foreldre generelt, men mest om fordeling av reiseutgifter ved samvær. Svært få av henvendelsene gjelder mekling.

Resultatområde 43 Føre tilsyn med kommunenes plikt til å sørge for et krisesentertilbu

Kommunene vest og nord i fylket; Lillesand, Birkenes, Iveland, Evje og Hornes, Bygland, Valle og Bykle, har inngått samarbeidsavtale med Vest-Agder krisesenter. For disse er det Kristiansand kommune som er vertskommune.

Øvrige kommuner i Aust-Agder; Arendal, Grimstad, Froland, Åmli, Gjerstad, Vegårshei, Tvedestrand og Risør har inngått et tilsvarende samarbeid med Østre Agder krisesenter. Krisesenteret eies av de åtte kommunene. Arendal er vertskommune.

Krisesentertilbudet i fylket drives i henhold til lov, og gir et helhetlig tilbud til:

- Kvinner og barn som opplever vold i nære relasjoner
- Menn og barn som opplever vold i nære relasjoner

- Kvinner med tilleggsproblematikk

Fylkesmannen i Aust-Agder åpnet i 2012 skriftlig tilsyn med 4 kommuner i fylket. I slutten av 2013 og begynnelsen av 2014 ble endelige rapporter sendt ut til kommunen. Alle kommunene fikk pålegg i forhold til internkontrollsystemet, jf. krisesenterloven § 8. Fylkesmannen har hatt veiledning for rådmennene i kommunene i Østre Agder på våren og høsten 2014 hadde vi oppfølgingsmøte med kommunene i øst vi hadde tilsyn med og vertskommunen. Likevel har de to kommunene i øst ikke klart å lukke avviket. Dette har blitt fulgt opp videre i 2015, og kommunen fikk lukket avviket våren 2015. Tilsynet ble da avsluttet.

Høsten 2014 varslet vi tilsyn med internkontrollsystemet, jf. krisesenterloven § 8 for en ny kommune i Aust-Agder. Endelig rapport ble skrevet våren 2015. det ble ikke funnet lovbrudd i tilsynet.

Våren 2015 besøkte vi Østre Agder krisesenter som hadde flyttet inn i nye lokaler. Formålet med møte var først og fremst veiledning til vertskommunen om internkontrollsystemet, jf. krisesenterloven § 8. Videre var formålet og få informasjon om krisesenteret når de nå har flyttet inn i nye lokaler.

Fylkesmannen anser oppdraget som utført.

Resultatområde 44 Føre tilsyn med familievernkontor

Aust-Agder har ett familievernkontor.

Fylkesmannen har høsten 2015 hatt tilsyn med Familiekontoret i Aust -Agder, jf. Lov om familievernkontor § 3. Temaet for tilsynet var mekling, taushetsplikt og opplysningsplikt/meldeplikt. Det ble under tilsynet ikke avdekket lovbrudd. Tema for tilsynet ble valgt etter en risikovurdering.

Fylkesmannen i Aust-Agder anser embetsoppdraget som utført.

Resultatområde 45 Barn og unge

45.1 Veiledning og samordning

Fylkesmannen har løpende kontakt med kommunale barneverntjenster gjennom kurs, samlinger og oppfølging av rapporteringene. Vi veileder pr telefon i enkeltsaker og generelle spørsmål om lovforspåkelse mm.

Fylkesmannen i Aust-Agder har hatt en barn- og unge-gruppe som har samarbeidet på tvers av avdelingene, om utsatte barn og unge.

Det er gjennomført en konferanse med tittelen "Tidlig innsats" under Arendalsuka. Videre ble det holdt en to-dager "Høstkonferanse" - Barn og unge, tverrfaglig for kommuneansatte i Aust- og Vest-Agder. Det er gitt opplæring i barnesamtalen (DCM) i samarbeid med RVTS-sør.

Fylkesmannen har opprettet Facebooksida "Tidlig innsats for god start", med mer enn 1500 følgere.

45.2 Fritak for taushetsplikt

Reglene er nå endret slik at ansatte i barneverntjenesten ikke lenger trenger fritak fra taushetsplikt for å vitne i barnefordelingssaker.

Det har ført til færre saker, og vi har bare hatt en sak om fritak fra taushetsplikt i 2015.

Resultatområde 46 Universell utforming

Resultatområde 47 Integrering av innvandrere

47.1 Statsborgerseremonier

Fylkesmannen arrangerte én statsborgerseremoni i 2015, søndag 2. november. Til seremonien ble 287 nye statsborgere fra Aust-Agder invitert. Disse var innvilget norsk statsborgerskap i perioden august 2014 - august 2015.

Av de 287 inviterte statsborgerne var det 105 som meldte seg på. Det utgjør om lag 36,6 prosent. Med gjester var det 277 personer som i utgangspunktet var påmeldt seremonien. Siden det var 10 personer som ikke møtte opp ble det tilslutt 95 nye statsborgere som deltok.

Årets deltakerandel på 33 prosent er litt lavere enn fjoråret som var omlag 38 prosent. Dette innebærer at antall deltakere økte, mens andelen ble noe redusert.

Fylkesmannen har som tidligere år lagt vekt på å øke deltakerantallet blant nye statsborgere og skape økt bevissthet om seremonien. I 2015 har vi gjort som foregående år: samme ressurs har vært avsatt, vi har informert media og oppfordret lokale aviser og tv til å dekke seremonien, vi har informert på hjemmesiden vår, invitasjonen var lik som før og sendt ut til samme tidspunkt. Seremonien ble i år avholdt på Arendal kulturhus og alle ble invitert til et måltid i etterkant. Vi hadde flinke musikere, og ordfører Arne Thomassen holdt dagens hovedtale.

Vi legger vekt på å skape en fin ramme rundt arrangementet, og på å få profilerte og dyktige talere for å øke oppmerksomheten og anerkjennelsen til seremonien. Også i år inviterte vi ordførerne i fylket, men dessverre hadde bare et fåtall anledning til å delta. Lederen ved IMDI Sør ble også invitert. Han bistod også i den praktiske gjennomføringen.

Vi vurderer Fylkesmannens embetsoppdrag om oppfylt.

Statsborgerseremonier

Embeter	Antall seremonier	Prosent nye statsborgere som har deltatt
FMAA	1	33
Sum	1	

47.2 Bosetting av flyktninger

Fylkesmannen har uttrykt bekymring over at for mange flyktninger blir sittende for lenge i mottak. I Kommunebildene for 2015 er bosetting av flyktninger omtalt som et eget punkt. Her presenteres en samlet oversikt over IMDIs anmodning om bosetting til den enkelte kommune i Aust-Agder, og kommunens vedtak om bosetting. Fylkesmannen oppfordret kommunene til å imøtekomme IMDIs anmodning om bosetting. Vi hadde tett kontakt med IMDi Sør for å få korrekte og så oppdaterte tall som mulig. Utfordringsbildet for kommunene i Aust-Agder er å skaffe til veie nok og hensiktsmessige boliger for å ta imot flyktninger, og å sikre god kvalitetet på introduksjonsprogrammet. Kommunebildene ble brukt som utgangspunkt for skjønns møter med ordførere og rådmenn, og er tilgjengelige på Fylkesmannens hjemmeside.

Fylkesmannen deltok på IMDIs møte med statsråd Horne 25. juni om bosetting og inkludering. Til møtet var ordførere i kommunene i Aust- og Vest-Agder invitert. Møtet ble en god arena for statusrapport på bosetting, til å diskutere felles utfordringer og sammen kunne snakke om hvordan en sikret best mulig integrering. Kommunene ble informert om ekstra tilskudd til bosetting.

Da antall flyktninger og asylsøker økte raskt på høsten, tok Fylkesmannen initiativ til et felles møte for kommunene i Aust-Agder. Til møtet ble aktuelle statlige etater invitert, og alle presentert regelverk og tilskuddsordninger for sine felt. IMDi Sør la vekt på kommunenes viktige oppgave med å bosette, ikke minst for å gi plass i asylmottakene for dem som allerede hadde fått opphold.

47.3 Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven)

Fylkesmannen har behandlet 4 klager på introduksjonsstønad i 2015. (2014:7) Tre avslag om permisjon ble

Fylkesmannen har veiledet kommunene i en rekke spørsmål knyttet til introduksjonsloven med tilhørende forskrifter. Det gjelder blant annet spørsmål om fravær og permisjon, tilrettelagt opplæring, fritak fra plikt til å avlegge avsluttende prøve, ferieavvikling og beregning av timer i introduksjonsprogrammet. Fylkesmannen har samarbeidet tett med embetene i sørvest (Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane) for å sikre lik praktisering av lovverket. Veiledning om endringer og anvendelse av loven er gitt per telefon og e-post, samt i for- og etterkant av tilsyn.

47.4 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkerere

Fylkesmannen har ikke mottatt klager på opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere etter introduksjonsloven dette året. Vi mottar mange henvendelser på telefon og e-post fra kommunene og NAV med spørsmål om introduksjonsloven og opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Se forøvrig resultatområdet 47.3.

Tilskuddene til kompetanseheving for lærere og ledere i norskopplæringen og grunnskoleopplæringen er forvaltet etter forutsetningene i oppdragsbrev fra VOX. Vi har gjennom hele året hatt et særskilt fokus på kvaliteten og kompetanseheving av lærere og ledere i opplæringen av voksne. Se også egne rapporteringer til Vox med frist 15. desember 2015 og 1. mars 2016.

17. august gjennomførte vi etterutdanningskurs, der målgruppen både var lærere og ledere i norskopplæringen og i grunnskoleopplæringen for voksne i Aust-Agder. Temaene denne dagen var blant annet voksenopplæringenes rolle som inkluderingsaktør, landkunnskap om Afghanistan, vurdering av muntlige ferdigheter på B1 og B2 nivå, bruk av Ipad i begynneropplæring og vurdering av grunnleggende ferdigheter og fag. 14. oktober gjennomførte vi et nytt etterutdanningskurs, men samme målgruppe som tidligere. Temaet denne gangen var blant annet skriftlig produksjon i andrespråksklasserommet, rask progresjon fra B1 til B2, og om å være fremmed og om å høre til. Evalueringene gjennomført av Vox viser at deltakerne var svært tilfreds med temane og gjennomføringen av konferansene.

I år arrangerte Lillesand voksenopplæring egen studietur for ledere i de kommunale voksenopplæringene til Brussel. Fylkesmannen gav tilskudd til studieturen, og deltok sammen med representanter for IMDi Sør. Målet med turen var å lære mer om EUs arbeid med integrering av flyktninger, hvordan flyktningssituasjonen påvirker Schengen-samarbeidet, om Belgias integreringspolitikk og European Association for the Education of Adult (EAEA) sitt arbeid som paraplyorganisasjon for organisasjoner som jobber med voksenopplæring.

Fylkesmannen har en egne referansegruppe bestående av ledere fra fire kommunale voksenopplæring. Referansegruppen bistår Fylkesmannen i valg av tema for kurs og foredragsholdere, og gir verdifulle innspill til arbeidet på området.

Fylkesmannen har deltatt på flere samlingen i regi av Vox.

Fylkesmannen vurderer embetsoppdraget som gjennomført.

47.5 Tilsyn med kommunenes gjennomføring av introduksjonsloven

Fylkesmannen har gjennomført to skriftlige tilsyn etter introduksjonsloven i tråd med resultatkravet. Temaet for tilsynet var om deltakerne fikk tilbud om et introduksjonsprogram som var helårig og på full tid. Tilsyn ble gjennomført i kommunene Birkenes og Gjerstad. Det ble avdekket lovbrudd i Birkenes kommune både på helårig introduksjonsprogram og program på full tid. I Gjerstad ble det ikke avdekket lovbrudd. Begge kommunene fikk tilbud om formøte dersom det var ønskelig, men ingen meldte inn behov for dette. IMDi region Sør har vært informert om tilsynene. Begge tilsynene er avsluttet og rapportene er tilgjengelige på Fylkesmannens hjemmeside. Rapportene er også oversendt IMDi juridisk avdeling.

Underveis i tilsynene etter introduksjonsloven har det vært behov for prinsipielle avklaringer av lov og forskrift. Vi har lagt til grunn BLDs prinsipielle avklaringer og de føringer vi har fått fra IMDi, men opplever fortsatt at det er behov ytterligere avklaringer og felles forståelse av lovgrunnlaget. Dette vil styrke tilsynet og bidra til lik praktisering av regelverket. Uklarheter om tolkning av regelverket og stadige justeringer oppleves som krevende for kommunene. Særlig gjelder dette spørsmålet om full tid og språkpraksis.

Embetet deltar i introduksjonsgruppe med andre embeter i Sørvest-regionen. Dette er et svært verdifullt nettverk, som bidrar til erfaringsutveking og felles lovforståelse.

Resultatområde 48 Fremme likestilling og motvirke diskriminering

Fylkesmannens mål er et systematisk og kontinuerlig fokus på arbeid som fremmer likestilling og motvirker diskriminering, samt å sikre at likestillingsperspektivet og antidiskriminering er en integrert del av både vår interne og eksterne virksomhet. For mer informasjon om embedets interne likestillingsarbeid, se resultatområde 60.2 om likestilling. Vi viser også til rapportering under resultatområde 45 Barn og unge, og 46 om universell utforming. Vi viser videre til resultatområde 84, som blant annet omhandler psykisk helse og rus, samt resultatområde 83 om folkehelsearbeid og forebygging, oppfølging og behandling av barn og unge.

Oppdraget med å fremme likestilling og motvirke diskriminering knytter seg blant annet til kjønn, etnisitet, religion, funksjonsnedsettelse og seksuell orientering. Fylkesmannen er seg bevisst dette i utøvelsen av sine oppgaver på de ulike felt.

Siden arbeidet med å fremme likestilling og motvirke diskriminering er et omfattende felt, er det krevende å finne målrettede og gode tiltak. Som vi tidligere har presisert, har mange av tiltakene også en langsiktig effekt som vanskelig lar seg måle på kort sikt. I Aust-Agder må utfordringene innen likestillingsarbeidet fremdeles sees i sammenheng med de utfordringer vi har i forhold til levekår og læringsutbytte.

Fylkesutvalgene i Aust-Agder og i Vest-Agder har vedtatt Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder 2015-2027 (LIM-planen). Planen er en plattform for felles, systematisk handling for å styrke likestillingen og bedre levekårene på Agder. Fylkesmannen har bidratt i utarbeidelse av planen og vil bidra til at den følges opp. Planen har et 12-års perspektiv, og det er utarbeidet et handlingsprogram til planen som årlig skal evalueres. Tema 3 i planen handler om et arbeidsliv for alle, der deltid og lav inntekt omtales spesielt. Kvinners arbeidstid i Aust-Agder er markant lavere enn for kvinner andre steder. Deltid bidrar til lavere inntekter, økt risiko for uførhet og at en ikke får opparbeidet seg fulle trygderettigheter. En av de største utfordringene i arbeidslivet i vårt fylke er ufriwillig deltid. Dette gjelder særlige pleie- og omsorgssektoren, der kvinner utgjør den største arbeidsgruppen. Fylkesmannen har derfor rettet ekstra oppmerksomhet på sysselsetting og deltid i årets kommunebilde. Fylkesmannen var også påmeldt til fylkeskommunens workshop om likestilling i planarbeid, men denne ble avlyst grunnet få påmeldte.

Som et tiltak i arbeidet for mer likestilte og inkluderende lokalsamfunn har Fylkesmannen tatt initiativ til et prosjekt om innsats på levekårsfeltet, med fokus på tidlig innsats overfor barn og unge særlig i aldersgruppen 0-6 år. Målet har vært økt tverrfaglig og tverretatlig samarbeid for å nå utsatte barn tidligst mulig. Prosjektet "Tidlig innsats - for god start" ble avsluttet i 2014, men Fylkesmannen har videreført satsingen i 2015 og øremerket ressurser til å koordinere innsatsen rettet mot utsatte barn og unge.

Å bedre levekårene for barn og unge er et langsiktig arbeid, og det kreves sterkt fokus og vilje til satsing fra både politiske og administrativ ledelse for å få det til. Som et ledd i dette arbeidet arrangerte Fylkesmannen en tverrfaglig høstkonferanse om samhandling og barns rett til å bli hørt. Konferansen hadde innledere fra bla. Folkehelseinstituttet, RVTS, Barneombudet, Forandringsfabrikken og Statped. Fylkesmannen organiserte også en egen dagkonferanse om barns beste og barns rett til å bli hørt. Psykisk helseproffene fra Forandringsfabrikken samt Barneombudet var sentrale foredragsholdere. Fylkesmannen bidro også med tilrettelegging under høringskonferansen til NOU 2015: 2 "Å høre til" om mobbing. Barn og unges levekår, og spesielt fokus på barnekonvensjonens artikkel 12, har vært tema på samlinger med etablerte nettverk. Eks. nettverk for barneansvarlige, rus/psykisk helse, Nav, barnehage- og skolefaglige.

«Barnehagepraksis for ungdomsskolegutter – Fritt Valg» er et tiltak der barnehager, i samarbeid med ungdomsskoler i nærmiljøet, tilbyr arbeid til gutter etter skoletid og/eller i ferier. Kommunene Bykle, Lillesand, Grimstad, Arendal og Åmli deltar for tiden i prosjektet og har fått tildelt lønnsmidler til guttene. Overordnet mål med prosjektet er å rekruttere flere menn til å jobbe i barnehagen, samt å styrke likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagene og skolene. GLØD Aust-Agder og Fritt valg arrangerte en erfaringskonferanse der Rosa kompetanse hadde satt opp temaene kjønnsidentitet og kjønns mangfold. Rosa kompetanse er en undervisningsmodell som er utviklet av Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH). LLH arbeider for et bedre diskrimineringsvern for minoriteter. Målet for Rosa kompetanse er å bidra til økt kunnskap om det å være lesbisk, homofil, bifil, transpersoner i Norge og at alle skal bli møtt på en ivaretagende og inkluderende måte. Temaet engasjerte, og det ble gode refleksjoner i etterkant

Fylkesmannen ser embetets arbeid for full barnehagedekning som et viktig arbeid i likestillingssammenheng, da andel barn med barnehageplass sier noe om det offentliges tilrettelegging for potensiell likestilling mellom kjønnene. Dekningsgraden i fylket for 1-5 åringer var ved inngangen til året fortsatt noe lavere enn landsgjennomsnittet uten Oslo. Vi er derfor aktive pådrivere overfor kommunene for å sikre full barnehagedekning. I Aust-Agder er der også lavere andel ansatte menn til basisvirksomhet i barnehagene enn landet u. Oslo, og vi er med 7 % langt unna å nå den nasjonale målsettingen på 20 %. For å øke rekrutteringen av menn til barnehagen har GLØD-nettverket etablert en utplasseringsordning for ungdomsskolegutter i barnehagen. I denne sammenheng har vi samarbeidet tett med «Likestilling som regional kraft på Agder» og ser prosjektet i nær sammenheng med likestillingsarbeid. Vi viser forøvrig til nærmere omtale under resultatområde 3.2.2.

Fylkesmannen gav også i år økonomisk støtte til Universitetet i Agder sin likestillingskonferanse. Vi deltok i tillegg på planleggingsmøter i tilknytning til konferansen og på selve konferansen. I år deltok også studentene i langt større grad en tidligere. De deltok aktivt i planleggingen, i selve konferanseprogrammet og som deltakere. Temaet i år var "Trenger vi kvinnelige ledere?" Konferansen ble tatt opp, og er tilgjengelig på UiA hjemmesider. Dyktige foredragsholdere la et godt kunnskapsgrunnlag for temaet med relevans for Agder. Konferansen hadde 139 deltakere, og UiA har mottatt mange positive tilbakemeldinger på programmet og innleggene.

Fylkesmannen har hatt møte med Agderforskning i forbindelse med FoU-prosjekter om minoritetskvinner og lønnsarbeid på Agder. Vi hadde ikke mulighet til å støtte forskningen økonomisk, men kunne bidra med erfaringsutveksling og tips om kontaktpersoner. Fylkesmannen deltok på Senter for likestilling sin konferanse, der tilsvarende prosjekter fra kommuner i Vest-Agder ble presentert.

Fylkesmannens tilsyn, klagesaksbehandling og kompetanseheving innen barnehage og opplæringssektor er viktig for å sikre at alle elever får oppfylt sine rettigheter etter barnehage-, opplæringslov og introduksjonsloven. Dette er av stor betydning for å fremme likestilling og hindre diskriminering.

Vi legger generelt vekt på å skaffe oss oversikt over tilstanden i kommunene som grunnlag for mer målrettede tiltak. Derfor har vi fokus på områdeovervåking og statistikkarbeid. Også i 2015 har vi laget kommunebilder for alle kommunene i Aust-Agder. Kommunebildene presenterer data knyttet til blant annet læringsresultat, levekår og likestilling. Kommunebildene ble brukt som utgangspunkt for Fylkesmannens årlige samtale med ordfører og rådmann i tilknytning til skjønnsmidlene. Kommunebildene ble siden offentliggjort på Fylkesmannens hjemmeside, som et ledd i vårt ansvar for eksternt informasjonsformidling. Som en del av områdeovervåkingen har vi også i år finansiert utarbeidelsen av et eget hefte med opplæringsstatistikk for kommunene i Agder i 2015. Her er tall blant annet for andel barn i kommunale barnehager, andel menn i barnehagene, andel minoritetsspråklige barn i barnehagene, andel barn med spesialundervisning fordelt på kjønn, prosentandel med særskilt norsk, læringsmiljø og kjønnsdelt tabell om fritak fra nasjonale prøver. Her presenteres også andel minoritetsspråklige deltakere i grunnskoleopplæring for voksne, og resultater av norskprøvene. Denne informasjonen brukes blant annet i analyse og tilsynsarbeid.

For å få kjennskap til sektoren bruker vi aktivt informasjon fra nasjonale undersøkelser og rapporter. Blant annet har data fra Skoleporten og Elevundersøkelsen vist bekymringsfulle tendenser i Aust-Agder knyttet til læring og læringsmiljø, og vi har derfor lagt vekt på å spre denne informasjon både i oppfølging av tilsyn og i egne møter med kommunene. I presentasjonene var vi bevisst kjønnsforskjeller i skolerresultater og læringsmiljø. Vi så sett funnene noe i sammenheng med Ungdata-rapportene. Se mer under res.område 3.1.3. Tall fra Elevundersøkelsen høsten 2015 hentet fra rapportportalen viser ingen nedgang i krenkelser og mobbing blant elever i Aust-Agder. Det er bekymringsfullt. Vi vil fortsatt ha fokus på dette i 2016. Ved gjennomføring av tilsyn etter introduksjonsloven har vi brukt NIR og lagt vekt på å etterspørre deltakermapper både fra menn og kvinner, fra ulike land og med ulik alder. Dette for å se om det er systematiske forskjeller i kommunenes tilnærming til deltakernes introduksjonsprogram.

Fylkesmannen gir tilskudd til organisasjonen "Kvinner i skogbruket", for å stimulere til økt deltakelse av jenter i skognæringen. Vi gir også kurstilbud til kvinnelige skogeiere gjennom kursserien Aktivt Skogbruk og tilbyr dem lokaler.

For å heve egen kompetanse og fremme kunnskap om likestilling deltar vi på ulike konferanser og seminarer. Vi har etablert et internt likestillingsutvalg, med representanter fra alle embetes avdelinger. I år har vi derimot ikke hatt kapasitet til å drive dette arbeidet på en god måte, da vi har brukt mye tid på omstillingsprosessen. Vi evaluerte arbeidet i likestillingsutvalget i forbindelse med omorganiseringen. Det ble vedtatt av vi fremdeles skal ha et likestillingsutvalg, men det skal få annen organisering i det nye embetet.

Vi har krav om universell utforming av lokaler på eksterne konferanser og arrangement. Vi foretar også vurderinger knyttet til likestilling i forbindelse med arrangement av kurs og konferanser, blant annet knyttet til

valg av foredragsholdere. Vi tilstreber videre kjønnsmessig balanse i valg av sensorer og oppmannsgrupper.

Fylkesmannen har i seks år driftet et minoritetsnettverk med mål om å fremme tverrsektorielt samarbeid. I 2015 har det særlig vært fokusert på hvordan møte radikalisering og ekstremisme. Nettverket oppleves som nyttig både for personer i sosial- og helsesektoren og av opplæringspersonell.

Fylkesmannen vil også i det videre arbeidet tilby kommunene veiledning i hva aktivitets og redegjørelsesplikten innebærer.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
41 Tilsyn og klagebehandling etter barnevernloven	kr 934 636,85	kr 266 485,50
42 Familierett	kr 515 375,46	kr 0,00
43.1 Tilsyn med kommunale krisesentertiltak	kr 28 618,84	kr 0,00
43.9 Andre krisetiltak	kr 0,00	kr 0,00
44 Tilsyn med familievernkontor	kr 0,00	kr 0,00
45 Barnevern	kr 249 308,64	kr 3 993,50
47 Integrering av innvandrere	kr 102 495,79	kr 0,00
47.5 Tilsyn med introduksjonsloven	kr 181 139,84	kr 0,00
Andre oppgaver under BLD	kr 90 376,77	kr 0,00
Sum:	kr 2 101 952,00	kr 270 479,00

Helse- og omsorgsdepartementet

Resultatområde 76 Samhandling, kvalitet og helseberdskap

76.1 Samarbeid mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten

"Trygge pasientforløp" er et samarbeidsprosjekt mellom KS, SSHf og kommunene. Her er en 100% prosjektleder tilsatt med USHT Grimstad som arbeidsgiver. Vi er med i styringsgruppe for prosjektet.

Kommunelegemøtet og legekonsferansen hadde bla tema om veien videre i samhandling mellom sykehus og kommuner v/samhandlingssjef på SSHF, prosjekt om overvekt hos barn og unge initiert av spesialisthelsetjenesten og samarbeid om rehabilitering. Legekonsferansen har deltakere fra både primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten og arrangeres i samarbeid mellom kommunene, sykehus og fylkesmannen.

Vårt årlige høstmøte for helse- og omsorgspesoneell og erfaringskonferansen for samme målgruppe hadde også samhandling som tema.

Vi arrangerte for 5. gang konferanse for ansatte i de kommunale boveiledertjenestene i samarbeid med Voksenhabiliteringstjenesten på SSHf.

Fylkeslegen deltar som observatør i regionalt samarbeidsutvalg i Setesdal og ass.dir deltar på månedlige møter i kommunalsjefsforum Østre Agder. Her har gjennomgående tema vært samhandlingsreformen, utvikling av KØH plasser og evaluering av delavtalene.

Østre Agder revitaliserte fagutvalg for kommuneoverleger i 2015 der fylkeslegen er fast medlem. I samtlige av disse møtene er det tema som berører samhandlings mellom de to nivåene.

Vi har gjennomført 4 forløpstilsyn, 2 i Aust- og 2 i Vest-Agder der medarbeider fra Aust-Agder var revisjonsleder, teamet var sammensatt med 2 fra hvert fylkesmannsembete.

Fylkesmannen i Aust-Agder har i samarbeid med koordinatorene for barneansvarlige i spesialisthelsetjenesten etablert et nettverk for barneansvarlige i kommuner og spesialisthelsetjenesten. Dette nettverket ble etablert i 2011. Vår erfaring er at dette nettverket bærer frukter. Samhandlingen bedres og barn som pårørende blir i sterkere grad fulgt opp og sett. Vår innsats blir fremhevet som eksempel på god praksis som BarnsBeste anbefaler for de andre Fylkesmannsembetene.

Vi samarbeidet med SSHF om en rehabiliteringskonferanse i 2015 med deltakere fra begge tjenestenivå.

Samhandlingen mellom nivåene beskrives å være god på saks / pasientnivå. Det synes imidlertid å være mer fokus på jus og økonomi på det administrative, overordnede nivået, i mindre grad på det gode pasientforløp. Det synes av denne grunn heller å være en driening bort fra "pasientens helsetjeneste". Vår vurdering er at avtalene, som er svært juridisk utformet, kan bli et hinder snarere enn middel for godt samarbeid.

Det synes også å være uenighet om hva KØH skal løse av utfordringer; om hensikten skal være å få kompetanse nærmere brukeren, eller om hensikten skal være avlastning for sykehusene.

76.2 Kvalitetsforbedring i helse og omsorgstjenesten

Fylkesmannen arrangerte to dagskurs i saksbehandling av rettighetssaker etter helse- og omsorgstjenesteloven, tilsammen deltok ca 100 personer.

Vi har brukt mye tid på opplæring og veiledning innen kap 4A med fokus på tillitsskapende tiltak, Vi mener dette har avverget mye bruk av tvang og dermed redusert behovet for å fatte vedtak.

6 av kommunene i fylket har deltatt i tverrfaglig gjennomgang av legemiddelburk. Resultatet er en betydelig reduksjon av medisiner og nyttig for samarbeid og kvalitetssikring. Flere kommuner er med i "trygge pasientforløp", og har særlig gode erfaringer med koplinger mellom ulike programmer som hverdagsrehabilitering, ambulerende KØH team og velferdsteknologi.

Alle tjenestebilene i Grimstad og Arendal har stor "Hva er viktig for deg" logo og dette fikk betydelig mediaoppmerksomhet.

Både Risør, Arendal og Grimstad har fått til veldig gode rutiner i forbindelse med sykehusinnleggelse og - utskrivninger.

Fylkesmennene i Aust- og Vest-Agder har arrangert IPLOS konferanse i samarbeid med Helsedir. Her deltok dels kommunale IPLOS kontakter, dels ledere/mellomledere. Vi har spurt etter IPLOS-rapporter i forbindelse med rettighetsklager og systemrevisjoner.

76.3 Felles digitalt nødnett

Vi mottar jevnlig rapporter fra avdeling for prehospitale tjenester (inkludert AMK) i Sørlandet sykehus om status for innføring av nødnett i helsesektoren.

Våren 2015 var det møte mellom leder for PTSS og fylkesmannen, der bl.a nødnett var tema. Av ulike tekniske grunner har det ikke lyktes å få nødnettet i drift for helsesektoren i Aust-Agder og Vest-Agder. Oppstart er planlagt til våren 2016.

76.4 Helseberedskap og smittevern

Sosial- og helseavdelingen deltok som observatør under beredskapøvelse i Bykle kommune. Vi hadde innspill om organisering av kriseteam og evakuerings- og pårørendesenter.

Vi har også deltatt i arbeidet rundt tilstrømningen av flyktninger og asylsøkere, bla med diverse innspill knyttet til helse og helseberedskap. Vi har deltatt i ukentlige Lync-møter med UDI og DSB.

Det er gjennomført tilsyn med planer for helsemessig og sosial beredskap i tre kommuner.

Embetene i Aust- og Vest-Agder arrangerte smittevernkonferanse 15.9.med ca 100 deltakere, vesentlig

76.5 Personell og kompetanse

Kompetanseløftet

Vi har løpende oversikt over utviklingen i antall og andel utførte årsverk med fagutdanning innen brukerrettet pleie og også i 2015 laget vi "kommunebilder" der sentrale tall for tjenestene ble lagt inn og kommentert. Tallene blir brukt i vår kontakt med kommunene på ulike måter gjennom året. Vi sendte ut statistikkpakken fra helsedir. til alle kommunene og fikk mye gode tilbakemeldinger med vurdering av tallene, svar på spørsmål og tips og råd om hvordan SSB kunne forbedre sine statistikker. Alt ble formidlet til helsedir.

Hovedtilskudd og tilleggstilskudd fra Kompetanseløftet 2015 ble benyttet i sin helhet for å øke generell kompetanse, og også for å øke andelen med fagutdanning. Vi finansierte en klasse for helsefagarbeidere uten rett til videregående opplæring. Siste statistikkpakke for fylket viste samme tendens som tidligere ved at andel faglærte i fylket er reativt høyt sammenlignet med de fleste andre fylker. Kommunenes resultatrapporter og planer for gjennomføring av Kompetanseløftet 2015 ble sammenfattet og sendt Helsedirektoratet sammen med en samlerapport som viser måloppnåelse innen de ulike deltemaene for Kompetanseløftet 2015 innen 1. mars.

Turnustjenesten -leger

Fylkesmannen har 0,6 årsverk ass fylkeslege som turnusveileder, dette ivaretar veiledning av turnuskandidatene, turnusveilederne i kommunene og legevaktkursene og dekker begge Agderfylkene.

Regionen har 13 distriktturnusplasser i Aust-Agder og 17 i Vest-Agder fordelt på 19 (av totalt 30) kommuner. Etter innfasingen av ny ordning med søknadsbasert turnustjeneste for leger, har fylkene hatt vakanser ved oppstart av hvert nytt kull, men disse har i stor grad blitt fylt opp via restplassordningen.

Sørlandet sykehus HF (SSHF) og Agderkommunene samarbeider om ansettelse og fordeling av turnuslegene i distrikt. Turnuslestillingene i sykehus er ikke koblet mot spesifisert kommune, men distriktplassene fordeles etter ansettelse i sykehus ved egne fordelingsmøter. Turnuslegene fremmer sine ønsker hvilket imøtekommes så langt det lar seg gjøre. Ved samtidskonflikter foretas trekning. Fylkesmannen og tillitsvalgt for turnuslegene deltar som observatør på fordelingsmøtene.

Uforutsigbarhet om tildeling av antall turnusleger utgjør et administrativt problem, særlig for enkelte kommuner. Kostnaden ved å ha turnuslege varierer også kraftig mellom forskjellige kommuner ettersom enkelte private legekontor krever betydelige summer for dette oppdraget, hvilket igjen medfører økonomiske merbelastninger i millionklassen for enkelte kommuner. Ordningen oppfattes klart underfinansiert. I tillegg er det utfordringer knyttet til kvaliteten på distrikttjenesten relatert til enkelte små kommuner med ustabil veiledningskapasitet.

Gruppeveilederne for distriktturnuslegene har avholdt 5 kurs og møter med hvert halvår, fordelt som følger:

- 1 dags introduksjonskurs
- 2 dagers akuttmedisinkurs
- 2 dagers kurs i offentlig helsearbeid
- 2 dagssamlinger med gruppeveiledning

Samlingene gjennomføres felles for alle turnuslegene i begge Agderfylkene. Kursene og samlingene får gjennomgående svært gode evalueringer og det har vært nær 100% oppmøte på kursene.

Turnuslegeordningen vurderes som kvalitetsmessig tilfredsstillende jf. veiledning, faglig innhold og fysisk arbeidsmiljø.

I forhold til forskriftsfestet krav om praktisk tjeneste for turnusleger i sykehjem mv., erfarer vi at nærmest alle turnuslegene har slik tjeneste i ulikt omfang og med god stedlig veiledning.

For 2015 ble det fremskaffet kun en kommune som mottok turnusfysioterapikandidat i kombinasjon med to plasser i spesialisthelsetjenesten. Det er en nedgang i antall plasser og hovedårsaken til nedgangen er nok at kommunene heller prioriterer å ansette ferdig offentlig godkjente fysioterapeuter. Det oppleves et stort press på denne faggruppen i kommunene med forventninger om økt fokus på rehabilitering og forebygging. Kommunene vurderer det dermed viktigere med flere fast ansatte fysioterapeuter.

Vi arrangerte i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder kurs i offentlig helsearbeid for alle

fysioterapikandidater og kiropraktorkandidater fra Aust-Agder, Buskerud, Vestfold, Telemark og Vest-Agder i Risør våren 2015. Det var til sammen 27 deltagere på todagerskurset i mai 2015. For høsten overtok Fylkesmannen i Buskerud "stafett-pinnen" og arrangerte for kandidatene tilsvarende kurs for de samme fem fylker.

Vi har om helselovgivning ved jurist og foredragsholdere fra små og store kommuner både på overordnet nivå og praktikere innenfor de fleste aktuelle områder for gruppen.

Fylkesmannen gjennomførte kurs og samlinger for leger, fysioterapeuter og veiledere, herunder fylkesveileder, og det har vært tilfredsstillende gjennomført.

76.6 Rettssikkerhetsarbeid

Det ble behandlet 49 rettighetssaker i 2015. 88% ble behandlet innen 3 mnd. 6 saker hadde mellom 3 - 5 mnd. saksbehandlingstid

Vi behandlet 26 vedtak etter kap 4A med varighet mer enn 3 mnd. Median saksbehandlingstid var 0.4 mnd og samtlige var behandlet innen 2 mnd.

I 2015 har Fylkesmannen hatt opplæring i pasientrettighetsloven kap. 4A for over 200 personer i tilknytning til Demensomsorgens ABC. Alle turnusleger i Aust- og Vest- Agder har opplæring i kap. 4A i obligatorisk kurs i offentlig helsearbeid og vi har sett en økning i henvendelser fra denne gruppen.

Fylkesmannen i Aust-Agder har en løpende dialog med kommunenes omsorgstjenester og det går sjelden en uke der vi ikke har en eller flere henvendelser i forbindelse med kap. 4A. Dette er oftest i forkant av vedtaksskriving, slik at vi kan veilede i utfyllingen. Dette har ført til at vi nå sjeldnere må be om ekstra opplysninger. Vi har også hatt flere møter med Arendal kommune ift en klagesak, som er nå oversendt til Statens helsetilsyn.

Fylkesmannen deltar på flere arena (f.eks. interkommunal demensnettverk og referansegruppe for Utviklingssenteret) der generelle problemstillinger knyttet til kap. 4A blir drøftet.

Saker etter kap 9 er behandlet i henhold til kravet til saksbehandling fra Statens helsetilsyn. Vi fikk gjennom 113 mottatte a-tiltak, 96 % var gjennomgått innen 4 uker hvorav 99 innen 2 uker. Vi overpårøvde 23 vedtak med b og c tiltak, 78 % innen 4 mnd, hvorav 15 vedtak innen 2 mnd. Videre er det utført 17 stedlige tilsyn med løpende vedtak etter kap 9, bokstav b og c.

Vi har avholdt konferanse for alle kommunene om temaer innen kap 9 i samarbeid med habiliteringstjenesten på sykehuset. Det også gitt tilskudd til opplæringsprogrammet: Utviklingshemming og aldring (ABC) via Kompetanse- og innovasjonstilskuddet.

Resultatområde 77 Andre oppdrag

77.1 Fritak for forvaltningsmessig taushetsplikt

Fritak for forvaltningsmessig taushetsplikt

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittelig saksbehandlingstid
FMAA	0	0
Sum	0	

77.2 Særfradrag

Det har ikke vært flere saker om særfradrag etter 2013.

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	0	0
Sum	0	

77.3 Førerkortsaker

Førerkortsaker 2015 Fylkesmannen i Aust-Agder

Totalt antall førerkortsaker som ble behandlet hos Fylkesmannen Aust-Agder i 2014 var 1162. Tilsvarende antall saker for 2014 og 2013 var 1059 og 926.

Fylkesmannen sendte 276 meldinger til politiet med tilrådning om inndragning av førerkort på grunn av ikke oppfylte helsekrav. Dette innebærer at 276 personer fikk inndradd førerkortet sitt av helsemessige årsaker. 30 prosent av inndragningssakene gjelder rus/legemidler, 22 prosent gjelder epileptiske anfall/andre anfall og 22 prosent gjelder kognitiv svikt/demens. Resten (26 prosent) er fordelt på andre tilstander som hjerte/karsykdommer, andre psykiske lidelser, hjerneslag, synsfeltutfall, redusert synsstyrke, respirasjonssvikt og generell helsevekkelse.

Inndragningssakene kan dreie seg om alle førerkortklasser den enkelte innehar, eller deler av førerkortet (gruppe 2 og 3).

De som ikke oppfyller helsekravene til førerkort kan søke Fylkesmannen om *dispensasjon* (unntak) fra bestemmelsene. Dispensasjonssøknadene gjelder enten fornyelse, tilbakelevering eller førstegangsutstedelse av en eller flere førerkortklasser.

Vi mottok 582 søknader om dispensasjon i 2015. 490 personer fikk dispensasjon for de klasser de søkte om, mens 22 fikk innvilget søknaden på noen av de klasser de søkte om (delvis dispensasjon). Dette innebærer at 88 prosent fikk et positivt svar eller et delvis positivt svar på søknaden om den/de førerkortklassene de søkte om. 70 personer fikk avslag (12 prosent av alle søknadene). De gruppene som i størst grad får avslag er rusmidler/medikamentbruk, psykiske lidelser og epileptiske anfall. 27 av de som fikk avslag har påklaget avgjørelsen. Av de 27 har Fylkesmannen omgjort 8 av vedtakene og gitt søker medhold. Helsedirektoratet er klageinstans. De har behandlet 19 av sakene fra Aust-Agder, - ingen har fått medhold.

Mer enn halvparten av søknadene om dispensasjon dreier seg om førerkort for tyngre kjøretøy som lastebil, buss, kjøreseddel med mer. Dette er ofte yrkessjåfører, og flertallet av søknadene her dreier seg om koronarsykdom og diabetes mellitus.

Vi har avgitt 276 uttalelser til politiet, vegmyndighet og leger i saker som gjelder spørsmål om enkeltpersoner/førerkortinnehaver fyller førerkortforskriftens helsekrav. Flere av anmodningene kommer fra politiet; disse dreier seg stort sett om trafikkhendelser eller kjøreadferd der politiet er usikker på om bilføreren oppfyller helsekravene til førerkort.

Vi har anmodet Vegvesenet om praktisk kjørevurdering i 37 saker. Slik kjøretest kan være et viktig supplement i en helhetsvurdering av den enkelte når det er tvil om helsekravene er oppfylt eller om dispensasjon kan gis. I 22 av sakene kunne Vegvesenet anbefale førerrett for den som gjennomførte testen. 11 personer hadde ikke tilfredsstillende kjøreferdigheter. De resterende har ikke gjennomført testen per i dag (01.02.16).

Sakene som gjelder rusmiddelavhengighet/misbruk eller høyt bruk/misbruk av trafikkfarlige legemidler har de siste årene vært den største gruppen av førerkortsaker, hele 35 prosent. Disse sakene er ofte vanskelige og skaper mye «støy»; vi får mange henvendelser fra fortvilte og opprørte førerkortinnehavere på telefon eller ved oppmøte.

Vi registrer at stadig flere benytter seg av sin uttalerett til politiet når vi har sendt melding om ikke oppfylte helsekrav. I slike saker får fylkesmannen saken i retur fra politiet med anmodning om ny vurdering. I neste omgang kan den det gjelder påklage politiets vedtak om inndragning til Politidirektoratet. Fire personer i Aust-Agder påklaget politiets vedtak i 2015, og ingen av dem fikk medhold.

Vi har deltatt med innlegg på tre samlinger/møter med leger, psykologer og annet helsepersonell høsten 2015:

1. Konferanse for nevrologer
2. Kurs for leger i kommunehelsetjenesten om medikamenter

- Møte med avdeling for rus- og avhengighetsbehandling (ARA) i Arendal, der temaet var rus relatert til meldeplikten og førerkort.

Behovet for informasjon, råd og veiledning på de to sistnevnte områdene er stort.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid på førerkortsaker er ca. en uke, og ligger godt innenfor Helsedirektoratets krav i embedsoppgaven.

Førerkort. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	1162	5
Sum	1162	

77.4 Pasientjournaler

Pasientjournaler. Antall saker.

Embeter	Antall
FMAA	1
Sum	1

Resultatområde 83 Folkehelsearbeid

83.1 Folkehelsearbeid generelt

3 egne resultatkrav:

- Bidra til at alle kommunene i Aust-Agder er i gang med oversiktsarbeid etter folkehelseloven i løpet av 2015.**

Vi har i 2015 arbeidet videre med oppfølging av det landsomfattende tilsynet med folkehelselovens § 5. De tre kommunene vi hadde tilsyn med i 2014, har jobbet godt med å lukke sine avvik, og er nå i gang med god organisering av arbeidet med folkehelseoversikten. Det er forankret tverrsektorielt og i ledelsen i kommunen. Vi har hatt ett nytt tilsyn med en kommune i Østre Agder, Tvedestrand i år. Her var det skjedd lite og kommunen jobber nå for å lukke avviket og få arbeidet organisert, forankret og gjennomført slik at det kan inngå i kommunens planstrategi-arbeid. Vi har tilbudt møter sammen med fylkeskommunen til de kommuner som ønsker det, for å informere om folkehelseloven og fortelle om erfaringer fra våre tilsyn. To kommuner i Østre Agder har ønsket dette, og disse møtene ble godt tatt imot, med deltagere fra alle sektorer i kommunen og ledelse og noen politikere. Dette fortsetter vi med i 2016. Vi sender ut relevant informasjon til folkehelsekoordinatorer i kommunene og svarer på deres spørsmål ved behov. I april arrangerte vi en samling for alle kommunene i Aust- og Vest-Agder i samarbeid med de to fylkeskommunene. Her var oversiktsarbeid og hvordan bygge bro mellom folkehelse og planlegging tema, med gode foredrag fra regionale og lokale aktører. Nesten alle kommunene var representert.

I vår tilnærming til kommunene ønsker Fylkesmannen i tillegg til å tenke hele Agder-regionen samlet, å tilnærme oss kommunene via interkommunale samarbeidsarenaer.

Knutepunkt Sørlandet (Lillesand, Birkenes og Iveland fra Aust-Agder) har ett velfungerende interkommunalt folkehelseutvalg. Det er plassert under rådmannsutvalget, og har blant annet organisert en analysegruppe, som er ment å hjelpe kommunene. De har også søkt skjønsmidler fra Fylkesmannen til å fungere som en regional analysegruppe. Dette er foreløpig ikke innvilget. Alle de tre kommunene er i gang eller ferdig med oversiktsarbeidet og kobler det til prosessene med kommunal planstrategi.

I Setesdalsregionen (Evje og Hornnes, Bygland, Valle og Bykle), foregår det ikke noe interkommunalt samarbeid

om toikeneise, men de har også søkt, men ikke tatt innvilget, en felles toikeneisekoordinatør. Fylkesmannen er kjent med at noen enkelt fagpersoner i de tre kommunene som ikke hadde tilsyn, utarbeider folkehelseoversikten. Men vi ser lite spor av det i kommuneplaner eller de første planstrategiene som nå kommer på høring.

Østre Agder gjorde ett vedtak på slutten av året i fjor, om å etablere ett interkommunalt folkehelseutvalg. Her skal sentrale folkehelserådgivere bli invitert og fylkeskommunen og Fylkesmannen. Den største kommunen Arendal, har utviklet ett oversiktsdokument, delt inn i bydeler, som brukes aktivt i utarbeidelse av politiske vedtak. Oversiktsdokumentet er sentralt i kommunens planstrategi-arbeid, men det er ikke helt på plass når det gjelder å avgjøre hva en skal følge løpende med på. Her mangler samfunnsmedisinsk kompetanse. I de øvrige sju kommuner, er Grimstad, Risør, Tvedestrand, Gjerstad, Froland og Åmli i gang med oversiktsarbeidet, men det er for det meste svakt forankret tverrsektorielt og mot planavdelingene i kommunene. Vegårshei kommune er ikke i gang med det systematiske oversiktsarbeidet etter folkehelseloven og Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder vil føre tilsyn med denne kommunen i 2016.

Fylkesmannen vil anslå at cirka ti av femten kommuner i Aust-Agder er i gang med sitt oversiktsarbeid etter folkehelseloven og vil bruke det videre i sitt arbeid med kommunale planstrategier.

Vi hadde oversiktsarbeid som tema på Fylkeslegens høstmøte, med Lillesand kommune som fortalte om sine erfaringer.

Aust-Agder fylkeskommune er med på ett nasjonalt prosjekt med Vest-Agder og Vestfold og Folkehelseinstituttet om Fylkeshelseundersøkelser. Data er samlet inn, med god svarprosent fra kommunene i Aust-Agder. Fylkesmannen har informert i ulike fora om undersøkelsen. Det er også gjort om UngData som nå forberedes av fylkeskommunene og KoRus til gjennomføring i alle kommuner og på alle videregående skoler i Agder i 2016. Aust-Agder fylkeskommune har en tverrsektoriell folkehelsegruppe, som har utarbeidet en oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer. Denne sees i sammenheng med arbeid med felles regional planstrategi. Det er usikkert om fylkeshelseundersøkelses-resultatene kommer med i den planstrategi som nå skal vedtas i fylkestingene. Fylkesmannen er godt i gang med å forberede tverrsektorielle tilsyn med fylkeskommunene etter folkehelseloven § 20 og 21 tidlig høst 2016.

2) Bidra til at folkehelsearbeid får en sentral plass i kommunenes organisasjon og i sentrale kommunale og regionale planer.

I dialog med ulike personer i kommunene, vektlegger vi de effekter kommunen kan få ved å legge ansvarlig for folkehelsearbeid sentralt plassert i organisasjonen. På embetet er det først og fremst i tilsyn vi har lyktes med å jobbe med folkehelse fra alle avdelinger, og med assisterende fylkesmann som aktiv deltager i tilsynet.

Folkehelserådgiver sitter i embetets plangruppe og gir folkehelsefaglig innspill til utkast til planstrategier, til regionale planer, til kommuneplaner og større område- og reguleringsplaner. Også i fylkeskommunens planforum, deltar det ved behov.

Andre fagpersoner fra helse- og sosialavdelingen trekkes med i innspill ved behov, for eksempel ved planlegging av institusjonsplasser eller miljørettet helsevern-saker.

Det er vår oppfatning at de fleste kommunene har folkehelse og levekår som ett sentralt tema i kommuneplanene, med ulik grad av konkretisering.

Fordi mange kommuner har gode oppvekstvilkår som folkehelsemål, har vi sett vår barn- og unge-satsing på embetet i sammenheng med folkehelse. Vi har i forlengelsen av prosjektet «Tidlig innsats – for god start», som ble avsluttet i 2014, fortsatt med en embetsovergripende barn- og unge-gruppe. Her har barnekonvensjonens artikkel 12 vært sentral i 2015. Det ble laget en oversikt over alle kurs og konferanser vi skulle arrangere for ansatte i kommunene, som ble sendt ut til alle aktuelle. Vi arrangerte konferanse om barns medvirkning med blant annet Barneombudet under Arendalsuka. Ellers har vi hatt flere fagdager for flere tjenester i kommunene om taushetsplikt, om betydningen av tilknytning i de første leveår m.m. Barnehageassistent-opplæring som utdanningsavdelingen har ansvar for, har også at «tidlig innsats» og helsefremmende barnehager som faste temaer.

3) Informere ulike sentrale personer i kommunene om betydningen av folkehelsearbeid, regjeringens folkehelsepolitikk og statens forventninger etter folkehelseloven.

Fylkesmannen i Aust-Agder laget årlig «Kommunebilde» for alle 15 kommunene. Det blir brukt i dialog med kommunene. Her er folkehelse ett sentralt tema.

Vi sender ut informasjon til kommunenes folkehelsekoordinatorer med jevne mellomrom. Vi har tilbudt møter til de kommuner som ikke har hatt tilsyn, for å fortelle ulike sektorer i kommunen om folkehelseslovens krav, og våre erfaringer med tilsyn. Dette har foreløpig to kommuner benyttet seg av.

I november inviterte Fylkesmannen i Aust-Agder alle nyvalgte ordførere og rådmenn til en samling med informasjon om embetets arbeid og fokusområder. Her ble det avsatt tid til orientering om folkehelsesloven, våre erfaringer med tilsyn og oppfordring til å bruke oss til hjelp med folkehelsearbeid i kommunene.

Hovedutfordringer for folkehelsearbeidet fremover:

Fylkesmannen i Aust-Agder ser at fylkeskommunen er sentral «driver» for utviklingsarbeidet i kommunene. Det er derfor vurdert som ett risikoområde at fylkeskommunen selv ikke har vært i gang med oversiktsarbeidet, eller fått folkehelse inn i regionale planer. Fra 2016 blir det ikke avsatt midler fra fylkeskommunen i Aust-Agder til folkehelsearbeid i kommunene.

For at Fylkesmannen skal kunne arrangere kurs og samlinger for kommunene, er det behov for egne midler til dette.

Flere kommuner etterspør hjelp fra regionalt nivå til analysearbeid. Fylkeskommunene har en statistikkportal, men p.t. ikke noen som kan bidra med analyse av data.

Det er fortsatt en utfordring at det i særlig de små kommunen, er avsatt små stillinger til folkehelsearbeid. Arbeidet etter folkehelsesloven oppleves fortsatt som for stort og krevende, og vanskelig å forankre i alle avdelinger.

Alkoholoven:

Fylkesmannen har gjennomført følgende aktiviteter i 2015:

- Nettverkssamling for kommunale saksbehandlere, politi, representanter for serveringsteder og kontrollører i de største kystbyene i fylket. Hensikten var å løfte opp felles problemstillinger knyttet til byene som har en serverings og utelivsbransje av et visst omfang.
- I samarbeid med KoRus sør arrangert regional konferanse for kommunale saksbehandlere, politi, bransje og kontrollvirksomheter.
- I samarbeid med KoRus sør planlagt opplæring for lokalpolitikere med tema: Hvilke virkemidler har politikere i det alkoholpolitiske arbeidet. Gjennomføring vår 2016.

Vurdering:

Den regionale konferansen for kommunale saksbehandlere er blitt en innarbeidet møteplass for ansatte i feltet hvor det foregår mye kompetansedelig på tvers av kommuner, bransje og politi. Vi ser gjerne at Direktoratet i større grad deltar på denne arenaen.

83.2 Barn og unge: forebygging, oppfølging og behandling

- **Nettverkssamling for barneansvarlige i spesialisthelsetjenesten og kommunene**
- **Forstår du hva jeg sier? Seminar om tilknytning og relasjon spebarn/små. I samarbeid med RBUP**
- **Seminar - Samarbeid om IP kommunene og spesialisthelsetj**

Husk matrisen

Tverrsektoriell gruppe internt

Barnekonsjonen

Vi har deltatt på samling for helsesøstre i 2015 med tema barn og overvekt. Vi opplever å ha god kommunikasjon og dialog med helsestasjonene og helsesøstergruppa med gjensidig informasjon om planer og mulige samarbeidstema.

Fylkesmannen har hatt systemrevisjonstilsyn med helsestasjonen i Birkenes og besøkt familiehus i to kommuner for å kartlegge hvordan disse er organisert og fungerer.

Vi har også behandlet søknader og tildelt tilskudd til abortforebyggende tiltak

Fordi mange kommuner har gode oppvekstvilkår som folkehelsemål, har vi sett vår barn- og unge-satsing på embetet i sammenheng med folkehelse. Vi har i forlengelsen av prosjektet «Tidlig innsats – for god start», som ble avsluttet i 2014, fortsatt med en embetsovergrepene barn- og unge-gruppe. Her har barnekonvensjonens artikkel 12 vært sentral i 2015. Det ble laget en oversikt over alle kurs og konferanser vi skulle arrangere for ansatte i kommunene, som ble sendt ut til alle aktuelle. Vi arrangerte konferanse om barns medvirkning med blant annet Barneombudet under Arendalsuka. Ellers har vi hatt flere fagdager for flere tjenester i kommunene om taushetsplikt, om betydningen av tilknytning i de første leveår m.m. Barnehageassistent-opplæring som utdanningsavdelingen har ansvar for, har også at «tidlig innsats» og helsefremmende barnehager som faste temaer.

Kartlegging av de forebyggende helsetjenester for barn og unge:

Vi gjorde en kartlegging våren 2015 om de forebyggende helsetjenester for barn og unge i alle kommuner i Aust-Agder. Fylkesmannen har hatt et særlig fokus på barn og unge de siste årene, og denne kartleggingen var et ledd i dette. Det ble sendt ut et elektronisk spørreskjema til alle kommunene våren 2015. Aktuelle kontaktpersoner i kommunene ble kontaktet, for å be om svar innen fristen. Alle 15 kommuner svarte ved enhetsleder helse eller tilsvarende.

Kartleggingen skulle brukes til Fylkesmannens dokument «Kommunebilde 2015» til bruk i dialog med kommunene, og til vurdering av risikoområder i forhold til valg av tilsyn og øvrig hjelp fra oss til kommunene.

Rapporten inneholdt fire temaer; tjenestenes tilbud og personellressurser, bruk av overført rammetilskudd, tjenestenes tverrfaglige samarbeid blant annet i øvrig kommunalt folkehelsearbeid og brukermedvirkning.

Rapporten ga et bilde av årsverk brukt til forebyggende tjenester for barn og unge. Vi fikk en litt annen oversikt enn KOSTRA gir oss, blant annet hvordan kommunene vurderer deres samlede innsats fra alt fagpersonell. Men på årsverk jordmødre og helsesøstre, ser vi at det blant annet ikke er helt konsistens mellom det vi fant og KOSTRA-tall på disse gruppene, som vi ikke helt kan forklare. Det er stor variasjon fra ca. 4 til ca. 9 helsesøstre pr. 10.000 barn og unge. det er også noe variasjon i antall jordmødre, men her kommer følgetjeneste-ansvaret inn, ofte med interkommunale avtaler. Når det gjelder leger er det litt ulikt rapportert inn, sannsynligvis har noen ikke skilt ut hva de bruker på denne gruppen spesifikt. Årsverk fysioterapeuter er det laveste, med fra 0,14 til 1.16 årsverk pr. 10.000. Fire kommuner kunne ikke oppgi hvilken fysioterapi-ressurs de brukte til barn og unge. 9 kommuner har oppgitt at de har psykiatrisk sykepleier også som en del av tjenestene for barn og unge, og tre kommuner har ansatt psykolog.

Disse tjenestene utgjøres i stor grad av helsesøster, selv om det er tenkt som en tverrfaglig tjeneste. Det er verdt å reflektere over om det er tilfredsstillende gitt den sammensatte og varierte problematikk en møter hos barn og unge.

Vi ser at bruk av rammetilskuddet til tjenestene er omtrent på linje med resten av landet. Det er kun fire kommuner (Birkenes, Vegårshei, Grimstad og Lillesand), som har oppgitt at de brukte hele det økte rammetilskuddet i 2014 til kommunene i tråd med intensjonen om å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Fylkesmannen i Aust-Agder ser positivt på det litt grove bildet vi fikk av kommunenes tverrfaglige samarbeid mellom tjenestene som jobber med barn og unge (blant annet med barnehager, skoler og barnevern). Det er vanskelig å si noe om kvalitet og hvorvidt samarbeidet handler om enkeltbarn eller mer på systemnivå.

Denne kartleggingen og tilsyn vi har hatt på helsestasjonene, viser at det ikke er mye tjenestene bidrar til kommunenes oversiktsarbeid etter folkehelseloven. Det er først og fremst de lovpålagte målinger av høyde og vekt og UngData det vises til.

I ca. 10 kommuner er en representant fra helsestasjon og/eller skolehelsetjeneste med i en tverrsektoriell folkehelsegruppe.

Få kommuner i Aust-Agder har gjennomført brukerundersøkelser for barn og unge selv, men vi registrerer at noen kommuner nå er i gang med dette.

Rapporten ble sendt til alle kommunene i desember 2015, og vil bli sendt i egen e-post til aktuell person i Helsedirektoratet.

Miljørettet helsevern i skoler:

Fylkesmannen i Aust-Agder arrangerte sammen med Vest-Agder og ulike direktorater og Arbeidstilsynet fagsamling om miljørettet helsevern i skoler på begynnelsen av året. Ca. halvparten av kommunene deltok.

FRI-midler:

Vi lyste ut og fordelte FRI-midlene til to kommuner, som jobber for å fremme bruken av FRI-midler i sine skoler.

Resultatområde 84 Kommunale helse- og omsorgstjenester

84.1 Allmenhelsetjenesten

Det gjennomføres årlige møter med kommuneoverlegene, og regelmessige regionale møter med de store kommunesamarbeidene der tema er kapasitet, legevaksarbeid og samarbeid, medvirkning i de øvrige kommunale tjenester mm. Det gjennomføres i samarbeid med Vest-Agder årlig konferanse med over 100 deltakere, der fastleger er primærmålgruppe, sammen med sykehuset. Konferansen finansieres av de 30 kommunene og sykehuset sammen med fylkesmannen, og er et tiltak for å bedre samhandling og dialog om ulike satsningsområder som pakkeforløp kreft, rehabilitering, rus og psykisk helse som noen av de viktigste. Betydningen av fokus på allmennlegetjenesten og det kommunale ansvaret for en sammenhengende og koordinert tjeneste understrekes også i møter med den kommunale administrative og politiske ledelse.

84.2 Helsetjenesten til innsatte i fengsel

Fylkesmannen har deltatt i halvårlige møter der hjemkommunen, Nav, DPS, avd. for rus og avhengighet, psykiatrisk avdeling, fengselhelsetjeneste, kriminalomsorg, legevakt og fylkestannlege har deltatt. I møtene gis tilbud om bidrag til kompetansehevende tilbud. De ulike parter bidrar nå til slike tiltak også på eget initiativ f.eks psyk.avd om underviser fengselsansatte i psykiske lidelser/rus. Fylkesmannen har bidratt til at det er utarbeidet avtaler mellom kommune og spesialisthelsetjenesten vedr fengselhelsetjenesten.

84.3 Helse- og omsorgstjenester i et flerkulturelt samfunn

Fylkesmannen etablerte høsten 2010 et faglig nettverk for å gi flest mulig som jobber innenfor dette fagfeltet mulighet til å bli kjent med hverandre. Minoritetsnettverket skal stimulere til samarbeid på tvers av kommuner og etater, bidra til erfaringsutveksling, og gi faglig påfyll.

Vi har arrangert to nettverksamlinger i 2015, den ene i juni for Aust-Agder. Samlingen var organisert som workshop omkring radikaliserings. Her var det i overkant av 30 deltakere fra skole, helse og NAV.

Den andre var i november sammen med Vest-Agder med mer basisopplæring i forbindelse med flyktningkrisen. Her var det rundt 70 påmeldte.

Innvandrehelse og tuberkulose var tema på smittevernkonferanse i september, med mange spørsmål fra salen.

Fylkesmannen i Aust Agder er aktivt med i Agdernettsverk mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Representanter fra vår avdeling har deltatt på ukentlige videomøter med UDI/IMDI, DSB og Helsedir etter telefonmøter med alle kommunene for å få oppdatert informasjon.

Som første embete i landet tok vi initiativ til å etablere en egen nettside med informasjon om flyktninger og asylsøkere. Vi arrangerte også møte med alle kommunene i beg. av oktober der flere avdelinger i embetet bidro med sin orienteringer relatert til asyl/flyktningsituasjonen.

Det er til tider en utfordring å organisere helsetjenesten, og legetjenesten i sær, slik at den til enhver tid fremstår som tilgjengelig. Utfordringen blir ikke mindre av at mange som kommer hit til landet, har helt andre tradisjoner for når man går til lege, og til bruk av spesialister.

84.4 Forebyggende helsetjenester

Frisklivssentraler:

De aller fleste kommunene har etablert en form for frisklivssentral i Aust-Agder. Det er ikke etablert "sentral" i Setesdalsregionen, men de har en del tilbud i regi av andre tjenester.

Fylkesmannen har forvaltet tilskudd til frisklivssentralene. 8 kommuner søkte og mottok tilskudd. Sentralene har noe mer tverrfaglig kompetanse nå, og satser mer på mestring av psykisk helse (KID og KIB-kurs) og har også tilbud til barnefamilier med overvektsproblematikk. Vi ser at det er noe mer satsing på tilbud interkommunalt blant annet røykeslutt-kurs.

Det er fortsatt avsatt små stillinger til dette arbeidet, fra ca. 20 % stilling til ca. 200 % i de to største kommunene, Arendal og Grimstad.

Arendal har nå oppe et mestringstilbud til personer med kroniske smerter, i et samarbeid med privatpraktiserende fysioterapeuter.

Grimstad kommune har mange spennende tilbud, som Aktiv med Hund og Full Rulle for barn med overvekt og/eller behov for ekstra tilrettelegging for aktivitet. De har også startet sykkelgruppe for flyktningekvinner i samarbeid med voksenopplæringen i kommunen.

I desember 2015 arrangerte vi fagsamling for alle frisklivssentralene på Agder i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder og Kristiansand kommune. Her hadde vi med oss Helsedirektoratet hele dagen, også for spørsmål på slutten av dagen som ble godt mottatt. I tillegg fortalte Modum om sine erfaringer og sin rolle som utviklingssentral, Eirik Abilsnes om sin forskning og flere lokale eksempler på hvordan sentrale jobber. Vi hadde også innlegg fra Sørlandet sykehus om sitt tilbud for barn og unge med overvektsproblematikk.

Vi får mange henvendelser fra kommunene med ulike spørsmål om frisklivssentraler, bla. hvilke faggrupper som er aktuelle, dokumentasjonsplikt osv.

84.5 Tannhelse

Fylkestannlegen har utarbeidet nye samarbeidsavtaler mellom tannhelsetjenesten og kommunal helse- og omsorgstjeneste som vi har fått kopi av.

Det står forøvrig i oppdraget at rapporteringskrav ivaretas av Fylkeskommunen, og vi viser derfor til denne rapporteringen.

84.6 Habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator

- **Fylkessamling for koordinerende enheter i kommunene i Aust- og Vest-Agder og spesialisthelsetjenesten. IP kommunene og spesialisthelsetjenesten for Aust- og Vest-Agder. På denne samlingen ble bl.a. den nye veilederen presentert: *Veileder om rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator***
- **Det ble gjennomført en kartleggingsundersøkelse av koordinerende enheter i begge Agder fylkene ved bruk av Quest-back. Samtlige kommuner fra begge fylkene svarte. Resultatene ble presentert på fylkessamlingen. Se punktet over.**

Ut fra undersøkelsen er det disse tre punktene som flest kommuner strever med

- Kommunene mangler system for å skaffe seg oversikt over behov for habilitering/rehabilitering i egen organisasjon
- Kommunenes koordinerende enheter mangler myndighet, legitimitet og implementering på tvers av sektorer i kommunene
- KE mangler prosedyrer for oppnevning, opplæring og veiledning av koordinatører

84.7 Omsorg 2020

Kommunalt planverk

I følge kommunal planstrategi har 13 av 15 kommuner vedtatt plan, er i planprosess eller har planer om å starte planlegging av omsorgstjenesten i inneværende kommuneplanperiode. Fylkesmannen har bistått kommunene med å nå målene i Omsorgsplan 2015, dels ved aktiviteter beskrevet nedenunder, dels ved tilskuddsforvaltning og råd og veiledning.

Erfaringsutveksling/fagutvikling/forskning/innovasjon/ demens

"Trygge pasientforløp" er et samarbeidsprosjekt mellom KS, SSHF og kommunene. Her er en 100% prosjektleder tilsatt med USHT Grimstad som arbeidsgiver. Vi er med i styringsgruppe for prosjektet og arbeidet aktivt for å få flest mulig kommuner med.

Kommunelegemøtet hadde bla tema om veien videre i samhandling mellom sykehus og kommuner v/samhandlingssjef på SSHF, prosjekt om overvekt hos barn og unge initiert av spesialisthelsetjenesten og samarbeid om rehabilitering. Legekonferansen har deltakere fra både primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.

Vårt årlige høstmøte for helse- og omsorgspersonell berørte ulike aktuelle tema for helse- og omsorgspersonell i kommunene.

Vi arrangerte for 5. gang konferanse for ansatte i de kommunale boveiledertjenestene i samarbeid med Voksenhabiliteringstjenesten på SSHF.

Fylkesmannen arrangerte for 5. gang egen erfaringskonferanse hvor over 90 ledere i omsorg brukte to dager på erfaringsutveksling. Tema: Demensplan 2020 der vi presenterte hovedpunktene og resultat av demenskartleggingen. Vi hadde gruppearbeid der tema var kommunal planlegging for demente. Andre tema var: Fysisk aktivitet som helsefremming og forebygging i demensomsorgen, Samhandling, Oppfølging etter forløpstilsyn, Gode pasientforløp, Ambulerende KØH, velferdsteknologiprojekter, telemedisin mm.

USHT arrangerte referansegruppe for kommunene i den samme konferansen.

Fylkeslegen deltar som observatør i regionutvalg i Setesdal og ass.dir deltar på månedlige møter i kommunalsjefsforum Østre Agder. Her behandles problemstillinger innen kommunal helse- og omsorgstjeneste på bred basis.

Østre Agder revitaliserte fagutvalg for kommuneoverleger i 2015 der fylkeslegen er fast medlem.

Vi har gjennomført 4 forløpstilsyn, 2 i Aust- og 2 i Vest-Agder der medarbeider fra Aust-Agder var revisjonsleder, teamet var sammensatt med 2 fra hvert fylkesmannsembete.

Fylkesmannen i Aust-Agder har et tett samarbeid med Utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjenester, som begge er driftet av Grimstad kommune. To ganger årlig arrangerer vi sammen felles halvårsseminarer for alle deltakerne i fylket i ABC programmer. Disse er åpne for andre interesserte, og holdes over to dager med samme program begge dager. På den måten kan flest mulig fra samme arbeidsplass delta. Det er langt over 150 deltakere på disse seminarene. Halvårssamlingene er store begivenheter for mange som jobber innenfor omsorgen som sjelden kommer på eksterne kurs. Vi tilstreber høyt kvalitet på samlingene og får gode tilbakemeldinger. I april hadde vi tema om kap 4A, vergemål og demenssykdommer og hva som er særpreget ved disse sykdommene. I september var tema etisk refleksjon og fysisk aktivitet.

Fylkesmannen har vært aktiv medarrangør av pasientsikkerhetsnettverket i 2015 - *Samstemming og riktig legemiddelbruk i hjemmetjenesten*. Vi har vært pådrivere for å få flest mulig kommuner med i det nasjonale læringsnettverket om trygge pasientforløp, ledet av Kunnskapssenteret og KS.

Østre Agder (samling av 8 av 15 kommuner i fylket) har fått 1.9 mil fra Helsedir. til prosjekt velferdsteknologi. Vi bidrar med juridisk kompetanse i prosjektet. Prosjekt Forebyggende hjemmebesøk er avsluttet, men forskes fremdeles på fra Universitet i Agder. USHT har flere prosjekter der UiA er inne med forskerbistand.

Fylkesmannen er fast medlem av det interkommunale demensnettverket og referansegruppa for utviklingssenter, der også slike føringer blir presentert. Ved hjelp av Kompetanseløftet har vi finansiert deltakelse for mange fra

Utbygging av sykehjem og omsorgsboliger

Fylkesmannen har bistått Husbanken i sakene med investeringstilskudd. Det er lite aktivitet på "byggefronten" i Aust-Agder, og vi kjenner ikke til store planer i de nærmeste årene. Vi vurderer at grunnen er at kommunene mener de ikke har økonomi til å drifte nye institusjonsplasser/boliger med heldøgns omsorgstjenester. Vi ser likevel at flertallet av prosjektsøknader gjelder yngre med ulike behov, utviklingshemmede eller mennesker med psykiske lidelser og/eller rusproblem.

Fag- og samarbeidsråd USHT

Fylkesmannen er medlem av fag- og styringsrådet ved USHT. Vi deltar også på de regionale nettverkskonferansene og arrangerte det siste, i Arendal høsten 2015. Vi deltar forøvrig på de arrangementene som Helsedirektoratet innbyr til på dette feltet.

Langtidsopphold i institusjon 18 - 49 år

Vi har utført oppdraget med kartlegging av antall personer 18 - 49 år i kommunene med langtidsopphold i institusjon. Det er ca 5 personer som kommer inn under denne definisjonen i fylket. Vi har god oversikt over status for de forskjellige.

Tilskudd til kompetanseheving innen lindrende omsorg

Vi har avgitt uttalelse til søknader fra vårt fylke.

Status i omsorgstjenestene kort oppsummert: Vår kunnskap om kvaliteten i de kommunale helse- og omsorgstjenestene bygger på møter med brukere, kommunene og ansatte. Vi ser en stadig mer presset tjeneste. Mer krevende pasienter rent helsemessig og medisinsk som bor hjemme med sammensatte bilder og begrenset oppfølging. Samtidig blir flere skrevet raskere ut til hjemmet fra sykehus. Vi har siste par årene hatt mer fokus også på de rent medisinske helsefaglige kravene til tjenestene som følger av dette, både overfor omsorgstjenesten og overfor kommuneleger / fastleger. Vi ser et behov for sterkere samhandling mellom disse. Flere kommuner i Østre Agder har startet med prosjekt "Ambulant kommunal øyeblikkelig hjelp" som forsterket hjemmetjeneste ved behov.

84.8 Psykisk helse og rus

Fylkesmennene i regionen har et godt og langvarig samarbeid med KoRus Sør. I dette arbeidet er også spesialisthelsetjenesten, RVTS og andre aktuelle kompetansemiljøer trukket med. Hvert år lages en plan for felles aktiviteter rettet mot kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten. I 2015 har det vært gjennomført følgende veiledning-, kvalitets og kompetanseutviklingstiltak:

- Boligsosial konferanse, Husbanken og Fylkesmennene i regionen
- Kurs i motiverende intervju, i samarbeid m. KORUS-sør
- Temadag UIA - Rus, sosial og kulturell ulikhet
- Temadag UIA - Rus i et familieperspektiv
- Ledernetverk rus og psykisk helse - østregionen
- Ledernetverk rus og psykisk helse-vestregionen
- Nettverkssamling for barneansvarlige -spesialisthelsetj/kommunene
- Seminar om tilknytning og relasjon spebarn/små. I samarbeid med RBUP. «Forstår du hva jeg sier?»
- Introduksjonskurs i kognitiv atferdsterapi, Agder. Et samarbeid mellom, Fylkesmannen i Aust-Agder, Fylkesmannen i Vest-Agder og KoRus Sør.
- Holdt foredrag på fagdag om vold i nære relasjoner, Arendalsuka
- Forberede fylkessamling for psykososiale kriseteam i Aust-Agder i samarbeid med RVTS og beredskapsavdelingen hos FM. 2 forberedende møter juni og oktober. Pga. flyktninge- situasjonen, har vi besluttet å utsette samlingen til 2016, og rette samlingen mot dette temaet.
- Seminar - Samarbeid om IP og ansvarsavklaring mellom kommunene og spesialisthelsetj, for ansatte i Aust- og Vest-Agder
- MI – nettverk, vår
- Deltakelse i Setesdalsnettverket - rus/psyk helse

- Kartlagt status for koordinerende enhet for habilitering/rehabilitering i samarbeid med Vest-Agder

Resultatområde 85 Spesialisthelsetjenesten

85.2 Lov om transplantasjon

Antall saker

Embeter	Antall
FMAA	0
Sum	0

85.3 Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep

Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	0	0
Sum	0	

85.7 Hjemsendelse, hjemhenting og gjennomføring av tvungen psykisk helsevern for pasienter som ikke har bosted i riket

1 sak i 2015, som ble behandlet ihhold til veilder for denne type saker.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
82 Tilsyn og klagesaksbeh. etter helsetj. loven	kr 5 233 776,18	kr 313 043,74
83 Folkehelsearbeid	kr 467 205,56	kr 174 018,00
83.1 Folkehelsearbeid generelt	kr 0,00	kr 0,00
83.2 Tilsyn etter folkehelseloven	kr 0,00	kr 0,00
84 Kommunale helse- og omsorgstjenester	kr 1 850 139,87	kr 256 398,58
85 Spesialhelsetjenesten	kr 1 334,44	kr 1 922 408,13
76 og 77 Kvalitet og samhandling og Andre oppdrag	kr 924 436,66	kr 874 743,84
Andre oppgaver under HOD	kr 92 809,41	kr 0,00
Sum:	kr 8 569 702,00	kr 3 540 612,00

Justis- og beredskapsdepartementet

Resultatområde 51 Siviladministrasjon og borgerrettigheter

51.2 Vergemålsloven og utlendingsloven kap. 11 A

Saksbehandlingstid og vurdering av måloppnåelse, tilstand og særlige risikomomenter i vergemålsforvaltningen

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for:

- opprettelse av vergemål: 44 dager
- hasteoppnevning av midlertidig verge for barn (og voksne), typisk ved tilrettelagt avhør: 3 dager
- hasteoppnevning av representanter til enslige mindreårige asylsøkere: 5 dager
- utbetalinger og godtgjøringer: 21 dager

Fylkesmannen i Aust-Agder hadde i 2015, på bakgrunn av gjennomgangen av vergeregnskapene for 2014, tilsammen 9 verger til oppfølging.

En forsvarlig beredskapsordning for hasteoppnevninger av verger og representanter

Fylkesmannen har avtale med et tilstrekkelig antall faste verger, herunder "beredskapsverger" som kan ta settevergeoppdrag på meget kort varsel i forbindelse med tilrettelagt avhør og hovedforhandling i retten. Samarbeidet med politiet har fungert godt, og det har ikke vært vanskeligheter med å oppnevne kvalifisert setteverge i tide.

Vi kan ikke se at det foreligger risiko av betydning på dette området.

En trygg kapitalforvaltning

Fylkesmannen finner at det grunnleggende kravet om trygg kapitalforvaltning - at midler som skal til forvaltning faktisk inndras og forvaltes i samsvar med gjeldende lov, forskrift og retningslinjer - er tilfredsstillende ivaretatt. Innhenting av opplysninger om, og vurdering av, den enkeltes samtykkekompetanse har vært tidkrevende.

Arbeidet med frigivning av midler under 2G har fungert tilfredsstillende. Fylkesmannen anser arbeidet med innhenting av midler som var til forvaltning i kommunene fpr fullført. Avstemming av kapitalforvaltning og remittering i Agresso har fungert tilfredsstillende.

Risikoen på dette området anses redusert i forhold til tidligere.

En tilfredsstillende tilgjengelighet overfor brukerne

Fylkesmannen har lagt stor vekt på å være lett tilgjengelig for brukerne, samtidig som sikkerhet og krav på forsvarlig arbeidsmiljø ivaretas. Det er etablert et dedikert møterom for vergemålssaker i resepsjonsområdet, hvor publikum og ansatte kan samtale uforstyrret, samtidig som det er visuell kontakt mellom den ansatte og resepsjonspersonellet.

Fagansvarlig vergemål har som hovedregel praktisert telefonskjerming deler av arbeidsdagen, mens øvrige ansatte på vergemålsområdet normalt er tilgjengelige på telefon hele arbeidsdagen. Fagansvarlig er til enhver tid tilgjengelig på mobiltelefon ved spesielle forhold, og overfor de faste vergene.

Fylkesmannen har lagt vekt på å gjennomføre reelle samtaler med alle potensielle vergetrengende tidlig i saksbehandlingen. Dette gjelder også personer uten samtykkekompetanse, med mindre det har framstått som åpenbart hensiktsløst å komme i dialog med vedkommende. Dette har etter vårt syn vært med på å legge til rette for en mer tillitsfull og mindre formell kommunikasjon mellom den enkelte vergetrengende og saksbehandleren hos Fylkesmannen.

Fylkesmannen har samarbeidet med embetets sosial- og helseavdeling i konkrete saker. Vergemålsenheten takker så langt mulig ja til alle forespørsler fra offentlige instanser, institusjoner og brukerorganisasjoner om å orientere om vergemålsordningen. Vårt inntrykk er at dette har senket terskelen for henvendelser fra offentlig ansatte og privatpersoner om vergemålsrelaterte spørsmål.

Nettstedet www.vergemal.no gir grundig og nyttig informasjon om vergemålsordningen for publikum. Fylkesmannen har valgt å vise til lenke til dette nettstedet på sin hjemmeside.

Det anses ikke å foreligge risiko av betydning på dette området.

En tilfredsstillende håndtering av godtgjøring og utgiftsdekning til verger og representanter

Behandling av godtgjørings- og utgiftsdekningssaker har vært en tidkrevende og tildels komplisert oppgave, ikke minst i forhold til representanter for enslige mindreårige asylsøkere. Saksbehandlingstiden på dette feltet har økt, som en følge av dette.

Fylkesmannen anser at det foreligger en økt risiko for at verger og representanter må vente urimelig lenge på å motta den godtgjøring og utgiftsdekning de har krav på.

En videreutvikling av den lokale vergemålsmyndigheten, herunder sikre nødvendig kompetanse, etablere hensiktsmessige rutiner for arbeidet og effektiv styring

Bemanningssituasjonen har vært og er utfordrende. Vergemålsenheten har vært sårbar for fravær grunnet permisjon og sykdom. Det har vært nødvendig å styrke bemanningen med midlertidig tilsatte i samarbeid med NAV.

Deltakelse på sentrale og regionale fagsamlinger har vært prioritert. Faglige problemstillinger har vært drøftet i faste, ukentlige møter.

Interne rutiner og prosedyrer er i stor grad søkt ivaretatt gjennom grundig og løpende arbeid med virksomhetsplan.

Risikoen knytter seg her særlig til en sårbar bemanningssituasjon, og usikkerhet knyttet til finansiering av faste stillinger.

Vurdering av måloppnåelse og resultatkrav

Etter Fylkesmannens syn er måloppnåelsen i henhold til sentralt gitte føringer tilfredsstillende, hensyntatt ressursituasjonen.

Fratrakelse av rettslig handleevne

Fylkesmannen i Aust-Agder fremmet i 2015 tre saker for tingretten med påstand om delvis fratrakelse av rettslig handleevne. Én sak falt bort som følge av at saksøker avgikk ved døden før første rettsmøte, mens de to andre sakene ble trukket som følge av positiv utvikling og prognose i forhold til samarbeidet mellom personen med verge og vergen.

Oppgaver etter vergemålsloven

Embeter	Antall saker	Antall tilsyn
FMAA		
Sum	0	0

51.3 Forliksrådene

Fylkesmannen har hatt få henvendelser også i 2015. Ingen av henvendelsene i ga grunnlag for å åpne tilsyn med noen av forliksrådene. De fleste henvendelser fra privatpersoner gjelder misnøye med forliksrådets saksbehandling eller avgjørelse i enkeltsaker. Det kommer sjelden flere henvendelser om samme forliksråd i løpet av et år, og det er som regel få holdepunkter for at misnøyen som kommer til uttrykk, skyldes svikt i rutiner eller mangler på mer overordnet nivå hos det enkelte forliksråd.

Fylkesmannen befattning med sakene begrenser seg derfor som regel til å gi klager en kort veiledning om adgangen til bruk av rettsmidler mot den avgjørelsen vedkommende er misfornøyd med.

Fylkesmannen finner imidlertid igjen grunn til å tilføye at det synes å være et behov for at departementet tydeliggjør det nærmere innhold i fylkesmennenes tilsynsansvar. Det foreligger i liten grad noe skriftlig om temaet fra departementets side, og vi er heller ikke kjent med at det i de senere år er avholdt noen form for kurs eller opplæring om emnet.

51.5 Tomtefesteloven

Fylkesmannen har behandlet en søknad om oppreisning for oversittelse av ettårsfristen for å kreve innløsning, jf. tomtefesteloven § 36 annet ledd. Søknaden ble avslått.

Resultatområde 52 Borgerrettigheter

52.1 Fri rettshjelp

Det er rapportert til Statens sivilrettsforvaltning kvartalsvis i henhold til statestikkskjemaet for fri rettshjelp

Resultatområde 53 Forebyggende samfunnssikkerhet

53.1 Oversikt over risiko og sårbarhet

- a. 2011
- b. Ja
- c. Nei
- d. ROS Agder har vært gjennomgått internt, i fylkesberedskapsrådet og i alle fora hvor det har vært relevant.

53.2 Samfunnssikkerhet i planlegging etter plan – og bygningsloven

a)

I forbindelse med Fylkesmannens veiledning innenfor oppstart av planprosess, gjennomføring av ROS og oppfølging av funn i ROS, har vi utarbeidet en standard tekst til saksbehandlerne internt i embetet der disse punktene omtales og de inkluderer dette på alle meldinger som Fylkesmannen gir uttalelse til. I så måte får samtlige 15 kommuner en generell veiledning innenfor temaene hver gang Fylkesmannen gir en uttalelse til planer.

Videre deltar vi aktivt i en intern plangruppe sammen med saksbehandlere og rådgivere innenfor landbruk, helse, miljø, samt barn og unge. Her kommer vi også med ytterligere faglige innspill til saksbehandlere både i meldingsfasen dersom vi ser det er spesielle utfordringer, og hvordan tiltak i ROS analysen er fulgt opp i bestemmelser og plankart i den videre planprosessen.

b)

Fylkesmannen har fremmet innsigelse til Grimstad kommune relatert til samfunnssikkerhetsnivået i forbindelse med utbygging av nytt bibliotek. Innsigelsen ble fremmet med grunnlag i pkt 4 avsnitt 5a i retningslinjene, med bakgrunn i at konsekvensene av fremtidige klimaendringer, spesifikt havnivåstigning, ikke var godt nok ivaretatt i planbestemmelsene. Saken ble avklart i dialogmøte mellom Fylkesmannen og kommunen.

53.3 Tilsyn

a. Embetets oppfølging av kommunene stanser ved godkjenning av kommunens plan for oppfølging. Vi gjennomgår tidvis revidert dokumentasjon. Noen kommuner oppsøker oss for veiledning. En ytterligere oppfølging vil være ressurskrevende og normalt strekke seg over et langt tidsrom. Ved neste tilsyn tas imidlertid tråden opp igjen og vi vurderer status ift siste tilsynsrapport.

Imidlertid må oppfølging etter tilsyn ses i sammenheng med Aust-Agder modellen for oppfølging av kommunene. Vi varsler tilsyn ca. 6 måneder før gjennomføringen, tilsynet gjennomføres, deretter gjennomfører vi en faglig oppdatering med bred deltakelse i kommunen (ROS eller presse og informasjonskurs), det gjennomføres deretter en beredskapsdag i kommunen hvor følgende presenteres:

- Målsettinger for beredskapsarbeidet
- Internkontrollsystemet og delegert ansvar for oppfølging
- Kommunens overordnede og helhetlige ROS
- Respektive beredskapsplaner
- eksempler på hvordan samfunnssikkerhet ingår i planarbeidet
- Resultatet av tilsynet og kommunens oppfølgingsplan
- Orientering om og videre prosess for utvikling av årets øvelse

Deretter gjennomføres en omfattende og inkluderende øvelse med etterfølgende evaluering. Prosessen avsluttes med oppfølgingsmøte hvor berørte etater og FM gjennomgår rapporten etter øvelsen.

Mye av det som kommer frem under tilsynet rettes med andre ord i løpet av ovennevnte prosess. Vi får i tillegg skriftlig tilbakemelding på oppfølging etter tilsyn.

b. Ikke gjennomført oppfølgingstilsyn, men det er vurdert i et tilfelle hvor fremdriften ikke var som forventet. Dette rettet seg etter hvert.

Resultatområde 54 Beredskapsplanlegging

54.1 Fylkesmannens egen beredskapsplanlegging

a. Pga. sammenslåingen med Fylkesmannen i Vest-Agder har det vært proaktiv aktivitet rundt Fylkesmannen i Aust-Agders kriseorganisasjon i 2015. Det har pågått et arbeid med å slå sammen de to embetenes kriseplanverk og etablere en organisasjon som ivaretar prinsippene for beredskap ansvar, nærhet, likhet og samordning. Beredskapsansvaret er tydeliggjort med egne instruksjoner for respektive fagavdelinger og forventninger om oppfølging av eget ansvarsområde via CIM. Dette er øvet og samme tilnærming er også brukt ifm håndtering av flyktningarbeidet i 2015.

Utfordringen med 2 lokasjoner for ansatte ved det nye embetet er løst ved at vi har bestemt oss for at alle ressures og planverk skal bygges opp rundt krisehåndtering fra Kristiansand og at alle de nye fagavdelingene må følge opp krisehåndteringen aktiv via CIM.

b. Primo 2015.

c. Nytt gradert samband er installert, personell er gitt opplæring, planverket er under oppdatering og utstyret er tatt i bruk.

d. Etter avgang av erfarent personell er kompetansen innen SBS vesentlig redusert.

e. Intern robusthet i bruk av DSB-CIM anses tilfredsstillende og ytterligere oppdatert ved egne øvelser i 2015.

f. Embetet har kompetanse til å veilede kommunene men har hatt redusert kapasitet.

g. Embetets kriseorganisasjon har øvet på atomberedskap i 2015.

54.2 Regional beredskapsplanlegging

a)

- Øvelse orkan 2012 - ekstremvær
- Øvelse hendelse under Arendaluka 2014 - hendelse på offentlig sted
- Atomberedskapsøvelse 2015 - alle berørte etater i FBR/ABU og kommunene i Aust-Agder ble øvet opp mot Statens strålevern - Scenario lekkasje fra Sellafield - samhandling via CIM

b)

- LRS øvelse i Bykle kommune - scenario stort sneskred med berørte fra skole. Deltakere var alle berørte etater - vår rolle har vært øvelsesplanlegging sammen med øvrige delateke og evaluering av kommunens krisehåndtering.
- Fylkesmannen har gjennom de siste årene fulgt opp og styrket arbeidet etter 22 juli 2011. Vi har herunder ført tilsyn på beredskapsplaner i skole og barnehager. Gjennomført temadager og øvelser i kommunene med fokus på sikkerhet ved store arrangementer og hendelser på offentlig sted. Vi har også hatt stort fokus på oppfølging av pårørende både praktisk og faglig. Utvikling av EPS og kriseteam er basert på definert oppfølgingstiltak i ROS Agder.
- Fylkesmannen øvet krisehåndteringsorganisasjon i 2014 på en hendelse på offentlig sted. En hendelse relatert til Arendalsuka. Evalueringen viser at det måtte gjøres noen interne grep i forhold til vår beredskapsplan og bruk av CIM. Konkretisering og avtalefesting av en løsning for oppfølging av egne ansatte og pårørende.
- Dette og utvikling av et nytt beredskapsplanverk for et sammenslått embete pr. 01.10. 2016 har fått oppmerksomhet og krevd noe ressurser i 2015. Vi har bevisst avventet en større øvelse til etter sammenslåing.
- Samtidig har håndtering av flyktninger i 2015 vært en anledning til å øve bruk av CIM, kommunikasjon, samordning, rapportering og utvikling av et oppdatert situasjonsbilde. Dette har etter vår mening styrket krisehåndteringsevnen.

54.3 Kommunal beredskapsplikt og kommunenes samfunnssikkerhetsarbeid

- a) Alle 15 kommunene er veiledet i oppfølging av kommunal beredskapsplikt
- b) Bykle og Grimstad er øvet på hendelse på offentlig sted. Alle kommunene er varierende grad øvet på atomberedskap. Noen satt krisestab, men andre hadde noe dedikerte medarbeidere som fulgte opp øvelsen.
- c) Alle kommuner har tatt i bruk CIM, men kompetansen varierer mye.
- d) Vi har gjennomført varslingsøvelse til alle kommunene i CIM. Enkelte kommuner har varslet sine egne via CIM, men dette har vi ikke en konkret oversikt over.

Resultatområde 55 Regional og kommunal krisehåndtering

55.1 Håndtering av uønskede hendelser

Hendelser der Fylkesmannen har vært involvert er rapportert til DSB gjennom situasjonsrapportering eller ukesrapportering.

Ingen hendelser har vært så omfattende at de har hjemlet egen evaluering. Dette etter samtaler med DSB.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
51.2 Vergemålsloven	kr 140,00	kr 4 846 154,80
51.9 Annen siviladministrasjon (rest 51)	kr 0,00	kr 0,00
52.1 Fri rettshjelp	kr 446 267,21	kr 6 652,03

53 Forebyggende samfunnsikkerhet	kr 668 029,08	kr 0,00
54 Beredskapsforberedelser	kr 646 023,16	kr 0,00
55 Regional og kommunal krisehåndtering	kr 207 025,56	kr 0,00
Andre oppgaver under JD	kr 31 091,37	kr 0,00
Sum:	kr 1 998 576,00	kr 4 852 806,00

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Resultatområde 60 Ledelse, virksomhetsstyring og administrasjon

60.1 Helhetlig ledelse

Grunnlaget for det vi kan relatere til helhetlig og strategisk ledelse for embetet er nedfelt i Strategiplan 2011 – 2014 for Fylkesmannen i Aust-Agder. I forbindelse med fusjonen med Vest-Agder ble planen prolongert ut 2015. I vår hovedstrategi heter det: «Vi skal søke å oppnå resultater gjennom tydelig kommunikasjon og samordning. Vi skal utføre oppgavene gjennom utstrakt bruk av kommunikasjon med vekt på dialog og vi skal samordne oppgavene der dette gir bedre kvalitet og bedre ressursutnyttelse.»

Det heter videre at «Vi skal være helhetstenkende gjennom å:

- utvikle felles forståelse og holdninger, herunder rollebevissthet
- utnytte breddekompetansen i embetet
- utvikle den interne kommunikasjonen
- bistå kommunene og andre aktører med å definere handlingsrom i forhold til lover og forskrifter»

Dette er føringer som vi legger til grunn for arbeidet i embetet. I tillegg har vi utviklet en felles virksomhetsplan som er et verktøy som skal koordinere aktiviteter som er sektorovergripende med en tydelig ansvarsfordeling internt i embetet. For de tre siste årene har dette også vært det viktigste dokumentet som brukes for å sikre embetets arbeid med risikostyring. Største utfordringen for embetet var knyttet til arbeidet med restanser på klagesaker etter Plan og bygningsloven. Ved inngangen til 2015 hadde embetet nådd lovkravet, men i løpet av 2015 så ligger vi noe over lovkravet igjen.

I 2015 har arbeidet med lederutvikling og fokus på helhetlig ledelse blitt satt på vent som et resultat av arbeidet med fusjonsprosessen.

Embetet har inngått en IA-avtale og måltallet for sykefraværet for 2015 er snittet av de tre siste årene. Måltallet for 2015 var 4,7 %, mens det registrerte sykefraværet for 2015 ble på 3,3 %. Sykefraværstatistikk blir regelmessig rapportert inn til Samarbeidsutvalget. Det er interessant å legge merke til at embetet har hatt en markant nedgang i sykefraværet i en periode hvor fusjonsprosessen har tatt mye oppmerksomhet og hvor man kanskje kunne forvente at mye av den usikkerheten som er knyttet til dette kunne gitt et høyere sykefravær.

Fusjonsprosessen har ført til nært og godt samarbeid med Fylkesmannsembetet i Vest-Agder innenfor alle fagområdene. Avdelingene har blant annet hatt felles arbeidsgrupper på gjennomgang og harmonisering av en rekke interne rutiner og retningslinjer, samtidig som det er blitt lagt vekt på å bli kjent med hverandre.

I det pågående arbeid med verneplan for Raet nasjonalpark har vi fortsatt hatt et systematisk samarbeid med Fylkesmannen i Telemark som arbeider med verneplan for Jomfruland nasjonalpark. De årlige gjensidige informasjonsmøtene innenfor landbrukssektoren mellom Fylkesmannen i Telemark, Fylkesmannen i Vest-Agder og Fylkesmannen i Aust-Agder er videreført. Det samme gjelder samarbeid med faglagene i landbruket og Innovasjon Norge.

60.2 Likestilling

Fylkesmannen i Aust-Agder har fortsatt en høyere andel kvinner enn menn og i 2015 utgjorde kvinneandelen 64

%. Vi er kjønnsfordelingen bevisst ved rekruttering, men med utgangspunkt i kvalifikasjonsprinsippet har vi ikke klart å øke andel menn. Også i ledergruppa er det overvekt av kvinner ved at den ved utgangen av 2015 bestod av to menn og fem kvinner. Tar vi med nestledere er fordelingen fire menn og ni kvinner.

Kjønnsfordelingen varierer betydelig mellom de enkelte avdelingene. Særlig Utdannings- og barnehageavdelingen og administrasjonsstaben har et mannsunderskudd.

Vi har ingen ansatte ved embetet som har innvandrerbakgrunn. Ved utlysning av stilling har vi alltid med formuleringen «Den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i samfunnet. Det er derfor et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnsammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Arbeidsplassen vil om nødvendig bli lagt til rette for personer med nedsatt funksjonsevne». Med henvisning til den innførte stillingsstoppen ble det i 2015 kun utlyst fire midlertidige stillinger eller vikariater. Vi hadde ingen kvalifiserte søkere til utlyste stillingene med innvandrerbakgrunn. Det var heller ikke noen som oppga at de har nedsatt funksjonsevne.

Totalt sett er det ingen store lønnsforskjeller mellom kjønnene, men vi ser at kvinnene ligger litt under snittet for menn i saksbehandlerkategoriene. Også for ledere ligger gjennomsnittslønnen for menn over gjennomsnittet for kvinner. Dette forklares ved det lave antallet menn og i hvilke stillinger de bekler.

Samarbeidsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv

Fylkesmannen i Aust-Agder har i sin samarbeidsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv formulert målsettinger oppi mot delmålene i den sentrale IA-avtalen.

I tråd med intensjonene i IA-avtalen legges det til rette for at ansatte med redusert funksjonsevne, enten varig eller midlertidig, kan jobbe mest mulig og lengst mulig. Alle ansatte har minst en årlig medarbeidersamtale og sykefravær følges opp i henhold til avtalte rutiner. Ved behov har vi fått bistand fra NAV.

Vi har også samarbeid med NAV om tilrettelegging for arbeidstrening for arbeidssøkere som av ulik årsak har behov for arbeidstrening. I 2015 har vi hatt to ansatte med lønnstilskudd fra NAV. I tillegg har en ungdom på 20 år hatt praksis hos oss fire dager i uken, dette er i samarbeid med en videregående skole.

Tabell 1, Tilstandsrapport - kjønn

År	Kjønnsbalanse		Månadslønn - Total sum lønn pr. heltidsekvivalent		Deltid - antall av hvert kjønn		Midlertidig ansettelse - antall av hvert kjønn		Foreldrepermisjon - antall av tatt uttak av permisjon		Legemeldt sykefravær - Menn		Legemeldt sykefravær - Kvinner	
	M	K	M(KR)	K(KR)	M	K	M	K	M	K	Sykedager	Avtalte Arbeidsdager	Sykedager	Avta Arbeids
2015	38	64	43961	43625	3	10	5	5	152	519	122	8115	342	13688
2014	39	62	41890	44041	3	12	4	4	80	43	135	8107	478	13016

Tabell 2, Tilstandsrapport - nivå delt

	År	Kjønnsbalanse			Månadslønn - Månedsfortjeneste pr.	
		M%	K%	Total	M(KR/%)	K(KR/%)
Totalt i virksomheten	2015	37,5	62,7	100	100	99,2
	2014	38,6	61,4	100	100	105
Toppleidelse, kategori 1	2015	29	71	100	100	97
Embetsledelse/direktør	2014	38	71	100	100	97
Mellomledelse, kategori 1	2015	33	67	100	100	103
Seksjonssjef, ass dir	2014	33	67	100	100	103
Kategori 3	2015	32	68	100	100	99,7
Saksbehandler 1	2014	32	68	100	100	98
Kategori 4	2015	50	50	100	100	99,1
Saksbehandler 2	2014	50	50	100	100	99,1
Kategori 5	2015	0	100	100	100	100

Kontorstillinger	2014	0	100	100	100	100
Kategori 6	2015	0	100	100	100	100
Fagarbeiderstillinger	2014	0	0	100	100	0
Kategori 7	2015	50	50	100	100	100
Unge arbeidstakere, inkl. lærlinger	2014	50	50	100	100	100

Tabell 3, Ansatte

År	Ledere med personalansvar i %			Ledere - lønn i forhold til kjønn		Medarbeidere uten personalansvar			Medarbeidere - lønn i forhold til kjønn	
	M%	K%	Antall Totalt	M%	K/M%	M%	K%	Antall Totalt	M%	K/M%
2015	29	71	7	100	97	37,6	62,4	93	100	93,3
2014	29	71	7	100	97	38,4	61,6	91	100	92,3

60.3 Informasjonssikkerhet og IKT

Vi har rapportert antall lisenser og gitt tilbakemelding vedrørende informasjonssikkerhet i brev til KMD innen de gitte frister.

Resultatområde 61 Samordning og modernisering

61.1 Kommunerettet samordning

Vi prioriterer oppgaven å være det sentrale statlige samordningsorgan på fylkesnivå. Vår hovedstrategi (Strategisk plan 2011-2014 - prolongert ut 2015) er å søke å oppnå resultater gjennom kommunikasjon, dialog og samordning.

Vi har ikke funnet det hensiktsmessig å utstede forventningsbrev, men klargjør forventningene til kommunene gjennom direkte møter i kommunestyrene og gjennom to faste årlige møter med ordfører og rådmannskollegiet - et dagsmøte på våren og et todagers høstmøte. I 2015 ble vårmøtet avholdt med Åmli kommune som vertsskap og et todagers høstmøte hvor Bygland kommune var vertsskap. Til disse møtene er KS Agder og fylkeskommunen også invitert. Denne formen med dialog rundt aktuelle tema fungerer bra i vårt forhold til kommunene og det er også stor interesse blant andre statlige etater for å benytte disse møtene til dialog med kommunene. Det er en klar fordel å være et lite fylke med bare 15 kommuner, relativt korte avstander og tette, nære relasjoner.

Embetsledelsen gjennomfører normalt i månedskifte august/september et skjønns møte med hver enkelt kommune. Kommunene stiller med ordfører og rådmann - i tillegg møter normalt også økonomiansvarlig. I møtet presenterer embetet et "kommunenbilde" som er et sammendrag av Fylkesmannens vurdering av kommunenes tjenesteproduksjon innenfor de områdene som vi har et tilsynsansvar for. I tillegg gis en generell vurdering av status for kommunen. I år ble arbeidet med kommunereformen gitt spesiell oppmerksomhet. Disse møtene oppfattes som konstruktive og nyttige sett fra kommunenes side.

Vi gjennomførte to statlige etatsjefsmøter for Agderfylkene sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder i 2015. Etter vår oppfatning er samordningsfunksjonen godt ivaretatt, også etter at en rekke statlige etater har endret geografisk ansvarsområde.

Internt i embetet gjennomføres ukentlige ledermøter. Planforum møtes hver 14. dag. Møtene er med på å sikre god intern samhandling. Vi har skriftlige rutiner og samordning av enkeltsaker, plansaker og høringer. Allikevel avdekket organisasjonsgjennomgangen at vi har flere utfordringer å ta tak i når det gjelder tverrfaglig samhandling. Et sentralt verktøy i denne sammenhengen er bruken av overordnet virksomhetsplan for embetet.

Embetet er samlokalisert i fylkeshuset i Arendal sammen med bl.a. fylkeskommunens sentraladministrasjon. Vi vurderer samhandlingen og samarbeidet med fylkeskommunen til å være god.

61.2 Modernisering i kommunene

Arbeidet med omstilling og fornying i kommunene har også i 2015 primært blitt rettet inn mot fordelingen av skjønnsmidlene. I likhet med tidligere år inviterte vi alle kommunene til skjønnsmøter i august 2015 for å diskutere kommunenes utfordringsbilde og for å informere om hovedskjønn for 2016. Deler av skjønnsmøtene ble også i 2015 brukt til samtaler om kommunereformen. På skjønnsmøtet deltok alle 15 kommunene med både ordfører og rådmann, og flertallet også med økonomisjef. For 2015 fordelte Fylkesmannen 1 mill.kroner av restskjønnsrammen til arbeid med kommunereformen. Resterende restskjønnsnett på 2,7 mill.kroner ble fordelt til 14 prosjekter. Innen fristen hadde vi fått 38 prosjektsøknader på til sammen ca. 14,7 mill.kroner.

Fylkesmannen har også i 2015 deltatt i ulike nettverk for kvalitetsutvikling av tjenester i kommunene. Kommunene i Aust Agder er gjennomgående godt motivert for å fornye og utvikle egen organisasjon.

61.3 Samordning av statlig tilsyn

Fylkesmannen inviterte i februar andre tilsynsetater til vårt årlige tilsynsmøte. Foruten representanter fra våre fagavdelinger deltok representanter fra Arbeidstilsynet, Arendal revisjonsdistrikt, Setesdal revisjonsdistrikt og Mattilsynet. Tema var koordinering og videreutvikling av felles statlig tilsynskalender. Den samordnede tilsynskalenderen gir god informasjon til kommunene og fylkeskommunen når det gjelder de planlagte statlige tilsynene. Under arbeidet med kalenderen tilstreber vi at tilsynene blir mest mulig samordnet på tvers av tilsynsetatene og vi gjør evt justeringer for å unngå tilsynskollisjoner og for å unngå at «tilsynstrykket» på enkeltkommuner blir for stort.

Endelig tilsynskalender er ferdig primo mars og sendes ut til alle kommunene og fylkeskommunen samt publiseres på Fylkesmannens hjemmesider. Etter dette blir kalenderen fortløpende oppdatert ved behov. Vi har en oppdateringsrunde med de andre tilsynsetatene i august og legger ut en oppdatert plan for resten av året ultimo august. Det er også et mål at tilsynsmøtet og den samordnede kalenderen skal inspirere til felles/samordnede tilsyn og utveksling av rapporter og funn.

I Aust-Agder fikk ikke Fylkesmannen varsel fra noen tilsynsetater om vesentlige virkninger for kommunene eller fylkeskommunen som følge av tilsyn i 2014.

Resultatområde 62 Kommuneøkonomi

62.1 Kontroll og godkjenning etter økonomibestemmelsene i kommuneloven

Fylkesmannen gikk gjennom årsbudsjett 2015 og økonomiplan 2015-2018 for alle 15 kommunene i fylket, og vurderte om kommunene skulle underlegges kontroll. Det ble gitt tilbakemelding i brev form til kommunene i ettertid.

Kommuneøkonomi

Aust-Agder hadde ingen kommuner i ROBEK-registeret ved utgangen av 2015. Kommunene i Aust-Agder har likevel samlet sett en krevende økonomi. Kommunene har en relativt høy netto lånegjeld og samtidig lave skatteinntekter i forhold til landsgjennomsnittet. Aksjeutbytte fra Agder Energi og eiendomsskatt er derfor fortsatt helt avgjørende inntektskilder for at kommunene skal klare å gå i balanse. Graden av økonomiske utfordringer varierer stort mellom kommunene i fylket, og fylkesmannen følger derfor utviklingen ekstra godt i enkelte kommuner. Kommunene i Aust-Agder hadde i 2014 et samlet netto driftsresultat på 0,1 prosent av brutto driftsinntekter. Dette er betydelig lavere enn anbefalt nivå på minimum 1,75 prosent, og skyldtes at 9 av kommunene (herav flere av de største kommunene) hadde negative netto driftsresultater.

Teknisk beregningsutvalg har kommet med en ny anbefaling om at netto driftsresultat over tid bør utgjøre om lag 1,75 prosent eller mer for å sikre en bærekraftig økonomi der kommunene får handlefrihet til selv å finansiere investeringer og sette av midler til framtidig bruk. I tillegg til et svakt netto driftsresultat for 2014, budsjetterer kommunene i Aust-Agder samlet sett med også med svake netto driftsresultater for 2016 (kun 0,1% av brutto driftsinntekter). I 2016 er det kun tre kommuner i Aust-Agder som budsjetterer med et netto driftsresultat på 1,75 prosent eller mer.

Fylkesmannen mottok anmodning om godkjenning av reviderte vedtekter for kraft og hjemfallsfond fra en kommune i 2015. Vedtektene ble godkjent uten merknader.

62.2 Økonomiforvaltning - veiledning

Fylkesmannen har veiledet kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning gjennom informasjonsmøter, via brev, telefon og e-post. Vi har sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder og KS Agder informert kommunene om kommuneproposisjonen og statsbudsjettet gjennom felles informasjonsmøter for alle kommunene i Aust-Agder og Vest-Agder.

Fylkesmannen har gitt faglig støtte og veiledning til kommunene i bruk av KOSTRA-data. KOSTRA-tall på konsernnivå brukes også i forbindelse med fagavdelingenes tilsyn og møter med kommunene der det er relevant.

Da de ureviderte KOSTRA-dataene for 2014 ble publisert i mars 2015, gikk Fylkesmannen gjennom disse og gjorde de kommunene som hadde rapportert store endringer, spesielt høye tall eller manglende tall om å gå gjennom tallene på nytt og eventuelt korrigere disse før endelig publisering. Dette resulterte i at kommunene korrigerer både tjeneste- og regnskapsdata.

Fylkesmannen leder et «faglig forum» for Aust-Agder-kommunene der formålet er å bedre kvaliteten på KOSTRA-dataene og der hovedmålgruppen er økonomisjefene i kommunene. Forumet møtes 2 ganger i året og går gjennom tall, samt erfaringsutvekslings og diskusjon spesielt omkring KOSTRA regnskapsveileder. I møte i mars 2015 gikk Fylkesmannen gjennom områder der det har vært mye feilrapportering som administrasjon/fellesutgifter, eiendomsforvaltning og konsernkonsolidering. Et stort flertall av kommunene i Aust-Agder deltok på begge møtene.

I 2015 arrangerte også Fylkesmannen i Aust-Agder sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder og KS Agder et pilotprosjekt for de 30 kommunene i Aust-Agder og Vest-Agder med formål å bedre kvaliteten i KOSTRA-data innenfor eiendomsforvaltning. Vi hadde to heldagssamlinger – en i juni og en i desember, begge med god deltakelse fra kommunene.

Resultatområde 63 Kommunalrett, forvaltningsrett, kommuneinndeling og valg

63.1 Kommunalrett

Fylkesmannen får relativt hyppig henvendelser fra både politikere og administrasjon i kommunene om forståelsen av kommuneloven. Dette gjelder særlig habilitetsregler, men også reglene om lovlighetskontroll, saksbehandlingsregler i folkevalgte organer, forholdet mellom politiske organer og administrasjonen, samt reglene om fritak/uttreden og opprykk/nyvalg. Fylkesmannen veileder i stor utstrekning på telefon, men deltar også i møter der det er behov for dette.

Lovlighetskontroll

Embeter	Saker om lovlighetskontroll etter klage som det er truffet vedtak i			Lovlighetskontroll initiert av fylkesmannen			Vedr. habilitet	Vedr. lukking av møter
	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig		
FMAA	0			0				
Sum	0	0	0	0	0	0		

63.3 Kommuneinndeling

Arbeidet med kommunereformen kom i gang rett før jul 2014 og har pågått for fullt hele 2015 i tett samarbeid med embetet i Vest-Agder og KS Agder. Kommunene i fylket utredet og tok foreløpige veivalg fram til ca. utgangen av 2.tertial 2015. Grimstad avsluttet sitt arbeid. Indre Agder-prosjektet med Bygland/Evje og Hornes og Åseral (i Vest-Agder) kom tidlig veldig langt og var lovende, men havarte etter negativ folkeavstemning i Åseral. En periode rundt valget var det mindre aktivitet i mange av kommunene, men med unntak i Østre Agder

Aserdal. I en periode rundt valget var det mindre aktivitet i mange av kommunene, men med uttak. I Øst-Agder-samarbeidet rundt Arendal ble det i løpet av høsten en revitalisert og strukturert felles utredningsfase og arbeidet i Lillesand og Birkenes mot sine naboer i Vest-Agder har pågått rimelig jevnt gjennom hele året. Mot slutten av året tok reformaktiviteten seg betydelig opp og ved begynnelsen av 2016 er 10 av 15 kommuner i dialog/i arbeid med intensjonsavtale/i slutfase med å avklare om de vil gå videre i forhandlinger om intensjonsavtale. Lengst framme i arbeidet er tre av grensekommunene mot Vest-Agder, mens det i kommunene i Setesdal er stillstand uten at «dørene» er formelt lukket. Evje og Hornes ønsker dialog, men har pt ingen å føre dialog med. Grimstad som tidlig avsluttet sitt arbeid har åpnet opp for en ny vurdering i sitt kommunestyre etter invitasjon til forhandlinger med Arendal. Det endelige utfallet i fylket er fortsatt svært usikkert i alle prosjektene, ikke minst fordi det ligger an til flere folkeavstemninger og at noen kommuner nok arbeidet mer basert på frykt eller plikt og ikke med utgangspunkt i positiv vilje. For noen av de minste kommunene har forslaget til endret inntektssystem ført til redusert endringsmotivasjon da de ser ut til å ikke få særlig redusert inntektsnivå.

Det er vår egen vurdering at embetets arbeid med kommunereformen har fungert godt og vi har så langt kun positive tilbakemeldinger fra kommunene. Vi har lagt vekt på å være tett samordnet med embetet i Vest-Agder og ikke minst har det vært omfattende, tett og tillitsfull dialog med kommunene i fylket. Embetet har vært svært mye ute hos kommunene på ulike arenaer (uformell dialog, deltakelse med foredrag og innspill i politiske møter, arbeidsmøter, folkemøter mv) og vi har levert mange faglige innspill til bruk i utredninger og i andre sammenhenger. Vi har prioritert å være kommunenes «prefererte samtalepartner» og være til stede og yte svært rask og god service i kommunenes løpende arbeid. På nyåret 2016 er 10 av 15 kommuner i dialog/i arbeid med intensjonsavtale/i slutfase med å avklare om de vil gå videre i forhandlinger om intensjonsavtale. Endelig utfall av de ulike prosessene er fremdeles preget av stor grad av usikkerhet.

63.4 Valg

Fylkesmannen har hatt få henvendelser om forståelsen av valgloven.

63.5 Forvaltningslovens og offentleglovas anvendelse i kommunesektoren

Fylkesmannen har i 2015 ikke behandlet noen klager over avslag på begjæringer om innsyn etter offentleglova § 32, jf. fvl. § 28. En innkommet klage ble trukket. Et vedtak fattet på slutten av 2014 ble omgjort i 2015 slik at innsyn likevel ble gitt.

Resultatområde 66 Planlegging, bolig- og bygningsrett

66.1 Byggesaker

Fylkesmannen mottok i 2015 185 klagesaker etter plan- og bygningsloven, hvorav 33 klager over reguleringsvedtak. Klager over byggesaksvedtak er tertialvis rapportert i Sysam.

66.2 Saker om ekspropriasjon

Fylkesmannen har behandlet tre saker om samtykke til ekspropriasjon med hjemmel i oreigningsloven. En sak etter § første ledd 2 nr. 47 og to saker etter § 2 første ledd nr. 19. Samtykke ble gitti alle saker.

66.3 Klage etter eierseksjonsloven og lov om kommunal forkjøpsrett til leiegårder

Klage etter eierseksjonsloven - antall

Embeter	Antall klager	Tatt til følge	Ikke tatt til følge	lovbestemmelser er vurdert under klagebehandlingen
FMAA	0	0	0	
Sum	0	0		

66.5 Planlegging, byutvikling og geodata

Fylkeskommunen i Aust-Agder driver planforum med møter hver 2. uke, og Fylkesmannen deltar fast i forumet. Forumet fungerer etter vår oppfatning som en hensiktsmessig arena for konstruktiv dialog mellom tiltakshaver, kommunene og regionale planmyndigheter, og er også en god arena for veiledning og kompetanseheving i kommunene. Vi deltar også i planfaglig nettverk som også driftes av fylkeskommunen. Nettverket hadde 4 fagsamlinger i 2015, hvor av 1 studietur med overnatting. Vi opplever nettverket som en nyttig arena.

Vi har videreført «forsøk om samordning av statlige innsigelser», jf. rapport til KMD datert 15.01.2015. Samordningen av innsigelser har fungert greit, men vi har p.t. ikke hatt saker hvor det har foreligget motstridende interesser fra ulike statsetater.

Vi fører oversikt over antall klager og innsigelser. Antallet klager og innsigelser har gått vesentlig ned siden 2010.

66.5 Planlegging, byutvikling og geodata - Faste oppgaver

Store utbyggingstiltak og arealkrevende plansaker har vært høyt prioritert. Vi har fulgt opp rundskriv T2/13 om innsigelser, statlige planretningslinjer og planbestemmelser. Tidlig dialog i alle plansaker er prioritert for å sikre at planforslag til høring i størst mulig grad ivaretar statlige retningslinjer og bestemmelser. Vi arbeider systematisk med klimatilpasning i alle arealplansaker, spesielt i overordnet planarbeid.

Aust-Agder har ikke store bykommuner, og følgelig liten grad av storbyutfordringer. I alle relevante kommuner viser vi til SPR for BATP – retningslinjene i vår dialog med kommunene. Vi opplever det imidlertid som utfordrende å konkretisere og innarbeide overordna klimamål om reduserte utslipp i overordna planer.

Fylkesmannen v/miljøvern avdelingen og landbruksavdelingen er representert i styrings- og prosjektgruppe for det interkommunale prosjektet med utarbeiding av en regional Areal og transportplan for Arendalsregionen. Prosjektarbeidet ble startet opp i 2014, og skal etter planen ferdigstilles medio 2017.

Fylkesmannen har hatt meget god dialog med Statens vegvesen, Region sør under forestående utbygging av ny E18 Tvedestrand-Arendal. Reguleringsplanene ble behandlet og vedtatt i 2014, og vi har i 2015 hatt et aktivt samarbeid med SVV om oppfølging av planene i forberedende terrengarbeider for veibyggingen, spesielt knyttet til oppfølging av vann og vassdrag. Vi håper på like godt samarbeid med Nye Veier som nå har overtatt videre arbeider med prosjektet.

I løpet av de senere årene har antall innsigelser fra Fylkesmannen i Aust-Agder i plansaker blitt redusert. Det legges stor vekt på lokalt selvstyre, og konfliktnivået mellom Fylkesmannen og kommunene er i dag generelt sett lavt. I 2015 fremmet vi innsigelser til totalt 6 arealplaner, hvor av 3 kommuneplaner, 1 områderegulering og 2 detaljreguleringplaner. Det har ikke vært gjennomført meklinger i Aust-Agder i 2015.

Fylkesmannen i Aust-Agder deltar i «Plannettverk for miljøhensyn i plan». Forumet er nyttig for erfaringsutveksling og kalibrering mellom fylkene.

Vi har i 2015 behandlet flere plansaker som berører rikspolitisk bestemmelse om kjøpesentre. I Aust-Agder har fylkeskommunen som følge av bestemmelsen vedtatt en regional plan for kjøpesentre og handelsstruktur, men slik plan er ikke utarbeidet av fylkeskommunen i Vest-Agder. Denne situasjonen fører til klare og svært uheldige forskjeller i forvaltningen av rikspolitiske bestemmelser mellom de to fylkene, med et strengere regime i Aust-Agder enn i Vest-Agder. Forskjellene har blant annet blitt synliggjort i handelsområdet Sørlandsparken, hvor fylkesgrensa krysser gjennom området. Forskjellene er etter vår oppfatning et utslag av at dagens forskrift om RPB ikke er tydelig nok, og tilsier behov for revisjon av forskriften hvor det f.eks. settes krav til utarbeiding av regionale planer for kjøpesentre og handelsstruktur.

Resultatområde 68 Samepolitiske hensyn

Resultatområde 69 Partistøtte

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
Ressursbruk knyttet til adm/felles oppg./drift	kr 16 263 574,35	kr 240 216,61
Embetsspesifikke landsdekkende oppgaver (f.eks. FRI og trippelnett)	kr 0,00	kr 0,00
62 Kommuneøkonomi	kr 506 489,64	kr 0,00
66 Planlegging, bolig- og bygningsrett	kr 4 602 754,84	kr 342 857,15
Konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sameting	kr 0,00	kr 0,00
Andre oppgaver under KMD	kr 325 184,64	kr 774 242,33
Sum:	kr 21 698 003,00	kr 1 357 316,00

Kulturdepartementet

Resultatområde 95 Tros- og livssynssamfunn

Fylkesmannen har forvaltet tilskuddet til tros- og livssynssamfunn i tråd med regelverket.

Det er gitt tilskudd til 13 trossamfunn, totalt 3712 medlemmer.

Ingen trossamfunn er slettet. Det er registrert ett nytt samfunn. Dette trossamfunnet har flyttet sin virksomhet fra Telemark. Det har vært tilsyn med at dette trossamfunnet har etablert virksomhet i Aust-Agder. Det er ikke gjennomført tilsyn utover dette, men Fylkesmannen følger med på trossamfunnenes virksomhet gjennom årsmeldinger, regnskap og media.

Det er avslått en søknad om registrering av trossamfunn.

Resultatområde 96 Gravferdsloven

Resultatområde 97 Lov om helligdager og helligdagsfred

Kunnskapsdepartementet

Resultatområde 31 Forvaltningsoppgaver - barnehagen og grunnopplæringen

31.1 Tilsyn

Om rapporteringen

Fylkesmannen har også i 2015 hatt hovedfokus på tilsyn og brukt en vesentlig del av ressursene på dette oppdraget. Alle tilsyn er gjennomført i samsvar med gjeldende metodehåndbok og instruks. Tilsynsaktivitetene tilfredsstiller de samlede aktivitetskravene, men det var nødvendig å gjøre endringer i forhold til tema for noen konkrete tilsyn som var planlagt. På opplæringsområdet var det planlagt tilsyn ved to skoler i Lillesand etter opplæringsloven kap 9a. Det ene tilsynet i Lillesand ble erstattet med tilsyn på en skole i Grimstad på grunn av risikovurderinger.

Nedenfor er det gitt en kort omtale av alle tilsynene som er gjennomført på barnehageområdet og i grunnopplæringen. Det var ikke planlagt og ble ikke gjennomført tilsyn i grunnskoleopplæringen for voksne. Det er i tillegg gitt en generell vurdering av arbeidet på tilsynsområdet.

På barnehageområdet er det gjennomført 5 egeninitierte tilsyn - 3 skriftlige og 2 stedlige. Videre er det gjennomført 11 tilsyn etter opplæringsloven - 7 felles nasjonale tilsyn (FNT) og 4 egeninitierte tilsyn.

Det vises i tillegg til særreportering til Utdanningsdirektoratet med frist 28. februar 2016.

Tilsyn på barnehageområdet

Tilsyn på barnehageområdet har vært utført i tråd med metodehåndboka. På stedlig tilsyn har det vært gjennomført formøte og sluttmøte. Tilsynsteamet har vært sammensatt av pedagog og jurist.

Skriftlige tilsyn:

Fylkesmannen har gjennomført skriftlig tilsyn med tre kommuner - Risør, Birkenes og Arendal.

Tema for det skriftlige tilsynet har vært med utgangspunkt i Barnehageloven § 10 og forvaltningslovens krav til enkeltvedtak for godkjenning av barnehager.

Valg av tilsynstema:

Det er i flere kommuner bygd nye barnehager de siste årene og flere som bygger ut eller foretar endringer. Vi har gjennom å motta kopi av vedtak om godkjenning og øvrig kontakt med de ulike barnehagemyndighetene, vurdert at det er behov for å forbedre og ha mer fokus på barnehagemyndighetens godkjenning av barnehager. I tillegg vil vedtak om godkjenning være viktig fremover i forhold til beregning av tilskudd til de ikke-kommunale barnehager (høyere kapitaltilskudd). Kommunene er valgt ut på bakgrunn av utbyggingsmønster de siste årene, antall godkjenninger og ut fra hvor lenge det er siden forrige tilsyn.

Det ble funnet grunnlag for lovbrudd i alle tilsynene knyttet til begrunnelse. Sett på bakgrunn av at dette var et skriftlig tilsyn, var tema begrenset til et forvaltningstilsyn. Vi valgte å ha et felles sluttmøte, der alle kommunene deltok. I sluttmøtet gikk vi gjennom vedtakene og de krav som stilles til det. I tillegg hadde vi en felles "workshop", der vi gikk gjennom hele godkjenningsprosessen fra vilkår om hvem som skal søke, til kommunens endelige behandling. Det ble satt spesielt fokus på kommunens viktige rolle som barnehagemyndighet i godkjenningsprosessen og betydningen av å være en aktiv part tidlig i prosessen. Tilbakemeldingene var at det var lærerikt og nyttig.

Alle kommunene vil arbeide med å forbedre de rutinene de har i dag.

Stedlig tilsyn:

Det har vært gjennomført stedlig tilsyn med to kommuner, Tvedestrand og Lillesand. Kommunene ble valgt på bakgrunn av henvendelser fra sektor, klagesaker, lang tid siden forrige tilsyn, skifte av barnehagemyndighet og manglende deltagelse på andre tiltak i regi av Fylkesmannen.

~~Det har vært gjennomført formøte og sluttmøte, i tillegg til stedlig tilsyn med intervju. Vi har intervjuet~~

Det har vært gjennomført formøte og statusevne, i tillegg til stadig tilsyn med intervju. Vi har intervjuet representanter fra barnehagemyndigheten og flere representanter fra 4 barnehager i hver kommune. Det er sendt ut foreløpig rapport i forkant av endelig rapport.

Tema for begge tilsynene har vært barnehageloven § 8, kommunens oppgave for å "påse" at barnehagene driver i samsvar med gjeldende regelverk og § 16, kommunens tilsynsvirksomhet.

Vi har brukt kontrollskjema som er utarbeidet av direktoratet. Vi har hatt fokus på å tydeliggjøre kommunens ulike roller som eier og myndighet. Videre å fremheve viktigheten av barnehagemyndighetens oppgave for å "påse" regelverksetterlevelse og synliggjøre de ulike krav til kapasitet og kompetanse som kreves for å løse oppgaven.

Vi ser at kommunen nå har en større bevissthet rundt sitt ansvar som barnehagemyndighet. Det er likevel et krevende tema for tilsyn, da det bl.a. er utfordrende å vurdere de ulike kontrollspørsmålene. I tillegg er det utfordrende å få tydeliggjort de kravene som stilles til at kommunen selv skal velge egnet virkemiddel for å "påse". Vi antar dette blir lettere på bakgrunn av det arbeidet som foregår i regi av Udir.

I de stedlige tilsynene med kommunen som barnehagemyndighet, har vi valgt å ha "stikkprøve" av barnehageloven § 22 - opplysningsplikt til barnevernstjenesten. Våre "stikkprøver" har avdekket at kunnskapen om den individuelle opplysningsplikten hos mange ansatte er mangelfull. Vi fikk da også synliggjort betydningen av å få innhentet tilstrekkelig med informasjon for å gjøre vurderinger av praksis når barnehagemyndigheten har tilsyn med barnehagene.

Vi har i mange sammenhenger hatt et spesielt fokus på utsatte barn. I de ulike kursrekkene som har vært gjennomført for assistentene i barnehagene, har kunnskap om barn i risiko vært et viktig tema. I tillegg har de fått gjennomgang av barnehagelovens bestemmelser om meldeplikt til barnevernstjenesten. Vårt fokus på barnehagelovens § 22 i tilsynene med barnehagemyndigheten ble valgt for å forsterke fokuset på utsatte barn.

Tilsyn på opplæringsområdet

Elevenes psykososiale miljø - opplæringsloven kap 9a

Det er gjennomført tilsyn ved en skole i Grimstad kommune og en skole i Lillesand kommune. Tema var skolens arbeid med elevenes psykososiale miljø, opplæringslovens kapittel 9A.

Vi har ønsket å holde fokuset oppe når det gjelder skolens arbeid for et godt skolemiljø, og valgte derfor dette som tema for egeninitiert tilsyn. Begge skolene har over flere år hatt relativt høye "mobbetall" i elevundersøkelsen, og kun en av kommunen har hatt tilsyn med dette som tema i det felles nasjonale tilsynet. Grimstad kommunen har hatt tilsyn med dette temaet tidligere, men blant annet på grunn av henvendelser og klagebehandling valgte vi Grimstad kommunen igjen.

I begge tilsynene ble det funnet grunnlag for lovbrudd. Et gjennomgående funn er mangelen på felles forståelse av krenkende adferd og når saker skal meldes til skolens ledelse.

Tilsynene ble gjennomført på høsten, og det er gitt frist til våren 2016 med å rette opp lovbruddene.

Svømmetilsyn - oppl § 8 jf. 16 og 13-10

Fylkesmannen har gjennomført svømmetilsyn i Gjerstad kommunen.

Fylkesmannen har nå gjennomført tilsyn med svømmeopplæringen i seks kommuner og avdekket flere store mangler i fem av disse. Samtidig ser vi at kommunene har vist stor vilje og evne til å rette opp i manglene. Tilsynet synes derfor viktig for å sikre at elevene får den svømmeopplæringen de har krav på. Dyktighet i svømming er av avgjørende betydning for å sikre elevenes trygghet og sikkerhet når de oppholder seg ved og på vann og ved bading. Fylkesmannen vurderer derfor dette som et viktig tilsynsområde. Fylkesmannen vil senere vurdere om slike tilsyn også bør omfatte læreplanens mål om livbergende førstehjelp.

Tilsynet med svømmeopplæringen i Gjerstad kommune viste at kommunen manglet et forsvarlig system for internkontroll knyttet til å sikre at elevene får svømmeopplæring i henhold til læreplanen og at den er forsvarlig etter lov og forskrift. Kommunen har jobbet med et nytt internkontrollsystem hele våren og alle rektorene i kommunen har vært med på dette arbeidet. Mangel på internkontroll system ble derfor rettet underveis i tilsynet.

Felles nasjonale tilsyn (FNT)

Fylkesmannen gjennomførte våren 2014 fem regionale samlinger for alle kommunene og fylkeskommunen. Målgrupper for samlingene var representanter for skoleeier, skoleledere, ledere i PPT og tillitsvalgte. På samlingene ble det gitt informasjon om innholdet og den praktiske gjennomføringen av de felles nasjonale tilsynene i perioden 2014-17. Innholdet tok utgangspunkt i veiledningsheftet som er utarbeidet av Utdanningsdirektoratet. Det har likevel vært nødvendig å gå gjennom og repetere innholdet i tilsynet på formøtet i kommunene i 2015. Årsaker til dette kan være at innholdet fra de regionale samlingene i 2014 ikke har vært videreformidlet til ansatte på skolene og/eller at det er tilsatt nye medarbeidere på kommunenivå og på skolenivå.

Fylkesmannen har i 2015 gjennomført syv felles nasjonale tilsyn - 4 tilsyn med "Skolens forvaltningskompetanse" og 3 tilsyn med "Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen". Tilsynene ble gjennomført i kommunene Arendal, Evje og Hornnes og Birkenes Fylkesmannen valgte i 2014 å gjennomføre begge tilsynene på samme skole. Vi ønsket å se på/vise sammenhengen mellom de to tilsynene og å minske omfanget av oversendt dokumentasjon for kommunen. Rapportene er lagt ut på Fylkesmannens hjemmeside. Med bakgrunn i tilbakemeldinger og erfaringer fra tilsynene i 2014, har vi i 2015 ikke gjennomført to tilsyn på samme skole.

Arendal kommune – «Skolens forvaltningskompetanse». Det er gjennomført tilsyn på 4 skoler våren 2015. Det ble avdekket brudd på lovkrav i alle tilsynene. De fleste lovbruddene ble rettet innen fristen som var satt fra Fylkesmannen, men ikke alle. Fylkesmannen ga derfor pålegg om retting i tilsynene og med frist for retting innen 01.02.2016. Tilsynene kunne derfor ikke avsluttes i 2015. For å sikre spredning av kompetanse deltok ledelsen fra de andre skolene og PPT i sluttmøtet for tilsynene.

Arendal kommune – «Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen». Tilsynet ble gjennomført på en 1-10 skole som også har en egen avdeling for elever med store tilretteleggingsbehov. Elevene på denne avdelingen har tilhørighet til ett av trinnene på skolen. Det ble gjennomført tilsyn på 6. og 9. trinn og i fagene norsk, matematikk og mat og helse. Det ble avdekket lovbrudd på to av de fire undersøkte områdene. Kommunen ga tilbakemelding om at lovbruddene var rettet innen fristen som var satt, og tilsynet ble avsluttet høsten 2015. I sluttmøtet deltok skolens ledelse og ansatte, leder av PPT og representanter for skoleeier. Deltakere i tilsynet ga tilbakemelding om at tilsynet hadde bidratt til læring og endring.

Evje og Hornnes kommune - «Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen». Tilsynet ble gjennomført våren 2015 på en ungdomsskole - på 9. trinn og i fagene norsk, matematikk og musikk. Det ble avdekket lovbrudd på tre av fire undersøkte områder. Kommunen ba om utsettelse for å sende erklæring om retting av to forhold og fikk utsatt frist til 01.02.2016. Tilsynet kunne derfor ikke endelig avsluttes i 2015. Deltakere i tilsynet ga uttrykk for at tilsynet hadde bidratt til læring og endring.

Birkenes kommune - «Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen». Tilsynet ble gjennomført sent på høsten 2015 på en fådelte 1-10 skole. Kontrollen omfattet fagene norsk, matematikk og musikk på 9. trinn. Skolen har ikke elever med rett til særskilt språkopplæring. Denne delen av tilsynet ble derfor ikke aktuell. Det ble avdekket lovbrudd på de tre undersøkte områdene. Frist for retting ble satt til 01.06. 2016, og tilsynet er derfor ikke endelig avsluttet. Deltakere i tilsynet ga uttrykk for at tilsynet hadde bidratt til læring og endring.

Tilsynene fra 2014 hadde frist for tilbakemelding på retting av lovbrudd 01.06.2015. Grimstad kommune kunne dokumentere at lovbruddene var rettet, og dette tilsynet ble avsluttet. Kommunen gjennomførte også en konferanse for alle skolene der Fylkesmannen også deltok. Resultatene fra tilsynet og tiltakene som ble iverksatt ble presentert av skolen som hadde hatt tilsyn. Vi mener dette var et tiltak som bidro til kompetansespredning i hele kommunen. Bykle kommune kunne også dokumentere at lovbruddene var rettet, og tilsynet ble avsluttet sommeren 2015. Vegårshei kommune kunne dokumentere at noen av de lovstridige forholdene var rettet, men ikke alle. Fylkesmannen ga derfor pålegg om retting med frist for å sende erklæring om retting 25.09.2015. Vegårshei kommune kunne i sin tilbakemelding dokumentere at alle lovbrudd var rettet innen denne fristen og tilsynet ble avsluttet.

Elevenes rett til spesialundervisning og tilfredsstillende utbytte av opplæringen – oppll kap 5 og § 13-10

Fylkesmannen har gjennomført et egeninitiert tilsyn på spesialundervisningsområdet i Tvedestrand kommune høsten 2015. Hovedfokus i tilsynet har vært på lovkrav i opplæringsloven kap 5 (§§ 5-1, 5-3, 5-4 og 5-5) og kap 10 (§§ 13-1 og 13-10).

Tilsynet var basert på risikovurderinger med bakgrunn i bl.a. hendelser i 2014, medieoppslag og

henvendelser. Tilsynet var ønsket fra kommunens side. I forbindelse med de konkrete hendelsene i 2014 gjennomførte Fylkesmannen flere møter med kommunen og veiledet om lovkrav på området. Kommunen ble bedt om å redegjøre for at de konkrete hendelsene var fulgt opp og at elevene i skoleåret 2014/15 fikk ivaretatt sin rett til spesialundervisning. Fylkesmannen mottok en redegjørelse og konkluderte med at det akutte behovet for tilsyn ikke lenger var til stede på det tidspunktet.

Vi varslet 03.07.2015 tilsyn høsten 2015. Tilsynet omfattet skolen som var involvert i hendelsene i 2014 og skoleeier. Tilsynet ble avgrenset til utvalgte områder, og vi har sett på tilstanden på tilsynstidspunktet. Forhold i kommunen som ligger utenfor vårt ansvarsområde ble ikke tatt med i tilsynet (eks. personalmessige forhold), men har komplisert gjennomføringen av tilsynet. Fylkesmannen utarbeidet kontrollspørsmål og egenvurderingsskjema for lovkrav på syv områder: «Kommunens ansvar for å sikre retten til spesialundervisning», «Underveisvurdering som grunnlag for tilpasset opplæring og spesialundervisning», «melding av spesialundervisning», «Sakkyndig vurdering», «Vedtak», «Individuell opplæringsplan» og «Årsrapport».

Det ble avdekket lovstridige forhold på seks av syv områder. Kommunen har fått frist til å gi tilbakemelding om at lovstridige forhold er rettet innen 01.06.2016. Tilsynet er derfor ikke avsluttet.

Dette har på flere måter vært et særlig krevende tilsyn.

Vurderinger og omtale av tilsynsaktivitetene

Ressurser og måloppnåelse

Fylkesmannen i Aust-Agder er et lite embete. Få ansatte skal dekke alle oppgaver innenfor barnehage- og utdanningsområdet. Vi har likevel lyktes med å gjennomføre alle pålagte tilsynskrav som er gitt av Utdanningsdirektoratet. Det har vært krevende å gjennomføre alle tilsynene på grunn av ressurser brukt til planlegging og forberedelse til nytt felles embete fra 01.01.2016 og vakanser i avdelingen. Stor innsats fra de ansatte, bistand fra Fylkesmannen i Vest-Agder i ett av tilsynene, liten turnover og at flere nå har opparbeidet god kompetanse, har kompensert for dette. Det er brukt i overkant av 40 % av personalressursene til tilsynsoppgavene på resultatområde 31.1.

Fylkesmannen har ikke gjennomført tilsyn med videregående opplæring i 2015, men har planlagt flere tilsyn i 2016.

Risikovurderinger mv

Aust-Agder er et fylke med kun 15 kommuner. Dette innebærer nærhet og god kunnskap om kommunenivået, samtidig som antallet kommuner gir utfordringer ved valg av tilsynsobjekter. Vurderinger av risiko og vesentlighet ligger til grunn for prioritering og utvalg av tilsynsobjekter. Tilsyn i enkelte kommuner blir likevel forskjøvet i tid ut i fra en totalvurdering av antall tilsyn denne kommunen vil få over en begrenset periode. Å innlemme vurderinger av samlet tilsynsbelastning for enkeltkommuner ved valg av tilsynsobjekter, er etter vår vurdering en helt nødvendig strategi og samsvarer med vårt oppdrag om samordning og koordinering av statlige tilsyn overfor kommunene.

Tilsynsaktiviteten baserer seg på risiko og vesentlighetsvurderinger når det gjelder tema. Vurderingene er nærmere omtalt under hvert av tilsynene.

Fylkesmannen foretok også en særlig vurdering av fritaksprosenten for nasjonale prøver i 2015 blant annet for å vurdere behovet for et hendelsesbasert tilsyn på området.

Fritaksprosenten på nasjonale prøver i Aust – Agder varierer fra 0 – 11.9 %. Det er ikke foretatt en omfattende analyse av begrunnelser rundt stor variasjon av fritak i kommunene, men det er tatt en kontroll i PAS (R02) – NP oppfølgingsrapport, for å sjekke kommunene med høyest fritaksprosent. Høye fritakstall er blitt kontrollert opp mot GSI og antall elever som får spesialundervisning (§ 5.1) og antall elever som får særskilt norskopplæring (§ 2.8). Kvalitetskontroll er gjort mot Skoleportens tall, PAS -tall og GSI- tall på antall elever og elever med vedtak etter § 5.1 og § 2.8. Det viser seg i denne kvalitetssjekken at de kommunene som er "kontrollert" i forhold til retningslinjer for fritak, kunne ha fritatt flere elever enn dem som det var gitt fritak for.

Flere informasjonskilder benyttes ved vurdering av tilsynsystema og tilsynsobjekter. Informasjon fra klagesaker, media, henvendelser fra ulikt hold og møter med skoler og kommuner er sentrale. I tillegg kommer bruk av data fra GSI, PAS, Skoleporten mm, jf. res.områdene 31.2, 31.3, 31.4, 31.5 og 31.6. Informasjonen og datamaterialet brukes i vårt områdeovervåkingsarbeid. Vi drar her god nytte av Sørvest-samarbeidet.

Fylkesmannen ser behovet for å ha en systematisk områdeovervåking for å øke egen kjennskap til sektoren, og for å kunne foreta velbegrunnet utvelgelse av temaer og kommuner. Fylkesmannen mener denne informasjonen i større grad kan brukes i dialog med kommunene når tilsynsplaner skal legges og kommuner/skoler skal velges ut. Informasjonen vil også være nyttig i forhold til kommunens planlegging av egne tilsyn og oppfølging av skoler. Fylkesmannen har i 2015 også vurdert hvordan kommunerevisjonens rapporter og planer for fremtidige tilsyn kan brukes i vårt tilsynsarbeid. Det er foretatt en gjennomgang av forvaltningsrevisjonens planer og temaet er drøftet på et møte med en gruppe ordførere og rådmenn. Der forvaltningsrevisjonen har gjennomført tilsyn, har deres rapporter vært en del av dokumentgrunnlaget.

Annet

Fylkesmannen erfarer at tilsyn ikke er ensbetydende med endret praksis. Strategi og metodikk for oppfølging av tilsynene må inkludere tilbud om veiledning og skolering og eventuelt nye tilsyn. Vi vurderer at behovet for veiledning og skolering er særlig stort i små kommuner med begrensede ressurser til skolefaglig bemanning på skoleeiernivå. Fylkesmannen erfarer at oppfølgingen av tilsynene på kommunenivå, vil kunne være avhengig av hvordan tilsynene og tilsynsresultatene forankres på rådmannsnivå og i det politiske miljøet. Fylkesmannen har svært god erfaring med å gi veiledning i forbindelse med sluttmøter. Her møter en kommuner som er interessert i, og setter pris på veiledning i form av lovgjennomgang og refleksjoner rundt lovbruddene knyttet til tilsynsystemene. Veiledningssamtalene resulterer ofte i gode meningsutvekslinger som kommunene, etter det Fylkesmannen erfarer, setter pris på.

Fylkesmannen har i møte med kommunene og fylkeskommunen, presentert erfaringer og resultater fra FNT som er gjennomført i vårt fylke fom høsten 2014 og i 2015. Fylkesmannen informerte og presenterte sine erfaringer, og en kommune hadde innlegg om hvordan de opplevde selve tilsynet og hvordan kommunen har fulgt opp etter tilsynet. Erfaringer ble også diskutert i grupper og i plenum.

Fylkesmannen har varslet direktoratet om risikoområder ved de private skolene i fylket.

Fylkesmannen har innfridd resultatkravene i embetsoppdraget. Tilsynsaktiviteten er i henhold til aktivitetskravene for Aust-Agder. Alle tilsyn er gjennomført etter metodehåndboken. Embetet har god kompetanse på tilsyn både innen barnehage og utdanning.

31.2 Klagesaksbehandling

Klagesaker opplæringsloven

Vi har hatt en kraftig økning av antall klagesaker fra 2014 hvor vi hadde 51 klagesaker. I 2015 har vi hatt hele 99 klagesaker.

Økningen skyldes først og fremst standpunktklager som har økte fra 8 i 2014 til 41 i 2015, og klage på skyss som har økt fra 10 i 2014 til 26 i 2015. Vi har ikke noen forklaring på økningen i antall standpunktklager utover at skolen antagelig har blitt flinkere til å orientere om klageretten. Når det gjelder skoleskyss klagene skyldes nok dette mye at Aust-Agder fylkeskommune har fått ny leverandør av skyss som har ønsket å effektivisere skoleskyssen. Dette har medført en endring av organiseringen av skoleskyss som igjen har medført mange klager. Mange av klagen gjelder at eleven må gå til felles oppsamlingssteder og dermed får noe lenger vei å gå til bussen. Vi har også hatt en sak der vi har måttet gi pålegg om hvilken kommune som skal betale for skyssen, jf. forskrift § 18-1 bokstav e. Denne saken går ikke frem av statistikken.

Fylkesmannen i Aust-Agder har i 2015 hatt en stor oppgang i klagesak på oppl. kap. 9a. Dette er klager som er svært arbeidskrevende og tar mye ressurser. Vi har ofte møte med barnet i slike saker for å ivarete barnekonvensjonen art. 12. Vi har også svært mange henvendelser på dette hvor vi gir veiledning. Disse henvendelsen fremgår ikke av statistikken. Vi har i flere saker henvendt oss skriftlig til skolene og bedt skolene fatte vedtak.

Fylkesmannen har gjennom tilsyn, kurs og veiledning arbeidet for å kvalitetssikre saksbehandlingen på enkeltvedtak etter opplæringsloven de siste årene. Embete har god kompetanse på området og har to jurister som behandler saker etter opplæringsloven, i tillegg til andre fagfelt bl.a. barnehageloven. Vi har i år fått behandlet klagesakene innen 2 -6 uker. Noen saker har tatt noe lengere tid, dette skyldes ferieavvikling og at vi har innhentet ytterligere informasjon eller foretatt befarng.

Klagesak - barnehageloven - likeverdig behandling

Vi har mottar mange henvendelser fra sektoren der vi gir veiledning. I år har det vært mange spørsmål når det gjelder foreldrebetaling og moderasjonsordninger. Vi mottar imidlertid få klager på vedtak.

Det er nedgang i antall klager på likeverdig behandling. Vi erfarer likevel at det fortsatt er utfordringer når det gjelder forståelsen og praktiseringen av regelverket. Vi er kjent med at kommunen allerede har mottat klager som ligger til behandling der.

Fylkesmannen har god kompetanse på området, og vi vurderer at oppgavene i embetsoppdraget er utført i henhold til oppdraget.

Klage i grunnskolen (opplæringsloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Permisjon fra opplæringen, § 2-11	8	0	8	0	0	
Spesialundervisning, § 5-1	6	1	0	4	1	
Spesialundervisning for voksne, § 4A-2	2	0	1	1	0	
Psykososialt skolemiljø, § 9a-3	6	5	1	0	0	
Skoleplassering, § 8-1	6	0	4	2	0	
Standpunkt i fag	41	0	17	24	0	
Skyss, § 7-1	26	5	17	4	0	
Sum	95	11	48	35		

Klage i videregående opplæring (opplæringsloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Videregående opplæring for voksne, § 4A-3	1	0	1	0	0	
Rett til ett/to ekstra år i vgo, § 3-1 femte ledd	1	0	1	0	0	
Sum	2	0	2	0		

Klage i private grunnskoler (privatskoleloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Inntak, § 3-1	1	0	1	0	0	
Permisjon, § 3-13	1	0	1	0	0	
Sum	2	0	2	0		

Klage i forbindelse med spesialpedagogisk hjelp til barn under opplæringspliktig alder (opplæringsloven)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Spesialpedagogisk hjelp, § 5-7	2	0	1	1	0	
Sum	2	0	1	1		

Type Klage	Medhold/delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Sum
Barnehageloven § 10	0	0	0	0	0
Barnehageloven § 16	0	0	0	0	0
Forskrift om familiebarnehager § 7	0	0	0	0	0
Forskrift om foreldrebetaling § 5	0	0	0	0	0
Forskrift om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlige tilskudd	1	0	0	0	1
Forskrift om midlertidig og varig dispensasjon og unntak	0	0	0	0	0

frå utdanningskravet for styrer og pedagogisk leder § 4					
Forskrift om pedagogisk bemanning § 3	0	0	0	0	0
Forskrift om regnskapsplikt for godkjente ikke-kommunale barnehager § 6	0	0	0	0	0

31.3 Statistikk og kvalitetsvurdering

Både for Fylkesmannen, kommunene og skolene ser vi generelt at det er behov for å bruke mer ressurser på å nyttiggjøre seg tallmaterialet særlig fra GSI, Skoleporten, Statistikkportalen og rapportportalen. Fylkesmannen har derfor gitt prosjekt skjønnsmidler til et kommunalt nettverksprosjekt som har som et av sine mål å øke analysekompetansen i kommunene. Satsingen er kalt NUBAS (Nettverkslæring for Utvikling av Bevisst og Ansvarlig Skoleeier.) Alle skolefaglig ansvarlige i kommunene deltar. Fylkesmannen deltar på samlingene og sitter i styringsgruppen. Temaet høsten 2015 har vært gjennomføring av nasjonale prøver, og bruk av tallene som ligger i PAS. I januar tar NUBAS tak i kvantitative data fra Elevundersøkelsen 2015 fra Bestillings- og rapportportalen. Neste samling vil ha fokus på Tilstandsrapporten. Fylkesmannen ser det denne type opplæring og erfaringsdeling som svært verdifullt.

Grunnskolen informasjonssystem (GSI)

Alle skoleeiere, skoler og private skoler i fylket har rapportert data i systemet. For å sikre at det registreres mest mulige reliable og valide data har Fylkesmannen hatt et oversyn med innsamlingen og assistert kommuner og skoler underveis. I tillegg kommer kvalitetssikring og revisjon av de innrapporterte dataene. Som tidligere har Fylkesmannen valgt å følge med på enkelte prioriterte områder. Under årets innsamling hadde vi blant annet et særskilt fokus på registreringen av årstimer til undervisning og andre årstimer utført av undervisningspersonalet, utviklingen av ordinære årstimer til undervisning, leksehjelp 1.- 10. årstrinn og spesialundervisning i grunnskoleskjemaet. Fylkesmannen gikk gjennom GSI-lister med skoler som har en høyere gjennomsnittlig gruppestørrelse til ordinær opplæring enn det de gamle klassesdelingstallene ville tilsa. Fremfor alt så vi spesielt i år på registreringen knyttet til kompetansekrav og tilsetning, og kompetansekrav for undervisning. Dataene ble kvalitetssikret innen fristen.

To medarbeidere deltok på Utdanningsdirektoratets årlige GSI-samling i Oslo, som også i år var lagt samtidig med den årlige Skoleportensamlingen. Dette er svært nyttig og ressursbesparende. Vi legger vekt på disse samlingene, og opplever kontakten med utdanningsdirektoratet både før og underveis i innsamlingen som nyttig. Fylkesmannen avholdt en egen GSI-samling for faglig ansvarlige i kommunene, private skoler og SMI-skolen. Vi inviterte også helt nye rektorer og skolefaglige til et eget møte med Fylkesmannen i forkant av fellessamlingen. Dette for å sikre best mulig veiledning, opplæring og kvalitet på innrapportert data basert på erfaring og innspill fra foregående år. Få meldte seg på møtet for de helt nye, men det var stor oppslutning på fellessamlingen. Deltakerne har alle signalisert at de har stort utbytte av å delta. Vi må vurdere formen på opplæring etter sammenslåingen av embetet.

Fylkesmannen bruker fortsatt mye ressurser på kvalitetssikring av GSI-innsamlingen. Vi besvarer spørsmål skriftlig og har mye veiledning på telefon både overfor skoleeiere og rektorer. Vi vurderer dette som hensiktsmessig for å sikre måloppnåelsen. Vi ønsker så korrekte tall som mulig og bruker dem aktivt i etterkant på ulike områder. Den tekniske løsningen GSI har og de mange kontrollene som er lagt inn, oppleves som nyttig for skolene og kommunene. Det bidrar til å heve kvaliteten på tallene og forenkle vår kvalitetssikring sammenlignet med tidligere år.

Fylkesmannen har gjennom året deltatt på møter og hatt erfaringsutveksling i regi av Sør-Vest samarbeidet. Gjennom dette arbeidet har vi bidratt med innspill til Utdanningsdirektoratets GSI Faggruppe, med forslag til forbedringer, presiseringer og endringer i GSI-skjema, ledetekster og veiledninger. Sør - Vest samarbeidet har fortsatt fokus på områdeovervåking og bruk av GSI-tall, og vi legger vekt på erfaringsutveksling mellom embetene. Felles evaluering fra årets innsamling ble sendt direktoratet innen fristen.

Fylkesmannen har lagt vekt på å bruke GSI aktivt i sitt informasjons- og veiledningsansvar. Aust- og Vest-Agder har også i år laget statistikkheftet kalt "Opplæringsvinduet 2015", med utvalgt statistikk fra barnehager og skoler i begge fylkene. Målet med heftet er å bidra til informasjon, analyse og drøfting på enhets, kommune- og fylkesnivå innenfor barnehage og opplæringsområdet i landsdelen. Vi bruker tall fra GSI i vårt områdeovervåkingsarbeid, blant annet som grunnlag for vurderinger knyttet til tilsyn og til oppfølging av enkelte kommuner. Vi opplever å øke kvalitet på bruken av GSI gjennom Sør-Vest-samarbeid.

Fylkesmannen deltok på samling i regi av Utdanningsdirektoratet knyttet til Basil og arrangert deretter Basil-kurs for kommunene i Aust- og Vest-Agder for å sikre så korrekt rapportering og kontroll på kommunenivå.

Fylkesmannen har veiledet og fulgt opp barnehagemyndighet, og påsett at årsmeldingene ble sendt innen fristen. Den kommunen som ikke leverte innen fristen ble fulgt opp. Det er flere kommuner som mente at de burde ha vært varslet tidligere om endringer i kommuneskjemaet. Det meldes om at informasjon knyttet til foreldrebetaling har vært krevende å fylle ut.

Fylkesmannen har gått igjennom årsmeldingene til alle barnehagene i fylket og blant annet sett spesielt på bemanningen i henhold til kravene i forskrift om pedagogisk bemanning. Gjennomgangen viste et avvik fra minimumsbestemmelsen om antall pedagoger i 1/4 av barnehagene og i 12 av de 15 kommunene. Avvikene ble regnet ut for hver enkelt barnehage og varierte fra 0,1 til 2,0 årsverk. Av barnehagene med avvik har 40 % fått innvilget dispensasjon fra pedagognormen. Fylkesmannen har fulgt opp dette i brev og i samlinger med kommunene og er glad for å registrere en tydelig nedgang i antall barnehager med avvik fra foregående år.

Fylkesmannen har minnet om kommunens og ikke-kommunale barnehageeierers oppgaver knyttet til sluttregnskap for ikke-kommunale barnehager. Det er sendt ut informasjon om hva som skal rapporteres og hva som er nytt. Det har vært noen henvendelser om dette, men i hovedsak henvises kommunene til veiledning via SSB.

Barnehagene er informert om Utdanningsdirektoratets brukeradministrasjon og flere barnehager benytter innlogging via UBAS. Blant annet fordi de har benyttet Ståstedsanalysen for barnehage.

Barnehagefakta

Fylkesmannen har i samling med kommunene informert om Barnehagefakta.no. I veiledningsamling om BASIL har vi informert om viktigheten av at tallene som barnehagene selv rapporterer i desember blir kvalitetssikret. Disse tallene utgjør nøkkeltall om barnehagene som er nyttige for foresatte til barnehagebarn og andre med interesse for barnehage.

Skoleporten og rapportportalen

Funn fra Aust-Agder viser at vi scorer under landsgjennomsnittet når det gjelder læringsresultat både i form av grunnskolepoeng og nasjonale prøver. Unntaket i 2015 er NP regning 8. trinn og lesing 9. trinn. Tall fra Elevundersøkelsen viser at vi også scorer lavere på indikatorer som måler læringsmiljø sammenlignet med tall nasjonalt. En høyere prosentandel (4.5%) av elevene i Aust-Agder svarer høsten 2015 at det oppleves å bli mobbet 2-3 ganger i måneden eller mer. Dette utgjør 454 elever. En større andel elever i Aust-Agder svarer også at de opplever krenkelser enn nasjonalt. Det generelle bildet om krenkelser er likt som det nasjonale. De elevene som opplever å bli utsatt for krenkelser sier i liten grad til skolen ifra om hva som har skjedd. Krenkelser skjer oftest ute. Det er oftest andre elever i klassen som utøver krenkelsen. Flest elever rapporterer om at de blir gjort narr av eller ertet så de blir lei seg, og de opplever å bli holdt utenfor. Hele 196 elever i Aust-Agder svarer at det oppleves å bli slått, dyttet, sparket eller holdt fast slik at de ble redd. Fylkesmannen legger derfor stor vekt på at skoleeiere og skolefaglig ansvarlige aktivt skal benytte seg av tallene fra Elevundersøkelsen hentet fra Bestillings- og Rapportportalen så tidlig etter avsluttet gjennomføring som mulig. Dette fordi målrettede tiltak skal iverksettes raskt og hensiktsmessig allerede i januar.

Allerede i januar 2015 hadde vi en gjennomgang internt av funnene fra Elevundersøkelsen høsten 2014 med vekt på trivsel, mobbing, krenkelser og vurdering. Vi knyttet funnene for Aust-Agder opp til NTNUs første analyse av undersøkelsen. Målet for gjennomgangen var at vi sammen skulle nyttiggjøre oss av tallene så tidlig som mulig og innenfor skoleåret undersøkelsen er gjennomført. Vi legger stor vekt på at Elevundersøkelsen brukes til kvalitetsutvikling, for å bedre elevenes læringsmiljø slik at læringsresultatene blir bedre.

Læringsresultater og bruken av Elevundersøkelsen til kvalitetsutvikling var et eget tema på utdanningsmøte våren 2015, og vi la vekt på å se dette i sammenheng med oppl. § 13-10 og tilstandsrapporten. Hovedfokuset var trygt miljø (krenkelser og mobbing) og vurdering for læring. I møtene gis det uttrykk for at dataene er verdifulle og nyttige redskaper i planlegging og vurdering av kommunens videre arbeid med utdanningsområdet. Vi ser derimot at det er stor variasjon i kommunenes kompetanse og forutsetninger når det gjelder å bruke kvantitative styringsverktøy og oppfølging av disse.

Generelt er det behov for mer dataanalysekompetanse i Aust - Agder, men også i teknisk bruk av de ulike verktøyene. Vi får fremdeles med jevne mellomrom spørsmål knyttet til hvilke data som kan offentliggjøres. Vi ser behovet for i større grad å se sammenhengen mellom bruk av statistikk, tilsyn, veiledning og ulike nasjonale satsinger. Vi vil arbeide videre med dette i 2016.

Aust-Agder hadde i 2015 høy svarprosent på Elevundersøkelsen, over landsgjennomsnittet. Vi la vekt på å følge opp skoleeier med manglende besvarelser. Generelt brukes Skoleporten og rapportportalen i stor grad i vårt arbeid for å overvåke sektoren. Data fra Elevundersøkelsen ble ikke offentliggjort i Skoleporten 2015. Dette finner vi svært uheldig. Krenkelser får dermed ikke samme oppmerksomhet som mobbing, og en av elevens mulighet til å si i fra om hvordan de har det blir begrenset.

Kommunebilder og bruk av data

Vi har også i år brukt data fra GSI, Skoleporten og Bestillings- og rapportportalen i utarbeidelsen av Kommunebilder for alle kommunene i Aust-Agder. Kommunebildene ble aktivt brukt av fylkesmannen i møter med ordførere og rådmenn, og de ligger lett tilgjengelige på Fylkesmannens hjemmeside. I Kommunebildene for 2015 var vi særlig opptatt av læringsresultater og læringsmiljø. Kommunebildene inneholder tall på grunnskolepoeng og resultater fra nasjonale prøver i lesing. Her er også tall på mobbing, krenkelser og vurdering for læring fra Elevundersøkelsen 2014. Dette er sett i sammenheng med tilsyn etter Kap 9a og FNT 2014-2017. Tilbakemeldingen er at denne samlede statistikken gir et godt kunnskapsgrunnlag for lokalt utviklingsarbeid.

I kommunebildet la vi også vekt på å se læringsresultat i sammenheng med tidlig innsats etter oppl. § 1-3 samt nasjonale satsingsområder som eks. vurdering for læring. Kommunebildet har også en oversikt over gjennomføring i videregående opplæring og mangel på lærlingeplasser fordelt per kommune. Vi samarbeidet med fylkeskommunen i utarbeidelsen av tall for videregående opplæring. Samlet utfordring i alle Kommunebildene i 2015 er følgende: Øke leseferdighetene til de yngste elevene, fokus på tidlig innsats og tilpasset opplæring på 1. – 4. trinn, og at for mange elever opplever blir mobbet og krenket.

Når det gjelder statistikk på barnehageområdet i kommunebildene har vi fokusert på en oversikt over offentlige og private barnehager samt dekningsgrad. Kvalitet er sett i forhold til pedagogisk bemanning og assistentenes utfordringer går igjen som et fellestrekk i alle kommunebildene fra 2015.

Data fra Elevundersøkelsen hentet fra rapportportalen og andre kilder har vært benyttet i vårt tilsynsarbeid, både ved utvelgelse av tilsynsobjekt og i gjennomføringen. Dette gjelder særlig tilsyn etter Kap 9a og i forberedelsene av FNT 2014 – 2017. Vi har også brukt dataene aktivt til forhold til statlige satsinger som Veilederkorpsset (VK16), Vurdering for læring og Bedre læringsmiljø. Det er informert godt i egen avdeling om muligheter for informasjonsuthenting basert på embetsoppdraget og aktivitetskrav. Vi har lagt vekt på intern opplæring i avdelingen, også av Reflex.

Fylkesmannen har ikke hatt felles opplæring til kommunene om bruk av de ulike verktøyene utover GSI-samlingen, men har bistått en kommune etter forespørsel med veiledning i utarbeidelse av tilstandsrapporten og innhenting av data til denne. Vi vurderer at denne typen opplæring gir en større effekt, men kan av ressursmessige hensyn ikke påta oss for mange slike oppdrag.

UBAS

Gjennom året har det vært løpende brukerstøtte og veiledning, særlig tilknyttet UBAS. Vi får tilbakemeldinger fra skoleeiere på at de får rask og oppdatert brukerstøttefunksjon fra oss. Det har vært mye veiledning per telefon og epost. I 2015 har det vært flere henvendelser fra barnehagemyndighet og barnehageeiere. Vi ser at det er behov for opprydning i brukertilgangen i UBAS, og vil i 2016 legge vekt på at både vi og kommunene oppdaterer brukerne i UBAS.

Statistikkportalen

Statistikkportalen ble lansert sent på året. Vi har foreløpig ikke brukt portalen aktivt, og må bruke noe mer tid internt til å lære oss å gjøre bruk av dataene før vi oppfordrer kommunene ytterligere til å ta portalen i bruk. Med unntak av noen henvendelser fra fylkeskommunen, har det vært få spørsmål om portalen. Vi opplever generelt at det er mange ulike nettsteder å hente data fra, og at kommunene ikke alltid har oversikt over de mange ulike portalene og hva slags informasjon som kan hentes ut fra forskjellig sted. Vi har i 2015 prioritert å formidle bruk av Skoleporten, rapportportalen og GSI, men vil i 2016 også informere om hvordan kommunene kan nyttiggjøre seg dataene i Statistikkportalen.

Det har vært lite etterspørsel etter veiledning til ståstedsanalysen, organisjonsanalysen og skoleeieranalysen. Fylkesmannen har imidlertid presentert ny ståstedsanalysen, bruk av UBAS og barnehagefakta for barnehagemyndigheten, jf. 3.1.4.

Måloppnåelsen vurderes som god, resultatkravene er oppfylt. Vi vurderer likevel at det er behov for en større satsing i sektoren på opplæring i riktig bruk av statistisk informasjon, spesielt i forhold til å bruke verktøyene for

I desember arrangerte Fylkesmannen to dagers tagemøte for barnehagemyndighetene hvor vi presenterte den nye ståstedsanalysen, bruk av UBAS og barnehagefakta. Et av temaene var "På leit etter god praksis" med Kari Pape. Kommunene har fått informasjon om rapporten fra Læringsmiljøsentret "På leit etter læringsmiljøet i barnehagen" Funn knyttet til de fire områdene pedagogisk ledelse, organisasjon og ledelse, samarbeid barnehage - hjem og relasjoner blir fulgt opp. Blant annet med fagdag i 2016 om relasjonsbygging.

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder har etablert et samarbeidsprosjekt med UIA, samfunnsvitenskapelig fakultet om å utvikle et kompetansehevingsprogram for barnehagemyndigheten. Vi ønsker å gi kompetanseheving knyttet til regelverksforståelse, implementering av kompetansestrategi og gi større og iverksettelsesevne av de politiske føringer som er nedfelt i strategier for å utvikle barnehagesektoren. Prosjektet vil ta utgangspunkt i en kartlegging av aktørene som er knyttet til barnehagemyndigheten i de 30 kommunene i Agder-fylkene. Data fra denne kartleggingen vil danne et utgangspunkt for utvikling av et 10 studiepoenggivende kurs ved den erfaringsbaserte masteren i ledelse ved UIA.

Fylkesmannen har deltatt i prosjekt "Arbeid mot mobbing og arbeidet for elevers psykiske helse". Bakgrunnen for dette prosjektet er at Fylkestinget ønsker at fylkeskommunen skal styrke arbeidet mot mobbing, i samarbeid med kommunene og Fylkesmannen. Målet er en forsterket innsats overfor elever som utsettes for mobbing, elever som har psykiske helseplager og ellers problematikk som gjør at de har problemer med å gjennomføre videregående opplæring. Fylkestinget har vedtatt avsatt 6 mil. kr til prosjektet over 3 år.

Veiledning in kommunemøtene har fått svært god tilbakemelding i forhold til relevans og kvalitet.

Informasjon og rettleddning om regelverk knyttet til økonomisk likeverdig behandling

Fylkesmannen har også i 2015 deltatt i nettverkssamarbeidet for økonomisk likeverdig behandling i Aust-Agder. I tillegg til at Fylkesmannen deltok med økonom og jurist har alle kommunene i Aust-Agder som har private barnehager (10 av 15 kommuner) deltatt med barnehagefaglig ansvarlig og/eller økonomiansvarlig. I 2015 har det vært 3 halvdagssamlinger. De to første av disse (i mars og juni) var ordinære møter i nettverkssamarbeidet. Den siste samlingen (6.november) også inneholdt en erfaringsamling knyttet til erfaringer med gratis kjernetid som Fylkesmannen arrangerte i samarbeid med IMDi Sør. Alle kommunene i fylket ble derfor invitert til dette møtet og 12 av 15 kommuner møtte. Det har også i 2015 vært meget godt oppmøte på alle møtene i nettverkssamarbeidet.

Temaer på møtene i 2015 har hovedsakelig vært høring knyttet til endringer i tilskuddsforskriften fra 1.1.2016 og endringene knyttet til nasjonale ordninger for redusert foreldrebetaling og gratis kjernetid. Kommunene har også i 2015 gitt gode tilbakemeldinger på nytteverdien av nettverkssamarbeidet, og samarbeidet vil fortsette i 2016.

Utdanningsmøter, møter med fylkeskommunen og Faggruppe Utdanning.

Utdanningsmøtene arrangeres i samarbeid av Fylkesmannen, kommunene, fylkeskommunen og KS. Utdanningsmøtene er en felles informasjons og samhandlingsarena. Det holdes vanligvis 4-5 møter per år. Fylkesmannen vurderer utdanningsmøtene som en særs viktig samhandlings og informasjonsarena. På møtene deltar også Utdanningsforbundet, Universitetet i Agder og STATPED. Arbeidsutvalget for utdanningsmøtet har spilt en avgjørende rolle for å etablere prosjekter for alle kommunene for å bedre kvaliteten i grunnskoleopplæringen. Prosjektene har fått støtte fra Fylkesmannens skjønnsmidler.

Fylkesmannen og ledergruppa i fylkeskommunens utdanningsavdeling har egne informasjons og samhandlingsmøter et par ganger per semester. Disse møtene legger et godt grunnlag for nært samarbeid.

Faggruppe utdanning er opprettet som ledd i strukturen for å operasjonalisere Regionplan Agder innen utdanning. Faggruppe Utdanning består av representanter for kommunene i de to Agderfylkene, fylkeskommunene, KS, UIA, Utdanningsforbundet og Fylkesmannen. Faggruppen er en møteplass og arena for drøfting av saker av felles interesse for Agder på utdanningsområdet. I hovedsak gjelder dette saker vedrørende kompetanseutvikling, kvalitetsutvikling og koordinering av og samarbeid om dette.

I tillegg til disse faste møteplassene inviterer Fylkesmannen til informasjons og veiledningssamlinger etter behov.

Etterutdanningstiltak for lærere i grunnskoleopplæringen

Fylkesmannen har bistått Vox i arbeidet med etterutdanningskurs for lærere i grunnskoleopplæringen for voksne. Felles kursdag med lærere og ledere i norskopplæringen ble avholdt 17. august og 15. oktober. Kursene om vurdering i grunnleggende ferdigheter og fag, og økt læringsutbytte, metodikk for lærere i grunnskoleopplæring for voksne var særlig rettet mot lærere i grunnskoleopplæringen for voksne. Andre kurs for

målgruppen var landkunnskap Afghanistan, språkstøttere og bruk av Ipad, voksenopplæringens rolle som inkluderingsaktør, og om å være fremmed og om å høre til. Se forøvrig egen rapportering til Vox med frist 15. desember 2015. Evalueringene gjennomført av Vox viser at lærerne og lederne var svært fornøyd med kursenes innhold og organisering.

Midler til etterutdanningskursene er begrenset til å gjelde temaer om grunnleggende ferdigheter og voksenpedagogikk. Det etterspørres andre temaer enn disse. Særlig er det behov for mer kunnskap om grunnleggende ferdigheter etter § 4A-1 sett i sammenheng med § 4A-2 2. ledd. Fylkesmannen valgte derfor i år å legge en egen parallellsesjon om spesialundervisning for voksne til kursdagen 15. oktober. Lærere etterspør også mer kompetanseheving knyttet til realkompetansevurdering. Også dette feltet faller utenfor temaene i oppdraget fra Vox, men vi vil forsøke på annen måte å skape møteplasser og kurs for voksenopplæringene om dette i 2016.

Fylkesmannen deltok på dagens etterutdanning fylkeskommunen arrangerte for lærere og ledere som jobber med voksenopplæring på videregående skoles nivå, og som arbeider med innvandrere/minoritetsspråklige. Samlingen kom i stand etter støtte fra Vox, og hadde voksenpedagogikk og sentrale ferdigheter i alle fag som fokus. Alle voksenopplæring i kommunene ble invitert. En slik samling med en bredere målgruppe var svært nyttig og relevant.

Minoritetsspråklige

Fylkesmannen har vært i tett dialog med NAFO om planlegging av opplæringstiltak og veiledning knyttet til minoritetsspråklige i Aust-Agder.

Fylkesmannen samarbeidet med NAFO om å arrangere hjulmøte i mars 2015. Fylkesmannen informerer om NAFO på embetets hjemmeside og videresender informasjon til relevante aktører om spørsmål knyttet til likeverdig opplæring i praksis. Videre oppfordrer vi kommuner og skoler om aktivt å bruke NAFOs hjemmeside, for å få råd og informasjon knyttet til opplæring av minoritetsspråklige elever.

I forbindelse med asylsituasjonen har det vært en markant økning i henvendelse fra kommuner og skoler om minoritetsspråkliges rettigheter til opplæring og tilskudd til opplæring av barn og unge asylsøkere. Fylkesmannen har derfor brukt mye ressurser på å veilede om regelverket og tilskuddsordningen.

Tilskuddet til svømmeopplæring for nyankomne minoritetsspråklige barn, unge og voksne ble godt mottatt av kommunene i Aust-Agder, og bidro ikke bare til å redusere risikoen for drukning, men også til å fremme integrering, se pkt. 31.7 Tilskuddsforvaltning.

Kompetanse for mangfold

Aust-Agder skal i gang med satsingen Kompetanse for Mangfold fra 2016. Høsten 2015 startet forberedelsene til denne satsingen. Vi har deltatt på møter med Utdanningsdirektoratet og med UiA som skal stå for det faglige innholdet. Vi har informert om Kompetanse for Mangfold på Utdanningsmøte med skolefaglige, og invitert kommuner og fylkeskommunen med på Udirs oppstartsamling.

Manifest mot mobbing 2011 - 2015

Fylkesmannen har informert om manifest mot mobbing og ressursene som er tilgjengelige på Udir.no ved relevante møter eller relevante tilsyn med kommunene. I følge oversikt fra Kunnskapsdepartementet har alle kommunene i Aust-Agder nå signert lokalt mobbemanifest.

Dronning Sonjas skolepris

Fylkesmannen har nominert en kandidat til Dronning Sonjas skolepris for inkludering og likeverd i 2015. Det var Fevik skole i Grimstad kommune, som ble nominert i år. Pressemelding ble sendt ut, noe som resulterte i at nominasjonene ble omtalt i lokalavisen.

Benjaminprisen

Vi har informert om prisen og oppfordret til å nominere skoler – både via vår hjemmeside og direkte pr epost.

Vurdering

Fylkesmannen vurderer at embetsoppdraget er oppfylt. Vi har god kompetanse på områdene og vurderer at vi med de tilgjengelige ressurser gir god informasjon og veiledning. Vi vurderer oss som gode medspillere for direktoratet i kunnskapsinnhenting.

31.5 Eksamen og prøvelfeltet

Fylkesmannen har brukt data fra eksamen og nasjonale prøver i tilsyns- og veiledningssammenheng. Informasjon om læringsresultater, deriblant nasjonale prøver, er gitt til kommunene via Kommunebildene, Opplæringsvinduet 2015 og i møter med skoleeiere.

Fritaksprosentene i Aust-Agder er generelt høyere enn landsgjennomsnittet

Tallene under viser avvik fra landsgjennomsnittet på enkeltprøvene på 5.trinn, 8. og 9.trinn (tall hentet fra Skoleporten) **5.trinn**; Engelsk fritatt 4,5 og nasjonalt fritak 4,4. Lesing fritatt 5,4 og nasjonalt fritak 4,9. Regning fritatt 3,3 og nasjonalt fritak 3,7. **8.trinn**; Engelsk fritatt (tall ikke offentlig) og nasjonalt fritak 2,6. Lesing fritatt 4,3 og nasjonalt fritak 2,9. Regning fritatt 3,7 og nasjonalt fritak 2,4. Fritaksprosenten i lesing på 8. trinn er økt fra 2014 2,9 til 4,3 i 2015. **9.trinn**; Lesing fritatt (tall ikke offentlig) og nasjonalt fritak 3,1. Regning fritatt (tall ikke offentlig) og nasjonalt fritak 2,7.

Fritak i Aust – Agder varierer fra 0 – 11,9 %. Det er ikke foretatt en omfattende analyse av begrunnelser rundt stor variasjon av fritak i kommunene, men det er tatt en kontroll i PAS (R02) – NP oppfølgingsrapport, for å sjekke kommunene med høyest fritaksprosent. Høye fritakstall er også blitt kontrollert opp mot GSI og antall elever som får spesialundervisning (§ 5.1) og antall elever som får særskilt norskopplæring (§ 2.8). Kvalitetskontroll er gjort mot Skoleportens tall, PAS -tall og GSI- tall på antall elever og elever med vedtak etter § 5.1 og § 2.8. Det viser seg i denne kvalitetssjekken at de kommunene som er "kontrollert" i forhold til retningslinjer for fritak, kunne ha fritatt flere elever enn dem som det var gitt fritak for.

Gruppestørrelsene på antall elever som tar nasjonale prøver i Aust – Agder varierer på kommunenivå. I lesing på 5. trinn varierer gruppestørrelsen fra 12 til 485 påmeldte elever. Dette kan ha en betydning for andel prosent fritak. Enkelte kommuner har grupper helt ned på 10 elever engelsk og regning. Aust - Agder har gjennomsnittlig høyere andel prosent fritak enn nasjonalt på alle prøvene. Avvikene fra landsgjennomsnittet kan også ha sammenheng med høye tall på spesialundervisning. Vi ser at enkelte kommuner velger å la flere elever gjennomføre prøvene (særlig der elevtallet er ned mot 10 - 12 elever), mens andre stort sett fritar mange av dem som faller inn under § 5.1 og § 2.8.

Fylkesmannen følger godt med på læringsresultater i de ulike kommunene. Vi ser at en høy andel elever med vedtak om spesialundervisning, kan være en av forklaringene på en høyere fritaksprosent i forhold til nasjonale prøver enn landet generelt. Fylkesmannen følger opp PAS, tildeler brukerroller til skoleeiere og skolene. Det er iverksatt opplæringstiltak, spesielt for noen kommuner og overfor skoler som trenger ekstra oppfølging på det tekniske området. Fylkesmannen har gitt nødvendig informasjon om nasjonale prøver til kommunene og til de private skolene.

Eksamen

Fylkesmannen vil berømme Utdanningsdirektoratet/PAS-hjelp for ekspeditiv håndtering av spørsmål og problemstillinger fra vårt fylke under eksamensperioden i mai, juni og juli. Dette er en av flere grunner til at eksamen forløp uten nevneverdige problemer. Fylkesmannen opplever at det er en god dialog mellom Fylkesmannen, skoler, kommuner og fylkeskommunen i Aust-Agder ved gjennomføring av eksamen. Vi registrerer at det er færre henvendelser fra de videregående skolene og fylkeskommunen, enn fra grunnskolene og kommunene, når det gjelder problemstillinger vedrørende eksamen og eksamensavvikling. Vi gir god informasjon i dialog, på hjemmesiden og ved e-post mail.

Sentral sensur engelsk skriftlig eksamen 2015

Fylkesmannen oppnevnte 48 sensorer og bidro til gjennomføring av sentralt gitt eksamen i henhold til embetsoppdraget. Vi hadde i 2015 ansvaret for sensurering i faget engelsk. Vi har et godt samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder og Rogaland når det gjelder utveksling av erfaringer og fordeling av sensorer. Vi opplever at vi har høy kvalitet på arbeidet vi gjør både før, under og etter eksamen. Fylkesmannen påser at skolene holder frister og utøver eksamen etter gjeldende regelverk. Hovedsakelig har vi en målsetning om at barnets beste skal gjelde og strekker oss langt for å ta kontakt med skoler eller enkeltpersoner dersom noe ser ut til å kunne løses i elevens favør.

Det er generelt et godt samarbeid med eksamensregionen Sør-vest. Det er blant annet flere møter i regionen årlig hvor vi diskuterer aktuelle eksamensrelaterte spørsmål for grunnskole- og videregående skole. Her tar vi blant annet opp saker som omhandler vitnemål, vurdering, klagebehandling av standpunkt karakterer, lokalt gitt eksamen, tolkninger og forståelse av lov og forskrift mm.

Den årlige Sør-Vest samlingen ble i 2015 lagt til januar 2015. I ettertid så vi at dette var litt seint på skoleåret og gjennomførte en samling i oktober i Sogn og Fjordane i 2015. Samlingen gir god og nyttig erfaringsutveksling og kunnskapsdeling med andre fylker.

Lokal eksamen og gjennomføring 2015

Avviklingen av lokal eksamen ble gjennomført uten rapportering av feil i 2015. Retningslinjene ble drøftet i forkant av en egen gruppe i Aust - Agder bestående representanter fra region vest, Setesdal og region øst. Gruppen har jevnlig møter der de deler erfaringer. Det er opprettet en ideoppgavebank. Egne informasjonshefter ble laget av dem og formidlet til skolene. Fylkesmannen har et tett samarbeid med kommunene om avvikling av lokalt gitt eksamen. Kommunene har utarbeidet et hefte, med retningslinjer for avvikling av lokal muntlig eksamen, som benyttes av samtlige kommuner. Dette gir felles forståelse og et felles grunnlag for at eksamen blir avviklet mest mulig likt ved alle skoler. Fylkesmannen møter på kommunenes fagsamling om lokalt gitt eksamen. De nye retningslinjene ble innarbeidet i samtlige kommuner.

Klagesensur norsk skriftlig sidemål 2015

Fylkesmannen i Aust-Agder og Vest-Agder hadde ansvar for klagesensur i NOR0215. Klagesensursamlingen ble gjennomført 3. og 4. juli i Kristiansand. 24 klagesensorer gjennomførte oppdraget på to dager. Klagesensorene utførte arbeidet sitt på en tilfredsstillende måte.

Standpunktklager

Fylkesmannen i Aust - Agder lager hvert år et hefte kalt " Veiledning ved behandling av klage i grunnskolen". Dette ligger på vår hjemmeside og blir oppdatert hvert år. Vi utarbeider også et skriv "Til deg som er elev på 10. trinn" med lettfattelig informasjon om karaktersetning, eksamen og retten til å klage på karakterer.

I 2015 var det 41 klager på standpunktkarakterer. Dette er stor økning i forhold til 2014, da tallet på standpunktklager var 8. Årsaken til økningen av standpunktklager er ukjent, men en mulig forklaring kan være at Fylkesmannen i enda større grad informerte kommunene om skolenes plikt til veiledning om klagerett og klagefrist (fv. § - 11) i 2015. Vi er godt fornøyd med veiledningen vi har utøvd overfor kommunene.

PAS og Eksamensadministrasjon (NY)

Fylkesmannen følger godt opp i PAS ved å tildele brukerroller til skoleeiere og skolene, samt iverksette opplæringstiltak ved behov. De har vært en del informasjonsdeling og møter sentralt for Fylkesmannen rundt innføring av det nye administrasjonssystem. I hele 2015 har vi vært i prosess i forhold til NY Eksamensadministrasjon. Fylkesmannen har deltatt på alle møter i Oslo. Vi inviterte alle i Aust - Agder til opplæring i Ny eksamenstjeneste allerede 14. januar 2016. Dette for å være i forkant og gi dem god tid til å bli kjent med det nye systemet. Opplæringen var vellykket.

Nasjonale prøver ble gjennomført uten store utfordringer. Fylkesmannen i Aust-Agder har benyttet "PAS - hjelp" som brukerstøttefunksjon under avviklingen av nasjonale prøver i fylket. Dette har fungert svært tilfredsstillende også i 2015. Fylkesmannen informerte skriftlig og jevnlig i forkant ,og fulgte opp under gjennomføringen med mail eller direkte kontakt med kommuner og skoler. To kommuner og to friskoler i Aust - Agder hadde et stort antall manglende registrerte resultater i lesing og regning. Med bakgrunn i dette tok vi skriftlig kontakt med disse fire. De to friskolene fikk et tilbud om veiledning og takket ja til dette. Overfor de to kommunene det gjaldt kommunene ba vi om en redegjørelse på bakgrunn av manglende resultater jf § 13 - 10 i oppl. og § 2 - 4 i forskrift til opplæringsloven.

Kartleggingsprøver

Fylkesmannen følger opp og påser at skolene benytter seg av de obligatoriske kartleggingsprøvene. Avvik eller indikasjoner på avvik ved eksamen, nasjonale prøver og obligatoriske kartleggingsprøver blir fulgt opp. Vi deltar på alle samlinger sentralt tilknyttet 31. 5 for å øke egen kompetanse og bygge lærende nettverk med de andre fylkene. Vi gjør også stadig kommunene oppmerksomme på hensikten med disse kartleggingsprøvene er knyttet opp mot opplæringsloven § 1 – 3. Tilpasset opplæring og tidlig innsats. Vi fremhever dette i presentasjoner og rapporter. Vi legger også vekt på informere om at resultatene på nasjonale prøver i større grad bør sees i sammenheng med skolens forståelse av opplæringsloven § 1 -3, det å sette inn tiltak i 1- 4. klasse i lesing og regning. Tidlig innsats på de laveste klassetrinnene er lovregulert, noe vi tillegger vekt og informerer om.

Vurdering

Fylkesmannen bruker relativt mye ressurser på informasjon og veiledning i forbindelse med sentralt og lokalt gitt eksamen i grunnskolen. Fylkesmannen vurderer arbeidet med eksamen og nasjonale prøver som svært viktig. Det har stor betydning for den enkelte elev, foresatte, skole og samfunn. Derfor er det viktig at beredskapen på disse områdene til enhver tid må prioriteres. Denne prioriteringen gjelder både beredskap under eksamen, brukerstøtte i PAS/PGS samt vedlikehold og oppbygging av kompetanse, og til sist tilstrekkelig med ressurser til arbeidet. Embetet har god kompetanse innen dette området både i forhold til gjennomføring og vurdering av resultater. Avdelingens totale ressursituasjon medfører imidlertid at tiltak må prioriteres nøye.

Vi deltar på alle samlinger tilknyttet 31. 5 for å øke egen kompetanse og bygge lærende nettverk med de andre fylkene. Måloppnåelsen for oppdraget vurderes som god vurdert ut fra embetets kompetanse, ressurser, strategi og metodevalg. Fylkesmannen har brukt omlag samme ressurs i 2015 som foregående år på denne oppgaven. Fylkesmannen vurderer oppdraget som utført. Vi opplever å ha innfridd målene knyttet til resultatkravene med de tildelte ressursene vi har hatt til rådighet.

Fylkesmannen i Aust-Agder

Særskild Rapportering	Spesifiser dersom avvik fra landsgjennomsnittet totalt eller på enkeltprøver)	Spesifiser dersom stor variasjon mellom skoleeiere innad i fylket	Vurdering av årsak til avvik	Beskrivelse av tiltak over skoleeiere med høy andel elever med fritak
Hvor stor andel av elevene har fått fritak fra deltakelse på nasjonale prøver	Avvik fra landsgjennomsnittet. Høyere fritaksprosent.	Fritak fra 0 til 11.9 prosent	Stor variasjon i antall elever i gruppene. Varierer fra 10 til 485 påmeldte elever.	Kommuner med høye fritakstall kontrolleres opp mot GSI, PAS og Skoleporten

31.6 Barn og unge – tidlig innsats, spesialpedagogisk hjelp, tilpasset opplæring og økt gjennomføring

Generelt

Fylkesmannen har gjennom flere tiltak bidratt til samarbeid og samordning på tvers av etater og fagområder innenfor områdene tilpasset opplæring, spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. Vi vurderer at embetsoppdraget er utført innenfor de ressurser som har vært tilgjengelig. Vi har god kompetanse på området.

På områdene tilpasset opplæring, spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning har Fylkesmannen fulgt opp oppdraget gjennom flere tiltak eksternt - som informasjon, veiledning, klagesaksbehandling, tilsyn og deltakelse i ulike nettverk. Se under og resultatområdene 31.1, 31.2, 31.3, 31.4 og 32.2.

Fellesoppdrag fra fire departement rettet mot utsatte barn og unge

Fylkesmannen har valgt barn og unge som et særlig satsingsområde på tvers av alle avdelingene. Det er etablert en styringsgruppe med deltakelse fra alle avdelingene og tiltakene inngår i embetets felles virksomhetsplan.

Fylkesmannen har etablert en intern arbeidsgruppe som skal bidra til samordning internt i embetet. Det har vært et tett samarbeid mellom sosial- og helseavdelingen og utdannings- og barnehageavdelingen. Vi har gjennomført kurs og konferanser våren 2015 og en høstkonferanse i oktober. Fylkesmannen har hatt samarbeid med UIA om en åpen konferanse om rus i et familieperspektiv. Vi har hatt seminar, temadager, kursrekker og bidratt på nettverkssamlinger om blant annet folkehelse og kommuneplanlegging, nettverkssamling for barnehageansvarlige fra spesialisthelsetjenesten og kommunene, seminar for alle som arbeider med barn, unge og voksnetjenesten. Tema har vært innføring i «Trygghets sirkelen», tverrsektorielt samarbeid og fokus på å oppdage barn som har det vanskelig og hva gjør vi med dem som trenger det mest. Under Arendalsuka arrangerte Fylkesmannen en konferanse med tema om Barnekonvensjonen artikkel 12. Fylkesmannen samarbeidet med KS i et regionalt læringsnettverk for bedre samhandling for barn og unge der det var deltaker fra 7 kommuner i fylket.

Vi har gjennom 2015 hatt økt fokus på barnekonvensjonen og spesielt på barns rett til medvirkning har blitt løftet inn i mange av våre aktiviteter både når det gjelder samlinger, veiledningsoppdrag, gjennom tilsyn og i vår klagesaksbehandling. Barnekonvensjonen har vi orientert om for NAV-lederne og det var fokus på vårt tilsyn på familiekontor og i assistentopplæringen for de ansatte i barnehagene.

I november arrangerte Fylkesmannen en tverrfaglig høstkonferanse over 2 dager med fokus på barn og unge der barns rett til å bli hørt og bedre samhandling var tema. Konferansen var et samarbeid mellom fylkesmannsembetene i Aust- og Vest-Agder. 200 deltakere fra ulike tjenester deltok og det var et bredt tverrfaglig program.

Fylkesmannen deltar i styringsgruppen for NAV-veileder i videregående skole i fylket. Sam Eyde videregående skole er med i dette prosjektet og samarbeider med NAV i Froland og Arendal.

Gjennom våre tiltak har vi stimulert til samarbeid og samordning på tvers av avdelinger og fagområder internt og med invitasjon og deltakelse fra ulike etater og fagområder i kommunene i saker som omfatter barn og unge med særskilte behov.

Den interne arbeidsgruppen på dette området har bidratt til bedre koordinering av tjenester og økt forståelse for hverandre arbeidsfelt. Kurs og konferanser har lagt til rette for at sektorene møter hverander og har mulighet for å drøfte felles utfordringer og måter å legge til rette for god lokal oppfølging av utsatte barn og unge. Samlingene gir mulighet for tettere samarbeid mellom barnevern, helsestasjon og skolehelstjenesten, barnehage, skole og NAV.

På samlinger med ansatte i barnehager setter vi fokus på tema som barnekonvensjon og meldeplikt. Det gjelder grunnkompetansekurs for assistenter, praksiskandidatordningen, Kompass og møter med barnehagemyndighet. Disse temaene er sentrale i grunnkompetanseopplæringen som etter hvert er gjennomført av 200 assistenter i Aust-Agder. I tillegg til rammeplanforståelse, samfunnsmandat og barnekonvensjon, har relasjoner, barn i risiko, tilknytning, mentalisering og folkehelse vært sentrale tema under fanen helsefremmende barnehager.

I barnehagetilsyn etter bhl § 8 har vi hatt fokus på kommunens oppgave med å påse at barnehagene driver i samsvar med gjeldende regelverk, har vi hatt stikkprøver på hvordan kommunen påser at opplysningsplikten til barnevernstjenesten oppfylles. Selv om vi har ulike roller og oppgaver i embetet har vi løst oppdragene gjennom samarbeid og et felles mål. Ved samarbeid og bruk av hverandres kunnskap og nettverk når vi ut til flere. Jf. resultatområde 31.4 og 32.2.

Spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning

Aust-Agder er fortsatt et fylke som har høye tall på omfang av spesialundervisning, men flere kommuner arbeidet aktivt for å redusere omfanget av spesialundervisning. Fylkesmannen vurderer dette som et risikoområde som må følges opp kontinuerlig gjennom flere tiltak.

Fylkesmannen har årlig utarbeidet "Kommunebilder" med tall og omtale knyttet til spesialundervisningsområdet. Fylkesmann Øystein Djupedal har også i 2015 brukt dette som grunnlag for sine samtaler med kommunene. Teamet er også jevnlig oppe på de faste møtene som barne- og utdanningsavdelingen har med skolefaglig ansvarlig i kommunene og fylkeskommunen.

Flere kommuner har, som nevnt over, de siste årene iverksatt tiltak som på sikt skal bidra til å redusere omfanget av spesialundervisningen. Tiltakene er særlig rettet inn mot styrking av den ordinære tilpassede opplæringen. Fylkesmannen ser enda ikke store endringer i GSI-tallene. Vi får imidlertid flere henvendelser fra foreldre som er bekymret for skoletilbudet til sine barn når omfanget og innholdet i spesialundervisningen endres.

Fylkesmannen møter i ledermøtene for PP-tjenesten og bidrar bl.a. med informasjon om statlig utdanningspolitikk, regelverk og tiltak hos Fylkesmannen. Møtene gir også Fylkesmannen viktig informasjon om status og tiltak i de enkelte kommunene og i fylkeskommunen. I disse møtene deltar også Statped's representant i Aust-Agder. Det er jevnlig temamøter med representanter fra ABUP og HABU - der det utveksles informasjon og gjøres avtaler om samarbeid.

Fylkesmannen har hatt særlige møter med kommuner i Setesdalsregionene i forbindelse med endringer av det interkommunale samarbeidet i Setesdal PP-tjeneste. Bykle, Valle og Bygland har etablert et interkommunalt samarbeid om felles tjeneste, mens Evje og Hornnes og Iveland har sagt opp sin samarbeidsavtale med den interkommunale PP-tjenesten og orienterer seg mot et samarbeid med Vennesla kommune i Vest-Agder. Kommunale vedtak er fattet og de nye PP-tenstene er etablert fra 01.01.15.

Kommunene i østre del av fylket har etablert samarbeid de siste årene. Fra 01.01.2015 har også Gjerstad kommune et samarbeid om PP-tjenester med kommunene Risør, Tvedestrand og Vegårshei. Det er fortsatt svært små PP-tjenester i kommunene Åmli, Froland og Lillesand. PPT-tjenestene i Arendal, Grimstad og fylkeskommunen har noen flere ansatte, men er likevel små tjenester. Fylkesmannen mener det er grunn til bekymring over at kommunene ikke prioriterer flere ressurser til PPT.

Etter- og videreutdanning av PPT er omtalt under resultatområde 32.2.

Aust-Agder er nå blitt en del av den store sør-øst-regionen av Statped. Dette har førte til en mer fragmentert kontakt med Statped. Utdanningsdirektøren var i 2015 medlem i en ressursgruppe for Statped-regionen, men

gruppen er nå ikke lenger i funksjon. Vi har som nevnt over fått en kontaktperson for vårt fylke som deltar aktivt i ledermøter for PPT og i kommunemøtene. Fylkesmannen vurderer dette som positivt. Vi har også gjort avtaler om møte med leder av statped sør-øst på nyåret 2016 og ser frem til et tettere samarbeid med Statped.

Med bakgrunn i tilsyn, henvendelser og klagesaksbehandling, har Fylkesmannen fulgt opp med veiledning og informasjon om regelverket på området. Fylkesmannen erfarer at det er et kontinuerlig behov for veiledning om regelverket på spesialundervisningsområdet.

Fylkesmannen har i 2015 gjennomført et egeninitierte tilsyn med spesialundervisning.. I FNT er området ivaretatt gjennom tilsynene "Skolens forvaltningskompetanse" og "Skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen". Se resultatområde 31.1.

Aust-Agder har fortsatt relativt få klagesaker på spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp. Vi får imidlertid mange henvendelser og spørsmål knyttet til skoletilbudet til enkeltelever. Flere henvendelser gjelder oppfølging av enkeltvedtak. Disse henvendelsene følges opp ved at Fylkesmannen ber om en redegjørelse og vurderer så ytterligere oppfølging. Se resultatområde 31.2.

Barn og unge med sammensatte problemer - koordinering

Viser til omtalene i punktene over.

Fylkesmannen har henvendt seg til fylkeskommunen med ønske om å bli mer informert og involvert i satsingsområdet NY GIV. Det var liten kontakt i 2014. I 2015 har det vært gjennomført møter med utveksling av informasjon mellom fylkeskommunen og Fylkesmannen.

31.7 Tilskuddsforvaltning

Fylkesmannen har forvaltet de statlige tilskuddene etter retningslinjene fra sentralt hold.

Måloppnåelsen og kompetanse på tilskuddsforvaltningen vurderes som god. Det er utarbeidet interne retningslinjer på feltet som sikrer en hensiktsmessig gjennomføring av oppgavene. Disse sikrer god gjennomføring med tilskudd til leirskoleopplæring og tilskudd til grunnopplæring av barn og unge asylsøkere i mottak eller omsorgssentre. Det vises for øvrig til økonomirapporteringen og den særskilte tilskuddsrapporteringen for mer detaljert informasjon om søknadsrundene i 2015.

I tillegg til interne retningslinjer for forvaltningen av tilskuddene har Fylkesmannen laget rutiner for administrativ kontroll knyttet til saksbehandlingen. Alle søknader om tilskudd arkiveres i ePhorte. Til intern kontroll, saksbehandling og regnskapsføring har Fylkesmannen utarbeidet egne regneark. Det tas direkte kontakt med kommunene når dette er nødvendig.

Leirskoleopplæring

Fylkesmannen har kontrollert søknader fra kommunene opp mot elevlister og faktura for opphold. Vi har i tillegg kontrollert elevlister på individnivå, for å sjekke eventuell dobbeltføring og for å sikre riktig gruppestørrelse jf. gitte retningslinjer fra Utdanningsdirektoratet. Fylkesmannen har også i 2015 brukt mye tid på å informere og veilede om tilskuddsordningen for leirskoleopplæring. Kommunene synes nå å beherske søknadsprosedyren bedre. Når det gjelder prognoser for semestrene kan disse imidlertid være noe unøyaktige.

Grunnskoleopplæring av barn og unge asylsøkere i mottak eller omsorgssentre

Fylkesmannen har også på dette feltet brukt ressurser på veiledning i forbindelse med grunnskoleopplæring av barn og unge asylsøkere i mottak eller omsorgssentre (EMA). Saksfeltet er komplisert, og Fylkesmannen har i 2015 fått en rekke henvendelser i forbindelse med søknadsrundene. Det er vanskelig å foreta gode kontroller av søknaden på grunn av manglende lister fra Bufetat og lite informasjon på listene fra UDI. Til tross for et komplisert fagområde, har ikke Fylkesmannen avdekket alvorlige feil. Det har vært ekstra veiledning rundt endringene og de justerte retningslinjene i kap 225 post 64 " Tilskudd til opplæring av barn og unge som søker opphold i Norge". Endringene er blitt informert om til alle kommuner og fylkeskommunen. Det er stor usikkerhet i kommunene i rundt asylsituasjonen og tilskuddsordninger for målgruppen. Dette fører til at Fylkesmannen må bruke mere ressurser på området, både i forhold til intern koordinering i embete og avdelingen, men først og fremst

i forhold til henvendelser fra kommunene og mottak. Det kommer uklart frem i retningslinjene for tilskuddet hva som kan være grunnlag for beregning av 100 % opplæring for målgruppen 16-18 år, jf. søknadsskjemaet om avkortning. Etter det Fylkesmannen erfarer har kommunene lagt ulike tall til grunn i sin søknad om tilskudd til full opplæring. Fylkesmannen ser gjerne at Udir tydeliggjør dette i sin informasjon.

Svømmeopplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever

Fylkesmannen har utbetalt tilskudd til svømmeopplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever i tråd med oppdraget. Kommunene har vist stor interesse for tilskuddet, og har etterspurt tilskudd også for neste år. Fylkesmannen har i forbindelse med tilskuddet brukt anledningen til å understreke viktigheten av å lære nyankomne minoritetsspråklige barn, unge og voksne å svømme. Det er særlig viktig i vårt fylke med lang kystlinje, men også med mange innlandsvann. NRK Sørlandet skrev om saken, og denne ble fanget opp av representant for FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) som tok kontakt med Fylkesmannen. Vi informerte om satsingen i Aust-Agder og videreformidlet kontakt til en av kommunene som hadde meldt tilbake gode erfaringer med svømmeopplæringen. UNHCR brukte svømmeopplæringen i kommunen som et godt eksempel ikke bare for å forhindre drukninger, men også som et viktig ledd i integreringsarbeidet. I 2015 har 166 barn, unge og voksne nyankomne minoritetsspråklige deltatt på svømmeopplæring i Aust-Agder.

Landslinjer

Fylkesmannen kontrollerer søknadslistene om tilskudd til landslinjer fra fylkeskommunen to ganger årlig. Listene fra fylkeskommunen er gjennomgående korrekte, og kontrollarbeidet krever derfor relativt lite ressurser. Fylkesmannen mener at det ville være et stort framskritt om registrering, rapportering og kontroll av landslinjer kunne gjøres elektronisk og ikke som nå, på papirskjemaer.

Folkehøgskoler

Fylkesmannen foretar årlig en gjennomgang av innsendte regnskap og årsmelding fra folkehøgskolene. Fylkesmannen har god oversikt og samtidig god kontakt med ledelsen på folkehøgskolene gjennom tilsendt informasjon og telefonsamtaler. Vi har bedt om å få tilsendt dokumenter til styremøter og regnskapsrapporter når disse foreligger. Fylkesmannen har i 2015 ikke avdekket forhold som har krevd tiltak..

Fylkesmannen har relativt god kompetanse på området. En vurderer embetets måloppnåelse som god. Metodisk benytter Fylkesmannen veiledning og informasjon i møter med folkehøgskolene, samt utstrakt kontakt pr telefon og e-post. Aust-Agder har i dag tre folkehøgskoler og det er relativt oversiktlige forhold.

Samisk - Finsk

Fylkesmannen informerer kommunene om tilskuddsordningene.

Fylkesmannen vurderer at oppgavene er utført i henhold til oppdraget. Vi har god kompetanse på tilskuddsforvaltning.

Resultatområde 32 Oppgaver for økt kvalitet i barnehagen og grunnopplæringen

32.2 Kompetanseutvikling og rekruttering

32.2 Kompetanse for framtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering

«Strategi for kompetanse og rekruttering 2014-2020» begynner å bli implementert i barnehagesektoren i Aust-Agder. Barnehageeiere er godt kjent med strategiens mål og tiltak. De fleste kommunene utarbeider kompetanseplaner som innbefatter både kommunale og private barnehager. Kompetanseplanene lages med utgangspunkt i de nasjonale styringssignalene og lokale behov. De regionale barnehagenettverkene samarbeider om kompetansetiltak. Strategiens fire tematiske satsingsområder er førende for barnehagenes kompetanseutvikling og som legges til grunn ved tildeling av kompetansemidler.

Regionale rekrutteringsnettverk og fagsamlinger

Vi har i Aust-Agder valgt å beholde GLØD-nettverket og har i dette en god samarbeidspartner i rekrutteringsarbeidet. I dette nettverket er det kommunale- og private barnehageeiere (som også sitter i styret for PBL), representanter fra Fagforbundet, Utdanningsforbundet og Kommunenes sentralforbund, og en representant fra UH-sektoren. Vi har vektlagt geografisk spredning i nettverket i den forstand at deltakerne kommer fra ulike deler av fylket. Alle som sitter i nettverket er godt kjent med strategien og vi møtes jevnlig. Nettverket er hjelpelige med å spre informasjon og etterspørre deltakelse fra sektoren.

Det er i regi av GLØD-nettverket i Aust-Agder gjennomført en rekke tiltak i 2015 for økt rekruttering til barnehagelæreryrket: I samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder har vi hatt stand på Utdanningsmessen Kristiansand 19. – 20. januar og på rådgiverforum 17. – 18. september. Vår egen rekrutteringsfilm har blitt delt på sosiale medier, vist på storskjerm i Arendal sentrum og på informasjonsskjerm på flere videregående skoler. Filmen brukes også i sammenhenger hvor Fylkesmannen opptrer og det er naturlig å vise den. GLØD-nettverket har etablert et samarbeid med rådgivernetverket i fylket for jevnlig å kunne orientere rådgiverne ved de videregående skolene og ungdomsskolene om behovet for barnehagelærere og studietilbud som finnes. Vi har etablert en utplasseringsordning for ungdomsskolegutter i barnehagen. I denne sammenheng har vi samarbeidet tett med «Likestilling som regional kraft på Agder», og ser prosjektet i nær sammenheng med likestillingsarbeid. Barnehagene som deltar har fått tildelt GLØD-midler til dekning av lønnsutgiftene til ungdomsskoleguttene. Vi har arrangert to fagsamlinger i år hvor likestilling og rekruttering har vært sentrale temaer. Den ene samlingen ble arrangert i samarbeid med Likestillingscenteret på Hamar. Nettverket har nå besluttet å fortsette å arrangere to samlinger om dette temaet i året fremover. GLØD-nettverket har også tett samarbeid med Menn i barnehage i Aust-Agder. Rekrutteringsnettverket har opptrådt som pådriver i forhold til Universitetet i Agder når det gjelder deltidsutdanning og/eller desentraliserte studietilbud. Det er gledelig at UiA startet opp med arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning fra høsten 2015.

Kompetansehevingstiltak for assistenter og fagarbeidere

Fylkesmannen i Aust-Agder har hatt ekstra fokus på kompetansen til assistenter på sine samlinger med barnehagemyndighet. Ved å bruke tall fra Basil og SSB har vi synliggjort hvilke kommuner som har lav andel med fagarbeidere. Og vi har laget oversikter slik at hver kommune vet hvilke barnehager som deltar på de ulike kompetansetiltakene. På den måten kan de være pådrivere i rekrutteringsarbeidet.

Vi har frem til nå lyktes med å rekruttere deltakere til kompetansetiltakene for assistenter. Vi opplever at det er god interesse for tiltakene, og evalueringer fra deltakerne i etterkant har vært bra. For å spre informasjon om kompetansetiltakene har vi laget en liten «flyer» med informasjon om de tre kompetansetiltakene for assistenter. Vår egen brosjyre og magasinet med plakat fra direktoratet, bruker vi i fora der vi treffer folk fra sektoren.

Det er viktig at satsingen har preg av kontinuitet. Ved å tilby samme type kurs i flere år vil mange få mulighet til å delta. Alle assistentene i en barnehage kan ikke delta samtidig, men ved at tilbudet gjentas er det mulig å få til en rulling som forankres i kompetanseplaner.

Det som vi hører er et hinder for deltakelse, er økonomi. Barnehagen har ikke økonomi til å sette inn vikar når assistentene er på kurs. I 2015 har vi overført midler fra prosjekt 21020 til kommunene, og de har fått ansvar for å fordele midler til de barnehagene som har deltakere på grunnkurs eller arrangerer egne grunnkompetansekurs i tråd med strategien.

Praksiskandidattilbudet blir gitt på dagtid en dag i måneden med tilsammen 60 undervisningstimer. Det er lagt opp til oppgaveløsning og gruppearbeid mellom samlingene. En gjennomgang av eksamensresultatene fra i fjor viste at alle deltakerne bestod teoriprøven. Det er god oppslutning om opplæringen og tilbakemeldingene er gode på at det gis tilbud som dekker studie-, eksamensavgift og litteratur. For å sikre at assistenter på praksiskandidatordningen kommer «helt i havn» og får tatt fagprøven, ser vi at det bør være samarbeid med Fylkesmannen og opplæringskontoret i fylket. Det kan imidlertid virke som det er litt lite kapasitet i fylkeskommunen til å gjennomføre praksisprøven. Lærlinger i det ordinære utdanningsløpet blir prioritert, og det er lange ventelister for å gå opp til fagprøve.

For første gang siden ordningen tilbudet ble opprettet har vi problemer med rekruttering til Kompassstudiet. For 2015 midlene er det opprettet en felles klasse for Aust- og Vest-Agder. Det er få søkere til tilbudet som starter i april 2016.

Kompetanse for kvalitet. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014-2020 og lærerløftet inkl. stipendordningen

Fylkesmannen vurderer å ha god måloppnåelse på resultatområdet. Fylkesmannen har god kompetanse med kjennskap til både kommunal sektor og de ulike mulighetene innen kompetansesatsingen. Fylkesmannen har samarbeidet nært med KS, Universitetet i Agder, Utdanningsforbundet og Fylkesmannen i Vest-Agder. Dette kommer i tillegg til et nært samarbeid med kommunene og fylkeskommunen. Samarbeidet finner sted både i formelle samarbeidsfora, i nettverk og med enkeltaktører.

Fylkesmannen har informert kommunene, fylkeskommunen og de private skolene om nasjonale føringer slik de fremkommer i "Kompetanse for kvalitet. Strategi for etter- og videreutdanning av lærere" og i brev fra Utdanningsdirektoratet 01.02.2015. Fylkesmannen har fortløpende orientert skoleeiere om krav, kriterier og søknadsprosedyrer samt lokale tilpasninger i arbeidet med kompetanseutvikling. Kommunikasjonen har foregått på utdanningsmøtene, møter i kommunene og i fylkeskommunen, via epost, telefon og brev. Fylkesmannen har innhentet nødvendige bekreftelser på deltakelse og refusjonskrav og på denne bakgrunn utbetalt midler til skoleeiere.

Fylkesmannen har videre bidradd til regionalt samarbeid gjennom deltakelse Faggruppe Utdanning, et samarbeidsforum mellom kommunene og fylkeskommunene i begge Agderfylkene, Fylkesmannen, UIA og utdanningsforbundet. KS Agder har sekretariatsfunksjonen. Forumet bidrar til regional samordning og koordinering både i forhold til videreutdanning og andre kompetansehevingstiltak. Faggruppe Utdanning har et særlig fokus på å gjennomføre de tiltakene i Regionplan Agder som er rettet mot opplæring.

Lærersatsingen GNIST, et målrettet arbeid for å heve skolenes kvalitet gjennom å bedre lærernes kompetanse og bidra til god og stabil rekruttering til læreryrket, satsingen kalles Agdergnisten. Agdergnisten har hatt en egen sekretær i 20 prosent stilling. Agdergnisten ønsker å videreføre GNIST arbeidet, men har besluttet at dette best kan realiseres gjennom arbeidet i Faggruppe utdanning fra 2016. KS har hatt koordineringsansvaret i Aust- og Vest-Agder.

Når det gjelder ordningen med videreutdanning av lærere, jf. strategien "Kompetanse for kvalitet", har Fylkesmannen med god hjelp fra Utdanningsforbundet i Aust-Agder og KS, fokusert på skoleeierens ansvar og de mulighetene de ekstra midlene gir. Fylkesmannen har motivert til deltakelse og informert om statlige kompetanseutviklingstiltak, bl.a. Kompetanse for kvalitet og stipendordning for lærere. Kommunenes evne til å finansiere den økonomiske egenandelen, er blitt sterkere etter at prosentsatsene ble endret. Det er likevel en stor utfordring for kommunene å skaffe kompetente vikarer for lærere som tar videreutdanning. Fylkesmannen ser også at i noen av de små kommunene blir markedet «mettet» etter hvert som satsingen nå har pågått en stund. Dette gir Fylkesmannen en utfordring i arbeidet vårt for å motivere skoleeierne til å ta ordningen i bruk. Derfor er det gledelig at det i Aust-Agder er 137 som tar videreutdanning i 2015/2016, det er 23 flere enn året før.

Fylkesmannen registrerer at kommunene og de private skolene er bevisste på hva slags kompetanse det er behov for i deres virksomhet og prioriterer søknader fra lærere på denne bakgrunn. Rapportering for ordningen med videreutdanning er fulgt opp med informasjon og veiledning.

Fylkesmannen har informert skoleeiere om Matematikk MOOC og kartlagt hvilke skoler som ønsket å delta med flere lærere. Kartleggingen ble gjort rede for i eget svar til Utdanningsdirektoratet innen fristen 15. januar 2015.

Ungdomstrinn i utvikling 2013 - 2017

Fylkesmannen har motivert for deltakelse i skolebasert kompetanseutvikling. I Aust-Agder deltok Risør, Tvedestrand, Froland, Lillesand, Iveland og Bygland i pulje 1, mens Arendal og Vegårshei deltar i pulje 2. I samarbeid med Agdergnisten og de to utviklingsveilederne i fylket, ble Bykle, Valle, Grimstad og Åmli plukket ut til å delta i pulje 3.

Fylkesmannen har også gått inn for utvelgelsen av Birkenes, Evje- og Hornes, Gjerstad og to friskoler for deltakelse i pulje 4. Informasjon om satsingen *Ungdomstrinn i utvikling* har blitt gitt til skoleeiere i fylket via brev, epost og i møter. Midler til ressurslærere i pulje 3 har blitt utbetalt etter instruks fra Utdanningsdirektoratet i brev av 09.02.2015. Midlene ble utbetalt etter at Fylkesmannen hadde innhentet opplysninger om antall ressurslærer og organiseringen av dem i hver kommune slik at midler til reiseutgifter kunne fordeles på en hensiktsmessig måte. Fylkesmannen har også utbetalt midler til de to kommunene som har arbeidsgiveransvar for de to utviklingsveilederne i fylket. Sammenfattet sluttrapporter fra deltakere i pulje 1 ble sendt Utdanningsdirektoratet i september 2015.

Fylkesmannen samarbeider med utviklingsveilederne. Informasjon utveksles og Fylkesmannen har også deltatt på noen av de regionale nettverkssamlingene.

Veilederkorpset

Fylkesmannen i Aust - Agder har vært aktiv på samlinger sentralt om Veilederkorpsset (VK16). Fylkesmannen har fulgt opp oppdraget ved rekruttere til ny runde til veilederkorpsset (VK16). Det ble foretatt en omfattende analysevurdering basert på læringsresultater og elevenes læringsmiljø i en kommune. Tvedestrand kommune er deltager i VK16. Det har vært en samling på Lillestrøm i desember 2015. Fylkesmannen deltok der, sammen med kommunenivået og rektorer fra samtlige skoler.

Vurdering for læring

Fylkesmannen har invitert og meldt inn kommunale og private skoleeiere som ikke tidligere har deltatt i Vurdering for læring, til deltakelse i pulje 6 av satsingen. Det er gledelig at de to kommunene som enda ikke hadde deltatt i satsingen kom med i pulje 6.

For pulje 7 er fristen for utvelgelse satt til 12.02. 2016. Alle kommuner i Aust-Agder har nå vært med i en pulje, men ikke alle private skoler. Fylkesmannen har oppfordret disse til å søke om deltakelse i pulje 7.

Fylkesmannen har deltatt på flere av samlingene for pulje 5 og på oppstartsamling for pulje 6. Det er vårt ønske å følge satsingen tett. Fylkesmannen har også tilrettelagt for skoleeiernettverk, bistått i å finne frem til ressurspersoner og utbetalt midler til deltakende skoleeiere etter direktoratets føringer. Skoleeiernes planer i pulje 6 ble levert innen fristen og er blitt gjennomgått av Fylkesmannen. Videre har vi sendt sammenfattet underveisrapport for deltakere i pulje 5

Bedre læringsmiljø 2009 - 2014 og Læringsmiljøprosjektet

“Bedre læringsmiljø” som ressurs i arbeidet med læringsmiljø er det informert om på våre utdanningsmøter og på Fylkesmannen i Aust-Agder sine hjemmesider.

Ved forespørsler veileder og bidrar Fylkesmannen mer aktivt den enkelte kommune. “Bedre læringsmiljø” som ressurs i arbeidet med læringsmiljø er det informert om på våre utdanningsmøter og på Fylkesmannen i Aust-Agder sine hjemmesider. Fylkesmannen har også fulgt opp kommuner, som har scoret lavt på mestrings- og trivselsindikatorerne i Elevundersøkelsen, og rådet disse kommunene til å ta i bruk “Bedre læringsmiljø”. Det er skrevet brev til alle kommunene som har skoler med høye tall over flere år, der vi har bedt om en redegjørelse for hvordan skoleeier følger opp disse skolene. Tilbakemeldingene fra kommunene er vurdert og fulgt opp av Fylkesmannen, bl.a. med tilsyn. Det er også skrevet et generelt brev til alle kommuner.

I forbindelse med tilsyn etter Opplk kap 9a er det gitt omfattende informasjon om "Bedre læringsmiljø". Se 31.1.

Våren 2014 informerte Fylkesmannen alle kommunene og fylkeskommunen om mulighet til å søke om prosjektmidler til å arbeide med skolemiljøet/læringsmiljøet. En forutsetning var bl.a. at PPT deltok. Vi fikk 10 søknader. Fylkesmannen sendte en prioritert oversikt over søknadene til Udir, som tildelte midlene. I Aust-Agder fikk Åmli kommune prosjektmidler. Prosjektet er i gang, og Åmli har i 2015 rapportert til Utdanningsdirektoratet.

Fylkesmannen fikk også i oppdrag å oppfordre kommuner til å søke om å delta i Læringsmiljøprosjektet - pulje 2. Froland kommune ble valgt ut til å delta med Froland skole. PPT deltar i prosjektet. Fylkesmannen har i 2015 fulgt opp kommunen og deltatt på møter og tiltak i Froland og på nasjonale samlinger i regi av Udir.

Fylkesmannen har høsten 2015 startet arbeidet med å motivere og velge ut en kommune som skal delta i pulje 3. Dette arbeidet er videreført i 2016, og frist for å melde fra til Udir er 15.02.2016. Fylkesmannen arbeider også med ulike strategier for å følge opp andre kommuner med vedvarende høye mobbetall.

Aust-Agder har to kommuner - Tvedestrand og Birkenes - som deltar i prosjektet "Skolen som arena for psykisk helse". Dette prosjektet ledes av Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet. Fylkesmannen har i noen grad deltatt på sentrale samlinger, men har ikke et særlig ansvar for å følge opp dette prosjektet. Prosjektet er nå koplet til en tilsvarende satsing for fylkeskommunen. Fylkesmannen har fått informasjon fra fylkeskommunen, men er heller ikke her involvert.

I mai hadde vi et felles fagmøte for barnehage- og skolefaglig ansvarlige i kommunene. Tema var arbeid med ny læreplan og begrepet læringsmiljø i barnehagen. I samarbeid med Foreldreutvalget for barnehager ble prosjektet "Hele barnet, hele løpet: Mobbing i barnehagen" presentert. Det er informert om rapporten fra prosjektet. Fylkesmannen har også formidlet informasjon om rapporten fra Læringsmiljøsentret ved UIS : "På leit etter læringsmiljøet i barnehagen". Det deltok 15 representanter fra Aust-Agder på Udirs regionale samling om Barnehagens læringsmiljø i Stavanger i januar 2015. Tema læringsmiljø blir fulgt opp i 2015 med fokus på de fire kjerneområdene: Pedagogisk ledelse, organisasjon og ledelse, samarbeid barnehage- hjem og relasjoner.

Strategi for etter- og videreutdanning av ansatte i PPT 2012-2015

Fylkesmannen har i møter og brev informert kommunene og fylkeskommunen om "Strategi for etter- og videreutdanning for tilsatte i PP-tenesta».

Det er informert om søknadsprosedyrer etc. for etterutdanningen i 2015. Fylkesmannen vurderer at god måloppnåelse på dette feltet er avhengig av nært og godt samarbeid med alle parter med ansvar for utdanningsområdet. Tett og god koordinering av alle tiltak og satsinger som felles aktiviteter mot en helhetlig strategi er avgjørende for god effekt. Fylkesmannen søker å bidra til en slik felles forståelse. Aust-Agder fikk også i 2015 tildelt svært begrensede midler til etterutdanning. De fleste kommunene og fylkeskommunen ble derfor enige om å søke om felles tiltak også i 2015. Fylkesmannen har tildelt midlene i 2015, samordnet rapporteringen fra 2014 og fulgt opp tiltakene.

Fylkesmannen har også informert og fulgt opp strategien for videreutdanning. Det var i Aust-Agder få søkere til dette tilbudet. Fylkesmannen har administrert ordningen slik vi er pålagt. Oppdraget er gjennomført.

Veiledning av nyutdannede barnehagelærere og lærere

Mentor A, veiledning av nyutdannede lærere/barnehagelærere og mentorutdannelse, er nå etablert som faste tilbud ved Universitetet i Agder. Fylkesmannen informerer sektoren om programmet og oppfordrer til å bruke dette. Det har vært begrenset interesse for tilbudet.

Høringskonferanse

Fylkesmannen bisto Kunnskapsdepartementet i å arrangere høringskonferanse for NOU2015:2 «Å høre til». Konferansen fant sted i Arendal 19. mai 2015. Kommuner, fylkeskommunen, skoler, barnehager og organisasjoner i fylket var godt på denne samlingen.

Lokalt arbeid med læreplaner: valgfagene

Fylkesmannen har i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder og Universitetet i Agder (UiA) utviklet og tilbudt etterutdanning for lærere i valgfagene på ungdomstrinnet. Etterutdanningstilbudet har rettet seg mot deltakere i begge Agderfylkene og årets kurs ble avholdt i september. Utviklingsarbeidet videreføres i 2016. Fylkesmannen og UIA anser en kompetanseutvikling på valgfagene som nødvendig for å kunne lykkes i implementeringen. Valgfagskursene ser vi også i sammenheng med satsingen «Ungdomstrinn i utvikling» og behovet for å gjøre ungdomstrinnet mer praktisk og variert.

GNIST

Samarbeidet i GNIST har fortsatt i 2015. KS har fortsatt den koordinerende funksjonen og GNIST satsingen er felles for begge Agderfylkene. Det er tilsatt prosjektmedarbeider i 20 % stilling. Det er et svært godt samarbeid i GNIST med Universitetet i Agder, KS, utdanningsforbundet, kommunene og fylkesmannen. GNIST vurderes som en viktig samarbeidsarena. GNIST arbeidet vil i 2016 videreføres i Faggruppe Utdanning. Årsaken til dette er at det i hovedsak er de samme aktørene som møtes. Vi vurderer det som positivt at også fylkeskommunen da blir en del av GNIST samarbeidet igjen. Mandatet for Faggruppe Utdanning er utvidet for å inkludere GNIST oppgavene.

Forskningsprosjektet Lærende regioner

Samtlige kommuner deltok i prosjektet "Lærende regioner". Dette har vært et felles forskningsprosjekt mellom fylkene Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag, Oppland og Aust-Agder. Universitet og høyskolene fra de samme fylkene utarbeidet prosjektskissen og prosjektet ble finansiert via PRAKUT. KS-Agder og Utdanningsforbundet har også vært sentrale i utformingen av dette prosjektet. Målet for prosjektet var å finne ut om, og i hvilken grad, regionale forskjeller påvirker læringsutbytte. Denne kunnskapen skulle i neste rekke nyttes for å øke læringsutbytte i de fylkene som har svake resultater i grunnleggende ferdigheter, og brukes for å forsterke de grunnleggende ferdighetene i fylker med god måloppnåelse. Funn har blitt presentert på ulike samlinger, både fellessamlinger i Oslo og fylkesvise samlinger. Fylkesmannen har koordinert styringsgruppa for Lærende regioner i Aust-Agder, organisert fylkesvise samlinger, koordinert og i stor grad finansiert deltakelse på fellessamlinger samt innhentet og samordnet informasjon som igjen har blitt videreformidlet til sentral styringsgruppe. Fylkesmannen har også bistått forskere i innhenting av data fra skolesektoren. Prosjektet ble avsluttet våren 2015 med bokutgivelse og en sluttkonferanse der Fylkesmannen bisto i organiseringen. Funnene fra prosjektene vil det bli arbeidet videre med.

Sensorskolering, jf. resultatområde 31.5

Fylkesmannen oppnevnte 48 sensorer i engelsk etter 1. mars 2015. Det ble fra fylkesmannens side holdt god kontakt med sensorene både før, under og etter gjennomført eksamen. Sensorskolering med 48 sensorer i engelsk ble avholdt på Universitetet i Agder i juni 2015. Representant fra Udir Helle Gulestøl, stilte med siste nytt om vurdering. To utvalgte oppmenn i engelsk gjennomførte opplæring av sensorene på en lærerik og god måte. Vi har et godt samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder og Rogaland når det gjelder utveksling av erfaringer og fordeling av sensorer. Vi opplever at vi har høy kvalitet på arbeidet vi gjør både før, under og etter eksamen. Fylkesmannen påser at skolene holder frister og utøver eksamen etter gjeldende regelverk. Hovedsakelig har vi en målsetning om at barnets beste skal gjelde og vi strekker oss langt for å ta kontakt med skoler eller enkeltpersoner dersom noe ser ut til å kunne løses i elevens favør.

Svømmeopplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever

Fylkesmannen har utbetalt tilskudd til svømmeopplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever i tråd med oppdraget. Kommunene har vist stor interesse for tilskuddet, og har etterpurt tilskudd også for neste år. Fylkesmannen har i forbindelse med tilskuddet brukt anledningen til å understreke viktigheten av å lære nyankomne minoritetsspråklige barn, unge og voksne å svømme. Det er særlig viktig i vårt fylke med lang kystlinje, men også med mange innlandsvann. NRK Sørlandet skrev om saken, og denne ble fanget opp av representant for FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) som tok kontakt med Fylkesmannen. Vi informerte om satsingen i Aust-Agder og videreformidlet kontakt til en av kommunene som hadde meldt tilbake gode erfaringer med svømmeopplæringen. UNHCR brukte svømmeopplæringen i kommunen som et godt eksempel ikke bare for å forhindre drukninger, men også som et viktig ledd i integreringsarbeidet. I 2015 har 166 barn, unge og voksne nyankomne minoritetsspråklige deltatt på svømmeopplæring i Aust-Agder.

Kompetanse for mangfold

Aust-Agder skal i gang med satsingen Kompetanse for Mangfold (KfM) fra 2016. Høsten 2015 startet forberedelsene til denne satsingen. Vi har deltatt på møter med Udir og med UiA som skal stå for det faglige innholdet. Vi har informert om KfM på Utdanningsmøte med skolefaglige, og invitert kommuner og fylkeskommunen med på Udirs oppstartsamling.

Regelverk i praksis

Fylkesmannen deltar i pulje 2 Regelverk i praksis - Den praktiske skole- og skoleeierhverdagen sammen med representanter fra Evje og Hornes kommune og Aust-Agder fylkeskommune. Vi har hatt første samling i Bergen med tema elevenes sitt skolemiljø. I tillegg deltar representanter fra Fylkesmannen på samlingene som holdes separat. Tema fra Regelverk i praksis blir gjennomgått internt og brukt i relevante oppgaver og oppdrag vi har ansvar for. Vi vurderer satsingen som god og ser frem til den videre utviklingen av tilbudet.

Vurdering

Arbeidet med kompetanseutvikling krever kontinuerlig motivasjon, veiledning og oppfølging og vår strategi er å være nær, og yte god service til de vi skal betjene. Fylkesmannen vurderer at god måloppnåelse på dette feltet er avhengig av et tett og godt samarbeid med samarbeidspartene. Fylkesmannen vil forsterke dette i det videre arbeidet. Fylkesmannen har god kompetanse på området kompetanseutvikling. Vi anser ressursene som tilstrekkelige for å utføre oppdraget og vi anser oppdraget som utført i henhold til resultatkrav.

32.6 Urfolk og nasjonale minoriteter

Fylkesmannen har informert om kommunenes ansvar for å tilrettelegge for at samiske barn utvikler sitt språk og sin kultur. Vi har også formidlet temahefte om samisk kultur i barnehagen og vi er kjent med at flere barnehager fokuserer på samisk kultur.

Fylkesmannen har videre fulgt opp at skoleeier tilbyr samisk opplæring til de som har rett til slik opplæring.

Aust-Agder er et fylke med svært berenset samisk befolkning. Dette fører til at kommunene i begrenset grad opparbeider seg kunnskap på området. Betydningen av informasjon og veiledning er derfor stor. Fylkesmannen

Opparbeider seg kunnskap på området. Betydningen av informasjon og veiledning er derfor stor. Fylkesmannen har tilsvarende begrenset kompetanse på området, men innformere og veileder om kommunenes plikter i forhold til barnehage og opplæringslov.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
31.1 Tilsyn	kr 2 406 184,51	kr 18 497,03
31.9 Andre forvaltn.oppg. - barnehagen og grunnsopplæring (rest 31)	kr 1 543 949,22	kr 987 751,05
Økt kvalitet i barnehage og grunnsopplæringen	kr 1 701 192,69	kr 315 472,59
36 Landsdekkende oppgaver KD	kr 0,00	kr 0,00
Sum:	kr 5 651 326,00	kr 1 321 720,00

Landbruks- og matdepartementet

Resultatområde 21 Matsikkerhet

21.1 Økt matproduksjon og trygg mat

Beskriv kort sentrale utviklingstrekk og drivkrefter i utviklingen av jordbruket

I Aust-Agder ser det ut til å være en svak optimisme i jordbruket. Aktiviteten på investeringssiden er stor.

I 2015 søkte 680 foretak om produksjonstilskudd, mot 683 i 2014. Antallet har vært ganske stabilt siden 2011. Jordbruksareal i søknader om produksjonstilskudd var 112 167 dekar i 2015 mot 111 077 dekar i 2014. Arealet gikk svakt nedover til 2013, men er nå tilbake på 2006-nivå.

Aust-Agder har høyest leiejordsprosent i landet med om lag 60 %. På 89 % av jordbruksarealet dyrkes grovfôr og på 7 % korn. Vekstgruppene potet, grønnsaker og frukt og bær dekker bare 4 % av arealet, men har likevel stor økonomisk betydning. I Arendal, Grimstad, Lillesand og Birkenes finner vi jordbruksarealer som egner seg til tidligproduksjon av grønnsaker, poteter og bær. Særlig drar dyktige bønder nytte av markedssituasjonen for tidlig ferskpotet, og produksjonen gir god avkastning.

Aust-Agder er et lite husdyrfylke, men indre strøk er svært godt egnet til sau med sine heiebeiter. Om lag 2/3 av beiteressursene i Aust-Agder er utnyttet. Antallet sau, melkeku og andre storfe gikk nedover fram til rundt 2011. Deretter har nedgangen stoppet opp, og sauetallet har økt noe igjen. Antallet ammeku har økt jevnt de siste årene. Fylket har få produsenter innen kraftfôrkrevende produksjoner, men produksjonen er betydelig i mengde kjøtt og egg. Produksjonen har svingt noe, men den langsiktige trenden har vært stabil produksjon. I og med fylket har lav husdyrtetthet, har vi spredearealer til at vi kan ekspandere innen husdyr.

Beskriv kort fylkesmannens arbeid for å nå målene om økt og trygg matproduksjon og økt matmangfold.

Sentrale politiske føringer ber om økt norsk matproduksjon. I Aust-Agder er det små endringer fra år til år med hensyn til areal i drift og fordeling av produksjoner.

Aktivt jordvern, god infrastruktur, og aktive og kompetente bønder er viktig for å nå målene om økt matproduksjon og økt matmangfold.

Gode fagmiljøer og nettverk bidrar til utvikling av ulike samarbeidsformer og er en viktig læringsarena. Økt kompetanse er et av virkemidlene for å nå målet om økt matproduksjon.

Fylkesmannen inviterer hver høst til kontaktmøte mellom regional offentlig forvaltning og organisasjonene som driver rådgiving innen jordbruk. Målet med møtet er gjensidig informasjon og å vurdere om det er problemstillinger vi kan sette inn felles tiltak på

Nettverk og samarbeid er to viktige faktorer for suksess. En annen faktor er tilgang til god og riktig kompetanse.

Fylkesmannen støtter Sørlandssamlingen som arrangeres av samvirkeorganisasjonene i samarbeid med Norsk landbruksrådgiving Agder. Sørlandssamlingen er både en nettverkssamling og fagsamling for bønder. Sørlandssamlingen har også klart å bli et møtested for unge bønder, noe som vi syns er svært positivt. Sørlandsamlingen i 2015 samler 310 deltakere hvorav 57 var unge bønder.

Prosjekter

Fylkesmannen har vært pådriver og gitt økonomisk støtte til flere prosjekter som har som mål å øke matproduksjonen og matmangfoldet i Aust-Agder.

Landbruksprosjekt i Setesdal 2011–2014, grovførbasert kjøttproduksjon hadde som mål å øke dagens produksjon på kjøtt med 10 % i løpet av 3 år og å bidra til ulike samarbeidstiltak.

Prosjektet *Økt grovførbasert storfekjøttproduksjon i Aust-Agder* har som mål å øke kjøttproduksjonen i det grovførbaserte storfeholdet ved å optimalisere grovfôravlingene bedre utnytting av inn- og utmarksbeiter.

Prosjektet *Ny giv i saueholdet* har som mål å bedre lønnsomheten og øke produksjonen og kvaliteten i saueholdet i Aust-Agder

Vi har støttet flere frukt- og bærprosjekter. Et prosjekt har som mål å øke frukt- og bærproduksjonen enten ved ny etablering eller ved å utvide arealet hos de som alt dyrker frukt og bær. Vi har og støttet prosjekt som har som mål å øke kvaliteten på jordbær og frostsikring i moreller.

Prosjektet *Økt grønnsaksproduksjon* har som mål å øke grønnsaksproduksjonen i Aust-Agder, med vekt på god kvalitet og lønnsomhet.

I tillegg til prosjektene som er nevnt kommer andre mindre prosjekter og prosjekter med mer indirekte virkning på matproduksjonen

Arbeidet med bynært landbruk kan vise seg å være en faktor for å sette fokus på viktigheten av å ta vare på matjord. Det handler om å skape allianser med bybefolkningen. Vi har i 2015 i samarbeid med Vest-Agder sett på muligheten til å etablere andelslandbruk i vårt fylke.

Lokalmat

Etterspørselen til og omsetning av lokalmat er i sterk vekst. Markedet for lokalmat vokste tre ganger raskere enn resten av dagligvarebransjen. Det er med andre ord behov for både økt volum og flere produsenter for å dekke etterspørselen.

Produksjonsvolumet øker noe i fylket, men det er få nye produsenter. Flere av våre produsenter ønsker ikke å selge sine produkter gjennom butikkjeden, men ønsker å selge fra eget utsalg, Bondens Marked og til hotell- og restaurantbransjen i eget område. Vi ser at for mange er det et stort sprang å ta når det må ansettes folk for å øke produksjonen.

Lokalmat Agder prosjektet ble avsluttet i 2015, prosjektet hadde som mål å øke verdiskaping og mangfold innen lokalmat og matspesialiteter fra landbrukssektoren på Agder. Prosjektet har vært med på å synliggjøre og å øke tilgjengeligheten av lokalmat og matspesialiteter.

Det er flere nettverk for lokalmatprodusentene i Aust-Agder, Agder matforum, Regional Matkultur Agder Telemark SA, Smaken av Setesdal og Bondens Marked. Fylkesmannen har invitert nettverkene til møte for å få innspill til satsingsområder for lokalmat.

Fylkesmannen i Aust-Agder har et styremedlem i Kompetansenavet Sør. Målet for arbeidet til kompetansenavet har vært å øke andel bedrifter innen lokalmat med særpreg i regionen. I Aust-Agder er det ca. 10 bedrifter som har benyttet seg av tilbud fra kompetansenavet.

Deltaking på Grüne Woche i Berlin 2016

Agder fikk i 2015 tilbud om å delta på Grüne Woche (IGW) i Berlin 2016. Innovasjon Norge Agder har prosjektledelsen. Vi har deltatt aktiv i prosjektstyret. Vi har også vært medfinansierer av prosjektet.

Vi fikk i 2015 flere medieoppslag om lokalmatprodusenter som deltok i Berlin. I løpet av prosjektet har flere lokalmatprodusenter fått vist fram sine produkter til noen hoteller og spisesteder på Agder.

Beskriv kort hvordan samarbeidet med regionale aktører og Mattilsynet fungerer.

I Aust-Agder har vi i mange år hatt tett samarbeid og god rollefordeling mellom de regionale partnerne. Fylkeskommunen, Innovasjon Norge og Fylkesmannen sammen innen områdene entreprenørskap, reiseliv og mat.

Fylkesmannen arbeider tett sammen med Innovasjon Norge (IN), Agderkontoret. Vi har en rekke fellesprosjekter mellom IN, fylkesmennene og fylkeskommunene i begge Agderfylkene. Landbruksavdelingen deltar som observatør i IN sine styremøter. Dette gjør at Fylkesmannen er godt kjent med saker og prosjekter som det innvilges midler til gjennom IN.

Beskriv kort hvordan tilgangen på tjenester fra dyrehelsepersonell er i fylket.

Tilgangen på dyrehelsepersonell i fylket anses som tilfredsstillende. Aust-Agder er delt inn i tre vakt-distrikt. En kommune innenfor hvert vakt-distrikt har påtatt seg å administrere samarbeidet. Tilskuddet til kommunale veterinærtjenester er fordelt og utbetalt til de kommunene som har påtatt seg administrasjon av ordningen. Stimuleringstilskuddet for 2015 ble fordelt til de fem kommunene i Setesdal. Tilskuddet er benyttet som driftstilskudd til to kommunale veterinærer, en i nedre del og en i øvre del. Setesdal er tynt befolket og har store avstander. Selv om det er en del husdyr i området er det allikevel et næringssvakt område. Vi anser derfor stimuleringstilskuddet som viktig for å kunne opprettholde et tilfredsstillende veterinærtilbud.

Resultatområde 22 Landbruk over hele landet

22.1 Bruk av landbruksarealer

Beskriv utviklingen i beitebruk og utarbeid statistikk over bruk av beiteareal og tapsutvikling.

Ser vi på utviklingen fra 1970 til 2010, ser vi at antall dyr som var med organisert beitebruk økte fram til 2000. Etter det har antall dyr sunket dramatisk. Samtidig har tapsprosenten økt.

Ser vi på utviklingen de siste 10 åra, ser vi at trenden med færre dyr forsetter og at tapsprosent fortsatt stiger, men ikke så dramatisk. I 2015 ser vi en økning i dyretallet og en minskning i tap %.

Antall sau på utmarksbeite var høyest i perioden 1985–1990. Det var mer enn en halvering av tall dyr fra 2000 til 2013. Samtidig har andelen tapt sau på beite økt fra underkant av 5 % til vel 8 %. I 2015 er taps% sunket til 5,8.

I Aust-Agder har nå 14 aktive beitelag med i alt vel 5000 sau. I tillegg er det ca. 1000 sau fra Aust-Agder på beite i Vest-Agder og Telemark. Dette gir vel 53 % av all voksen sau i fylket med i organisert beitebruk. I tillegg finner vi vel 9000 sau fra Rogaland på beite i Setesdalsheiene.

Det er nå områder med lite beitedyr i heiene både i fjellregionen og i lavere heiområder. Flere større utbygginger til sau i Setesdal vil gi bedre utnyttning av beiteressursene igjen i løpet av 2016.

Tapstalla fra beitelaga viser at 2015 var et ganske godt år i forhold til tap av dyr. Det var gjennomsnittlig tap på 5,84 % i 2015 mot 6,39 % i 2014. De største tapene finner vi i områder med mye gaupe. Ulven gjorde ikke så stor skade i Aust-Agder i 2015 som de foregående åra.

Rapporter på omfang av samfinansiering med midler til forebyggende tiltak mot rovviltskader over Klima- og miljødepartementets budsjett

Det er bevilget tilskudd til radiobjeller både fra «Tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltskader» og fra «Tilskudd til tiltak i beiteområder»

Tilskuddene er bevilget til Aust-Agder Radiobjellelag. Laget har tatt på seg å fordele de 119 bjellene som nå er til disposisjon for alle saueiere i fylket. De har pekt ut en driftsleder som står for vedlikehold av bjellene og support. Bjellene leies ut for kr 250 pr. stk. (inkl. abonnement). Laget melder om stor interesse for tiltaket og søker nå begge tilskuddsordningene om midler til flere bjeller.

Beskriv utfordringer i arbeidet med å ivareta landbrukets interesser i det regionale kartsamarbeidet, og utfordringer knyttet til kommunenes arbeid med ajourføring av arealressurskart (AR5).

Fylkesmannen har deltatt på møter i felles geodatautvalg for Aust-Agder og Vest-Agder, og utvalg for basis geodata og plan- og temadata.

Hos Fylkesmannen i Aust-Agder brukes datasett og WMS tjenester fra Geovekst og Norge Digitalt daglig. Bruken skjer både i vår kartinnsynsløsning Oslofjord-GIS og gjennom produksjon av ulike kart til fagavdelingene. Verdien av gode og oppdaterte kart i innsynsløsninger er svært stor. Dette gjelder også for bruk av ortofoto i innsynsløsninger. I saksbehandling er dette viktige verktøy og brukes i stor utstrekning i fagavdelinger hos Fylkesmannen.

Kommunene er beviste på viktigheten av å ha gode og oppdaterte arealressurskart (FKB-AR5). Vi ser allikevel at det i en del tilfeller ikke er gode nok rutiner i kommunene for ajourhold av AR5 og at det kan gå lang tid mellom innsending av oppdaterte kartbaser til kartverk og Nibio. Vi ser at det er varierende hvor god samhandling det er mellom landbruk og kartansvarlig i noen kommuner og at det trengs en tydeliggjøring av ansvar og oppgaver knyttet til ajourhold av AR5.

Tapsstatistikk sau på utmarksbeite

Embeter	Antall sau sluppet (innen organisert beitebruk)		% tilslutning til org. beitebruk i fylket	Tapsprosent		Total tapsprosent	
	Sau	Lam		Sau	Lam	2015	2014
FMAA	5261	8864	53	3,38	7,3	5,84	6,39
Sum	5261	8864	53	0	0	0	

22.2 Eiendomspolitikk

Fylkesmannens arbeid med saker innen eiendomslovgivningen

Fylkesmannen har i 2015 behandlet 15 jordlovssaker, hvorav 8 som førsteinstans, og 7 konsesjonssaker, alle som førsteinstans. Vi har overprøvd kommunens vedtak i en delingssak. Også i år har vi hatt god dialog/veiledning med de landbruksfaglige ansatte i kommunene om praktisering av landbrukets særlover. Ved behov har Fylkesmannen deltatt på samlinger/kurs rettet mot kommunens ansatte og/eller folkevalgte.

22.3 Forvaltning av inntekts- og velferdspolitiske tiltak og kontroll

Gi en oversikt over erfaringer knyttet til fylkesmannens og kommunenes forvaltning av inntekts- og velferdspolitiske tiltak.

Etter våre erfaringer er den kommunale forvaltningen av virkemidler og regelverk innenfor landbruket god. Mange kommuner har kompetente medarbeidere med lang erfaring og god lokalkjennskap. Men oftest er all forvaltning innenfor området er tillagt en medarbeider. Dette fører at den kommunale landbruksforvaltningen er sårbar ved eksempelvis sykdom og personalendring. Flere kommuner har valgt å samarbeide om landbruksforvaltningen, og i 2015 kom et nytt slikt samarbeid i stand mellom Lillesand og Birkenes.

I august arrangerte fylkesmennene dagssamlinger for kommunene i Aust-Agder og Vest-Agder med informasjon om nytt innen tilskuddsordningene i jordbruket. Dette ble godt mottatt av kommunene. Største delen av tida brukte vi på avløsning ved sykdom, avløsning ved ferie og fritid og produksjonstilskudd. Landbruksdirektoratet deltok.

I augustomgangen 2015 kom det endringer i forvaltningen av produksjonstilskudd ved at det faste trekket for

manglende miljøplan falt ut med miljøplan. Dette ble erstattet med at kommunene skal skjønnsmessig fastsette en avkorting for manglende gjødslingsplan eller plantevernjournal, med 20 % avkorting av AK-tilskuddet som norm. Dette har ført til noe merarbeid for kommuner og Fylkesmannen.

Ellers i produksjonstilskudd ser vi at sakene med *oppstart og utvidelse av grovførbasert husdyr-/grovførproduksjon for salg* er noe kompliserte for kommunene å håndtere, blant annet fordi de er borti få saker. Dessuten er søkerne lite kjent med saksgangen.

Antallet søknader om tilskudd til avløsning ved sykdom mv. er på omtrent samme nivå som tidligere år. I løpet av 2015 har denne ordningen vært gjennom store endringer med bl.a. ny forskrift, nye rundskriv, nytt søknadsskjema og saksbehandlerblankett samt innstramning av dispensasjonspraksis. Nytt saksbehandlerblankett har blitt tatt i bruk av alle kommuner og ser ut til å være et nyttig verktøy i saksbehandlingen. Ordningen håndteres gjennom et lite fleksibelt system, Saturn og medfører en del resurser i forvaltningen. Betydningen av ordningen er svært stor for de foretak som er berettiget for tilskudd. Den er et viktig sikkerhetsnett.

Gi en oversikt over omfang av gjennomførte kontroller og oppfølging av eventuelle avvik i eget skjema, og gi en vurdering av kontrollresultatene.

Vi anslår ressursinnsatsen knyttet til kontrolloppgavene i 2015 til å være 0,4 årsverk. Kontrolltemaet, bestående av to personer, har utført forvaltningskontrollene. Vi har nå foretatt to runder med forvaltningskontroll i fylkets kommuner. Siden starten har vi fulgt samme mal for kontroll, med noen justeringer. Vi har fulgt et opplegg hvor vi har valgt å se på et bredt utplukk av de tilskuddsordninger som kommunene forvalter, ved kontrollbesøk. Dette har gitt et oversiktsbilde av forvaltningen. For 2016 vil vi spisse kontrollen mer mot enkeltordninger som vi gjennom risikovurderingene ser at peker seg ut.

I 2015 har Fylkesmannen gjennomført forvaltningskontroll i tre kommuner. Vi har gjort en risikobasert vurdering av kommunene før utvalg, samtidig som det er et mål at det foretas kontroll hos samtlige kommuner i løpet av en femårsperiode. Grunnet arbeidskapasitet har vi måttet redusere noe i kontrollomfanget sammenliknet med det som var oppsatt i kontrollplan innsendt til Landbruksdirektoratet. Hvorvidt dette vil bli tatt opp igjen i 2016, vil bli vurdert når vi utarbeider av kontrollplan for 2016.

Etter våre erfaringer fra forvaltningskontroller er at den kommunale forvaltningen av virkemidler og regelverk innenfor landbruket god. Utfordringene vi har nevnt ovenfor er det viktig at kommunens ledelse er oppmerksom på, slik at nødvendig oppfølging gis ved behov. Vårt inntrykk er at kommunens ledelse ofte ikke vet omfanget av pålagte forvaltningsoppgaver og derfor ikke kjenner behovet for resurser til forvaltningen.

Fylkesmannen har i 2015 gjennomført stedlig kontroll av foretak som har fått tilskudd til bygging av skogsbilvei. I alle prosjekter som er ferdigstilt i 2015 er det blitt foretatt en sluttbefaring av prosjektet.

Husdyrkonsesjon

Kontrollen i 2015 har hovedsakelig vært data-innhenting av rapporter fra LIB. På bakgrunn av rapporter fra LIB er det blitt krevd inn standardisert erstatning fra ett foretak som har produsert over tillatt konsesjonsgrense for svin. Fylkesmannen har videre vært på en stedlig kontroll hos et foretak, på bakgrunn av opplysning bl.a. hentet fra LIB. Denne saken er ikke avsluttet enda, og vi kommer til å arbeide videre med den i 2016.

Omtale antall saker som er vurdert for politianmeldelse og hvor mange som er anmeldt. Resultat av påtalemyndighetens behandling omtales kort der resultatet er klart.

Vi har ikke hatt noen saker i 2015 der politianmeldelse har vært aktuelt.

Utarbeide oversikt over og vurdering av klager og dispensasjonssøknader behandlet av Fylkesmannen for samtlige tilskuddsordninger på landbruksområdet der kommunen er førsteinstans.

Antall dispensasjonssaker i produksjonstilskudd er redusert etter at omsetningskravet falt bort. Fylkesmannen har i 2015 behandlet en søknad om dispensasjon fra søknadsfrist der tilleggsopplysninger kom for seint. Vi avslo søknaden. Fylkesmannen har i 2015 behandlet en klage på arealavgrensning i produksjonstilskudd for søknadsomgangen august 2014. Vi gav ikke medhold i klagen.

Fylkesmannen behandlet en søknad om dispensasjon fra søknadsfrist i Regionalt miljøprogram i 2015. Vi innvilget søknaden og dispenserte fra gjeldende forskrift om tilskudd til regionale miljøtiltak i jordbruket i Aust-Agder ut fra at vi vurderte dette som et «særlig tilfelle».

Fylkesmannen har behandlet 7 dispensasjonssøknader etter forskrift om avløsning ved sykdom mv. To søknader om dispensasjon fra krav om næringsinntekt. Tre søknader om dispensasjon for sykdomsperiode utover 1 år. En søknad om dispensasjon fra ordinær onnetid og en søknad om dispensasjon slik at de kan ytes to tilskudd (samdrift).

Oversikt over behandling av klager og dispensasjonssøknader 2015 - antall

Klagebehandling

Produksjonstilskudd		Miljøvirkemidler		Andre tilskuddsordninger	
Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått
0	0	0	0	0	0

Dispensasjonssøknader

Produksjonstilskudd			Miljøvirkemidler			Andre tilskuddsordninger		
Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått
0	0	0	0	0	0	7	0	0

Fylkesmannens kontroll av landbruksvirksomheten i 2015

1. Hvor mye ressurser er avsatt til kontroll?

Årsverk: 0,0
 Antall personer: 0

2. Gjennomførte kontroller av kommunenes landbruksforvaltning(forvaltningskontroller)

Kommune:	Arendal kommune
Orninger/omfang:	Produksjonstilskudd i jordbruket, Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v., Regionalt miljøprogram i Aust-Agder, Spesielle miljøtiltak i jordbruket
Registrerte avvik:	Stikkprøvekontroll: Søker av PT, har oppgitt 32 daa innmarksbeite som foretaket ikke disponerer. Feilaktig veiledning av kommunen. Kommunen skal vurdere de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 ved behandling av SMIL-søknader. Vurderingen av prinsippene skal komme til uttrykk i vedtaksbrevet. j.f rundskriv 2015--17. Mangelfulle vedtaksbrev: Vedtak skal inneholde bl.a: «formål og hva slags tiltak tilskuddet forutsettes benyttet til». Dette står både i rundskriv og reglement for økonomistyring i staten. Mangelfulle søknader: Miljøkrav: Alle miljøverdier, samt arealer der det er risiko for tap av jord og næringsstoffer, skal kartfestes og beskrives, jf. forskriften § 6. Denne dokumentasjonen skal vedlegges søknaden. Dette ligger ikke ved i søknader innkommet i 2015 (bl.a. 2015/5427).
Oppfølging av avvik:	Kommunen må gi en tilbakemelding på hvilke tiltak de vil gjøre for at de påpekte avvik skal komme i orden for fremtiden

Kommune:	Bykle kommune
Orninger/omfang:	Produksjonstilskudd. Intervju med saksbehandler om rutiner for behandling av PT-søknader. Observasjon av saksbehandler ved gjennomføring av stikkprøvekontroll av PT-søknader.
Registrerte avvik:	Ingen avvik funnet
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Åmli kommune
Orninger/omfang:	Produksjonstilskudd i jordbruket, Intervju med saksbehandler om rutiner for behandling av PT-søknader. Observasjon av saksbehandler ved gjennomføring av stikkprøvekontroll av PT-søknader. Spesielle miljøtiltak i jordbruket, gjennomgang av avsluttede SMIL-saker registrert i kommunens arkiv.
Registrerte avvik:	Stikkprøvekontroll hos to foretak. Ved kontroll ble det avdekket at det ene foretaket ikke kunne fremvise gjødselplan, selv om det i søknad er krysset av på at foretaket har det. Søker ble gjort oppmerksom på at dette var en mangel, men det ble ikke opplyst at dette kan få konsekvenser i form av avkorting av tilskudd. Videre ble det avdekket at det ikke var samsvar mellom areal i gårdskart og areal oppgitt søknad. Dette gjelder eiendom 27/1, hvor det har vært slutføring nydyrkingsareal. Inndragning av SMIL-midler. Inndragning ble ikke vurdert i sak 2009/1114. Tiltaket som ble innvilget ble ikke slutført. Bare deler av tiltaket ble gjort. Kommunen fikk melding om at dette ikke ble slutført. Kommunen skulle vurdert hvorvidt det utførte arbeidet tilsvarte delutbetalingen.
Oppfølging av avvik:	Kommunen må foreta en nøyaktig oppmåling av areal som er brukt av søker. . Kommunen må gjøre denne vurderingen i fremtidige saker, men da dette dreier seg om et beskjedent beløp ser vi ikke at kommune skal foreta seg noe i denne saken.

3. Gjennomførte foretakskontroller. Foretakene kan anonymiseres ved A, B, C etc.

4. Andre kommentarer/ innspill:

22.4 Ei livskraftig reindrift

Resultatområde 23 Økt verdiskaping

23.1 Næringsutvikling innen jordbruk og bygdenæringer

Tiltak for økt satsing innen landbruksbasert vare- og tjenesteproduksjon innenfor Regionalt næringsprogram.

Regionalt bygdeutviklingsprogram Aust-Agder 2013–2020 er samkjørt med Landbruksmeldingen for Aust-Agder og har samme oppbygging og varighet som fylkeskommunenes Regionplan Agder 2020. Regionalt næringsprogram 2015–2016 er felles med Vest-Agder.

I 2015 ble det utarbeidet en plan for innovasjon og bærekraftig verdiskaping (VINN) Agder. VINN Agder har et langsiktig perspektiv (2015–2030) der landbruk og marine næringer er et av fem plantema. Planen er en oppfølging av Regionplan Agder 2020.

Landbruksmeldingen for Aust-Agder har fem satsingsområder:

1. Klima – høye mål lave utslipp
2. Det gode livet: Agder for alle
3. Utdanning: verdiskaping bygd på kunnskap
4. Kommunikasjon – de viktige veivalgene
5. Kultur – opplevelser for livet

Vi har i 2015 innvilget tilskudd til 24 prosjekter med totalt kr 2 243 271, av disse er 3 prosjekter til økologisk landbruk. I flere av prosjektene har Fylkesmannen vært en aktiv medspiller. Vi ser en klar sammenheng mellom prosjektene vi støtter og søknader til Innovasjon Norge. Flere av prosjektene har resultert i søknader om bedriftsretta midler.

1. Klima – høye mål lave utslipp

Bioenergi: Vi har innvilget tilskudd til videreføring av bioenergiprosjektet som skal bidra til en klar reduksjon i utslipp av klimagasser gjennom økt bruk av bioenergi. Det har også som mål å gjøre det mulig for jord og skogbrukere, ved å gi dem kompetanse, å ta en sentral rolle i verdikjeden som brenselprodusenter og/eller

varmeleverandører. Samarbeidspartene i dette prosjektet er fylkesmennene og fylkeskommunene i Aust-Agder, Vest-Agder, Telemark og Vestfold samt Innovasjon Norge.

2. Det gode livet: Agder for alle

Grovforbasert husdyrproduksjon: Vi har i lang tid sett at grovfôrarealene i Aust-Agder kan bli nytta langt bedre enn i dag. Det er derfor innvilget tilskudd til prosjekter som har som mål å øke produksjonen og utnyttelsen av grovfôrressursene som grunnlag for økt kjøttproduksjon i Aust-Agder.

Aust-Agder har store beiteressurser som i dag ikke blir utnyttet. Sau og geit Aust-Agder har i samarbeid med Norsk landbruksrådgiving Setesdal satt i gang et saueprosjekt, der målet er både økt produksjon og kvalitet.

Hagebruk/planteproduksjon: Vi mener at deler av Aust-Agder har gode forutsetninger for økt frukt, bær og grønnsaksproduksjon, og vi har derfor støttet flere prosjekter som har som mål å øke produksjonen i vårt fylke.

Aust-Agder har tidligere vært et fylke med en god del frøproduksjon. Målet med et prosjekt som er satt i gang er å rekruttere nye frøavlere og å bringe produksjonen tilbake på samme nivå som for 10–15 år siden.

3. Utdanning: verdiskaping bygd på kunnskap

Bedre fagutdanning: Velg naturbruk er et prosjekt som skal øke oppmerksomheten om og kjennskapet til utdanning innen jord og skogbruk på videregående nivå (naturbruk), høyskole og universitet. Videre er det et mål å øke rekrutteringen til naturbruksskolene på Agder.

Rekruttering: Sørlandssamlinga er en arena for kompetansebygging og nettverksbygging, og arrangørene legger spesielt til rette for at unge bønder skal møtes.

Lokal mat: Vi har gjennom flere matprosjekter synliggjort produkter fra Agder. Det viktigste målet med prosjektene er økt verdiskapning og mangfold innen lokal mat og matspesialiteter fra landbrukssektoren på Agder. Vi ønsker å skape arenaer hvor matprodusenter og lokale spisesteder skal presentere seg for publikum og synliggjøre mangfoldet av de matskatter som finnes i vår region.

Beskrive tverrsektorielt samarbeid og resultater i arbeidet med Inn på tunet generelt og Inn på tunet-løftet i kommunene spesielt

Fylkesmannen har en tverrfaglig Inn på tunet-gruppe. Her fordeler vi oppgaver innen de ulike fagfeltene og samarbeider der vi finner det formålstjenlig. Vi arbeider med å få til prosjekt med tema *Personer med demens i IPT og IPT-tilbud til flyktninger*.

Det er også etablert en tverrfaglig og tverrsektoriell nettverksgruppe i Agderregionen med antrozologi som felles satsing. Hensikten med nettverket er å bidra til formidling og å inspirere til å bruke kunnskap om dyreassisterte intervensjoner i helsesammenhenger. Gruppen består av representanter fra Fakultet for helse og idrettsvitenskap og Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap på Universitet i Agder og fra Fylkesmannens landbruksavdeling. I 2015 startet et studie på UiA, *Dyreassisterte intervensjoner – samhandling mellom dyr og mennesker*. Det vil bli videreføring av dette kurset i 2016. Gruppen arbeider nå med en lærebok med tema relatert til dyreassisterte intervensjoner for bruk til studiet og til bruk for Inn på tunet-gårder.

Begge tiltakene som kom i stand som IPT-løftet, har nå opphørt. Når det ikke lenger ble gitt støtte til kommunene, fant de ikke midler til å videreføre tiltakene. (Det var bare økonomiske grunner til at samarbeidet opphørte.)

Utarbeide oversikt over antall årsverk i landbruksforvaltningen i kommunene og i Fylkesmannens landbruksavdeling per 31.12.2015. Oversikten presenteres i årsrapporten.

Pr. 31.12.15 hadde Fylkesmannens landbruksavdeling 9 faste stillinger i 100% og 1 engasjement i 100%. To av våre ansatte sluttet i løpet av 2015. Den ene av disse hadde 60% stilling med hovedsakelig merkantile oppgaver. Den andre var landbruksjurist i 100% stilling som ikke er erstattet med fast stilling, men som engasjement. Vi var pålagt stillingsstopp i 2015 grunnet sammenslåing med embetet i Vest-Agder.

Kommunene i Aust-Agders har ca. 18 årsverk knyttet til forvaltning på landbruksområdet. Dette tallet er ikke medregnet støttefunksjoner som økonomi, arkiv, GIS, osv.

Beskriv hvilke tiltak som er gjennomført for å styrke kommunenes arbeid innenfor landbruks- og matområdet, herunder omfanget av den landbrukspolitiske dialogen med kommunene og det landbrukspolitiske engasjementet i kommunene.

Fylkesmannen prioriterer funksjonen som kompetansesenter for kommunene og har brukt mye ressurser på oppfølging av kommunene gjennom veiledning, kompetanseheving og kontroll. Gjennom året har landbruksavdelingen også deltatt på en rekke møter med kommunene knyttet til forvaltning. Det har vært mange møter og befaringer med kommunene knyttet til ulike arealplaner.

Fylkesmannen inviterer nytilsatte i landbruksforvaltningen i kommunene til landbruksavdelingen for orientering og informasjon.

Det er avholdt to ordfører og rådmannsmøter i 2015. Videre er dialogen ivaretatt ved deltagelse i det regionale partnerskapet.

Beskriv prioriteringer og konkret bruk av midler over kap. 1144 post 77 Regionale og lokale tiltak i landbruksforvaltningen til kommunerett arbeid, inkludert en regnskapsmessig oversikt og vurdering av arbeidet.

Midlene til kommunerett arbeid er benyttet til fagsamlinger og kurs for kommunene innen lovsaker, Inn på tunet, tilskudsforvaltning jord og tilskudsforvaltning skog. Vi arrangerte også en større fagsamling, hvor vi

samlet alle landbruksansvarlige i kommunene. Denne samlingen gikk over to dager hvor vi kraftsamlet og gav kommunene oppdatering både på fag, forvaltning og tidsaktuelle tema. Vi gjennomførte også en egen skogfagdag for skogbrukssjefene i alle kommunene. Til denne fagdagen inviterte vi også store deler av det skogfaglige nettverket. Midlene til kommunerettet arbeid er viktige slik at vi er i stand til å oppfylle vår oppgave som kompetansesenter for kommunene.

23.2 Skogbruk

Økte investeringer og høy aktivitet preget skognæringen i 2015

Nøkkeltall: 2014 – 2015

Hogst: 335 254 m³ – **377 533 m³**

Planting: 589 940 stk. – **763 795 stk.**

Ungskogpleie: 17 783 daa – **17 406 daa**

Markberedning: 1 024 daa – **2 329 daa**

Nybygging skogsbilveier: 1,62 km – **1,96 km**

Ombygging skogsbilveier: 6,68 km – **10,18 km**

Traktorveier nyanlegg/omb.: 4,49 km – **14,05 km**

Aktivt Skogbruk-kurs: 39 stk. – **62 stk.**

I 2015 ble det avvirket 377 533 m³ for salg til en bruttoverdi på 122,5 mill. kr. Avvirkningen var fordelt på 188 011 m³ gran, 168 187 m³ furu og 18 782 m³ lauv og vedtømmer. Dette er en økning på 12,6 % fra 2014. Det ble avsatt 22,1 mill. kr til skogfond, som tilsvarer et skogfondstrekk på 18,0 %. Tømmerprisen er det viktigste insitamant for hogst og skogbruket tilpasser seg raskt konjunktorene. I 2015 brytes denne trenden både i Aust-Agder og landet som helhet. Det var en reell nedgang i tømmerprisene fra 2014 til 2015. I 2015 var den gjennomsnittlige tømmerprisen på 324 kr/m³ mot 328 kr/m³ i 2014.

De langsiktige investeringene i Aust-Agder-skogbruket som planting og ungskogpleie har ligget på et stabilt nivå de siste ti årene. Samlet resultat i 2015 viser økning. Spesielt i plantetallet. Det ble satt ut 763 795 planter som er en økning på hele 15 % i forhold til fjoråret. Dette plantetallet ligger tett på måltallet for fylket. Aust-Agder er et furufylke med en høy andel avvirkningsareal til naturlig foryngelse. Ungskogpleien har holdt et svært jevnt nivå de fem foregående årene med ca. 17 000 daa pr. år. Det er akseptabelt samlet sett for fylket. I 2015 ble resultatet 17 406 daa. Det ble markberedt i alt 2 329 daa, som er en dobling i forhold til året før.

Fylkesmannen og kommunene har i løpet av året fulgt opp arbeidet med foryngelsesfeltkontrollen. Vi mener å ha lukket de avvik som var både i 2014 og 2015, enten ved at planting og suppleringsplanting er gjennomført eller at det foreligger konkret avtale om oppfølging våren 2016. Vi har dessverre hatt lokal mangel på skogplanter og det har satt sitt preg med forsinkelse på noen av resultatene.

Fylkesmennene i Aust-Agder, Telemark og Vest-Agder ønsket å iverksette tiltak for å øke skogkulturaktiviteten i Agderfylkene og Telemark. Dette er bakgrunnen for et treårig prosjekt og en samarbeidsavtale med AT Skog om skogkultursatsing 2012–2015. Skogkultursatsingen i AT Skog har et overordnet mål om at planting, ungskogpleie og markberedning skal økes med minst 50 prosent gjennom denne treårsperioden. Erfaringer fra Aust-Agder viser gode resultater i kommuner med en fast etablert faghjelpsordning. Et av mange tiltak er derfor å få til slik ordning i alle kommuner i de tre fylkene. Faghjelpenes arbeid er sesongbetont og varierer fra noen få måneder til halve årsverk i hver enkelt kommune. Den viktigste oppgaven er oppsøkende virksomhet hvor skogkulturbehovet hos den enkelte skogeier vies oppmerksomhet. Faghjelpen har også en prioritert oppgave ovenfor nye skogeiere. Disse får tilbud om gratis befaring og veiledning. I prosjektet er det ansatt to skogkulturledere med AT Skog som arbeidsgiver. De viktige arbeidsområdene for disse er

- koordinering og samarbeid med skogeierlag, kommuner og fylker

- overordna ansvar for logistikk, koordinering av planteomsetning og skogkulturaktivitet i egen geografi, herunder arbeidskraftbudsjett
- utarbeidelse av aktivitetsdata på skogeier og kommunenivå
- å bidra til at flere kommuner alene eller sammen med andre etablerer faghjelpsordninger
- å utvikle dataløsninger og rutiner for kontrahering
- etterkontroll og kvalitetssikring
- å etablere og vedlikeholde kontrakter med entreprenører med høy kvalitet og effektivitet
- å bidra til god service ovenfor skogeier

Næringen i fylket har svart på regjeringens økning i skogsveibevilgningene med et investeringsnivå på 15,63 mill. kr i 2015. Det er det høyeste siden byggeboomen tidlig på nittitallet. Denne investeringen i infrastruktur resulterte i 1,6 km nye skogsbilveier, 10,2 km ombygde og 14,0 km med tunge høykvalitets traktorveier.

Det alt vesentlige av skogsveibyggingen i Aust-Agder er ombygging av eldre bilveianlegg som hverken holder mål til moderne tømmertransport eller gjeldende veinormaler. Kostnadmessig ligger dette tiltaket på 70–90 % av nyanlegg. Vi regner med et samlet ombyggingsbehov i størrelsesorden 35–40 % av total bilveilengde på 2500 km. Det tilsvarer 900–1000 km med ombyggingsveier i fylket. Det kan synes langt mellom samlet behov og årlig aktivitet. Vi fastholder likevel vår strategi der vi satser på kvalitet (veier av sprengstein med tilstrekkelig bæreevne) framfor kvantitet. Vi er overbevist om at den er rett og synes vi får stadig nye bekræftelser på det.

Statistikken over anleggskostnader blir alltid noe i utakt på grunn av etterslep i materialet i forhold til markedsutviklingen. I 2015 er gjennomsnittskostnadene for nyanlegg bilveier 1 052 kr/m. Det er ikke langt unna reell markedspris i dag. Antagelig noe høyere. Tallmaterialet er lite og preges av små anlegg. Det er et fordyrende element. Ombyggingskostnadene (771 kr/m) er reell markedspris og gjenspeiler godt gjeldende prisnivå. 2015 særpreges også av et større volum ferdigbygde traktorveier. Dette er høykvalitets veier (tung traktorvei i veiklasse 7) oppbygd av sprengstein og med helårs bæreevne for lassbærer. Maskinentreprenørmarkedet er stramt med stor konkurranse om anbudene.

For skogbruksnæringa ligger det også en utfordring i å holde oppe kvaliteten på den delen (hoveddelen) av veinettet som er bygd med en tilfredsstillende standard ved anleggstidspunkt. Dette bekreftes igjen med resultater fra den rutinemessig utførte vedlikeholdskontrollen.

Fylket særmerkes av en høy kursaktivitet gjennom kursserien Aktivt Skogbruk. Dette er et landsdekkende desentralisert tilbud av skogbrukskurs og er næringens viktigste redskap for å rekruttere og skolere arbeidskraft. I 2015 ble det avvirket hele 62 kurs med 370 deltakere. Antall kurs sier ikke alt om den samlede aktiviteten. Året kjennetegnes av en rekke lange 52.5 timers kurs i skoleverket. En aktiv satsing på valgfag skogbruk i ungdomsskolens 10 klasser har slått godt til i flere kommuner. Den høye kursaktiviteten over tid skyldes i første rekke et meget dyktig og velrenomert lokalt instruktørkorps.

Skogbruksplanlegging og miljøregistreringer har vært gjennomført i henhold til hovedplanen for fylket. Interessen for å få utarbeidet skogbruksplan har vært stor i flertallet av de kommunene som har vært i prosess. Dette skyldes at mange skogeiere har relativt gamle planer. Omløpstiden for skogbruksplanlegging i Aust-Agder er redusert til godt under 15 år. I 2015 er alle igangsatte prosjekter slutført og alle kommunene i fylket har nå rimelig oppdaterte skogbruksplaner. Neste prosjekt ut er Arendal og Tvedestrand. På grunn av arbeidet med ny motorvei gjennom begge kommunene avventes områdetakstene her til veiplanene er slutført. Stipulert til 2017.

Tilskudd til å ivareta og videreutvikle miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner kommer vanligvis etter en avsluttet områdetakst med miljøregistreringer. Kommunene melder at det er en utfordring å prioritere denne ordningen ettersom den går av samme rammen som aktivitetsfremmende tiltak i skogbruket. I 2015 er det ikke utbetalt tilskudd til et miljøtiltak i Aust-Agder.

Ny skogfondsordning i 2007 med hele 85 % skattefordel er en meget bra ordning for skogbruket. Ovenfor den enkelte skogeier er det imidlertid en utfordring å synliggjøre hva ordningen kan bety økonomisk. Innestående skogfond var ved utgangen av 2015 på 65,5 mill. kr som er en økning av beholdning 4,4 mill.kr fra utgangen av 2014. Det ble utbetalt 22,1 mill.kr over ordningen. I tillegg kommer 9,5 mill. kr i tilskudd. Det gjennomsnittlige skogfondstrekket var på 18,0 %. Det er økning fra 17,2 % i fjor. Ovenfor den enkelte skogeier har det i mange år

skogfondstrekket var på 10,0 %. Det er økning fra 17,2 % i 2014. Utover den enkelte skogseier har det i mange år vært en utfordring å synliggjøre hva ordningen kan bety økonomisk. Den markerte økningen i skogfondstrekket de to siste årene indikerer at ordningen nå er i ferd med å bli forstått.

Resultatområde 24 Bærekraftig landbruk

24.1 Samfunns- og arealplanlegging

Beskriv hovedtrekk i arealbruksutviklingen og aktivitetene som er iverksatt for å sikre at landbrukets og reindriftens arealinteresser og utviklingsmuligheter blir ivaretatt i samfunnsplanleggingen.

Landbruksavdelingen har en aktiv dialog med kommunene. Ved rullering av kommuneplaner bidrar vi med å sette fokus på landbruksinteressene i egne møter, deltakelse i planforum og gjennom innspill til planen gjennom de ulike fasene av planprosessen. Kommunene ser i stor grad viktigheten av å ta vare på arealressursene. Det er likevel nødvendig at vi følger med og peker på gode alternative løsninger når det lokalt kan være krefter som ønsker å ta i bruk dyrka mark til andre formål.

Det er også en sentral oppgave for landbruksavdelingen å følge opp plansaker fra kommunene. Vi uttaler oss derfor til alle reguleringsplaner som har konsekvenser for landbruket i området og legger vekt på å gi tydelige innspill tidlig i planprosessen slik at våre synspunkter er velkjente helt fra starten av planarbeidet. Videre følger vi planene gjennom de ulike fasene til planen er endelig vedtatt i kommunen. I dette arbeidet deltar vi også aktivt i planforum for å fremme våre synspunkter og diskutere løsninger og alternativer. Dette er en god arena for dialog med kommunene der vi kan underbygge våre standpunkter og skape forståelse for de nasjonale interesser vi er satt til å ivareta. Direkte kontakt med kommunen, gjerne med befaringer, bidrar også til å finne gode løsninger.

Bruken av innsigelser knyttet til landbruk og reindrift i saker etter plan- og bygningsloven.

I 2015 har Fylkesmannen fremmet innsigelse til tre kommuneplaner. Alle disse har blitt frafalt etter dialogmøter med kommunen. Utover dette har vi varslet at vi vurderer innsigelse til enkelte planer, men gjennom dialog med kommunen tidlig i planprosessen er det kommet fram til løsninger uten at vi har fremmet noen innsigelse.

Beskriv aktivitet og status i dialogen med kommunene for å nå de nasjonale målene om å ivareta jord- og kulturlandskapsressursene.

Vi har felles samling for kommunene hvert år der vi tar opp aktuelle faglige problemstillinger. Temaet blir også tatt opp med kommunene i forbindelse med rullering av kommuneplaner. E-post og nettsider blir også brukt for å formidle aktuelt fagstoff.

Beskriv kort sentrale utviklingstrekk for jordbruket i fylket, hovedutfordringer i virkemiddelbruk og tiltak knyttet til omdisponering av dyrka og dyrkbar jord.

I tiårsperioden fram til 2004 hadde Aust-Agder en gjennomsnittlig omdisponering av dyrka mark på 183 daa pr. år. Dette tallet er nå markant redusert og gjennomsnittet i perioden 2010–2014 er 76 daa. Dette ligger godt under målsettingen for fylket, som etter 2010 har vært en årlig omdisponering under 91 daa. Tallet for 2014 var 104 daa omdisponert dyrka mark, tallet for 2015 er ikke helt klart enda men vil trolig ligge omtrent på dette nivået. For å bidra til en ytterligere nedgang i omdisponeringen av dyrka og dyrkbar jord ser vi at det må drives en enda mer restriktiv politikk.

Tiltak knyttet til omdisponering av dyrka og dyrkbar jord har vært god dialog med kommunene, tidlige og tydelige innspill til kommuneplaner/reguleringsplaner og bruk av innsigelse der det har vært nødvendig.

Beskriv status og erfaringer i arbeidet med verneplaner, energisaker og konsekvensutredninger.

Heiplanen for Setesdals-/Ryfylkeheiene ble vedtatt i 2014, og kommunene har nå begynt å ta den inn i arbeidet med nye kommuneplaner. Landbruksavdelingen har også i 2015 fulgt arbeidet med utarbeidelse av Raet nasjonalpark

Beskriv status for samfunnssikkerhetsarbeidet på landbruks- og matområdet.

Det forengges en beredskapsinstans for landbrukssektoren. Instansen parerger landbruksdirektøren a na oversikt over særskilte utfordringer innenfor landbruket i fylket som er av relevans for beredskaper. Landbruksdirektøren er ikke fast medlem av Fylkesberedskapsrådet, men kalles inn ved behov. Som Fylkesmannens nærmeste rådgiver innen landbruksspørsmål bistår landbruksdirektøren også som faglig rådgiver for FM og FM's krisestab ved større ulykker og katastrofetilstander. Landbruksdirektøren inngår i Fylkesmannens Atomberedskapsutvalg.

Beskriv kort erfaringer og resultater med iverksetting av tiltak for utvalgte kulturlandskap i jordbruket.

Året har vært aktivt i vårt utvalgte kulturlandskap, Rygnestad og Flateland i Valle kommune. Det har vært møter for alle grunneierne i område med presentasjon av arbeidet som er utført i område og planlegging av arbeidet som skal gjøres.

Husmannsplassen Slengen er ferdig restaurert som en del av et opplæringskurs fra Aust-Agder bygningsvernseiter. Det er også satt i gang større arbeider med istandsetting av bebyggelsen på gården Nistog på Flateland. Vi håper å bruke noen av de som fikk opplæring på kurset i 2015 til dette arbeidet

Det er kjøpt inn informasjonsskilt som settes opp så snart telen er gått ut av jorda. Ryddingen av gammel kulturmark forsetter etter forvaltningsplanen som ble laget i 2009. Det er stor lokal stolthet for prosjektet, både hos kommunen og hos grunneierne.

24.2 Klimautfordringene

Beskriv utfordringer i arbeidet med klimatiltak innenfor landbrukssektoren.

Klimatiltak

Det er ingen tvil om landbruket i regionen er interessert i å arbeide for å redusere sin påvirkning på klima og miljø. Det viser blant annet god deltagelse på et lokalt klimaseminar, initiert av bondelagene på Agder, i august 2015. Her ble det diskutert alt i fra biogass, landbruksbygg i tre til biologisk landbruksplast og god agronomi. På seminaret ble sammenhengen mellom god agronomi, minimerte utslipp til luft og vann og god økonomi presisert. Det er mange tiltak som kan gjøres som har lave eller ingen kostnader for bonden, og som i neste runde kan gi økte avlinger og dertil bedre totaløkonomi. Dette er viktig å få frem. Det er likevel en del klimatiltak som har en kostnad ved seg og disse må den enkelte bonde ta stilling til og til slutt gjøre en investeringsbeslutning på. I en næring som er presset økonomisk kan det være utfordrende. Det er derfor gledelig at det i fylket vårt nå er to aktører som vurderer biogassanlegg. Både støtten fra bioenergiprogrammet til Innovasjon Norge og tilskudd til leveranse av husdyrgjødsel anses som viktig for å få realisert disse.

Tiltak og virkemidler over RMP med effekt på klimagassutslipp og ammoniakkutslipp.

Flere tiltak på klimaområdet for jordbruket i Aust-Agder blir i dag gjennomført gjennom Regionalt miljøprogram (RMP). Programmet gjelder fra og med 2013 til og med 2017.

I denne programperioden er det innført tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Tiltaket skal bidra til at husdyrgjødsel spres på en miljøvennlig måte som reduserer utslipp til luft og vann. Det er innført tilskudd til nedlegging og nedfelling av husdyrgjødsel i voksende kultur og åpen åker, tilskudd til spredning med rask nedmolding innen 2 timer samt et ekstratilskudd ved bruk av tilførselsslanger. Det er økende oppslutning om ordningen siden den ble innført i 2013. Det er grunn til å tro at miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel bidrar til reduserte utslipp av klimagasser og ammoniakk til luft.

Det er andre ordninger i RMP der hovedmålet er å redusere jorderosjon og avrenning av næringsstoffer til vann, slik som tilskudd til redusert jordarbeiding og tilskudd til fangvekster etter høsting.

RMP inneholder også andre ordninger der hovedmålet er å redusere jorderosjon og avrenning av næringsstoffer til vann, slik som tilskudd til ingen/utsatt jordarbeiding og tilskudd til fangvekster etter høsting. Særlig tilskuddsordningen ingen/utsatt jordarbeiding har stor oppslutning i RMP. Eventuell jordarbeiding må utsettes til våren, slik at åkeren overvintres i stubb og dermed beskyttes mot erosjon. Disse tiltakene vil også høyst sannsynlig medføre reduserte utslipp av klimagasser til luft.

og utfordringer på området.

Bioenergi

Fylkesmannen i Aust-Agder ansatte i februar 2014 prosjektleder i «Bioenergi prosjekt Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder 2014–2016». Dette er et samarbeidsprosjekt initiert av Innovasjon Norge og Fylkesmannen i Aust-Agder med mål om økt utbygging av biovarme i de fire fylkene. Innovasjon Norge, fylkesmennene i de nevnte fylker og fylkeskommunene Vestfold, Aust-Agder og Vest-Agder er samarbeidspartnere i prosjektet. Fylkesmannen i Aust-Agder er prosjektansvarlig.

På tross av et utfordrende varmemarked og lave strømpriser investeres det i biovarme i fylket. Dette gjenspeiler seg også i antall tilsagn til biovarmeprosjekter fra Innovasjon Norge. Det er løpet av 2015 gitt tilsagn fra Innovasjon Norge til ni biovarmeprosjekter i Aust-Agder, mot elleve i 2014.

Det vurderes flere større satsninger innen bioenergi i regionen, blant annet storskala produksjon av trekull til prosessindustrien og storskala produksjonsanlegg for biodrivstoff på Jordøya i Åmli. Det er ventet at eventuelle investeringsbeslutninger tas i løpet av 2016. Fylkesmannen i Aust-Agder har bidratt med kompetanse og veiledning der det har vært aktuelt og følger disse prosjektene tett.

Trebruk

Fylkesmannen i Aust-Agder har i 2015 hatt et godt samarbeid om tre og trebruk med Fylkesmannen i Vest-Agder, fylkeskommunene på Agder, Innovasjon Norge Agder og Trefokus. Etter at Agderwood ble avsluttet i 2014, har 2015 vært brukt til å finne veien videre for tresatsingen i regionen. Høsten 2015 ble det arrangert et dialogseminar mellom treindustrien/trebransjen og Universitet i Agder. Målet for seminaret var økt interaksjon mellom industri og akademia. Som et resultat av seminaret blir det i 2016 startet opp regelmessige treffpunkter mellom industri og forskning/studenter. Det er videre et mål å finne frem til felles FoUi-prosjekter. Målet med satsningen er økt verdiskaping, innovasjon og nyskaping innen trebransjen.

Gjennom trebasert innovasjonsprogram har Innovasjon Norge bevilget midler til to prosjekter i Aust-Agder. I tillegg så blir det gitt investeringsstøtte og lån til flere bedrifter i fylket gjennom de ordinære rammene som Innovasjon Norge disponerer.

Å bygge i tre er ikke noe nytt, men innen store deler av byggsektoren er ikke tre vurdert. Nå som den teknologiske utviklingen har ført til at trebygg kan erstatte mer tradisjonelle materialer, møter man motstand på flere områder. På samme måte som for bioenergi er det vanskelig å etablere noe nytt i et veletablert marked. Men her er det også snakk om å få frem de gode eksemplene som viser at trebygg kan konkurrere og ofte være bedre med tanke på estetikk, økonomi, brannsikkerhet og ikke minst klimagassregnskap.

Beskrive kort oppfølging av arbeidet med biogassanlegg i fylket

Det er svært gledelig at det i løpet av 2015 har kommet to konkrete saker hvor biogassanlegg vurderes. Det ene gjelder Tvedestrand og Åmli vgs. («landbruksskolen» på Holt), og det andre er en melkeprodusent i Arendal. Vår oppfølging av dette skjer gjennom tidligere nevnte bioenergi prosjekt.

24.3 Produksjon av miljøgoder og reduksjon av forurensninger

Gi en vurdering av måloppnåelse for miljøvirkemidlene.

Regionalt miljøprogram:

Det er 18 tilskuddsordninger innen 6 ulike miljøtema i RMP for Aust-Agder i programperioden 2013–2017. Økonomisk ramme for regionalt miljøprogram var 4,2 millioner i 2015. Generelt mener vi det er høy måloppnåelse for disse virkemidlene, selv om det varierer en del mellom de ulike miljøtemaene.

Miljøtema: kulturlandskap

Den største delen av midlene går til tiltak innenfor miljøtema kulturlandskap. Det er et høyt prioritert mål at miljøtilskudd i RMP skal bidra til å motvirke gjengroing og bidra til et åpent og variert kulturlandskap. Ved oppstart av RMP i Aust-Agder ble det i alle kommuner valgt ut prioriterte kulturlandskap som ble gitt ekstra beite- eller arealtilskudd. Forholdene i de enkelte kommunene kan ha endret seg mye siden den gang. I tillegg er

gårdskartprosessen gjennomført og en del arealer i fylket er omklassifisert. Kommunene har derfor fått mulighet til å revurdere sine prioriterte arealer i denne programperioden.

Det er litt varierende hvor godt denne ordningen med prioritering av arealer fungerer. Vi mener at miljøoppnåelsen øker når utvalget etter hvert stadig blir bedre og tilpasses utviklingen i den enkelte kommune. I tillegg gir ny statistikk og kartinformasjon bedre oversikt over ordningen. Det er imidlertid en arbeidskrevende ordning å håndtere for både søkere og saksbehandlere i kommunene. Det bør på sikt være mulig å få kartene inn som et kartlag i eStil, noe som vil gjøre dette mer oversiktlig for alle parter.

Miljøtema: biologisk mangfold

Vi vurderer det slik at måloppnåelsen er høy for dette miljøtema og at tilskuddsordningene bidrar til å ta vare på biologiske verdier i jordbrukets kulturlandskap. Innen dette miljøtemaet er det spesielt tilskuddsordningen «beite av biologisk viktige arealer» som flest søker på og der det utbetales mest tilskuddsmidler.

Miljøtema: kulturmiljøer og kulturminner

Her mener vi at måloppnåelsen er høy. Bosetting og jordbruksdrift gjennom generasjoner har satt fysiske spor i landskapet slik som gravminner, veifar og bakkemurer. Tilskuddene innen miljøtemaet bidrar til å synliggjøre disse sporene for allmennheten.

Miljøtema: avrenning til vassdrag og kyst

En stor andel av RMP midlene går til dette miljøtemaet og spesielt til tiltaket ingen/utsatt jordarbeiding. Dersom alt jordbruksareal i fylket var erosjonskartlag kunne vi lettere hatt størst fokus og høyest tilskuddssats på de mest erosjonsutsatte arealer, noe som hadde økt måloppnåelsen.

Miljøtema: friluftsliv og tilgjengelighet

Det er lite søknader på ordningen vedlikehold av ferdselsårer i jordbrukslandskapet, og derav lav måloppnåelse.

Miljøtema: utslipp til luft

Tilskuddsordninger som skal bidra til at husdyrgjødsel spres på miljøvennlig måte ble også innført i 2013. Her ser vi en god økning i antall søknader spesielt på tiltaket spredning med rask nedmolding innen to timer. Vi må fortsette å informere og stimulere til økt bruk av disse midlene de kommende år. Ikke minst i forbindelse med vannforskriftarbeidet er ordningen med miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel et høyst aktuelt tiltak med muligheter for god måloppnåelse.

SMIL-midler:

Bruken av SMIL-midler er i stor grad bestemt av lokale prioriteringen i et samarbeid mellom kommunen og landbrukets organisasjoner. De fleste kommunene har et møte der årets retningslinjer trekkes opp og tilskuddsprosent fastsettes. Et åpent kulturlandskap har topp prioritering i de fleste kommunene.

Fordelingen av årets midler sammen med inndradde midler ser slik ut:

Type SMILtiltak: Innvilget, kr – antall saker – % av innvilget tilskudd

Miljøtiltak: 228 600 – 9,2

Biologisk mangfold: 182 600 – 7 – 7,4

Gammel kulturmark: 1 446 356 – 59 – 58,4

Freda og verneverdige bygninger: 518 542 – 7 – 20,9

Andre kulturminner: 100 500 – 4 – 4,1

Sum: 2 476 508 – 77 – 100

Under 10 % av SMIL-midlene brukes til miljøtiltak. Disse sakene dreier seg oftest om åpne grøfter for å hindre avrenning på dyrka mark. Dette har god miljøeffekt der det er problem med tidvis oversvømt mark.

58 % av årets tildeling av SMIL-midler har gått til gjenåpning av gammelt kulturmark og i stor grad sikret videre bruk av dette. Dette samsvarer godt med prioriteringene i RMP.

Saker som fremmer biologisk mangfold utgjør bare vel 7 % av tilskuddet. Dette skyldes til dels en sammenblanding med tiltak til gammel kulturmark. Kommunene prioriterer i stor grad arealer som kan gå inn i bruk igjen, gjerdes inne og beites for å vedlikeholde det åpne landskapet. For de mest verdifulle biomangfold-områdene er det laget skjøtselsplaner som for en stor del blir fulgt. Dette er områder som i neste omgang faller inn under RMP eller miljødirektoratets utvalgte naturtyper.

Vel 25 % av midlene har blitt brukt til sikring og istandsetting av bygninger i kulturlandskapet og til kulturminner. Siden dette er kostnadskrevende tiltak, utgjør det bare 14 % av sakene. Kommunene prioriterer i liten grad slike saker.

Det nye kravet om at foretaket som søker skal oppfylle vilkårene i forskrift om produksjonstilskudd, har ikke gitt noen store utslag siden de fleste kommunene også tidligere år har prioritert aktive jordbruksforetak.

Beskriv status og behov for oppfølgingstiltak fra forvaltningens side i miljøplanarbeidet.

Forskrift om miljøplan ble avviklet fra 2015. Formålet med miljøplanen er videreført gjennom næringens eget «Kvalitetssystemet i landbruket» (KSL), forskrift om gjødslingsplanlegging og forskrift om plantevernmidler.

Etter at krav til miljøplan ble avviklet fra 2015, er miljøkrav og regler for miljøhensyn videreført gjennom eksisterende regelverk for jordbruket. Her gjelder bestemmelser blant annet etter naturmangfoldloven, kulturminneloven, forurensningsloven, jordlova og matloven.

Utover slikt generelt regelverk stilles det også miljøvilkår for å motta tilskudd i jordbruket. Tilskuddsmottakere må blant annet

- ivareta vegetasjonssoner mot vann (miljøkrav i PT)
- unngå inngrep som forringer kulturlandskapet (miljøkrav i PT)
- dokumentere bruken av plantevernmidler (PT, RMP, SMIL)
- gjennomføre gjødslingsplan (PT, RMP, SMIL)

Vi ser at det er behov for veiledning og opplæringen ovenfor saksbehandlerne i kommunal landbruksforvaltning når det gjelder de ulike miljøkravene og kravene om gjødselplan og journal over plantevernmidler i de viktigste tilskuddsordningene i jordbruket. Dette har vært tema på fagsamling ovenfor kommunal landbruksforvaltning i 2015. Videre har vi innvilget midler fra klima- og miljøprogrammet til Norsk landbruksrådgiving Agder som skal arrangere informasjonsmøter for alle bønder som mottar produksjonstilskudd i fylket. Møtene arrangeres i nært samarbeid med kommunal landbruksforvaltning og Norsk landbruksrådgiving Setesdal.

Tilskudd fra regionalt miljøprogram utbetalt 2015 etter søknadsomgang 2014 - kroner utbetalt til hovedområder

Embeter	Kulturlandskap	Biologisk mangfold	Kulturmiljøer og kulturminner	Friluftsliv og tilgjengelighet	Avrenning til vassdrag og kyst	Utslipp til luft	Plantevernmiddel	Andre miljøtiltak
FMAA	2875208	407620	116058	38535	436350	264115	0	0
Sum	2875208	407620	116058	38535	436350	264115		

24.4 Økologisk landbruk

Beskriv kort status, utfordringer og resultater knyttet til arbeidet med økologisk landbruk.

Aust-Agder har også i 2015 hatt felles arbeidsgruppe for økologisk landbruk med Vest-Agder. I denne arbeidsgruppe sitter representanter fra næringsorganisasjonene, Oikos, Klimaalliansen, NLR Agder og NLR Setesdal. Viktig tema på møtet var "økouke på Agder i 2016".

Regionalt næringsprogram for Aust-Agder og Vest-Agder er oppdatert på temaet økologisk landbruk. Vi har implementert utvalgte tiltak fra handlingsplanen for Økologisk landbruk på Agder 2011–2015 i det reviderte regionale næringsprogrammet for 2015–2016. Innspillene til næringsprogrammet utarbeidet vi i nært samarbeid med arbeidsgruppa for økologisk landbruk.

Prosjekter i 2015 er vurdert etter Fullmaktsbrev 2015 til Fylkesmannen fra Landbruks- og matdepartementet og etter Regionale næringsprogram for Aust-Agder og Vest-Agder 2015–2016.

Tiltak det er bevilget midler til er:

- Sikori som beiteplante til sau 2015
- Optimal jordvelferd – for miljø, kvalitet og lønnsomhet i planteproduksjonen på Agder 2015
- Kløver i enga – økt varighet av rødkløver ved tilførsel av kalium 2015

Dyreparken i Kristiansand åpnet den nye attraksjonen Hakkebakkeskogen på forsommeren. På Ekorn-Jensens Kafé serveres økologiske smørbrød, vafler, syltetøy og drikke. Etter at vi gjennomførte et møte med Dyreparken sammen med foregangsfylke frukt og bær, ble det etablert fast levering av økologiske jordbær fra lokal produsent på Agder. Det eneste som ikke har vært økologisk på menyen er isen siden Dyreparken ikke klarte å få tak i økologisk is fra leverandøren. Men nå ordner dette seg også siden Dyreparken har fått til en avtale med Hennig Olsen is om spesialproduksjon av økologisk soft-is for salg i Hakkebakkeskogen. Selv om Ekorn-Jensen Kafé allerede har oppfylt kriteriene i Debios gullmerke (minst 90 % av serveringen er økologisk), vektlegger Dyreparken i tillegg at en så stor andel som mulig av de økologiske produktene skal være lokalproduserte og kortreiste. Det er stort behov for lokalproduserte og lokalforedlede økologiske produkter.

Beskrive hvordan utvidet nasjonalt ansvar for satsingen er ivaretatt.

Aust-Agder er ikke et foregangsfylke. Det er positivt at foregangsfylkene har fått utvidet nasjonalt ansvar, og at en vesentlig del av foregangsfylkearbeidet er å dele erfaringer og kunnskap innen ulike innsatsområder til andre.

Landbruksdirektoratet arrangerte en felles fagsamling for økokontakter og foregangsfylker i februar 2015 i forbindelse med Biofach-messa i Nürnberg. I tillegg til å delta på messa arrangerte Landbruksdirektoratet et fagseminar i samarbeid med representanter for de ulike foregangsfylkene. Foregangsfylkene innledet med å orientere om utvidet nasjonalt ansvar, nettverk og mobilisering innen sine hovedarbeidsområder. I etterkant var det gruppearbeid i regi av de ulike foregangsfylkene der vi deltok på gruppa til foregangsfylket frukt og bær.

Foregangsfylke økologisk frukt og bær har i 2015 innvilget midler til et tilknytningsprosjekt i regi av Agder bær og grønt. Økokontaktene i begge Agderfylkene er med i styringsgruppa for dette markedsprosjektet «Økologiske bær på Agder og forbrukernes prissensitivitet».

Ressursrapportering

Resultatområde Kapittel 0525 Fagdep.

Oppgaver under LMD kr 6 473 727,96 kr 0,00

Sum: kr 6 473 727,00 kr 0,00

Klima- og miljødepartementet

Resultatområde 01 Naturmangfold

Prioriterte områder i embetsoppdraget 2015

Kunnskansgrunnlaget/ Kartlegging og overvåking av naturmangfold

---

Dersom det foreligger avvik ber vi om at dette belyses gjennom å redegjøre for årsaken:

- *Mangel på faglig kompetanse/kapasitet ved embetet i perioden, herunder uklarheter i faglig instruks/håndbok?*
- *Utfordringer av teknisk art, herunder manglende teknisk kompetanse og kapasitet ved embetet i perioden?*
- *Utfordringer knyttet til konkrete tekniske løsninger som hindrer oppdatering av kartlegging og overvåking av naturmangfoldet?*

Kartlegging av viktige naturtyper i (og ev. i samarbeid med) kommunene etter DN-håndbok 13 gjennomføres ikke i Aust-Agder i 2015 som følge av at vi ikke har mottatt midler som kan dekke tjenestekjøp til oppgaven. Vi avventer nærmere avklaring fra direktoratet ang. NiN og DN-håndbok 13.

Avdelingen har hatt begrenset kapasitet på området i 2015 bl.a. som følge av avvikling av ulike permisjoner fødselspermisjon knyttet til det prioriterte området frivillig vern. Arbeid med Naturbase ble prioritert i et midlertidig engasjement høsten 2015. Engasjementet bidro til å heve teknisk kvalitet for viktige naturtyper for en rekke kommuner i Naturbase, men mye arbeid gjenstår likevel. Videre kvalitetsheving av data i Naturbase krever i stor utstrekning feltsjekk av fagpersonell, og vil kreve helt andre ressurser enn et 3 mnd. engasjement.

Vi opplever ikke at arbeidet begrenses av teknisk kompetanse. Begrensningen ligger i all hovedsak i tildelte midler til tjenestekjøp for kartlegging av viktige naturtyper (0 kr. i år), i kapasitet for oppfølging ved avdelingen, og i kommunenes motivasjon for å bidra og delta i å etablere nødvendig kunnskapsgrunnlag på naturmangfold.

Spesielle oppdrag knyttet til kartlegging som oppfølging av handlingsplaner for UN og PA er gjennomført/planlagt gjennomført som forutsatt.

Skogvern

- *Status for arbeidet, både for frivillig vern og vern på Statskog/OVF der dette er aktuelt. Hovedvekt på framdrift.*

1.54: Arbeidet har høy prioritet i avdelingen og flere stillinger i avdelingen har blitt involvert i arbeidet for å sikre progresjonen i en tid med høyt arbeidspress på naturforvaltning bl.a. pga. fødselspermisjon.

8 områder ble tilrådd Miljødirektoratet i tråd med oppdrag, og 10 private områder ble kartlagt for biologiske verdier i 2015. I tillegg er det utført naturfaglig kartlegging på Statskog i Gjerstad kommune i regi av direktoratet.

Resultatområde 01 - øvrige oppgaver

Naturoppsyn og samarbeid med SNO

- *Anmeldelser inngitt av FM, antall og hvilke regelbrudd (innenfor lovverk listet i naturoppsynslovens § 2)*
- *Vesentlige oppsynsmessige utfordringer og behov som ikke er drøftet/avtalt ifm Bestillingsdialogen*
- *Vesentlige økonomiske og tidsmessige avvik ift planlagte tiltak i verneområdene (jf. Bestillingsdialogen)*

Samarbeidet med SNO går meget godt, og det gjennomføres en rekke felles arrangementer. Fylkesmannen har anmeldt to saker (ulovlig bygging i Raet LVO og ulovlige terrengtiltak i Hasseltangen LVO) i 2015, pga. brudd på bestemmelser gitt i verneforskriften og plan- og bygningsloven.

Pga. redusert kapasitet på avdelinga ble det brukt mindre enn planlagt av ufordelte midler til informasjonstiltak i 2015.

Miljøhensyn i vassdragsreguleringssaker

FM har bidratt til at det ble utarbeidet en rapport for prioritering av vassdragsreguleringer som bør innkalles til revisjon i forhold til vannforskriften. Denne er tatt med i regional plan for vannforvaltning. Rapporten må i neste omgang tilpasses innlandsfisk.

FM har levert høringer på 7 småkraftverk i Otra, med innsigelse på 2. Det er avholdt innsigelsesmøter på begge sakene, hvor FM har opprettholdt innsigelsene. I en av sakene har NVE avslått konsesjon pga. naturmangfold og økonomi

FM følger opp Fosstveit kraftverk, Storelva samt kraftverkene i Nidelva og i Tovdalselva. Alle vil berøres av krav knyttet til vannforskriften.

Forvaltning av anadrom laksefisk og innlandsfisk

Pliktig organisering gjennomføres etter plan, dog med mindre forsinkelser. Disse er innrapportert til Miljødirektoratet. I Nidelva gjennomføres organiseringen med bruk av jordskifte. I Storelva har de tre lagene laget en fellesavtale som i følge dem inkluderer alle grunneiere. Det er usikkert om denne er tilstrekkelig. Vi har bedt om bistand fra Miljødirektoratet og vi avventer svar.

FM har bidratt i henhold til plan med hovedrevisjon av regulering av fiske etter anadrom laksefisk fra 2016.

Ingen forekomst av *G.salaris* i fylket. Desinfisering pågår rutinemessig.

1.25: Interimstyre for «krafttak for laks» ble stiftet 21. august 2015. Det ble gjennomført en studiereise til Danmark, samt utarbeidet 2 rapporter om verdiskaping. Styret arbeidet for finansiering over statsbudsjettet fra 2016.

1.27: Gi pålegg til settefiskanleggene å rapportere utslippsdata etter nærmere veiledning fra Miljødirektoratet – vi har ikke mottatt veiledning fra direktoratet. Vi har kun ett settefiskanlegg i fylket.

LØPENDE SAKER

Kalkingsbasen må oppdateres for årene 2008-2015. Dette arbeidet har ikke blitt prioritert i 2015. Lokale tiltak er ikke lagt inn for de siste mange årene. Dette må gjøres som en del av en regional evaluering av kalkingsbehov og påfølgende revisjon av kalkingsplaner.

Det pågår arbeid med at alle kalka lokaliteter skal ha etterprøvbare vannkjemiske og/eller biologiske mål som overvåkingsresultat skal vurderes opp mot. Det er behov for nye evalueringer knyttet opp mot biologisk responsindikatorer i Agder. I dag benyttes kun kjemiske indikatorer.

Behov for midler til kalking ble innmeldt.

Viltforvaltning

Lokal forskrift om jakttider for grågås behandlet.

Roviltforvaltning

Oppgavene følges opp som forutsatt.

Forvaltning av villrein

1.31: Heiplanen følges opp som forutsatt. Hensynet til villrein følges opp i planarbeidet.

Forvaltning i verneområder og opprettelse av nye verneområder

- Mindre verneområder: Det vises til tildelingen for 2015, hvor det fremgår for hvilke områder det forventes ferdige planer. Det skal oppgis hvilke forvaltningsplaner som er endelig vedtatt så langt i 2015. Forventede avvik for øvrige planer skal oppgis, med konkret angivelse av hvilke forvaltningsplaner som evt. ikke kan ferdigstilles i 2015 og årsak.

Se også særskilt rapporteringskrav under «Fremmede organismer» nedenfor.

1.33: Ikke aktuelt

1.34: Oppdraget er ikke gjennomført pga. redusert kapasitet på avdelinga.

1.35: Ikke hørt noe fra M-dir.

1.42: I rute. Tilrådning vil bli oversendt M-dir før 1. mars 2016.

1.46: Gjennomført. Kun SVR v/verneområdestyret som har takket ja til overføring av myndighet.

1.47: Ikke aktuell i Aust-Agder.

1.48: Områder vedtatt i 2014 ble grensemerket høsten 2015 (Rubbelifjell, Grøneliane og Vågsdalsliane). Fylkesmannen hadde ikke mottatt gebyrkrav fra jordskifte desember 2015.

Forvaltningsplan for Hisdal NR har vært på høring i 2013. Relatert grenseendring og forskriftsendring om motorferdsel var på høring i 2014, og er nå fullført. Slutføring av forvaltningsplan med endringer var planlagt i 2015, men ble utsatt av kapasitetshensyn. Slutføres vår 2016.

Forslag om grensejustering for Kalvøya og Ytre Tronderøy LVO er oversendt M-dir, og vi avventer ferdigstilling av denne endring før vi fullfører forvaltningsplanen.

Marint vern: Status for arbeidet med områder som direktoratet har gitt oppdrag om for 2015. Hovedvekt på framdrift.

I henhold til embetsoppdraget punkt 1.42 skal det marine verneområde «Transekt Skagerrak» inngå i prosessen og tilrådingen av Raet Nasjonalpark. Som følge av en misforståelse, arbeidet Fylkesmannen med to separate verneforslag som skulle sendes ut på høring samtidig. I månedsskiftet mai/juni fikk FM bekreftet av Mdir at Transekt Skagerrak skulle fysisk implementeres i Raet NP. Før denne avklaringen ble det lagt ned en del arbeid med det marine verneområdet, som viste seg å være unødvendig. Nasjonalparkforslaget er utformet slik at Transekt Skagerrak marine verneområde kan opprettes uten ny høring dersom nasjonalparken ikke skulle bli opprettet.

Kulturlandskap

1.58: Utført i henhold til oppdrag.

1.59: 1.59: Rapporteringsmal for utvalgte kulturlandskap er utfyllt

Arbeid med og forvaltning av trua arter, inkl. utvalgte naturtyper (UN) prioriterte arter (PA)

- UN og PA: Status og framdrift for arbeid med faggrunnlag (aktuelle FM).
- UN: Status og framdrift i arbeidet med revisjon av handlingsplaner (OP, VE, OA)
- Se for øvrig vedlagte skjema, *vedlegg 1*

1.62: Handlingsplan for slåttemark er fulgt i arbeidet med skjøtsel på utvalgte områder.

1.63: Feltarbeid er utført for avgrensning mellom slåttemark, hagemark og høstingsskog, særlig i Bygland. Dette er særlig knyttet til kartlegging av høstingsskog.

1.65: Det ble gjennomført rekartlegging og nykartlegging av kystlynghei i fylket sommeren 2015. Rapport m. tilhørende enkel skjøtelsesplan ble levert november 2015.

1.66: Kartlegging av høstingsskog er gjennomført i Bygland og Åmli. Rapport er levert.

1.67: Klippeblåvinge: FMAA har tildelt oppdrag vedrørende kartlegging av aktuelle habitat for klippeblåvinge innenfor og i nær tilknytning til dagens ØFO for arten i Tvedestrand. Feltarbeidet ble utført som forutsatt i kontrakt i høst, og rapporten inkl. enkel skjøtelsesplan skal foreligge våren 2016.

1.68: Oppdrag om oppdatering av faggrunnlag ble tildelt konsulent etter anbudskonkurranse. Feltarbeid og foreløpig rapport ble gjennomført og levert 2015. Endelig leveranse har frist 01.04.2016.

Fremmede organismer

- Vurder generell status for arbeidet mot fremmede organismer, herunder status for gjennomføring av fylkesvise oppdrag. Skriv den generelle vurderingen etter del A) inn i dette skjemaet.
- B) Gi en fullstendig oversikt over alle typer tiltak utført mot fremmede organismer i regi av FM, se vedlagte skjema, *vedlegg 2*.

Fylkets handlingsplan mot fremmede arter ferdig i 2014. Med svært begrensede midler i 2015 har vi prioritert ferdigstilling av et konsulentoppdrag som ble påbegynt i 2014 i tråd med fylkets handlingsplan om utarbeidelse av en veiledning om håndtering av masser forurenset av fremmede arter. Denne ble levert i juni 2015.

1.70: Ble meldt inn.

1.71: Etter at handlingsplanen kom på plass ble det klart at vi har en rekke tiltak som bør følges opp hos oss. Det

ble derfor søkt om i overkant av 500 000 for tiltak i 2015. Vi mottok imidlertid kun 111 000 for tiltak i år, hvilket medførte betydelig lavere aktivitet enn planlagt. Vår vurdering er at dette feltet må prioriteres opp.

1.72: Vi har ikke hatt midler til å følge dette opp i 2015

1.76: Ikke fått signaler på at boersvineblom har kommet til Aust-Agder i 2015.

Resultatområde 03 Friluftsliv

Oppsummering/generell status for hele resultatområdet

Det er god oppfølging av dette temaet innenfor plan- og dispensasjonssaker etter pbl. Vi mangler imidlertid fortsatt lokal kunnskap om aktuelle attraktive områder, bl.a. da flere kommuner ikke har kartlagt og verdisatt sine friluftslivsområder.

Statlig sikra friluftslivsområder: Følges opp i tilstrekkelig grad. Men vi har litt lite ressurser til å jobbe godt innenfor dette området, og arbeidet er sårbart (kun én som jobber med dette). Her forventer vi effektiviseringseffekter som følge av sammenslåingen.

Ivaretagelse av attraktive friluftsområder

Friluftslivsverdier og allemannsretten ivaretas godt i alle plan- og enkeltsaker etter pbl., og det fremmes innsigelse til planer og klages på enkeltvedtak, som ikke er i samsvar med nasjonal politikk.

Arbeid med å få kartlagt attraktive friluftslivsområder i noen kommuner er i gang – resultatet vil bli lagt til grunn i alle plansaker.

Fylkesmannen som grunneier/rettighetshaver på vegne av staten i statlig sikra friluftsområder

Faste oppgaver følges godt opp så langt de er aktuelle, og alle konkrete saker behandles og avgjøres stort sett innen rimelig tid.

Forvaltning og drift av de statlig sikra friluftsområdene

Oppfølging av skjærgårdstjenesten (driftsmidler) ivaretas.

Som vi rapporterte i 2014, daglig drifts- og tilsynsansvar er i all hovedsak kommunens ansvar, jf. DN Håndbok 30-2011. Vi har dialog med kommunene vedrørende drift og tilsyn, og bidrar med veiledning både konkret og generelt, når dette er aktuelt.

Følges opp i henhold til oppdrag.

Resultatområde 04 Forurensning

Prioriterte områder i embetsoppdraget 2015

Helhetlig vannforvaltning

Generelt har vi god oppfølging på de aller fleste oppgaver knyttet til vannforskriftarbeidet. Det er noen utfordringer knyttet til kapasitet og til samarbeid.

Vi har meget god dialog med VRM for regionen og med FMVA. Det er derimot svært tidkrevende og utfordrende å jobbe med en del andre sektormyndigheter. Til tider virker det som om sektorene er redde for merarbeid og økte kostnader, og er derfor tilbakeholdne og vanskelige å samarbeide med når gjelder forslag av tiltak og overvåking. Samarbeid med SVV Region Sør har vært bra.

Høsten 2015 ble det gjennomført en lokal evaluering av prosessen med vannforvaltningsplanen. Vi har ingen prosjektledere i regionen lengre, og organiseringen og arbeidsfordelingen blir derfor ny. Vi opplever også at oppgavefordeling ofte er uklart i de nasjonale føringene, som gjør det enda mer nødvendig å avklare dette direkte med VRM.

Saksbehandling etter vannforskriften i spesielt forurensningssaker er veldig utfordrende. De aller fleste tiltak vil ikke oppfylle vilkårene i § 12, eller det er ikke kunnskapsgrunnlag for å gjøre en vurdering og/eller hvor kartlegging vil være svært kostnadskrevende. Vi bruker veileder for § 12, men denne er mangelfull for mange av våre saker.

Vi har etterslep på operasjonaliseringen av den områdevis overvåkingen. I forbindelse med sammenslåingen av embetene vil oppgavefordeling rundt dette defineres klarere, som vil gi bedre oppfølging.

1.1: OK. Vår VFP ble vedtatt i alle fylkesting i juni 2015.

1.2: Vann-Nett er pr. i dag i tråd med vannforvaltningsplanen. Vi har likevel et stort etterslep på oppdatering og kvalitetssikring i Vann-Nett. Pga. stenging av databasen har vi ikke arbeidet med oppdatering høsten 2015.

1.3: OK. Prosjektledere i regionen har hatt ansvar for å legge inn tiltak i Vann-Nett.

1.4: OK. En del av midlene ble brukt til å oppdatere datagrunnlaget i Vann-Nett.

1.5: OK.

1.6: OK. Vi hadde en gjennomgang av alle SMVF'er samt forslag til nye, sammen med NVE, Miljødirektoratet, prosjektledere og VRM i april. Forvaltningsplanen er nå vedtatt i alle fylkesting, så det blir ingen ytterlige endringer i SMVF'er.

1.7: Ikke utført enda. Utøfres i 2016.

Skipsverft og sedimenter

- *Prioriterte skipsverft*
- *Tiltaksplanområdene*

Mudre-, dumpe- og utfyllingssaker

4.1 Vanskelig å vite hva vi skal kreve mht. opprydding i sedimenter ved skipsverft, i og med at verftene ligger ved Arendals havneområde som er generelt forurenset.

4.6 Det er gitt pålegg om tiltak på begge de aktuelle nedlagte skipsverftene (Pusnes og Vindholmen). Det er fullført tiltak ved ett delområde på Vindholmen og på Pusnes ferdig. Vi har mottatt sluttrapport etter opprydding på Pusnes. Overvåking fortsattes og følger opp opprydding

4.7 Arbeidet med de prioriterte områdene følges opp. Vi har mottatt søknad fra Arendal kommune ang. Kittelsbukta og er i ferd med å skrive utslippstillatelse.

Avfallsplaner i havner

- *Hvor mange havner er det i fylke*
- *For hvor mange havner er det sendt inn avfallsplaner*
- *For hvor mange havner er avfallsplaner godkjent*

Er avfallsplaner for de største havnene sendt inn og godkjent?

4.20 FM arrangerte fellesmøte med kommunene 11.12.2014, og det ble utarbeidet informasjonsbrev som kommunene kunne bruke ut mot havnene for å følge opp kap. 20 i forurensningsforskriften. Kommunene fikk frist til 31.03.2015 med å sende felles avfallsplan, mens industrihavnene fikk frist til 30.04.2015. Antall havner i fylket:

Kommune	Antall havner totalt	Antall havner m/avfallsplan
Arendal	76 (hvorav 5 industrihavner)	71 (4 industrihavner)
Grimstad	29 (hvorav 1 industrihavn)	29 (1 industrihavn)
Lillesand	38 (hvorav 1 industrihavner)	35 (1 industrihavn)
Risør	99 (hvorav 1 industrihavner)	Ikke sendt felles plan
Tvedestrand	32 (gammel oversikt; ingen industrihavner)	3 (ikke sendt revidert plan)
Totalt	274	138

Avfallsplaner i havner for samtlige industrihavner og kommunene Arendal, Grimstad og Lillesand er godkjent. Det mangler oversikt for en kommune og reviderte planer for Risør kommune og Tvedestrand kommune. Det er sendt purring til disse.

Tilsyn, inkl kontrollplanlegging i Forurensning

- *Rapporter hvor mange og hvilke virksomheter som er anmeldt, og der det eventuelt har blitt krevd inn tvangsmulkt i løpet av året*
- *Rapporter totalt antall årsverk brukt på tilsynsarbeid innenfor alle fagområder samlet (anslå for hele 2015, notèr om det kun rapporteres pr. 1.9)*

Rapporter totalt antall årsverk brukt på konsesjonsbehandling innenfor alle fagområder samlet (anslå for hele 2015, notèr om det kun rapporteres pr. 1.9)

Ingen virksomheter er anmeldt og det er ikke krevd inn tvangsmulkt fra noen bedrifter. Utslipp av biomedier (plastbiter) fra Saulekilen avløpsanlegg i Arendal kommune etterforskes av politiet og vi gir faglig innspill til politiet.

Antall årsverk brukt på tilsyn for hele 2015 er ca. 1 årsverk.

Antall årsverk brukt på konsesjon for hele 2015 er ca. 1 årsverk

Øvrige spesielle oppdrag 2015

Oppsummering/generell status for hele resultatområdet

Hovedsakelig har vi oppfylt resultatkravene i embetsoppdraget på forurensningsområdet. Avvik framgår av nedenstående og skyldes bemanningssituasjonen.

Vi klarte ikke å gjennomføre hele tilsynsplanen for 2015. Dette skyldtes i stor grad ressursituasjonen som har vært på forurensningsområdet. Vi fikk en ny medarbeider på fagområdet, og dette medførte at vi hentet inn noe av etterslepet. Noen større konsesjonssaker medførte likevel at vi ikke kom bra ut i forhold til budsjetterte gebyrinntekter.

Avdelingens kompetanse innen avløpsområdet er noe mangelfull, og dette er også meldt inn til direktoratet tidligere. Opplæringsdag for FMAA og FMVA i regi av Miljødirektoratet (Farestveit), var positivt i forhold til dette. I tillegg skal en av avdelingens medarbeidere delta på kurs i regi av Norsk vann.

Grunnforurensning

4.18 – Tiltak ved prioriterte grunnforurensningslokaliteter er gjennomført. Miljøovervåking pågår fortsatt.

4.19 – Sikre at status for forurensete lokaliteter i databasen Grunnforurensning er oppdatert Vi mangler de siste oppdateringene for Skipsverft (siste oppdatering fra 2014).

Akutt forurensning

Vi har registrert fire tilfeller med akuttforurensning i løpet av året:

- Gullknapp flyplass, Froland: utslipp av ca. 500-600 liter diesel. Det var ikke tilsig til vannforekomst. Forurenset masse ble levert til Agder renovasjon, Heftingdalen.
- Kjemikalieutslipp (TamShot 110 AF inneholder 30-60 % aluminiumsulfat (Al₂(SO₄)) i Mykland: container var veltet midt i tilløpsbekken til Mjålandsvatn. Den inneholdt ca. 850-900 l kjemikalier. En del kjemikalier hadde lekket ut i bekken, og det ble et hvitt lag på bunnen i et begrenset område. NIVA har tatt prøver. Fiskedød ble ikke observert.
- Utslipp fra Saulekilen avløpsrenseanlegg i Arendal ifm. oppgradering til sekundærrensing.
- Utslipp til Stordalsbekken og Kaldvellfjorden fra rensebassenget til OPS E18 ifm. slamsuging av bunnslam. Utslipp av ca. 20 kg slam, hvorav 2-4 kg Aluminium.

Avfall og gjenvinning

4.20 – avfallsplaner i havner; se under prioriterte oppgaver.

4.21 – utslippstall fra forbrenningsanlegg; ikke relevant

4.22 – vurdering av avfallsanlegg etter IED. Her gjenstår noe arbeid.

4.23 – finansiell sikkerhet for private avfallsanlegg. Vi avventer forskriftsendring.

Avløp

4.24 – sikre at KOSTRA-rapporteringen for kap. 13- og 14-anlegg er koblet til korrekt tettbebyggelse, rensemetode og størrelse. Vi har gitt tilbakemelding angående KOSTRA-tall for kap. 14-anleggene, jf. e-post datert 15.06.2015. Vi har ikke mottatt nærmere informasjon om øvrige punkter, jf. e-post fra direktoratet datert 07.05.2015.

4.26 – gjennomgang av data for tungmetaller og organiske miljøgifter innen 30.06.2015. Dette er gjort før dialomøte med aktuelle kommuner (se neste avsnitt).

Når det gjelder behov for ytterligere oppfølging knyttet til evt. Endringer av kap. 11, vedlegg 2 i forurensningsforskriften ble det avholdt møte med de aktuelle kommunene (Arendal, Grimstad og Lillesand) i desember. Det ble gitt en vurdering til direktoratet på bakgrunn av innspill fra kommunene i brev datert 03.02.2016 (vår ref. 16/1791).

Luftforurensning

Har noen enkeltsaker mht. luftforurensning, bl.a. utslipp fra mindre fyringsanlegg. Noen krevende saker med luktutslipp. En av disse (LiBiR-saken) løste seg ila. høsten 2015 ved at det aktuelle mottaksanlegget la ned sin åpne slamkompostering.

Støy

Følges opp i saker etter plan- og bygningsloven og folkehelseloven. Sak ifm. Forsvarets skytefelt på Evjemoen forblir uavklart inntil ev. revidert retningslinje for støy foreligger.

Resultatområde 05 Klima

Redusere klimagassutslipp og tilpasning til klimaendringer

- *Gi en kort statusrapport for om embetet vurderer at det klarer å følge opp de faste, løpende oppgaver på klimaområdet på en god måte eller om noen av oppgavene oppleves som utforende.*
- *Vi ber om at rapportering på oppdrag 5.3 om kartlegging og vurdering av klimanettverk i fylket enten skrives inn i FÅR eller oversendes separat til bente.anfinnsen@miljodir.no innen fristen 31.09.15*
- *Rapportere hvordan FM jobber med klimatilpasning, samordner arbeidet, veileder og følger opp kommunene, samt rapportere på evt. identifiserte barrierer i arbeid på lokalt og regionalt nivå*

Rapportere på oppdrag 5.4 –klimatilpasningsnettverk i fylket.

Status faste oppgaver

Avdelingen hadde i 2015 2 medarbeidere med klima som en definert del av sitt arbeidsområde. Disse deltok på relevante klimasamlinger og arbeider aktivt for å holde oss oppdatert på fagfeltet.

Vi finner det imidlertid krevende å følge opp klimaarbeidet i konkret handling, ut over vår innflytelse i kommunenes planarbeid. Vi kunne imidlertid også ønske å bidra mer konkret på regionalt nivå. Til dette trenger vi øremerkede midler. Blant annet ønsker vi å gjennomføre en evaluering av de kommunale klima- og energiplanene i fylket tilsvarende som gjort i bl.a. Buskerud, for deretter arrangere en konferanse for kommunene for gjensidig læring og erfaringsutveksling. Vi håper på midler til Fylkesmannens klimaarbeid i supplerende tildeling for 2016, bl.a. for å drive utadrettet virksomhet og gjennomføre en evaluering av kommunale klimaplaner.

Fylkesmannen ved miljøvern- og landbruksavdelingen deltar i ATP-prosjektet for Arendalsregionen. Planarbeidet skal resultere i en regional plan som skal vedtas av de 4 berørte kommunene; Arendal, Tvedestrand, Grimstad og Froland, samt fylkestinget i 2017.

I mange uttalelser til plansaker gir miljøvernavdelingen merknader, og i noen tilfeller fremmet Fylkesmannen innsigelser, til forslag til ny arealbruk som vi finner i strid med en klimavennlig utvikling. Blant annet ble det i 2015 fremmet innsigelse til nye boligområder i kommuneplanene for Lillesand og Grimstad, hvor begrunnelsen delvis var lite klimavennlige transportløsninger.

Spesielt oppdrag 5.3

Miljøvernavdelingen deltar i regionalt klimanettverk for Aust- og Vest-Agder med medlemmer på administrativt nivå fra fylkesmennene, fylkeskommunene, utvalgte kommuner i Aust- og Vest-Agder og noen representanter fra lokalt næringsliv. Nettverket er opprettet som en oppfølging av «Regionplan Agder 2020», vedtatt av fylkestingene i Aust- og Vest-Agder og ledes for tiden av Aust-Agder fylkeskommune. Klimanettverket har jevnlig kontakt, men utfordringer med å få til møter vitner om at deltakerne opplever at nettverket har noe begrenset betydning. Er likevel en nyttig arena for å dele erfaringer, oppdatere seg på ny kunnskap og utviklingen i regionen når vi møtes.

Klimatilpasning

Vi har veiledet og gitt kystkommunene innspill knyttet opp mot havnivåstigning og stormflo i forbindelse med

revisjon/ rullering av kommuneplaner på bakgrunn av veiledere fra DSB. Det er også forsøkt å få minst mulig variasjon i bestemmelsene mellom den enkelte kommune med tanke på byggehøyde over havet. De oppdaterte veilederne fra DSB angående klimatilpasning vil være til stor hjelp i det videre arbeidet. 80 prosent av kommunene har bestemmelser som tilfredsstillende kravene til sikkerhet mot stormflo gitt i TEK10 § 7-2.

Kommunene er også veiledet på å vurdere behov for å se på eksisterende flomkartlegging opp mot klimafremskrivinger i forbindelse med rullering/ revidering av kommuneplaner. Dette forsøkes også å samordnes med NVE regionalt.

Vi er også i prosess med å revidere vår fylkes-ROS, ROS Agder, og klimatilpasning vil få et større fokus i den oppdaterte versjonen.

Spesielt oppdrag 5.4

Det er ikke etablert et eget nettverk for klimatilpasning.

Resultatområde 00 Tverrgående virkemidler

Oppsummering/generell status for hele resultatområdet

Miljøhensyn i planlegging:

Embetsoppdraget følges opp, herunder slik at vi bidrar til, og påser at aktuelle miljøhensyn ivaretas og sikres i alle saker etter pbl. Store utbyggingstiltak og arealkrevende plansaker prioriteres høyt. Vi følger opp rundskriv H-2/14 om innsigelser. Vi finner det svært positivt at Miljødirektoratet har startet opp plannettverket miljøhensyn i plan. FM-AA deltar med minst en representant.

Motorferdsel i utmark:

Alle vedtak som blir sendt i kopi til oss, gjennomgås raskt, men uten at vi har kapasitet til å gå grundig inn i de enkelte vedtak. Vårt generelle inntrykk er at det i flere kommuner er til dels svært mangelfull kunnskap rundt motorferdselregelverket. Vi gjennomførte en svært vellykket samling for kommunene høsten 2015, og har fått gode tilbakemeldinger fra deltakerne.

Akvakultur

Vi har få saker med akvakultur. Vi har kun en virksomhet med to anlegg for lakseoppdrett. Det er ikke produksjon ved fylkets skalldyroppdrettsanlegg. Det er etablert to forsøksanlegg etter såkalt aquaponics-prinsipp; produksjon av fisk og grønnsaker ved samme anlegg. Det planlegges etablert oppdrett av en australsk krepseart (*Cherax quadricarinatus*) i Grimstad.

Landbasert industri

Vi gjennomfører hovedsakelig varslede tilsyn. Vi klarte ikke helt å nå målet om 1,2 årsverk med tilsyn. Vi økte tilsynsaktiviteten noe på høsten. Det har vært økt samarbeid og flere fellestilsyn med Arbeidstilsynet i år.

(Resten av) tilsyn og konsesjonsbehandling

T.1: Biloppsamlingsaksjon er gjennomført

T.2: Vi deltok med brevkontroll på aksjon mineralavfall

T.3: Vaskerier og renserier - vi deltok

T.4: Avløpsanlegg gjennomført

T.5: Bilvask gjennomført høsten 2015, etter avtale med M.dir.

T.6: Mudre- og dumpeaksjon: ikke deltatt da det ikke var noen aktuelle saker.

Kunnskapsgrunnlag og miljøinformasjon (Databasen forurensning)

Vi har noe etterslep mht. oppdatering i Databasen Forurensning. Behandling av egenkontrollrapportering er avsluttet.

Miljøsamarbeid i internasjonale miljøfora

FM-miljø v/Frode Kroglund deltar i Miljødirektoratets vanndirektivgruppe.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525	Fagdep.
Naturmangfold	kr 4 254 559,35	kr 1 551 779,03
4 Forurensning	kr 1 242 464,30	kr 0,00
Andre oppgaver under KLD	kr 766 623,65	kr 0,00
11 Klima	kr 240 635,94	kr 0,00
12.2 Tilsyn og konsesjonsbehandling	kr 934 595,42	kr 0,00
12.3 Kunnskapsgrunnlag og miljøinformasjon	kr 211 602,99	kr 0,00
Sum:	kr 7 650 481,00	kr 1 551 779,00

Samferdselsdepartementet

Resultatområde 91 Oppdrag for samferdselsdepartementet

Statens Helsetilsyn

Resultatområde 41 Tilsyn og klagesaksbehandling etter barnevernloven

41.1 Hendelsesbasert tilsyn

Fylkesmannen har behandlet 20 hendelsesbaserte tilsynssaker i 2015, relatert til barnevern. Median saksbehandlingstid er 4.1 måned. sakene er ført inn i NESTOR slik at Statemns helsetilsyn kan ta ut statistikker når de måtte ønske det.

41.2 Planlagt tilsyn

Det er gjennomført systemrevisjon med tre kommunale barneverntjeneter. Det ble funnet avvik ved alle tilsynene. Ett av disse er ikke avsluttet fordi avvikene ennå ikke er lukket.

Det er gjennomført 40 tilsynsbesøk på barneverninstitusjoner og 3 tilsynsbesøk på omsorgssenter for enslig mindreårige asylsøkere, som er i samsvar med lra vet etter tilsynsforskriftens § 8.

41.3 Klagesaker

Fylkesmannen har behandlet 15 rettighetsklager. Av disse er 100 % behandlet innen 3 måneder, 9 av 15 innen 1 måned.

41.9 Andre oppdrag

En kommune er fulgt tett opp mht vedvarende fristbrudd over flere år. Kommunen lyktes i å komme ajour, slik at Fylkesmannen unngikk å gjennomføre varslet ileggelse av mulkt.

Resultatområde 73 Klager på individuelle tjenester etter lov om sosiale tjenester i Nav

Det vises til 73.1.

73.1 Klager på individuelle tjenester etter lov om sosiale tjenester i Nav

Fylkesmannen har behandlet 134 saker i 2015 (2014: 80 saker). 100 % innen 3 mnd. fristen. 84 % av sakene ble behandlet innen 1 mnd.

Resultatområde 74 Tilsyn etter lov om sosiale tjenester i Nav

Det vises til resultatområdene som følger

74.1 Hendelsesbasert tilsyn

Vi har behandlet 2 tilsynssaker etter lov om sosiale tjenester i Nav. Median saksbehandlingstid var 5,3 mnd.

En sak gjaldt midlertidig bolig § 27. En sak gjaldt forsvarlig saksbehandlingstid. I begge sakene ble det påpekt lovbrudd. lovbruddet er rettet opp og sakene er avsluttet.

74.2 Planlagt tilsyn

Det er i h.h.t tilsynsplan gjennomført 4 tilsyn. Tre tilsyn er avsluttet .

Det ble ikke gitt avvik eller merknader i 2 av 3 tilsyn som gjalt sosiale tjenester til personer mellom 17 og 23 år.

Det ble gjennomført 1 tilsyn i medhold av lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (khol) § 12-3 og lov om sosiale tjenester i NAV § 9 som gjalt kommunens oppfølging av rusmiddelavhengige som gar vært innlagt i spesialisert behandling.I dette tilsynet ble det ikke funnet avvik

74.9 Andre oppdrag

Det er gjennomført lokale kartlegginger/ undersøkelser på KVP området.

Vi har i ettertid skrevet rapport om kommunene i tilstrekkelig grad tilbyr kvalifiseringsprogram til brukere av de sosiale tjenestene i NAV.

Fylkesmannen har hatt en gjennomgang av avslag på søknad om kvalifiseringsprogram ved NAV Arendal.

Embetsoppdraget er operasjonalisert i samarbeidsavtalen mellom NAV Aust-Agder og Fylkesmannen.

Vi har kartlagt økonomiske ressurser avsatt til KVP og kartlagt potensielle KVP deltagere. Vi har også hatt særskilt gjennomgang av saksmapper ved tre NAV kontor for å kartlegge om personer som har rett til KVP får

Vi har gjennomført en undersøkelse av avslag gitt på KVP ved NAV Arendal.

Det er videre avholdt en fagsamling for alle NAV kontorene med tema: Erfaring fra tilsyn og eksempel på godt KVP arbeid.

Resultatområde 82 Tilsyn og klagesaksbehandling som gjelder helse- og omsorgstjenest

82.1 Hendelsesbasert tilsyn

Fylkesmannen i Aust-Agder behandlet i året som gikk 78 tilsynssaker mot helse- og omsorgstjenesten og helsepersonell i fylket. Dette er en økning i forhold til fjorårets tall (67). Som før opprettes de fleste tilsynssakene på bakgrunn av klager fra pasienter, pårørende og deres representanter. 8 av tilsynsakene ble opprettet etter varsel fra Sørlandet sykehus HF om alvorlig hendelse etter spesialisthelsetjenestelovens § 3-3a. Median saksbehandlingstid var 4,4 mnd.

I sakene har Fylkesmannen som tilsynsmyndighet vurdert ulike deler av helsetjenesten. Det er foretatt 29 vurderinger av Sørlandet sykehus HF, og Fylkesmannen i Aust-Agder har også vært oppnevnt som settefylkesmann i 2 saker mot Sykehuset i Telemark. Det er foretatt vurderinger av den kommunale helse- og omsorgstjenesten i fylket i 19 saker, herunder 3 av kommunal legevakt. I tillegg er det behandlet 39 saker mot enkelthelsepersonell.

I 34 tilfeller ble det avdekket brudd på helse- og omsorgslovgivningen, i tillegg var 14 saker av slik karakter at de ble oversendt Statens helsetilsyn for vurdering av administrativ reaksjon. Fylkesmannen ga råd og veiledning i 40 av sakene hvor pasientforløpet kunne vært håndtert annerledes, og 24 saker ble avsluttet uten bemerkning.

I tillegg til de nevnte sakene ble 25 klager avklart lokalt, ved at påklaget virksomhet/helsepersonell ble bedt om å ta initiativ til dialog med pasienten. Pasienters opplevelse av manglende informasjon og kommunikasjon i møte med helse- og omsorgstjenesten er fortsatt kilde til en stor del av klagen Fylkesmannen mottar.

Kravet til faglig forsvarlig helsehjelp er gjengående vurderingstema for tilsynsmyndigheten i klager på medisinsk behandling. Fylkesmannen har i 2014 og 2015 hatt en økning i antall saker mot enkelthelsepersonell.

Fylkesmannen i Aust-Agder mottok i året som gikk 1 muntlig henvendelse fra politiet med spørsmål om etterforskning skulle iverksettes, men har ikke hatt saker der vi har bedt politiet om å etterforske sak uten forutgående henvendelse fra politiet.

82.2 Planlagt tilsyn

Vi gjennomførte 23 systemrevisjoner i tråd med volumkravet i 2015 innenfor de områdene helsetilsynet fastsatte. Vi hadde flere egeninitierte tilsyn, bla forløpstilsyn rus der tilsynsobjekt var både Nav kontor og kommunale helse- og omsorgstjenester. Vi søkte og fikk prosjektmidler fra Statens helsetilsyn for å styrke brukerinvolvering i tilsynet. I nevnte systemrevisjon med Arendal kommune kjøpte vi tjenester fra Alarm og hadde med en bruker som revisor i hele prosessen. Dette var svært nyttig, og vi planlegger videre metodeutvikling i dette i 2016.

Foerløpstilsynene som ledd i landsomfattende tilsyn var ressurskrevende, men ble gjennomført etter tidsplanen. Vi hadde et felles tilsynsteam for Aust- og Vest-Agder og gjennomførte tilsammen 4 revisjoner som omfattet både kommuner og spesialisthelsetjenesten.

Vi gjennomført egeninitierte tilsyn med helsemessig og sosial beredskap i tre kommuner, alle med avvik. Her fokuserte vi bla også på de psykososiale kriseteamenes plass i relasjon til øvrig beredskapsarbeid.

Gjennomført tilsyn med Sørlandet sykehus, Prehospitale tjenester, ambulansetjenesten i Aust-Agder og Vest-Agder, fire ambulansestasjoner samt ledelsen for avdelingen. Tema: kompetanse- etterutdanning og vedlikehold. Avvik.

Vi gjennomførte 16 stedlige tilsyn med vedtak etter kap 9 i 2015, med flere avvik der vi også avdekket forhold

Vi gjennomførte også ett tilsyn med helsestasjonstjenester etter veileder for landsomfattende tilsyn i 2015.

Fylkesmannen i Aust-Agder gjennomførte ett folkehelseilsyn i en kommune i Østre Agder i 2015. Foruten Arendal, ser vi at denne delen av fylket har kommet kort med det systematiske folkehelsearbeidet etter folkehelseloven. Vi gjennomførte tilsyn med Tvedestrand kommune. Tilsynet ble gjennomført av en tverrsektoriell gruppe fra embetet; jurist fra sosial- og helseavd. (revisjonsleder), folkehelserådgiver, jurist fra miljøavd. og ass. fylkesmann. Det ble avviklet formøte med noen sentrale medarbeidere og ass.rådmann fra kommunen 16.november 2016. Selve tilsynet ble gjennomført 16. og 17. desember, inkludert sluttmøte. 12 personer fra alle avdelinger + rådmann ble intervjuet. Det ble funnet ett avvik, som omhandlet mangel på forankring av arbeidet i alle sektorer. Foreløpig rapport ble sendt herifra 2.februar 2016.

I 2015 startet vi opp forberedelser til tilsyn med begge fylkeskommuner i Aust- og Vest-Agder i 2016, med folkehelseloven § 20 og 21.

82.3 Klager på helse- og omsorgstjenester etter pasient- og brukerrettighetsloven m.fl.

Det ble behandlet 49 rettighetssaker i 2015. 88% ble behandlet innen 3 mnd. 6 saker ble behandlet etter 3 - 5 mnd.

82.9 Andre oppdrag

Saker etter kap 9 er utført i henhold til kravet til saksbehandling. Det er avholdt konferanse for alle kommunen om temaer innen kap 9 i samarbeid med habiliteringstjenesten på sykehuset. Det også gitt tilskudd til opplæringsprogrammet Utviklingshemming og aldring (ABC). Videre er det utført 17 stedlige tilsyn med løpende vedtak etter kap 9, bokstav b og c.

Gjennomgang av 113 a tiltak (skadeavvergende tiltak), 23 (b og c) vedtak er overprøvd. 78% innen tre mnd., 15 innen to mnd.

Resultatområde 83 Folkehelse

83.2 Planlagt tilsyn

Fylkesmannen i Aust-Agder gjennomførte ett folkehelseilsyn i en kommune i Østre Agder i 2015. Foruten Arendal, ser vi at denne delen av fylket har kommet kort med det systematiske folkehelsearbeidet etter folkehelseloven. Vi gjennomførte tilsyn med Tvedestrand kommune. Tilsynet ble gjennomført av en tverrsektoriell gruppe fra embetet; jurist fra sosial- og helseavd. (revisjonsleder), folkehelserådgiver, jurist fra miljøavd. og ass. fylkesmann. Det ble avviklet formøte med noen sentrale medarbeidere og ass.rådmann fra kommunen 16.november 2016. Selve tilsynet ble gjennomført 16. og 17. desember, inkludert sluttmøte. 12 personer fra alle avdelinger + rådmann ble intervjuet. Det ble funnet ett avvik, som omhandlet mangel på forankring av arbeidet i alle sektorer. Foreløpig rapport ble sendt herifra 2.februar 2016.

I 2015 startet vi opp forberedelser til tilsyn med begge fylkeskommuner i Aust- og Vest-Agder i 2016, med folkehelseloven § 20 og 21.

83.3 Klagesaker

Vi avgjorde en sak om miljørettet helsevern i 2015. Den kom inn i desember 2014 og var ferdigbehandlet i juni 2015. Saken var svært omfattende med mye dokumenter og kommunikasjon med partene.

Utenriksdepartementet

Resultatområde 92 Oppdrag for Utenriksdepartementet

92.1 Apostiller

Fylkesmannen har gitt apostille på 707 saker i 2015. Tilsvarende tall i 2014 var 556 saker. Det var en merkbar nedgang i antall apostiller i 2014 fra 724 til 556, noe vi mente hadde sammenheng med at Tingretten begynte å ta betaling for Notarius Publicus. I 2015 var vi imidlertid tilbake på nivå med 2013.

Andre

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 0525 Fagdep.	
Andre faglige oppg. på oppd. for statlige virk.	kr 400 209,11	kr 0,00
Andre faglige oppgaver for ikke-statlige virk.	kr 0,00	kr 0,00
Sum:	kr 400 209,00	kr 0,00